

**ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ (ΜΑΚΗΣ)
Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ**

**ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ
& Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ**

**ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΚΑΙ ΜΑΛΙΣΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΣΗ**



**ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΑΘΗΝΑ»
ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΑΤΤΙΚΗΣ 1985**

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ & Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

=====

ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ (ΜΑΚΗ) Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ

(Επίτιμου Δ/ντη Υπ. Πολιτισμού, Προέδρου Κρητών και Φίλων Κρήτης Αγίας Παρασκευής, τ. Γ. Γραμματέας Παγκρητίου Ενώσεως)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περιεχόμενα	
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο	4
ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΣΗ	4
1. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ	4
2. ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΕΦΕΥΡΑΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ: ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ	
ΚΛΠ.....	4
3. ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο	9
ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ	9
1) ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΡΗΤΗΣ: ΟΙ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΗΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ.....	9
2) Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΡΗΤΗΣ	15
3) ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ.....	17
1. Η ΚΝΩΣ(Σ)ΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ή ΧΑΝΔΑΚΑΣ ή ΚΑΣΤΡΟ	18
2. ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ή ΧΑΝΔΑΚΑΣ (CHANDAX) > CANDIA.....	20
3. Η ΓΟΡΤΥΝΑ	31
4. Η ΦΑΙΣΤΟΣ	39
5. Ο ΛΕΒΗΝ ή Η ΛΕΒΗΝ > Ο ΛΕΝΤΑΣ	43
6. Η ΛΥΚΤΟΣ Η ΛΥΤΤΟΣ.....	44
7. Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ή ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ	51
8. ΤΟ ΡΥΤΙΟΝ	54
9. Η ΛΥΚΑΣΤΟΣ	54
10. Η ΛΙΣΣΟΣ ή ΛΙΣΣΗΝ	55
11. Η ΠΡΙΑΪΣΟΣ ή ΠΡΙΑΝΣΟΣ ή ΠΡΑΪ΄ΣΟΣ ΚΑΙ Η (Ε)ΙΝΑΤΟΣ	56
12. Η ΡΑΥΚΟΣ.....	59
13. Η ΤΥΛΙΣ(Σ)ΟΣ	61
14. Η ΒΗΝΗ ή ΒΙΕΝΟΣ (ΒΙΑΝΝΟΣ ΚΡΗΤΗΣ) ΚΑΙ ΒΙΕΝΝΗ (VIENNE).....	63
15. Η ΜΙΛΗΤΟΣ, ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΑΣΙΑΣ	64
16. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ Ή ΙΕΡΑΠΥΤΝΑ, Ο ΚΥΡΒΑΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΣ	67
17. Η ΙΤΑΝΟΣ	70
18. Η ΟΛΟΥΣ (ΕΛΟΥΝΤΑ).....	75
19. Η ΠΡΑΙΣΟΣ ή ΤΟ ΠΡΑΣΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΔΙΟΣ	76
20. Η ΗΤΕΙΑ > (Σ)ΗΤΕΙΑ	80
21. Η ΩΛΕΡΟΣ (ΜΕΣΕΛΕΡΟΙ).....	81
22. Η ΛΑΤΩ, ΤΟ ΜΕΡΑΜΒΕΛΟ, Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΝΕΑΡΧΟΣ .	81
Α. Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ ΛΑΤΩ.....	81
Β. ΤΟ ΜΕΡΑΜΒΕΛ(Λ)Ο Ή ΜΙΝΩΑ ΚΑΙ Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΟΡΜΟΣ.....	85
Γ. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΤΙΣΗ, ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΚΛΠ)	86
Δ. Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΝΕΑΡΧΟΣ (360 – 312 π.Χ.).....	89
Ε. Η ΘΕΑ ΛΑΤΩ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΛΑΤΩ.....	91
23. Η ΡΙΘΥΜΝΙΑ > ΤΟ ΡΕΘΕΜΝΟ	93
24. Η ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ ΚΑΙ Ο ΛΙΝΟΣ	94

25. Η ΑΞΟΣ Ή ΟΑΞΟΣ, Ο ΕΤΕΑΡΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΤΟΣ.....	97
26. Η ΛΑΠΠΑ Ή ΛΑΜΠΗ.....	100
27. Η ΣΥΒΡΙΤΟΣ	102
28. Η ΑΡΚΑΔΙΑ ή ΑΡΚΑΔΕΣ	103
29. Η ΚΥΔΩΝ(ΙΑ) ή ΑΛΛΩΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ – ΧΑΝΙΑ	104
30. Η ΑΠΤΕΡΑ.....	110
31. Η ΕΛΥΡΟΣ.....	113
32. Η ΠΟΛΙΧΝΑ Ή ΠΟΛΙΧΝΗ	115
33. Η ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΙ ΚΙΣΑΜΟΥ	115
34. Η ΥΡΤΑΚΙΝΑ ή ΥΡΤΑΚΟΣ	117
35. ΤΟ ΑΜΦΙΜΑΛΛΙΟΝ ή ΑΜΦΙΜΑΛΛΑ – ΣΟΥΔΑ	117
36. Η ΦΑΛΑΣΑΡΝΑ.....	118
37. Η ΑΡΑΔΗΝ Ή ΗΡΑΔΗΝ ΚΑΙ Η ΑΝΩΠΟΛΗ ΣΦΑΚΙΩΝ	120
38. Η ΤΑΡΡΑ	121
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο.....	145
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ	145
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	150
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΠΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ & ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ	150
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	155
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ	155
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο	159
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ.....	159
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο	161
ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ	161
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	164
ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ	164

ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΚΡΗΤΗΣ

ΑΠΑΡΧΕΣ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ	από ? έως 15ος αι. π.Χ.
ΜΙΝΩΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	1470 π.Χ. - 1200 π.Χ.
ΜΥΚΗΝΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	1200 π.Χ. - 1120 π.Χ.
ΑΡΧΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	1120 π.Χ. - 479 π.Χ.
ΚΛΑΣΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ,	478 π.Χ. - 323 π.Χ.
ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	330 π.Χ. - 67 π.Χ.
ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ)	69 π.Χ. - 330 μ.Χ.
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	330 μ.Χ. - 824 μ.Χ.
ΑΡΑΒΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ)	830 μ.Χ. - 961 μ.Χ.
Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	61 μ.Χ. - 1204μ.Χ.
ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ	1204 μ.Χ - 1210 μΧ.
ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ	1210 μ.Χ. - 1669 μ.Χ.
Α' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ	1669 μ.Χ. - 1830 μ.Χ.
ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑ	1831 μ.Χ. - 1840 μ.Χ.
Β' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ	1840 μ.Χ. - 1898 μ.Χ.
ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ	1898 μ.Χ. - 1906 μ.Χ.
ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΕΛΛΑΔΑ	1912, Επίσημα 30 Μαΐου 1913

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΣΗ

1. ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΝΤΙΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟ ΣΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ-ΚΑΠΙΤΑΛΙΣΜΟ



Ο Αριστοτέλης στα "Πολιτικά" αναφέρει ότι πολύ πριν γίνει χρήση του νομίσματος ως μέσου ανταλλαγής, οι αρχέγονες κοινότητες αντάλλαξαν μεταξύ τους τα απολύτως χρήσιμα στη ζωή χωρίς κανένα ενδιάμεσο και αργότερα μεταπήδησαν στο στάδιο των χρηματικών συναλλαγών. Οι οικονομικοί όροι «**κεφάλαιο**» και «**καπιταλισμός (capitalism)**» προέρχονται από την ελληνική λέξη κεφάλι = λατινικά capital, επειδή αρχικά η κύρια περιουσία κάποιου ήταν τα κεφάλια ζώων που διέθετε εξ ου και στην αρχαία Αθήνα τα νομίσματα λεγόταν π.χ. «εκατόμβοιον», «δεκάβοιον». Η ονομασία **χρήμα**, χρήματα (αρχαία ελληνικά χρέματα) προέρχεται από τις λέξεις χρέος, υπόχρεος (από το χράομαι = μεταχειρίζομαι, χρησιμοποιώ κ.α. > χρήσιμος κλπ).

Νόμισμα λέγεται το μεταλλικό ή χάρτινο αντικείμενο, καθιερωμένο από το κράτος για μέσο ανταλλαγών μεταξύ των πολιτών του. Υπάρχουν διαφόρων αξιών νομίσματα, κάτι που αναγράφεται στη μια τους τουλάχιστον επιφάνεια και τα νομίσματα κάθε κατηγορίας έχουν δικό τους τύπο (μέγεθος; βάρος; σύσταση; παραστάσεις; κ.τ.λ.) που καθορίζεται με ειδική απόφαση και σύμφωνα με αυτή κόβονται στα νομισματοκοπεία. Το νόμισμα αρχικά ήταν μικρό κομμάτι από κράμα μετάλλου: ασημένιο ή χρυσό κλπ, που τελικά καθιερώθηκε σε σχήμα δίσκου, με ορισμένο βάρος και περιεκτικότητα, το οποίο στις επιφάνειές του είχε επιγραφές, αριθμούς και παραστάσεις που δήλωναν την αξία του και πιστοποιούσαν την κρατική εγγύηση με την οποία αυτό κυκλοφορεί ως χρήμα. Σήμερα το μεταλλικό νόμισμα μικρής αξίας λέγεται και «κέρμα». Μετά βγήκε και το χάρτινο νόμισμα ή τραπεζογραμμάτιο. Το ελληνικό νόμισμα παλιότερα ήταν η δραχμή, το αγγλικό η στερλίνα, το γαλλικό το φράγκο

Η δραχμή – η ελληνική νομισματική μονάδα - πήρε, ως υπολογίζεται, το όνομά της από το ρήμα «δράττομαι», που σημαίνει «πιάνω σφιχτά την ποσότητα που χωράει στην παλάμη μου». Στην παλάμη χωρούσαν έξι οβολοί, γι' αυτό και η «ισοτιμία» της δραχμής καθορίστηκε ως 1δρχ./6 οβολούς. Η Δραχμή ως γενικό ελληνικό νόμισμα γεννήθηκε – καθιερώθηκε επί Φεΐδωνα και έκλεισε τον κύκλο της ζωής της στις 28 Φλεβάρη του 2002, δηλαδή σε ηλικία πάνω από 2.700 χρόνων, με την αντικατάστασή της από το ευρώ.

Στη Μεγάλη Ελλάδα (Νότια Ιταλία) τα νομίσματα λέγονταν «νόμος, νόμοι», άρα η λέξη νόμισμα έχει ετυμολογική ρίζα από τις: «νέμω > νόμος, νομός και νόμισμα = το επιτρεπόμενο στις εντός νομικής ισχύος συναλλαγές, ως προϊόν κοινωνικών συμβάσεων με δεδομένες αξίες στις συναλλαγές.

2. ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΕΦΕΥΡΑΝ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ: ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ ΚΛΠ

Οι καλούμενοι Ιδαίοι Δάκτυλοι της Κρήτης ή άλλως Ετεόκρητες, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, ήταν εκείνοι που εφεύραν πρώτοι τη φωτιά και την επε-

ξεργασία των μετάλλων φτιάχνοντας από αυτά τα χρήσιμα εργαλεία κλπ. Ειδικότερα επί Μίνωα οι Κρήτες επεξεργάστηκαν πρώτοι το χαλκό και το σίδηρο και έκοψαν σιδερένια και χάλκινα νομίσματα και από αυτούς τα πήραν οι Αθηναίοι επί Θησέα. Στη συνέχεια οι Λυδοί πρώτοι έκοψαν πρώτοι αργυρά και χρυσά νομίσματα, πρβ:

«Για τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραίων στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους» (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,65)

«Εφηύραν (οι Ιδαίοι δάκτυλοι της Κρήτης) το σίδηρο και το κατεργάστηκαν πρώτοι, καθώς και πολλά ακόμη χρήσιμα στη ζωή πράγματα» (Στράβων, Γεωγραφικά I, C 473, III, 22)

«Όταν ο Μίνως ο πρώτος βασιλέψε στην Κρήτη και έκανε οικισμό στην Απολλωνία, σίδηρος ευρέθη στην Ίδη, βρέθηκε από τους Ιδαίους Δακτύλους Κέλμιο και Δαμναμενέω, έτος ΧΗΗΔ (πριν από την εποχή του Διόγνητου), όταν ο Πανδίων βασιλεύε στην Αθήνα». (Πάριο Χρονικό)

«Ο Θησέας μετά την επιστροφή του από Κρήτη έκοψε νόμισμα όπου χάραξε ένα βόδι, για να παραστήσει το Μαραθώνιο ταύρο ή το στρατηγό Μίνωα ή σαν ένα κάλεσμα των πολιτών στη γεωργία και από εκεί λέγεται πως από εκείνον πήραν το όνομά τους τα νομίσματα «εκατόμβοιον» και «δεκάβοιον» (Πλούταρχου «Θησεύς», 25).

Ο Πλούταρχος αναφέρει επίσης ότι οι Σπαρτιάτες είχαν πάντα σιδερένια νομίσματα σε ένδειξη περιφρόνησης του πλούτου, πρβ: «Πρώτα-πρώτα ακύρωσε (ο Λυκούργος) όλα τα χρυσά και ασημένια νομίσματα κι έδωσε εντολή να χρησιμοποιούν μόνο τα σιδερένια («χρήσθω τω σιδέρω προσέταξε»)..... Το σιδερένιο άλλωστε νόμισμα δεν είχε πέραση στους άλλους Έλληνες; ήταν χωρίς αξία και το περιφρονούσαν» (Πλούταρχος, Λυκούργος; 9)

Ο Μίνωας Α', σύμφωνα με το Πάριο χρονικό, ήταν βασιλιάς της Κρήτης όταν ήταν βασιλιάς στην Αθήνα ο Πανδίωνας κατά το έτος ΧΗ.. (= 1210) πριν από το Διόγνητο (= το έτος 1453 πριν από το Χριστό), κάτι που συμφωνεί με τα λεγόμενα του Ομήρου και Ηρόδοτου. Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο ο Μίνωας έζησε τρεις γενιές πριν από τον Τρωικό πόλεμο: «Τρίτη δε γενεή μετά Μίνων τελευτήσαντα γενέσθαι Τρωικά» (Ηρόδοτος Ζ, 171). Το αυτό λέει και ο Όμηρος (Ιλιάδα Ν. 445 – 455), Αρχικά ήταν λέει βασιλιάς της Κρήτης ο Μίνωας, μετά ο Δευκαλίωνας και μετά ο Ιδομενέας που πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο. Ο Απολλόδωρος (Γ, 1-2, Γ 22, Επιτομή, 1,6) μάλιστα λέει ότι κόρες του Κατρέα, γιου του Μίνωα, ήταν η Αερώπη και η Κλυμένη που τη μεν Αερώπη παντρεύτηκε ο Πλεισθένης και απέκτησε το Μενέλαο (βασιλιά της Σπάρτης και για τη γυναίκα του οποίου έγινε ο Τρωικός πόλεμος) και τον Αγαμέμνονα (βασιλιά των Μυκηνών) τη δε Κλυμένη παντρεύτηκε ο Ναύπλιος και έκανε το Παλαμήδη (βασιλιά Ναυπλίου, του αποδίδονται τροποποιήσεις στο αλφάβητο. Επομένως τα νομίσματα υπήρχαν στην Ελλάδα ήδη από το 1453 π.Χ. Μάλιστα χάλκινο τάλαντο που βρέθηκε στην Κύμη Εύβοιας χρονολογείται στα μέσα του 16ου αι. π.Χ., ενώ κάποια χάλκινα τάλαντα που βρέθηκαν στην Κνωσό χρονολογούνται από τον 16 – 14 αι. π.Χ. Τα τάλαντα ήταν τα μεταλλικά νομίσματα, απλώς ήταν σε μεγάλο μεγεθος.



Αργυρός στατήρας (δίδραχμο) Μ. Αλεξάνδρου, 336 – 323 π.Χ. Νομισματοκοπείο Βαβυλώνας



Σατήρας (δίδραχμο) Αθηνών, 435 - 429 π.Χ. (Νομισματοκοπείο Αθηνών)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Δεν είναι αληθές ότι ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι οι Λυδοί εφεύραν τα νομίσματα, αλλά ότι ότι οι Λυδοί έκοψαν πρώτοι αργυρά και χρυσά νομίσματα, καθώς και κάλπικα (πιο πριν υπήρχαν σιδερένια και χάλκινα νομίσματα), πρβ: «Λυδοί δε νόμοισι μεν παραπλήσοισι χρεώνται και Έλληνες, χωρίς ή ότι θήλεα τέκνα καταπορνεουουσι, πρώτοι δε ανθρώπων των ημείς ήδμεν νόμισμα χρυσού και αργυρού κοψάμενοι εχρήσαντο, πρώτοι δε και κάπηλοι εγένοντο. φασι δε αυτοί Λυδοί και τας παιγνίας τας νυν σφίσι τε και Έλλησι κατεστεώσας εωυτών εξεύρημα γενέσθαι· άμα δε ταύτας τε εξευρεθήναι παρα σφίσι λέγουσι και Τυρσηνήν αποικίσαι, ώδε περί αυτών λέγοντες» (Ηρόδοτος, Α, 94). Στη νέα ελληνική: «Οι Λύδιοι έχουν παραπλήσια με τους Έλληνες έθιμα μόνο που αφήνουν τις κόρες του να πορνεύονται. Πρώτοι αυτοί, όσο ξέρουμε, από τους ανθρώπους, έκοψαν και έθεσαν σε κυκλοφορία νομίσματα από χρυσό και ασήμι και αυτοί πάλι πρώτοι έγιναν κάπηλοι. Οι ίδιοι οι Λύδιοι ισχυρίζονται πώς και τα παιγνίδια, που συνηθίζονται σήμερα στον τόπο τους και στην Ελλάδα, είναι δική τους εφεύρεση. (Ηρόδοτος, Α, 94).

2) Δεν είναι αληθές ότι το Πάριο Χρονικό αναφέρει πως ο Φείδωνας στο Άργος το έτος 631 πριν από Διόγνητο (= το έτος 874 πριν από το Χριστό) έκοψε πρώτη φορά νομίσματα στην Ελλάδα, αλλά ότι ο Φείδωνας το έτος 874 π.Χ. έκοψε για πρώτη φορά στο Άργος αργυρό νόμισμα και ως εκ τούτου καθόρισε νέα μέτρα και σταθμά σε σχέση με τα χάλκινα και τα σιδερένια νομίσματα που προϋπήρχαν, πρβ: «Όταν ο Φείδων ο Αργεΐος κοινοποίησε τα μέτρα και σταθμά κατασκεύασε αργυρό νόμισμα που το έφτιαξε στην Αίγινα, έγινε 11ος από τον Ηρακλή, έτος ΓΗΔΔΔΙ = 631 (πριν από το Διόγνητο), όταν ο Φερέκλειος βασίλευε στην Αθήνα» (Πάριο Χρονικό)

ΣΤΑΘΜΗΤΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ (ΑΤΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)	
1 Τάλαντο (26.196 χλγρ.) =	60 Μνες ή 6.000 αττικές δραχμές
1 Μνα (436,6 γρ.) =	100 Δραχμές
1 Δεκάδραχμο (43,75 γρ.) =	10 Δραχμές
1 Τετράδραχμο (17,50 γρ.) =	4 Δραχμές
1 Δίδραχμο ή Στατήρας (8,75 γρ.) =	2 Δραχμές
1 Δραχμή (4,37 γρ.) =	6 Οβολοί
1 Τετρόβολο (2,92 γρ.) =	4 Οβολοί
1 Ημίδραχμο ή Τριόβολων (2,19 γρ.) =	3 Οβολοί ή μισή δραχμή
1 Διόβολο (1,46 γρ.) =	2 Οβολοί
1 Τριημιοβόλιο (1,10 γρ.) =	11/82 του οβολου
1 Οβολός (0,72 γρ.)	8 Χαλκοί
1 Ημιόβολο =	Μισός Οβολός
1 χρυσός στατήρας ή δαρεικός =	27, 5 αττικές δραχμές
1 αργυρός στατήρας =	4 δραχμές.

3. ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ

(ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΟΛΟΥΣ ΣΤΟΥΣ ΟΒΕΛΟΥΣ ΚΛΠ)

Στο πρώτο στάδιο των χρηματικών συναλλαγών τα νομίσματα ήταν άτυπα, δηλαδή χωρίς ένδειξη βάρους, αξίας κλπ Επίσης δεν είχαν εικόνες. Ήταν απλώς κομμάτια (βόλους ή ράβδους κλπ) από μέταλλα (χαλκό, σίδηρο κλπ) και γι αυτό αρχικά τα νομίσματα ζυγίζονταν κάθε φορά που χρειαζόταν να γίνει μια συναλλαγή, κάτι ως κάνουμε και στα πράγματα, για να επιβεβαιωθεί το βάρος τους και να καθαριστεί έτσι η ανταλλακτική αξία τους. Στο επόμενο στάδιο στη μια όψη τους χαραζονταν η ποσότητα του βάρους τους και στην άλλη μια ένδειξη (κάτι ως η σφραγίδα) ότι το νόμισμα είχε ζυγιστεί και η συνάμα ήταν νόμιμη η κυκλοφορία του – απ' όπου και νόμισμα ή νόμος (= το νόμισμα για τους Έλληνες της Μ. Ελλάδας). Τέλος στη μια μεγάλη όψη ή και τις δυο χαραζόταν και ένα διακοσμητικό γεωμετρικό σχέδιο ή η εικόνα αγαπημένου ζώου ή θεού ή βασιλιά κ.α.

Τα σημερινά στρογγυλά-επίπεδα νομίσματα προέκυψαν με κτύπημα στην κορυφή των στρογγυλών βόλων (σφαιρών) μετάλλου, ώστε να γίνουν στρογγυλές επίπεδες πίττες – ο λόγος που τα επίπεδα νομίσματα ονομάζονταν και «παιστά» (από το ρήμα «παίω» που σημαίνει κτυπώ).



Στο πρώτο στάδιο των χρηματικών συναλλαγών, όπως είδαμε πιο πριν, οι άνθρωποι αντάλλαξαν μεταξύ τους κομμάτια πολύτιμων μετάλλων (δηλαδή βόλους ή ράβδους κλπ από χαλκό, σίδηρο κλπ) τα οποία ζυγίζονταν κάθε φορά που χρειαζόταν να γίνει μια συναλλαγή, κάτι ως κάνουμε και στα πράγματα, για να επιβεβαιωθεί το βάρος τους και να καθαριστεί έτσι η ανταλλακτική αξία

τους. Μετά τα μικρής αξίας νομίσματα ήσαν οι καλούμενοι «οβελιοί», που ήσαν είτε μικροί ράβδοι σιδήρου ή χαλκού είτε μικροί βόλοι (στρογγυλές σφαίρες), εξ ου και η ονομασία «οβολός». Τα μεγάλης αξίας νομίσματα ήσαν τα καλούμενα «τάλαντα», που είχαν τετράγωνο σχήμα ή ως δέρμα ζώου, και τα οποία άξιζαν τόσους οβελούς όσο αναλογούσε το βάρος τους. Τα σημερινά στρογγυλά-επίπεδα νομίσματα προέκυψαν με κτύπημα στην κορυφή των στρογγυλών βόλων μετάλλου, ώστε να γίνουν στρογγυλές επίπεδες πίττες – ο λόγος που τα επίπεδα νομίσματα ονομάζονταν και «παιστά» (από το ρήμα «παίω» που σημαίνει κτυπώ). Στα πρώτα νομίσματα της Γόρτυνας στην Κρήτη, στην οπίσθια όψη των νομισμάτων αναγράφεται ΓΟΡΤΥΝΙΟΝ ΤΟ ΠΑΙΜΑ (δηλαδή το νόμισμα κόπηκε-κτυπήθηκε από την πόλη της Γόρτυνας). Άλλωστε κάπως έτσι γίνονται ακόμη και σήμερα τα νομίσματα.

Ο βασιλιάς του Αργους Φείδωνας ήταν εκείνος που πρώτος αντικατέστησε τους οβολούς με τα επίπεδα (= τα λεπτά γνωστά μας νομίσματα) στο νομισματοκοπείο που έφτιαξε επί τούτου, το πρώτο στον κόσμο, στην Αίγινα. Τα πρώτα αυτά ελληνικά νομίσματα από τη μία όψη είχαν παράσταση χελώνας και γι' αυτό τα έλεγαν και «χελώνες» και από την άλλη ένα έγκοιλο τετράγωνο. Στην Εθνική βιβλιοθήκη του Παρισιού φυλάσσεται ένα από τα αρχαιότερα αυτά νομίσματα. Στο Νομισματικό Μουσείο της Αθήνας φυλάσσεται μία δέσμη από έξι οβελούς την οποία ο Φείδων είχε προσφέρει στην θεά Ήρα (Ηραιόν) στο Άργος, όπως μας πληροφορεί ο Αριστοτέλης.



Τάλαντα που βρέθηκαν στις Μυκήνες, χρησιμοποιήθηκαν κατά το 16ο - 14ο π. Χ.



Έξι (6) Οβελιοί (στην πρώτη τους μορφή) = 1 δραχμή (Νομισματικό μουσείο)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Τα νομίσματα των αρχαίων Ελλήνων ήσαν αρχικά χάλκινα και σιδερένια και μετά αργυρά και χαλκά, τα εξής : το πέμπτον, ο χαλκούς, το δίχαλκον, το ημιώβολον, ο οβολός, το διώβολον, το τριώβολον, το τετράβολον, η δραχμή, το δίδραχμον ή στατήρας, το τετράδραχμον, η μνα και το τάλαντο. Στην αρχαία Ελλάδα το βάρος μιας ασημένιας δραχμής ποίκιλε κατά τόπους: στο αιγινητικό ή φειδώνιο σύστημα ζύγιζε 6,06 γραμμάρια, στο φοινικικό-ροδιακό κυμαινόταν από 3,64 έως 7,28 γραμμάρια ενώ στο ευβοϊκό-αττικό σύστημα από 4,366 έως 8,73 γραμμάρια.



Νόμισμα Λυδίας επί βασιλιά Κροίσου με ήλεκτρο = κράμα χρυσού και αργύρου, 561 – 546 π.Χ.

Πριν από το Σόλωνα 1 μνα ζύγιζε – διαιρούσαν σε 70 δραχμές και επί Σόλωνα 1 μνα = 100 δραχμές. Επί δράκοντα στην Αθήνα 1 μνα = 100 δραχμές και 1 δραχμή = 6 οβελούς. Αρχικά τα νομίσματα ήταν ζυγισμένο βάρος μετάλλου. Κατόπιν γραφόταν επάνω στην επιφάνεια το βάρος ή η αξία τους.

3) Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους: Α) Οι πρώτες μεταλλουργικές δραστηριότητες στον αιγαικό χώρο παρατηρούνται λείει από την Τελική Νεολιθική εποχή (3500 π.Χ.). Β) Το πρώτο είδος μετάλλου που χρησιμοποιήθηκε ήταν λείει ένα κράμα σε μαλακή μορφή, που αποτελούνταν από χαλκό, αρσένιο και μόλυβδο. Αργότερα, κατά τις αρχές της τέταρτης χιλιετίας, χρησιμοποιήθηκε ο ορείχαλκος, ένα κράμα χαλκού με κασσίτερο που έδινε τη δυνατότητα κατασκευής ανθεκτικότερων αντικειμένων. Γ) Η πρώτη χρήση του ορείχαλκου στην Κρήτη τοποθετείται λείει στην Πρωτομινωική ΙΙ περίοδο (2600-2300 π.Χ.). Μετά τον ορείχαλκο εφευρέθηκε ο κασσίτερος, ο χρυσός, ο άργυρος κ.α.

4) Η Κύπρος ήταν μία από τις σημαντικότερες πηγές χαλκού της Αρχαιότητας, ο λόγος, προφανώς, και για τον οποίο ονομάστηκε και έτσι, δηλαδή Κύπρος. *Cyprum* (λατινικά)= *Cooper* (αγγλικά) = ο χαλκός, Ο χαλκός στην άγριά του μορφή είναι πράσινος απ' όπου και *cypressus* (λατινικά) = ο κυπάρισσος ή άλλως το κυπαρίσσι, *Cypreus, a, um* = ο χάλκινος, η, ο ή ο βαθυπράσινος, η, ο (Χάλκανθος) ή ο Κυπραίος, α, ο,

5) Οι αρχαίες Κρητικές πόλεις-κράτη πολλές φορές νομιμοποιούσαν τα νομίσματα των άλλων πόλεων, ελληνικών ή μη, χτυπώντας πάνω σ' αυτά δικά τους διακριτικά σύμβολα (δεδομένου ότι το μέταλλο έτσι κι αλλιώς έχει την αξία του) και όχι λιώνοντάς τα (μέθοδος επικοπής). **Έτσι αρκετές φορές φαίνονται κάτω από τις νέες παραστάσεις οι παλιές, λογής - λογής ελληνικών πόλεων. Ακόμα και μεταξύ τους οι κρητικές πόλεις "χτυπούσαν" νομίσματα, η μια πάνω στηνς άλλης.** Πολύ σπάνια σε χρυσό (1/12 στατήρα του 0,9 γρ.), κυρίως σε άργυρο (από τον οβολό των 0,7 γρ. ως το τετράδραχμο των 17 γρ.) και χαλκό (χαλκούς του 1 γρ. όπως το χάλκινο οβολό των 12 γρ.). Κάτι ανάλογο γινόταν και σε μη ελληνικές πόλεις και γι αυτό και π.χ. βρίσκουμε νόμισμα που από τη μια να φαίνεται κρητικό και από την άλλη π.χ. κυρηναϊκό.

6) Κάθε μια από τις αρχαίες πόλεις-κράτη χρησιμοποιεί συγκεκριμένα πρόσωπα, ζώα ή πράγματα κ.τ.λ. ως έμβλημα στα νομίσματά της. Αυτά είναι είτε τα συγκεκριμένα ζώα ή προϊόντα που παράγει - φημίζεται η πόλη αυτή είτε οι πολιούχοι θεοί. Τα ελληνικά αρχαία νομίσματα αρχικά έφεραν συνήθως πρόσωπα και παραστάσεις από την Ελληνική μυθολογία. Μετά και ηγεμόνες και βασιλείς.

7) Τα πρώτα νομίσματα που έκοψε ο άνθρωπος δεν σώζονται είτε γιατί τα νομίσματα κάποια στιγμή μετά λιώνονται και ξανατυπώνονται με άλλα διακριτικά ή σε άλλη βάρη είτε γιατί αυτά ήταν από καθαρό χαλκό ή από καθαρό σίδηρο που στο χρόνο φθειρονται λόγω οξειδωσης .



Μπρούτζινες Δραχμές Αθηνών, 140 – 175 μ.Χ., με θεά Αθηνά και το Θησέα να φονεύει το Μινώταυρο.
--



Αργυρός στατήρας Αίγινας 600- 525 π.Χ.



Αργυρή δραχμή Αίγινας, 404. π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

& ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ, ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ - ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΣ

1) ΑΠΑΡΧΕΣ ΚΡΗΤΗΣ: ΟΙ ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΗΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ

(ΕΤΕΟΚΡΗΤΕΣ Ή ΑΥΤΟΧΘΟΝΕΣ ΚΡΗΤΕΣ = ΟΙ ΙΔΑΙΟΙ ΔΑΚΤΥΛΟΙ ή ΚΟΥΡΗΤΕΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΗΛΥΔΕΣ ΚΡΗΤΕΣ = ΟΙ ΑΧΑΙΟΙ, ΟΙ ΔΩΡΙΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΚΡΗΤΗΣ)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (5, 64 – 65 κ.α.), ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, C 466- 479 κ.α.) κ.α. αναφέρουν ότι οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης ήταν οι καλούμενοι Ιδαίοι Δάκτυλοι, παιδιά, απόγονοι των οποίων ήσαν οι Κουρήτες και που οι Ιδαίοι Δάκτυλοι κατ' άλλους ήταν αυτόχθονες Κρήτες, που κάποιοι από αυτούς μετοίκησαν στη Φρυγία της Μ. Ασίας και κατ' άλλους έγινε το αντίθετο, δηλαδή ήταν Φρύγες που μετοίκησαν στην Κρήτη και εκεί μετονομάστηκαν Κουρήτες. Λένε επίσης ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ονομάστηκαν έτσι, επειδή αφενός γεννήθηκαν στην οροσειρά Ίδη ή Ιδαία όρη είτε της μ. Ασίας είτε της Κρήτης και αφετέρου οι πρώτοι από αυτούς ήσαν τόσο όσοι και τα δάκτυλα απ' όπου και Ιδαίοι Δάκτυλοι. Οι Ιδαίοι Δάκτυλοι της Κρήτης μετονομάστηκαν σε Κ(ου)ρήτες > Κρήτες είτε γιατί επικούρησαν (από το επι-κουρώ = λατινικά curio) στη γέννηση και ανατροφή του Δία στην Κρήτη είτε γιατί ήσαν κούροι = παιδιά (απ' όπου και κοράσια, κούροι > Κύρης, κόρες, κούροι > Κουρήτες) των Ιδαίων Δακτύλων. Οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, ήταν αυτοί που επίσης ίδρυσαν τους Ολυμπιακούς αγώνες και έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα. Πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγιού, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά ήταν και οι πρώτοι που διδάξαν την ομόνοια και κάποια ευταξία στην κοινωνική ζωή.

«Οι κάτοικοι, λοιπόν, της Κρήτης λένε πως οι αρχαιότεροι κάτοικοι στο νησί ήταν αυτόχθονες, οι λεγόμενοι Ετεοκρήτες, των οποίων ο βασιλιάς, Κρήτας το όνομα, ανακάλυψε πολλά και πολύ σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να

ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων.... ... Πρώτοι, λοιπόν, απ' όσους μνημονεύονται από την παράδοση κατοίκησαν στην περιοχή της Ίδης στην Κρήτη, οι Ίδαιοι Δάκτυλοι. Ετούτοι, σύμφωνα με την παράδοση, ήσαν εκατό, ενώ άλλοι λένε πως ήταν μόνο δέκα που έλαβαν αυτή την ονομασία, ισάριθμοι με τα δάκτυλα. Μερικοί, όμως, μεταξύ των οποίων και ο Έφορος ιστορούν πως οι Ίδαιοι δάκτυλοι γεννήθηκαν στην Ίδη της Φρυγίας και πως πέρασαν στην Ευρώπη με τον Μυγδονα. Καθώς ήταν γητευτές, επιδίδονταν σε ξόρκια, τις τελετές και τα μυστήρια και ζώντας ένα διάστημα στη Σαμοθράκη εξέπληξαν σε μεγάλο βαθμό τους εκεί κατοίκους με αποτέλεσμα να γίνει μαθητής τους ο Ορφέας ένας άνθρωπος προικισμένος με ξεχωριστή ικανότητα στην ποίηση και τη μελωδία, έγινε μαθητής τους κι έφερε πρώτος στους Έλληνες τα μυστήρια. Για τους Ίδαιούς δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απτεραιών στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επεξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες.... Μετά τους Ίδαιούς Δακτύλους, συνεχίζει η εξιστόρηση, έγιναν εννέα Κουρήτες, Γι αυτούς άλλοι μύθοι λένε ότι ήταν γηγενείς και άλλοι πως ήταν απόγονοι των Ίδαιών Δακτύλων. Καθώς διακρινόταν για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγιού, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση μεταξύ των ανθρώπων, αλλά ήταν και οι πρώτοι που δίδαξαν την ομόνοια και κάποια ευταξία στην κοινωνική ζωή. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε το Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5, 64-65)

Σύμφωνα με Πάριο χρονικό και τους: Ηρόδοτος (Ζ 169 - 171), Στράβωνας (Γεωγραφικά Ι, C 466 - 479), Διόδωρος (4, 60, 5,64 και 5,80) κ.α., όταν ήταν βασιλιάς των Ετεοκρητών ο Κρηθέας, επειδή η Κρήτη είχε πάθει μεγάλη ερήμωση (τους λόγους δεν τους αναφέρουν, όμως αυτό πρέπει να έγινε λόγω του κατακλυσμού του Δευκαλίωνα) φεύγουν από το Πελασγικό Άργος (= η Θεσσαλία, που είχε καταστραφεί από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα) κάποιες φυλές των Αχαιών, Πελασγών και Δωριέων με αρχηγό τον Τέκταμο (ήταν γιος του Δώρου του Έλληνα και παππούς του Μίνωα) και πάνε ως μετανάστες και καταλαμβάνουν ειρηνικά το ανατολικό μέρος του νησιού. Οι νέοι κάτοικοι αυτοί της Κρήτης, σε σχέση με τους παλαιότερους, ονομάστηκαν επήλυδες, δηλαδή μετανάστες, άποικοι, ενώ οι ντόπιοι ονομάστηκαν Ετεοκρητες, επειδή ήσαν οι γνήσιοι Κρήτες. Όταν πέθανε ο Τέκταμος τη βασιλεία των Δωριέων της Κρήτης πήρε ο γιος του Αστέριος, ο οποίος, επειδή η γυναίκα του δε του έκανε γιο, τη χώρισε και πήγε και έκλεψε από τη Φοινίκη την κόρη του βασιλιά της Τύρου Αγήνορα, την πανέμορφη Ευρώπη, κάτι που ήταν και μια από τις αιτίες που έγινε αργότερα ο Τρωικός πόλεμος. Απλώς η Ελληνική μυθολογία αναφέρει ότι την εν λόγω αρπαγή έκανε ο Δίας. Όταν πέθανε ο Αστέριος, συνεπλάκησαν οι γιοι του, ο Μίνωας και ο Σαρπηδόνας, για το ποιος θα πάρει τη βασιλεία. Νίκησε ο Μίνωας και ο Σαρπηδόνας με τους στασιαστές κυνηγημένοι κατέφυγαν στη Λυκία της Μ. Ασίας όπου έκτισαν την πόλη Μίλητο σε ανάμνηση της Κρητικιάς πόλης Μίλατος. Στη συνέχεια ο Μίνωας (βασίλευσε το έτος 1470 π.Χ., σύμφωνα με το Πάριο χρονικό), με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθου, ένωσε σε ενιαίο σύνολο (και μάλιστα σε μια πρωτόγνωρη σε θεσμούς για την εποχή πολιτεία) τους αυτόχθονες (Ετεοκρήτες και Κύδωνες) με τους επήλυδες (Αχαιούς, Πελασγούς και Δωριείς) Κρήτες με ηγεμόνιδα πόλη (εδρα του κοινού βασιλιά των Ενωμένων Κρητικών πόλεων) την Κνωσό.

«Όταν όμως στην Κρήτη συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς, επεκράτησε ο Μίνωας και έδιωξε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας ...» (Ηρόδοτος Α, 172 - 173)

«Σύμφωνα με την ιστορία των Πραισίων, όταν ερημώθηκε η Κρήτη, άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων, αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρή-

τη. Έπειτα στην Τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεσή του ο Μενέλαος. Επιστρέφοντας, όμως, στην πατρίδα τους, η ανταμοιβή τους για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν ήταν πείνα και πανούκλα που έπληξε ανθρώπους και ζώα, σε τέτοιο βαθμό, ώστε η Κρήτη ερημώθηκε για δεύτερη φορά από τον πληθυσμό της. Έτσι, οι σημερινοί Κρήτες, μαζί με όσους απέμειναν από τους προηγούμενους κατοίκους της, είναι η Τρίτη γενιά που ζει στο νησί.....» (Ηρόδοτος Ζ , 169 - 171)

«Κατά τον Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. Οι υπόλοιποι είναι πιο δυνατοί και κατέχουν τις πεδιάδες. Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες. Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εσταιώτιδα. (Στράβων, Ι, ΙV 6 - 7)

«Η γλώσσα (των Κρητών) είναι «μειγμένη» (ανακατεμένη) και κατά τον ποιητή (Όμηρο): «εν δ' Ετεοκρήτες μεγαλήτορες, εν δ' Κύδωνες, Δωριέες τε τριχαϊκές δίοι τε Πελασγοί». Κατά τον Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. Οι υπόλοιποι είναι πιο δυνατοί και κατέχουν τις πεδιάδες. Είναι εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες. Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εσταιώτιδα. (Στράβων, Ι, ΙV 6 - 7)

«Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απέκτησε τον Αστέριο..». (Διόδωρος, βίβλος 4, 60)

«Αφού διευκρινίσαμε όλα αυτά, απομένει να μιλήσουμε για τα έθνη τα οποία ήρθαν σε επιμειξία με τους Κρήτες. Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι Ετεοκρήτες, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. το μεγαλύτερο μέρος ετούτου του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο.... (Διόδωρος, Βίβλος 5, 80)

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Ο Απολλώνιος Ρόδιος (Αργοναυτικά Α 1125 - 1135) αναφέρει ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ήσαν αυτόχθονες, ντόπιοι, γιοι του Δία και της νύμφης Αγχιάλης, τους οποίους γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης. Αντίθετα ο Διόδωρος Σικελιώτης (3, 61) αναφέρει ότι σύμφωνα με το μύθο των Ατλάντιων της Λιβύης οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ήσαν γιοι του Δία και της νύμφης Ιδαίας (η νύμφη Ιδαία ήταν αυτή που για χάρη της ο Δίας ονόμασε την Κρήτη Ιδαία), που όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν μ' αυτό:

«Οι μούνοι πλεόνων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληταί, όσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταιέες, ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίο ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε.» (Απολλώνιος Ρόδιος Αργοναυτικά Α 1125 - 1135)

«Οι μούνοι πλεόνων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληταί, όσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταιέες, ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίο ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε.» (Απολλώνιος Ρόδιος Αργοναυτικά Α 1125 - 1135)

2) Ο Στράβωνας αναφέρει ότι Ιδαίοι Δάκτυλοι κατ' άλλους ήσαν ντόπιοι Κρήτες και κατ' άλλους άποικοι, μετανάστες από τη Μ. Ασία. Ονομάστηκαν έτσι επειδή πρωτο-

κατοίκησαν στους πρόποδες της Ίδης ή Ιδαία όρη της Κρήτης ή της Μ. Ασίας. Οι διάφορες κορυφές της Ίδης ήταν αφιερωμένες στη μητέρα των θεών, δηλαδή της Ρέας = αυτή που ονομαζόταν Κυβέλη στην Ασία. Από τον αριθμό τους ονομάστηκαν Δάκτυλοι, δηλαδή επειδή ήσαν τόσοι όσα και τα δάκτυλα. Απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων ήσαν οι Κουρήτες και οι Κορυβάντες. Κατά τα κρητικά κείμενα Κουρήτες ονομάστηκαν οι Κορυβάντες ή οι Τελχίνες που έφερε η Ρέα στην Κρήτη από τη Φρυγία ή από τη Ρόδο και τους έκανε τροφούς και φύλακες του Δία και ως εξ αυτού μετονομάστηκαν σε Κουρήτες. Ο Κύρβας, ένας από τους Κουρήτες, στη συνέχεια ίδρυσε την Ιεράπυτνα. Οι Κορυβάντες ήσαν παιδιά του Ήλιου και της Αθηνάς, που λεγόταν και Τελχίνες και κατ' άλλους ήσαν παιδιά του είτε του Κρόνου είτε του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους. Ο Στράβωνας αναφέρει επίσης ότι οι Κρήτες και οι Φρύγες ήσαν θρακικής καταγωγής, γιατί αφενός οι Φρύγες ήταν άποικοι από τη Θράκη που ζούσαν στην Τρωάδα (βλέπε Στράβων 10.III,16 C 471) και γι αυτό η Τρωάδα λεγόταν και Φρυγία και αφετέρου οι Κρήτες ήταν άποικοι από τη Φρυγία, απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων, οι οποίοι είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Φρυγία συνοδεύοντας τη Ρέα προκειμένου να την επικουρήσουν στη γέννηση και ανατροφή του Δία (βλέπε Στράβων 10.III,19 C 471). Ο Στράβωνας (10.III,19 C 472) αναφέρει επίσης ότι μερικοί ταυτίζουν τους Κουρήτες με τους Κύρβαντες, τους Καβείρους, τους Ιδαίου δακτύλους και τους Τελχίνες και μερικοί τους θεωρούν συγγενείς μεταξύ τους και τους διαφοροποιούν αντιδιαστέλλοντας μικρές μεταξύ τους διαφορές, Οι Κουρήτες ήσαν πνεύματα ή βοηθοί (= επίκουροι ή άλλως διάκονοι, ιερείς) των Θεών, που άλλοτε εμφανίζονται μπλεγμένοι σε μερικές μυστικές ιερουργίες κι άλλοτε σχετίζονται με το μέγαλωμα του Δία, όταν ήταν μωρό, στην Κρήτη. Μιλώντας γενικά και περιληπτικά, τους εμφανίζουν όλους να κατέχονται από ιερό ενθουσιασμό, ν' ακολουθούν τη manía του Βάκχου και, λειτουργώντας στις ιερές τελετές ως διάκονοι, να εμπνέουν τρόπο με πολεμικούς χορούς, γεμάτους θόρυβο, κρότους, κύμβαλα, τύμπανα και κλαγγή όπλων, αλλά και ήχους αυλού και μεγάλες κραυγές. Ο Στράβωνας αναφέρει επίσης ότι με την ονομασία Κουρήτες παλιά λεγόταν οι κάτοικοι πολλών περιοχών που άλλοι λένε πως κατάγονταν από την Κρήτη και άλλοι από αλλού. Από αυτούς (όπως οι Κουρήτες της Χαλκίδας) ονομάστηκαν έτσι, επειδή κούρευαν τα μαλλιά τους και σε σχέση με τους Ακαρνάνες (= οι άκουροι) και άλλοι από (όπως οι Κουρήτες της Αιτωλίας), επειδή ντύνονταν όπως οι κόρες κ.α. Κουρήτες λεγόταν επίσης και οι νέοι (οι κούροι και οι κόρες, τα κοράσια) χορευτές, επειδή είναι νέοι και συνάμα φροντίζουν τα μαλλιά τους και επίσης οι νέοι στρατιώτες, επειδή και αυτοί είναι νέοι και κουρεύουν τα μαλλιά τους. Στην Κρήτη Κουρήτες ονομάζονταν οι νέοι άνθρωποι (δηλαδή ετυμολογία από τα: κούροι, κόρες, κοράσια = οι νέοι, νέες) που απέδιδαν ένοπλη κίνηση με χορευτικό βήμα, παρασταίνοντας το μύθο της γέννησης του Δία. Και αυτό, γιατί κάποιους από αυτούς κάποτε είχε πάρει η Ρέα βοηθούς, όταν επρόκειτο να γεννήσει στην Κρήτη το Δία, ώστε με τα τύμπανα και με παρόμοιους ήχους, με τον ένοπλο χορό και το θόρυβο να καλύπτουν τα κλάματα του Δία και έτσι να μην τα ακούσει ο παιδοκτόνος πατέρας του. Κουρήτες, λοιπόν, ονομάστηκαν, είτε επειδή ήταν νέοι, δηλαδή «κούροι», και πρόσφεραν αυτήν την υπηρεσία είτε επειδή «φρόντισαν τη νιότη» (δηλαδή επικούρησαν στη γέννηση) του Δία. Υπάρχουν και οι δυο εκδοχές... (ώσθ' οι Κουρήτες ήτοι δια το νέοι και κόροι όντες υποουργείν ή δια το κουροτροφείν τον Δία, λέγεται γαρ αμφοτέρως) ταύτης ήξιώθησαν της προσηγορίας..... Στράβων 10, III, 11 C 469), πρβ:

«Στα κρητικά κείμενα, οι Κουρήτες λέγονται του Διός οι τροφοί και οι φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήσαν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. **Ο Κύρβας, ένας σύντροφός τους που ίδρυσε την Ιεράπυτνα (Κύρβαντα δε τούτον εταίρον Ιεραπύτνης όντα κτίστην)**, έδωσε αφορμή στους Πραισίους να λένε ανάμεσα στους Ροδίους ότι οι Κορυβάντες ήταν δαίμονες, παιδιά του Ήλιου και της Αθηνάς. Κάποιοι λένε τους Κορυβάντες παιδιά του Κρόνου κι άλλοι παιδιά του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους.....(Στράβων 10. C 472, III,18»).

«**Λένε πως ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι οι πρώτοι κάτοικοι στους πρόποδες της Ίδης.** Πρόδες λέγονται οι πρόποδες και κορυφές, οι μύτες των βουνών. Οι

διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι. Ο Σοφοκλής θεωρεί πως οι πρώτοι πέντε ήσαν αρσενικοί. Εφηύραν το σίδηρο και το κατεργάστηκαν πρώτοι, καθώς και πολλά ακόμη χρήσιμα στη ζωή πράγματα. Πέντε ήταν και οι αδελφές τους. Από τον αριθμό τους ονομάστηκαν Δάκτυλοι. Άλλοι τους λένε αλλιώς, ενώνοντας τα δύσκολα με τα δύσκολα και θέτουν διάφορα ονόματα: Κέλμη, Δαμνασέα, Ηρακλή και Ακμονα. Άλλοι τους θεωρούν εντόπιους από την Ίδη, άλλοι αποίκους. Πάντως συμφωνούν ότι **αυτοί πρώτοι δούλεψαν το σίδηρο στην Ίδη**. Όλοι τους θεωρούν μάγους και υπηρέτες της Μητέρας των θεών που έφτασαν να ζουν στην Φρυγία, στην Ίδη. Λένε την Τρωάδα Φρυγία, επειδή Φρύγες επικράτησαν στην περιοχή, αφού ζούσαν και κοντά, τότε που αλώθηκε η Τροία. **Υπονοούν μάλιστα πως απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων είναι οι Κουρήτες και οι Κορυβάντες. Οι πρώτοι εκατό που γεννήθηκαν στην Κρήτη ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι. Απόγονοί τους αναφέρονται εννέα Κουρήτες.** Ο καθένας τους έκανε δέκα παιδιά, τους Ιδαίους Δακτύλους...» (Στράβων, Γεωγραφικά Ι, C 473, III, 22)

3) Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο βιβλίο του 3,61 αναφέρει ότι κατά το το μύθο των Ατλάντιων οι Κουρήτες ήσαν παιδιά του Δία, βασιλιά της Κρήτης, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με το μύθο αυτό. Κατά το μύθο των Κρητών, λέει ο Διόδωρος Σικελιώτης (5, 64-65) οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης ήταν οι αυτόχθονες Ετεόκρητες, οι οποίοι ήταν απόγονοι των Κουρητών και εκείνοι των Ιδαίων Δακτύλων, όμως μερικοί ιστορούν ότι οι Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες της Κρήτης δεν ήσαν αυτόχθονες, αλλά άποικοι, οι οποίοι είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Φρυγία προκειμένου να φροντίσουν την ανατροφή και φύλαξη του Δία στο όρος Δίκτη.

4) Ο Στράβων θεωρεί ότι οι Ετεόκρητες και οι Κυδωνες είναι αυτόχθονες Κρητικοί, πρβ: «Είναι εμφανές ότι Ετεόκρητες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες (μετανάστες). Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστιαιώτιδα. (Στράβων, Ι, IV 6 - 7). Ο Πausanίας στα «Αρκαδικά» αναφέρει και ότι οι Κύδωνες και οι Γορτυνιοί κατάγονται από την Αρκαδία και Γορτυνία Πελοποννήσου, κάτι που απεικονίζεται και στα νομίσματα της Κυδωνίας: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθηναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθυος. ες δε αυτόν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδίον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθυς μεν Ηφαιστου, Ἡφαιστος δε εἴη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εἰσι..» (Pausanias Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6). Ομοίως λέει και ο Πλάτων: «Όσο για τους υπόλοιπους Έλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Όπως είπες πριν από λίγο υπάρχον ανάμεσά μας πολλοί Αργίτες, αλλά και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού είναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708).

Ο Pausanias στα «Ηλιακά» αναφέρει ότι ένας από τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης, ο Ηρακλής ήσαν αυτός που ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες (κάτι που αναφέρουν και οι Διόδωρος και Στράβων): «Σχετικά με τους Ολυμπιακούς αγώνες, όσοι από τους Ηλείους ασχολούνται με την αρχαιότητα λένε ότι ο Κρόνος ήταν ο πρώτος βασιλιάς στον ουρανό και πως οι άνθρωποι εκείνης της εποχής εκείνης, που ονομάζονταν χρυσή γενικά, έκτισαν ναό προς τιμή του Κρόνου στην Ολυμπία. Όταν γεννήθηκε ο Δίας, η Ρέα ανέθεσε τη φύλαξη του παιδιού στους Δακτύλους της Ίδης, οι οποίοι λέγονταν και Κουρήτες και είχαν έρθει από την Ίδη της Κρήτης. Αυτοί ήσαν ο Ηρακλής, ο Παιώνιος, ο Επιμήδης, ο Ίδας και ο Ιάσιος. Ο Ηρακλής που ήταν και μεγαλύτερος έβαλε τους αδελφούς του, κάνοντας ένα αστείο, να τρέξουν σε αγώνα και στεφάνωσε το νικητή με κλαδί αγριελιάς, που την είχαν τόσο άφθονη, ώστε στοίβαζαν φρεσκοκομμένα φύλλα και τα έστρωναν, για να κοιμούνται...» (Pausanias «Ηλιακά», Α, 5 - 8). Ο Ηρόδοτος, σχετικά με την Κυδωνία, αναφέρει: «Αυτοί δε οι Σάμιοι την

Κυδωνία στην Κρήτη έκτισαν, όχι γι αυτό το σκοπό πηγαίνοντας στην Κρήτη, αλλά, διώχνοντας του Ζακυνθινούς από το νησί. Έμειναν δε εκεί και ευδαιμόνησαν επί πέντε έτη, και έφτιαξαν τα ευρισκόμενα στην Κυδωνία ιερά και το ναό της Δίκτυννας. Τον έκτο όμως χρόνο οι Αιγινήτες σε ναυμαχία τους νίκησαν μαζί με άλλους Κρήτες. (Ηρόδοτος, Γ, 44 και 59).

5) Ο Ηρόδοτος (Ζ, 169 - 171), όπως είδαμε πιο πριν, αναφέρει ότι η Κρήτη ερημώθηκε δυο φορές. Μια πριν από την εποχή του Μίνωα και μια μετά από την εποχή του Μίνωα (ο Μίνωας βασίλευε το 1470 π.Χ., σύμφωνα με το Πάριο χρονικό ή τρεις γενιές πριν από τον Τρωικό πόλεμο, σύμφωνα με τους Όμηρο και Ηρόδοτο). Τα αίτια που ερημώθηκε η Κρήτη πριν από το Μίνωα (= η εποχή που δεν είχαν πάει ακόμη στο νησί οι επήλυδες Κρήτες) δεν τα αναφέρει ο Ηρόδοτος. Ωστόσο, αφού ο Τέκταμος έζησε μετά από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα, άρα τα αίτια για την ερήμωση αυτής της Κρήτης ήταν ο εν λόγω κατακλυσμός. Ο κατακλυσμός αυτός, σύμφωνα με το Πάριο χρονικό, έγινε το έτος 1265 πριν από το Διόγνητο = το έτος 1529 π.Χ.

6) Μερικοί ισχυρίζονται ότι οι Δωριείς ήρθαν από τα Ουράλια όρη στην Ελλάδα κατασφάζοντας στο διάβα τους όποιο λαό εύρισκαν μπροστά τους ή τους έφερναν αντίσταση και τελικά καταστάλαξαν στην Πελοπόννησο και στην Κρήτη, κάτι που δεν ευσταθεί, γιατί οι Δωριείς, σύμφωνα με τον Ηρόδοτο και Θουκυδίδη, είχαν κοιτίδα τους το Πελασγικό Άργος (= η Θεσσαλία) και αδελφικό φύλο των Αχαιών, των Ιώνων και των Αιολέων. Κάποιοι άλλοι ισχυρίζονται ότι οι Δωριείς, οι Αχαιοί και οι Πελασγοί της Κρήτης πήγαν στο νησί ως κατακτητές, κάτι που επίσης είναι ψευδές, γιατί, όπως είδαμε πιο πριν, αυτοί πήγαν στο νησί ως μετανάστες από το Πελασγικό Άργος (= η Θεσσαλία). Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει και ότι «μετά την κάθοδο των Ηρακλειδών, Αργείοι και Λακεδαιμόνιοι στέλνοντας αποίκους, ίδρυσαν αποικίες σε κάποια άλλα νησιά και, αφού κατέκτησαν και τούτο το νησί οίκησαν πόλεις σ' αυτά». Κάτι που δεν είναι έτσι ακριβώς. Η πραγματική αλήθεια είναι ότι στην Κρήτη πήγαν δυο φορές Δωριείς. Η πρώτη ήταν λίγο πριν από το Μίνωα (ο Μίνωας Α' βασίλευε το 1470 π.Χ.) και τότε Δωριείς έφυγαν από τη Θεσσαλία με αρχηγό τον Τέκταμο (=ο παππούς του Μίνωα) και πήγαν στην Κρήτη. Η δεύτερη φορά ήταν 80 χρόνια μετά από τα Τρωικά, η οποία έγινε με τους Ηρακλείδες (έγινε το 1120 π.Χ.). Μάλιστα τη δεύτερη φορά δεν κατοίκησαν στην Κρήτη νέοι αφιχθέντες Δωριείς, αλλά τότε έφυγαν Δωριείς από τη Λακωνία και ελευθέρωσαν τη Λύκτο της Κρήτης από την κηδεμονία των Κνωσίων και έκτοτε η Λύκτος έγινε οικειοθελώς αποικία των Λακεδαιμονίων ή άλλως Σπαρτιατών.

7) Οι Ετεοκρήτες ήσαν φυλετικά το αυτό με τους Δωριείς, Αχαιούς και Πελασγούς. Απλώς οι Ετεοκρήτες ή άλλως Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες, καθώς λένε ο Διόδωρος Σικελιώτης, ο Στράβων κ.α. πήγαν και κατοίκησαν πρώτοι στην Κρήτη και κάποια στιγμή μετά ήλθαν εκεί και οι άλλες φυλές και γι αυτό οι Ετεοκρήτες θεωρούνταν αυτόχθονες και οι άλλοι επήλυδες, δηλαδή μετανάστες και όχι κατακτητές. Ο λόγος άλλωστε που οι Ετεοκρήτες είχαν πάει με το μέρος των Αχαιών ή Πανελλήλων στον πόλεμο της Τροίας. Έπειτα, όταν πήγαν οι Αχαιοί, οι Δωριείς και οι Πελασγοί της Κρήτης πήγαν στην Κρήτη και βρήκαν εκεί τους Ετεοκρήτες, δεν υπήρχαν ακόμη κράτη και σύνορα, ούτε και το κοινό όνομα «Έλληνες», αυτά δημιουργήθηκαν μετά τα τρωικά, παρά μόνο διάφορες ομάδες που ζούσαν μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής, επειδή δεν είχε επινοηθεί ακόμη η γεωργία, καθώς λέει ο Θουκυδίδης (Α 2 - 9). (Περισσότερα για το Ελληνικό Έθνος βλέπε στο βιβλίο «Ελληνική Ιστορία», Α.Γ. Κρασανάκη)

8) Η οροσειρά Ίδη της Κρήτης έχει τα εξής Ιδαία όρη: Α) Το όρος η Δίκτη, όπου γεννήθηκαν και ανατράφηκαν αφενός ο Δίας και αφετέρου οι Ιδαίοι Δάκτυλοι. Β) Το όρος Διός, που επί Ενετών λεγόταν monte di Giove / Jove /Ιόβα (= Jupiter Ζευς πατέρας) και επί Τουρκοκρατίας Γιούχτας, όπου θάφτηκε ο Δίας, Γ) Ο λόφος Πύτνα όπου ένας από τους Κουρήτες, ο Κύρβας, μετά που οι Κουρήτες ανέθρεψαν το Δία στο Δικταίο άντρο, έχτισε την πόλη Ιεράπυτνα. Δ) Η κορφή Ίδα ή Ιδαίον όρος, που είναι και το πιο ψηλό όρος από τα Ιδαία, εξ ου και Ψηλορείτης κ.α. Και επειδή η Δίκτη είναι ένα από τα Ιδαία όρη της Κρήτης, το σπήλαιο του Διός λεγόταν και Δικταίο ή Ιδαίο άντρο, ο Δίας Δικταίος ή Κρηταγενής κ.α.

2) Η ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΡΗΤΗΣ

Ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι αφενός η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις και στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνεια το Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο και επίσης αναφέρει ότι αφενός οι κάτοικοι των ως άνω πόλεων της Κρήτης ήσαν άλλοι Κύδωνες, άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί, φυλα ελληνικά, αφού ο ίδιος αναφέρει ότι αρχηγός του στρατού όλων αυτών των φυλών ήταν ο Ιδομενεύς, ο εγγονός του Μίνωα, που ήταν και ένας από τους πρωτάρχοντας των καλούμενων Παναχαιών ή άλλως Πανελλήλων που είχαν διαοργανώσει την εκστρατεία κατά της Τροίας. Από τους άλλους αρχαίους συγγραφείς πληροφορούμαστε και τις υπόλοιπες αρχαίες Κρητικές πόλεις: Λατώ, Συβριτος, Ιεράπυτνα κλπ, που όμως σήμερα καμία από όλες αυτές τις πόλεις δε διασώζεται, επειδή άπαντες καταστραφησαν συθέμελα (πυρπολήθηκαν και λεηλατήθηκαν) από τους Άραβες Σαρακηνούς, όταν κατέλαβαν την Κρήτη. Οι πειρατικές επιδρομές των Σαρακηνών κατά της Κρήτης άρχισαν τον 7^ο αι. μ.Χ. που είχαν σαν αποτέλεσμα καταρχήν την εγκατάλειψη των παραλιακών πόλεων και τελικά οι Σαρακηνοί Άραβες κατάφεραν να κατακτήσουν νησί το 828 μ.Χ., λεηλατώντας και καίγοντας άπαντες τις πόλεις του νησιού: Κνωσό, Γόρτυνα κλπ, ο λόγος που δεν διασώζεται καμία αρχαία πόλη, μα καμία. Ακολούθως οι Σαρακηνοί αφενός κτίζουν το Ραμπντ ελ Χαντάκ (το φρούριο της μεγάλης Τάφρου ή άλλως Χάνδακα) στο Ηράκλειο (= το επίγειο της Κνωσού), που γίνεται η έδρα τους. Οι Βυζαντινοί στη συνέχεια προσπάθησαν να πάρουν πίσω την Κρήτη, όμως ατύχησαν. Το νησί στη συνέχεια μεταβλήθηκε σε αραβικό εμιράτο που είχε ζωή περίπου ενάμισι αιώνα. Το κατέλυσε, στα 961, ο στρατηγός Νικηφόρος Φωκάς. Βρήκε ελάχιστους χριστιανούς και το νησί σε άθλια κατάσταση

Ο Θουκυδίδης (Α 2-5), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Πλάτων (Μενέξενος), Εκκαίριος ο Μιλήσιος (Στράβων 7) κ.α., αναφέρουν ότι στην Ελλάδα πριν από την εποχή του Μίνωα ζούσαν νομαδικά και μεταναστευτικά, επειδή από τη μια δεν υπήρχε ακόμη επινοηθεί η γεωργία οπότε οι άνθρωποι έπρεπε να μετακινούνται συνεχώς για εξεύρεση πηγών διατροφής και από την άλλη δεν είχε επίσης επινοηθεί ακόμη ο στρατός για να αποκρούσει τα βάρβαρα ασιατικά φύλλα που ερχόταν και λεηλατούσαν όσους έβρισκαν στην Ελλάδα. Ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο εδίωξε από το Αιγαίο και τις Κυκλάδες τους ληστές και τους πειρατές Κάρες και Φοίνικες που τα είχαν καταλάβει και μέσω αυτών έρχονταν και καταλήστευαν τους Έλληνες και στη συνέχεια εποίκησε τις κυκλάδες και τα παράλια της Μ. Ασίας με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα από τη μια ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να κάνουν μόνιμες πόλεις, να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και έτσι να επικρατήσουν μετά στον Τρωικό Πόλεμο εναντίον των βαρβάρων της Ασίας. Σύμφωνα επίσης με τους: Πλάτωνα, Πλούταρχο, Διόδωρο κλπ οι Κρήτες επι Μίνωα επινόησαν την οργανωμένη πολιτεία, δηλαδή το κοινοβούλιο, το σύνταγμα, τους βουλευτές – γερουσιαστές, το κράτος πρόνοιας (συσσίτια κ.α.) κλπ και καταργώντας τους ανεξέλεγκτους βασιλιάδες και φυλάρχους που υπήρχαν μέχρι τότε. Πριν από το Μίνωα δεν υπήρχαν οργανωμένες πολιτείες, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον αρχαίο κόσμο. Ο κάθε φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς έκανε ό,τι ήθελε ή όριζε τους νόμους ανάλογα με τις προσωπικές του επιθυμίες και νοημοσύνη, κάτι που ήταν και η αιτία που: Α) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών, πλην του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν. Β) Οι Εβραίοι έλεγαν ότι αν δεν αλλάξει ο κόσμος, θα τον καταστρέψει ο θεός, Γ) Οι αρχαίοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος».

ΟΙ ΑΤΕΙΧΙΣΤΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ανατρέχοντας στους αρχαίους συγγραφείς, βλέπουμε να αναφέρουν ότι οι αρχαίες πόλεις-κράτη της Κρήτης: Κνωσός, Φαιστός, Κυδωνία κ.τ.λ. ήσαν ατειχιστες, κάτι που οφείλονταν στο ότι ο Μίνωας είχε ενώσει σε ενιαίο σύνολο άλλες τις φυλές της Κρήτης με έδρα την Κνωσό και αργότερα που διασπάστηκαν σε κρατη-πόλεις δεν έφτασαν στο σημείο να πολεμούν καταστροφικά η μια την άλλη. Απλά ενίοτε έριζαν για συνοριακά και άλλα κοινά θέματα.

Έτσι εκεί που οι άλλες αρχαίες πόλεις εκτός Κρήτης (Κόρινθος, Μυκήνες, Αθήνα κ.τ.λ.) από τη μια έχαναν το χρόνο τους να διαμαχονται με άλλες και από την άλλη φρόντιζαν εκτός των άλλων να φτιάχνουν και να συντηρούν μεγάλα τείχη για προστασία κλπ, οι Κρήτες το μόνο που φρόντιζαν ήταν να έχουν πολλά και μεγάλα καράβια (μεγάλο στόλο, καλούς ναύτες και καλούς τοξότες), κάτι που τους έδινε συνάμα και τη δυνατότητα να κάνουν και εκτός Κρήτης επιχειρήσεις και να επιβάλλονται.

Σημειώνεται ότι:

1) Ο Όμηρος αναφέρει τη Γόρτυνα ως «τειχιόεσσα». Ωστόσο τα τείχη της Γόρτυνα υπήρχαν περισσότερο για την προστασία των ανακτόρων της είτε από τις κατολισθήσεις (βρισκόταν πάνω σε χωμάτινο λόφο) είτε από τους εμφύλιους πολέμους που διεξήγε η Γόρτυνα με τη Φαιστό για τα επίνεια Λεβήνα και Μάταλο.

2) Λόγω του ότι η Κρήτη ήταν ενιαία είχε ως αποτέλεσμα και να ευημερήσει πρώτη και να δημιουργήσει τον πρώτο αξιόλογο πολιτισμό και να γίνει η πρώτη μεγάλη ναυτική δύναμη κλπ, καθώς λέει οι αρχαίοι συγγραφείς (Αριστοτέλης «Πολιτικά» κ.α.).



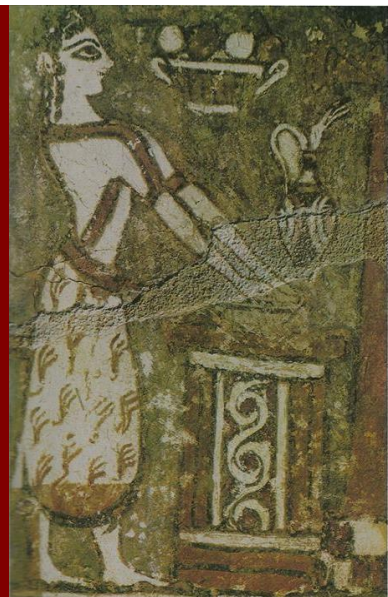
Μινωική τελετή θυσίας με μουσικό να παίζει 7χορδη κιθάρα και Μινωίτες και μινωίτισες να φορούν εντυπωσιακές φορεσιές, με κοντομανικο ζιπόνια (ζακέτες, πανωκόρμια), μακρές φούστες κλπ (Από τη λίθινη σαρκοφάγο Αγ. Τριάδας Κρήτης, 1400 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)



Μινωική τελετή θυσίας με μουσικό που παίζει αυλό και δυο Μινωίτισες με εντυπωσιακές τουαλέτες. Με ποδήρη (μάξι) φούστα, με πανωκόρμι ή άλλως κοντογούνι/ ζακέτα κλπ (Από τη λίθινη σαρκοφάγο Αγ. Τριάδας Κρήτης, 1400 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)



Ειδώλια από Φαγεντιανή με γητεύτρες όφεων ή άλλως θεές των όφεων. Είναι με δακτυλίδι μεση, μακρές φούστες, ποδιές, κοντομάνικες ζακέτες που έχουν ενσωματωμένο σουτιέν, ψιλά καπέλα κλπ (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου Κρήτης).



Μινωίτισα που διενεργεί θυσία. Φορά χαμηλοκάβαλη αναξυρίδα ή άλλως βράκα, σαλβάρι, που στο κάτω μέρος έχει ανοίγματα για τα πόδια (Λεπτομέρεια από λίθινη σαρκοφάγο της Αγ. Τριάδας Κρήτης, 1400 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)



Αγαματίδιο Μινωίτισσας σε στάση προσευχής. Είναι γυμνόστηθη και φορά περιλαίμιο, ζακέτα-μπουστό, ζώνη φαρδιά, μακρά φούστα, βραχιόλι (Cretan, Late Minoan I, 1600-1450 BCE at the Metropolitan Museum of Art in New York City)

3) ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥΣ

Τα κρητικά νομίσματα διακρίνονται σε χρυσά, αργυρά, σιδερένια κλπ, καθώς και σ' αυτά της εποχής που η Κρήτη ήταν διηρημένη σε πόλεις- Κρήτη, όπου κάθε μια από αυτές είχε και δικό της νόμισμα, και σ' αυτά που η Κρήτη ήταν ενιαία, με κοινό νόμισμα. Κοινό νόμισμα υπάρχει στην Κρήτη από εποχής «Κοινού των Κρητών» και εξής. Τα νομίσματα αυτά μεταφέρουν εικόνες του παρελθόντος, από την οικονομία, τις θρησκευτικές αντιλήψεις, τις εμπορικές και πολιτικές σχέσεις, τις στρατιωτικές συμμαχίες και τόσα άλλα. Ειδικότερα από τις παραστάσεις αυτές βλέπουμε π.Χ. ότι οι Κρητικές ήδη από τον 5 αι. π.Χ. ήταν κομψότερες, δηλαδή με ωραία και καλογυμνασμένα κορμιά (με δαχτυλιδένια μέση), με περιποιημένη εμφάνιση (ωραία κόμμωση, ωραία ρούχα, κολιέ, σκουλαρίκια κ.τ.λ.). Ομοίως οι άντρες να έχουν καλογυμνασμένα και περιποιημένα σώματα, με περιποιημένη κόμμωση, οι στρατιώτες να φορούν χιτώνες μέχρι τα γόνατα και τα όπλα τους να είναι δόρυ και ασπίδα κ.α.

A. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

1. Η ΚΝΩΣ(Σ)ΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ή ΧΑΝΔΑΚΑΣ ή ΚΑΣΤΡΟ

Η Κνωσός, που παλιά παλιά γράφονταν με δυο σ, δηλαδή «Κνωσσός», ήταν αφενός η πιο μεγάλη και πιο σπουδαία πόλη της αρχαίας Κρήτης και αφετέρου η περιφημότερη πόλη όχι μόνο της αρχαίας Κρήτης, αλλά και όλου του αρχαίου γνωστού κόσμου μέχρι που η Κρήτη καταλύθηκε από τους Ρωμαίους το 68 π.Χ. Ήταν η έδρα και το σημαντικότερο κέντρο του Μινωικού Πολιτισμού, της περίφημης Κρητικής Πολιτείας και Θαλασσοκρατίας που ίδρυσε ο Μίνωας με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθου. Ειδικότερα ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις, ο ίδιος στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολις», από τις οποίες αφενός ονομάζει μόνο τις εξής επτά: την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνειο το Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο και αφετέρου υμνεί περισσότερο την Κνωσό για την προσφορά της στον κόσμο: «Κρητών δε Ίδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετώσας, άλλοι θ' οί Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Αναφέρει επίσης ότι αφενός οι κάτοικοι των ως άνω πόλεων της Κρήτης ήσαν άλλοι Κύδωνες, άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί και αφετέρου ότι στην εκστρατεία της Τροίας αρχηγός του στρατού όλων αυτών των φυλών ήταν ο Ίδομενεύς, που ήταν εγγονός του Μίνωα, ο οποίος είχε εκστράτευσε με ογδόντα ολόμαυρα καράβια, το μεγαλύτερο στόλο του εν λόγω πολέμου

Οι αρχαίοι συγγραφείς Πλάτωνας (Μίνως και Νόμοι), Πλούταρχος (Θησεύς), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Όμηρος, Στράβωνας, Διόδωρος κ.α., αναφέρουν ότι ο Μίνωας με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθου από τη μια διοργάνωσε την περίφημη Πολιτεία των Κρητών με έδρα την Κνωσό και από την άλλη συγκρότησαν την επίσης περίφημη θαλασσοκρατορία των Κρητών. Αναφέρουν επίσης ότι η Κρητική Πολιτεία αυτή ήταν η πρώτη αξιόλογη στον κόσμο και την οποία στη συνέχεια αντέγραψαν πρώτα οι Σπαρτιάτες, στέλνοντας επί τούτου στην Κρήτη το νομοθέτη Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το νομοθέτη Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το νομοθέτη Νόμα και έτσι και αυτοί εκπολιτίστηκαν και αυτοί. Ο Στράβωνας, σχετικά με την Κνωσό, αναφέρει τα εξής: «Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και Λύκτο. Αργότερα ξαναπήρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάτα σταδία, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδία από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και

η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. Επίνειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο. Ο Μίνως λέγεται είχε επίνειό του τον Αμνισό, όπου και ο ναός της Ειλειθυίας. Παλιά έλεγαν την Κνωσό Καίρατο, ομώνυμη με τον παραρρέοντα ποταμό. Στην ιστορία έχει γραφτεί πως ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες. Χώρισε το νησί στα τρία και σε κάθε μέρος έχτισε πόλη, την Κνωσό..... Κατά τον Έφορο, ο Μίνωας θαύμαζε κάποιο παλαιό, το Ραδάμανθο, που είχε ίδιο όνομα με τον αδελφό του. Αυτός πρώτος αναφέρεται ότι εκπολίτισε το νησί με νόμους και κτίσεις πόλεων και συντάγματα, υποστηρίζοντας ότι φέρνει από τον ίδιο το Δία τους νόμους του. Αυτόν μιμήθηκε ο Μίνωας και κάθε ένατο χρόνο, καθώς φαίνεται, ανέβαινε στη σπηλιά του Δία και έμενε εκεί. Επέστρεφε με γραπτές διατάξεις που έλεγε πως είναι προσταγές του Δία. Γι αυτό και ο ποιητής (ο Όμηρος) λέει: Εδώ βασίλευε ο Μίνωας που μιλούσε με το μέγα Δία κάθε εννιά χρόνια.». (Στράβων «Γεωγραφικά» Ι', C 476 – 477, 7-8).

Η Κνωσός, που δεν ήταν μια από τις παλαιότερες πόλεις της Κρήτης, αλλά οι ετεοκρητικές: Ιεράπυτνα, Πραισός, Ελεύθερνα κ.α. (αυτές ιδρύθηκαν από Κουρήτες, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης), από τότε που την ίδρυσε ο Μίνωας και μέχρι που την κατέλαβαν οι Ρωμαίοι έπαιζε πρωταγωνιστικό ρόλο, άλλοτε τον πρώτο και άλλοτε από τους πρώτους, όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και σε όλο τον τότε αρχαίο γνωστό κόσμο. Μετά την ήττα της Κνωσού από τους Ρωμαίους το 68 π.Χ. πρωτεύουσα της Κρήτης έγινε η Γόρτυνα, επειδή είχε συμμαχήσει με τους Ρωμαίους. Από την Κνωσό είχαν βγει πάρα πολλοί άλλοι αξιόλογοι άντρες, όπως ο Χερσίφρων και ο γιος του Μεταγένης, των οποίων έργο ήταν ο ναός της Αρτέμιδος στην Έφεσο και το Αρτεμίσιο, ένα από τα επτά θαύματα του παλαιού κόσμου. (Στράβων, ΙΔ', C,640), ο Ιοφών, που έδινε τους χρησμούς σε εξάμετρο (Παυσανίας «Αττικά» κ.34: Ιοφών δε Κνώσσιος των εξηγητών χρησμούς εν εξαμέτρῳ παρείχετο. Αμφιάρσον χρήσαι φάμενος τοίς ες Θήβας σταλείσιν Αργείων. ταύτα τα έπη το ες τους πολλούς επαγωγόν ακρατώς είχε· χωρίς δε πλην όσους εξ Απόλλωνος μανήναι λέγουσι το αρχαίον, μάντεών γ' οϊδείς χρησμολόγος ην, αγαθοί δε ονειράτα εξηγήσασθαι και διαγνώναι πτήσεις ορνίθων και σπλάγχχνα ιερείων), ο Ανεσιδημος ο φιλόσοφος, ο Πατελίδης ο ιστορικός, ο Δίκτυς, που ακολούθησε τον Ιδομενέα στον ηρωικό πόλεμο και έγγραψε για την πολιορκία της Τροίας, πάνω σε φύλλα φοίνικα (Σούδα λ. Δίκτυς). Κνώσιος ήταν και ο περφιφημος πολυολυμπιονίκης Εργοτέλης, γιος του Φιλάνωρος (επικαλούμενος Ιμέριος, επειδή οι Κνώσιοι τον απέλασαν στην Ιμέρα λόγω του ότι έλαβε μέρος σε κάποια επανάσταση, όπως μας πληροφορεί ο Παυσανίας, Ηλιακά Β), που τις νίκες του στα Ολύμπια, στα Πύθια και στα Ίσθμια ύμνησε ο Πίνδαρος. Ο Παυσανίας (Αττικά Κεφ. 14, 5) αναφέρει ότι από την Κνωσό ήταν και ο Επιμενίδης και από τη Γόρτυνα ο Θάλης. Ο Πλούταρχος (Σόλων 11) , σχετικά με τον Επιμενίδα, αναφέρει ότι ήταν από τη Φαιστό και αυτό, προφανώς, επειδή η Φαιστός αρχικά ήταν οικισμός της Κνωσού και μετά την κατέλαβαν οι Γορτύνιοι. Ο Παυσανίας (Αττικά 1, 14), ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, IV, C 481 - 483), ο Πλούταρχος (Σόλων και Σόλων) κ.α. αναφέρουν ότι ο Επιμενίδης ο Κνώσιος ήταν ιερέας, ένας από τους 7 ή 8 σοφούς της αρχαιότητας και μάντης, ο οποίος βοήθησε το Σόλωνα στον εκπολιτισμό της Αθήνας. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ο Θάλης ήταν ποιητής, μουσικός και νομοθέτης, ο οποίος βοήθησε το Λυκούρκο στον εκπολιτισμό της Σπάρτη, μεταφέροντας εκεί τους θεσμούς που δημιούργηε ο Μίνωας στην Κρήτη. (Περισσότερα βλέπε Επιμενίδης ο Κνώσιος και Θάλης ο Γορτύνιο»)

Σημειώνεται ότι:

Α) Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Κνωσός ανακαλύφθηκε από τον Evans, κάτι που δεν είναι αληθές, γιατί αφενός το που βρίσκονταν η πόλη αυτή ήταν από πάντα γνωστό, βλέπε αμέσως πιο κάτω τι λέει ο Κονδυλάκης, και αφετέρου την Κνωσό ανάσκαψε πρώτος ο Μίνως Καλοκαιρινός και γι αυτό άλλωστε οι Κρήτες ονόμασαν με το όνομά του μια λεωφόρο στο Ηράκλειο Κρήτης. Ο Έβανς συνέχισε τις ανασκαφές του Καλοκαιρινού. Οι ανασκαφές στην Κνωσό έγιναν κατά το τέλος της Τουρκοκρατίας και αρχές Κρητικής Πολιτείας. Όλες οι πόλεις της Κρήτης: Κνωσός, Γόρτυνα κλπ πυρπολήθηκαν και καταστράφηκαν συθέμελα, αφού πρώτα λεηλατήθηκαν, όταν τις κατέλαβαν οι Άραβες Σαρακηνοί το 830 – 961 μ.Χ., και γι αυτό σήμερα έχουν τέτοια όψη.

Ο Ι. Κονδυλάκης, σχετικά με τα ερείπια της Κνωσού, λέει: «Ολίγον προς ανατολάς της Φορτέτσας έκειτο η αρχαία πόλις Κνωσός· αλλ' ελάχιστα ερείπια σώζονται επί της τοποθεσίας αυτής, διότι οι Σαρακηνοί και οι Ενετοί εχρησιμοποίησαν τα λείψαντα αυτής προς ανέγερσιν και ωχύρωσιν του Χάνδακος...». (Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891).

Β) Ανατρέχοντας επίσης στα ετήσια πρακτικά της Βρετανικής Σχολής Αθηνών (Annual of British School at Athens) έτους 1898-1899, καθώς και στα συγγράμματα D. G. Hogarth: «The Dictaeon Cave» (1901), Arthur J. Evans: «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script» (1897) και Donald A. Mackenzie: «Myths of Crete and Pre-Hellenic Europe» (1917) βλέπουμε να αναφέρουν ότι το 1883, δηλαδή επί Τουρκοκρατίας ακόμη στην Κρήτη, έγινε σύλληψη και λεηλασία (για «χωρικούς που βρήκαν αφιερώματα και τα πουλούσαν» λένε οι αρχαιοκάπηλοι) του σπηλαιού Ψυχρού ή Δικταίου Άντρο με την ανοχή των Τούρκων, κάτι που είχε ως αποτέλεσμα να αναστατωθεί η Ευρώπη και προ αυτού κατέφθασαν εκεί πάρα πολλοί αρχαιολόγοι και άνθρωποι των γραμμάτων, όπως ο γιατρός Ιωσήφ Χατζιδάκις, οι Ευρωπαίοι αρχαιολόγοι και ανθρωπολόγοι: Sir Arthur John Evans, J. L. Myres, Mons J. Demargne κ.α. με σκοπό είτε να αγοράσουν αφιερώματα για λογαριασμό ξενων Μουσείων είτε να ανασκάψουν και να βρουν κι αυτοί αφιερώματα. Στη συνέχεια, αφού αγόρασαν κάποια από αυτά, ανάσκαψαν και το Δικταίο Άντρο και την Κνωσό και τα ευρήματα που είχαν αγοράσει τα πήγαν στο Ashmolean Museum της Oxford και αυτά που βρήκαν στις ανασκαφές μετά επι κρητικής πολιτείας τα παρέδωσαν στο Μουσείο Ηρακλείου που δημιουργήθηκε τότε. Στις ανακοινώσεις τους όλοι αναφέρουν ότι «το σπήλαιο Ψυχρού ή Δικταίο Άντρον είναι αναμφισβητήτως το μυθολογούμενο», όπως θα δούμε πιο κάτω.

Η επικράτεια της Κνωσού κάποτε περιλάμβανε και τις Κυκλάδες, καθώς και πολλά άλλα νησιά του Αιγαίου και πολλά παράλια μέρη της Ασίας Σικελίας, Ν. Ιταλίας κ.α, ενώ υπο την κατοχή της βρέθηκαν τα Μέγαρα, η Αττική και άλλες Ελληνικές περιοχές, όταν ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον τους, επειδή στα Παναθήναια δολοφονήθηκε ο γιο του Ανδρόγεωσ για πολιτικούς λόγους. Τον δολοφόνησαν οι πολιτικοί αντίπαλοι του βασιλιά Αιγέα με σκοπό να στραφεί ο πανίσχυρος τότε Μίνωας εναντίον του, νομίζοντας ότι αυτός έκανε τη δολοφονία.

2. ΤΟ ΗΡΑΚΛΕΙΟ Ή ΧΑΝΔΑΚΑΣ (CHANDAX) > CANDIA



Ο Ίδιος Ηρακλής, Μουσείο Ηρακλείου

Το Ηράκλειο, που ήταν επίγειο της Κνωσού, όπως είδαμε πιο πριν, σήμερα είναι η πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη της Κρήτης και μια από τις μεγαλύτερες πόλεις (Αθήνα - Πειραιάς, Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ηράκλειο) της Ελλάδας. Στο Ηράκλειο είναι η έδρα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Κρήτης, η έδρα της Περιφέρειας Κρήτης, η έδρα της Εκκλησίας της Κρήτης και ο Αρχιεπίσκοπος της Κρήτης. Σύμφωνα με την απογραφή του 2011 ο Δήμος Ηρακλείου, που αποτελείται

από τους οικισμούς Ηράκλειο, Νέα Αλικαρνασσό και Γάζι, έχει πληθυσμό 173.993 κατοίκους. Κύριοι οικονομικοί τομείς της πόλης είναι ο τουρισμός, η γεωργία και το εμπόριο. Διαθέτει βιομηχανική περιοχή και επίσης ένα από τα μεγαλύτερα σε κίνηση αεροδρόμια της χώρας (αεροδρόμιο "Νίκος Καζαντζάκης").

Το Ηράκλειο αναφέρεται δύο φορές από το Στράβωνα ως επίγειο της Κνωσού : <<έχει η Κνωσός επίγειο το Ηράκλειο>>>>(Στρ. 10,476), << Η νήσος Δία που βρίσκεται απέναντι στο Ηράκλειο της Κνωσού>>>(Στρ. 10,484). Η ίδια πληροφορία είναι και στους Σταδισμούς, σελ. 348 και 349 : <<Από την Αστάλη μέχρι το Ηρά-

κλειον η απόσταση είναι 100 σταδίες. Είναι πόλη. Έχει λιμάνι και νερό. Σε απόσταση 20 σταδίων βρίσκεται η πόλη Κνωσός, και δυτικά σε απόσταση 40 σταδίων βρίσκεται νήσος. Αυτή ονομάζεται νήσος του Διός. Από το Ηράκλειο στη Χερρόνησο η απόσταση είναι πάλι 100 σταδίες>>. Η ονομασία «Ηράκλειον» σημαίνει κάτι, η πόλη, που δημιούργησε ο ημίθεος Ηρακλής ή που έχει τις ιδιότητές του Ηρακλή, δηλαδή έχει δυνατό φρούριο. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την ονομασία του Ηρακλείου Κρήτης, αναφέρει: «Εις την δευτέρα εν Νικαία Σύνοδο, όπου γίνεται ανάμνησις ενός των Επισκόπων της, ονομαζόμενου Θεοδώρου, καλείται Ηρακλειούπολις, ήτοι πόλις του Ηρακλέους». Ο Απολλώνιος Ρόδιος (Α 1125 - 1135) αναφέρει ότι ο Ηρακλής ήταν ένας από τους Ιδαίους (Κρητικούς) δακτύλους, τους γιους του Δία και της νύμφης Αγκιάλης, τους οποίους η Αγκιάλη γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης. Επίσης ο Πausanias («Ηλιακά» Α, 5 - 8), ο Διόδωρος (Βιβλιοθήκη Ιστορική 4, 18 και 3, 74 και 5, 64 - 66), ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, C 473, III, 22) κ.α., αναφέρουν ότι η Κρήτη αρχικά λέγονταν Ιδαία και μετά Κρήτη και ο Ιδαίος (Κρητικός) Ηρακλής (και όχι ο Θηβαίος Ηρακλής, ο γιος της Αλκμήνης και του Δία) ήταν αυτός που αφενός δάμασε τον ταύρο Κρήτης, πατέρα του Μινώταυρου και αφετέρου καθάρισε την Κρήτη από τα άγρια ζώα και στη συνέχεια πήγε στην Ολυμπία και ίδρυσε εκεί τους Ολυμπιακούς

Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΧΑΝΔΑΚΑΣ - CANDIA

Όταν οι Σαρακηνοί κατέλαβαν την Κρήτη, 830 - 961 μ.Χ, από τη μια πυρπόλησαν και κατέστρεψαν συθέμελα την Κνωσό και από την άλλη οχύρωσαν (το μετέτρεψαν σε λιμάνι - φρούριο) το Ηράκλειο και το έκαναν στη συνέχεια πρωτεύουσα της Κρήτης και ως εξ αυτού ορισμένοι λένε ότι ο Χάντακας κτίστηκε από τους Άραβες, ενώ δεν είναι αλήθεια. Η αλήθεια είναι ότι οι Σαρακηνοί μετέτρεψαν το Ηράκλειο σε φρούριο (έκτισαν γύρω - γύρω από αυτό τείχη χρησιμοποιώντας πέτρες από τα σπίτια που κατεδάφισαν στην Κνωσό (βλέπε: Ιωάννης Κονδυλάκης, «Το Ηράκλειο, «Εστία» 1891) και συνάμα, επειδή το περιέβαλαν με ένα μεγάλο προστατευτικό Χαντάκι (= αυλάκι νερού) για λόγους ασφαλείας, μετονομάστηκε από τους Σαρακηνούς σε "Χάνδακας" (Khandax). Από τους Ενετούς το Ηράκλειο ονομαζόταν Candia αντί για Χάνδαξ (Chandax), που είναι συμφυρμός της λέξης Khandax (Χάνδαξ) και των ιταλικών λέξεων Candia = crete = κρητίς = η λευκόγειος. Ακολουθώντας με την ονομασία Candia (CANDIA OLIM CRETA) λεγόταν και η νήσος Κρήτη και η πόλη το Ηράκλειο Κρήτης. Κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας το Ηράκλειο λεγόταν και "Μεγάλο Κάστρο", επειδή εκεί υπάρχει το μεγαλύτερο φρούριο (λατινικά κάστρο) της Κρήτης, καθώς και «Χώρα» = το «μεγάλο Χωριό».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη του Χάνδακα, αναφέρει τα εξής: «Περί της πόλεως του Χάνδακος. Η πόλις Χάνδαξ και παρά των Ιταλών Candia, καθώς και η νήσος, είναι η πρωτεύουσα, η αξιολογότερα και ησχυρότερα της νήσου, ή του Βασιλείου της Κρήτης εις την απλοελληνικήν δε, ή τοπικήν διάλεκτον, καλείται Κάστρον (μέγα). Καίτοι εις τα Ελληνικά βιβλία περιγράφεται υπό το όνομα Χάνδαξ ή Χάραξ, δηλαδή Χανδάκι. Υποθέτουσι δε τινές συγγραφείς, ότι αύτη εστί το παρά μεν του Πλινίου Μάτιον, παρά δε του Πτολεμαίου Ματαλία, παρά δε του Στράβωνος Μέταλλον ή Μάταλον, και άλλως Μάρτελον. Ο Πτολεμαίος ως τόσον τάπτει την Ματαλίαν επι του μεσημβρινού μέρους της νήσου' ο δε Στάβων ποιεί το Μέταλλον επίγειον (ναυσταθμον ή ναυπηγείον) της παλαιάς πόλεως Γορτύνης, ήτις έκειτο κατά τον αυτόν Συγγραφέα, εις εν πεδίον παρά τον Ληθαίον ποταμόν (διότι λέγει, Γόρτυνα διαρρεί ο Ληθαίος ποταμός. Κείται δε πλησίον της θαλάσσης και εις το Βόρειον παραθαλάσιον της νήσου τριάντα πέντε μίλια Ιταλικά προς το ανατολικόν της πόλεως Ρεθέμνου και σχεδόν τεσσαράκοντα εις το Δυτικόν της Σπίνα-Λόγκας (Μακρακάνθης) εις πολλά εκτεταμένην και καρποφορώτατην πεδιαδα δωδεκα

ωρών μήκους, ήτις αποπερατούται εις τους πρόποδας των ορεων και σχεδόν εις το της Ίδης.....».

Ο Dapper Olfert αναφέρει επίσης: «Χάνδαξ. Η πόλις Χάνδαξ εκτίσθη ως φρούριον παρά των Αγαρηνών ή Σαρακηνών, οίτινες τη εδωσαν τούτο το όνομα εις τον 832 χρόνον (ίσως μετά Χ.Γ.) μετά την κατά των της Κωνσταντινουπόλεως κατοίκων νίκην αυτών. Ο Ζωναράς, ο κεδρηνός και ο Κουροπαλάτης αναφερουσι περί τουτου...».

«Κατά το παρόν (η νήσος Κρήτη) ονομάζεται Candie από τα περισσότερα χριστιανικά έθνη της Ευρώπης, ή διότι ούτως ωνομάσθη από την πρωτεύουσα αυτής πόλιν, καλουμένη Candie, καθώς άλλαι νήσοι και τόποι έλαβον τα ονόματα των από τας πρωτεύουσας πόλεις αυτών ή δια την λευκότητα της γης αυτής, καθώς μερικοί συγγραφείς νομίζουσι. Εδώ ο μεταφραστής Μ. Βερνάρδος (τη μεταφραση την έκανε το 1837, άρα εποχή που το Ηράκλειο λεγόταν ακόμη Χάντακας) σημειώνει: α) «Η πρωτεύουσα αυτής (της Κρήτης) ονομάζεται Χάνδαξ. Επειδή δε οι Ευρωπαίοι δυσκόλως προφέρουσι το χ, δια τούτο το έτρεψαν εις το κ' ομοίως και το δ, εις d και αποβολή του ξ, παρεφθάρη η λέξις εις το Candie και Candia, ο μεταφραστής. β) «Λάθος έχουσιν οι νομομίζοντες, ότι, επειδή (η νήσος) έχει γη λευκήν, ωνομάσθη Candie ή Crete' μήτε ωνομάσθη Candie από την πρωτεύουσα αυτής Χάνδακα, κατά τω (α) σημειώματι λόγου μου, μήτ' έχει γης λευκοτέραν άλλων γαιών, ο μεταφραστής...».

ΜΙΝΩΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΑΠΟ ΚΝΩΣΟ ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΟΣ

Ο Πλάτωνας στο «Μίνως» αναφέρει ότι ο Μίνωας πήγαινε στο άντρο του Διός όπου λάμβανε τις θείες εντολές του Δία και τις έκανε νόμους στους ανθρώπους, καθώς και ότι υπήρχε μια οδός που οδηγούσε το Μίνωα από την Κνωσό προς το άντρο του Διός (στη Δίκτη) και από εκεί στο ιερό του Διός (στην Πραισό), πρβ: «πάντως δ' ή γε εκ Κνωσού οδός εις το του Διός άντρον και ιερόν, ως ακούομεν, ικανή, και ανάπαυλαι κατά την οδόν, ως εικός, πνίγους όντος τα νυν..».(Πλάτωνας, Νόμοι 1, 624-625). «Πήγαινε λοιπόν ο Μίνωας κάθε εννέα χρόνια κι έμενε ένα χρόνο στη σπηλιά του Δία, από τη μια για να μάθει και από την άλλη για να δείξει τι είχε μάθει από το Δία την προηγούμενη φορά.....Γι' αυτό το λόγο θέσπισε αυτούς τους νόμους (ο Μίνωας) για τους πολίτες του, εξ αιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί.....» (Πλάτων, Μίνως, 319 – 320)



Ερείπια του Μινωικού δρόμου σύνδεσης Κνωσού- Λύκτου – Δικταίου άντρου.

Και επειδή τα ως άνω εδάφια δεν αναφέρουν το που ακριβώς βρισκόταν το σπήλαιο και που το ιερό του Διός, ορισμένοι τα ταυτίζουν και επίσης λένε ότι αυτά βρίσκονται στον Ψηλορείτη, κάτι που είναι κακοήθεια, γιατί:

A) Ο ίδιος ο Πλάτωνας λέει ότι η εν λόγω οδός οδηγούσε το Μίνωα από την Κνωσό στο άντρο του Διός και από εκεί στο ιερό του Διός («δ' ή εκ Κνωσού οδός εις το του Διός άντρον και ιερόν»)

B) Ο Στράβωνας (I, C 474 - 479, IV 6 - 12) αναφέρει ότι η Δίκτη

απ' όπου ο Δίας ονομάστηκε «Δικταίος» και το το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός» δε βρίσκεται στην Πραισό ούτε και κοντά στο Ιδαίον όρος, όπως λέει ο Άρατος, αλλά ανατολικά της Ίδης και μεταξύ εκείνου του όρους και του Σαμώνιου Ακρωτηρίου (βλέπε Στράβων, I, C 479, IV - 12), όπως και είναι (η Δίκτη κείται μεταξύ Κνωσού και Πραισού – Σαμώνιου ακρωτηρίου), πρβ:

«Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκτη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκτη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντι για «I-

δαίον ὄρος» γράφει Ἴδη, ἄρα ἐδῶ Ἴδη = Ψηλορείτης, λογω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πρασος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα σταδια. Την κατέστρεψαν οι ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκτη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυννα και το βουνό Δίκτη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Ὅπου υπάρχει ιερό, ὄχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο..... . (Στράβων, I, C 479, IV - 12 μετφ «Κάκτος»)

Γ) Ο Διονύσιος Αλικαρνασσεάς αναφέρει ότι το σπήλαιο, στο οποίο ο ομιλητής (= ο Πλάτων) αναφέρει ότι συναντούσε ο Μίνωας το Δία και λάμβανε τους νόμους του, βρίσκεται στη Δίκτη, όπου τρεφόταν ο Δίας κατά την ελληνική μυθολογία πρβ: «ὦν ο μὲν Ομιλητῆς ἔφη γενέσθαι τοῦ Διὸς καὶ φοιτῶν (ο Μίνωας) εἰς τὸ Δικταῖο Ὅρος, ἐν ᾧ τραφήναι τὸν Δία μυθολογοῦσιν οἱ Κρήτες ὑπὸ τῶν Κουρήτων νεογνὸν ὄντα, κατέβαινεν εἰς τὸ ἱερόν Ἄντρο καὶ τοὺς νόμους ἐκεῖ συντιθεῖς ἐκόμιζεν, οὗς ἀπέφαινεν παρὰ τοῦ Διὸς λαμβάνειν». (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, Ρωμαϊκή Αρχαιολογία Β, LXI 2)

Δ) Ο Άγγλος Δ/ντης του Ashmolean Museum της Οξφόρδης, και ο αρχαιολόγος που ανάσκαψε την Κνωσό, Sir Arthur John Evans στο σύγγραμμά του «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script» J.H.S. (1897) αναφέρει: Το μέρος που βρέθηκε η Τράπεζα Σπονδῶν (Libation Table) που φέρει επιγραφή με γράμματα Γραμμικής Γραφῆς είναι η μεγάλη σπηλιά στο κρημνώδες βουνό Lasethi, πάνω από το χωριό Ψυχρό, η οποία (σπηλιά) πρέπει οπωσδήποτε να ταυτιστεί με το Δικταίο Ἄντρο των Λύττιων παραδόσεων. Βρίσκεται μόνο τέσσερις και μισή ὥρες μακριά από το χώρο της πόλης Λύττου και αυτή, σύμφωνα με τον Ησίοδο, ήταν η γενέτειρα του Δία, κάτι που βεβαιώνεται και από τα λείψανα των αναθηματικών που ανακαλύφθηκαν εκεί σε αφθονία, Αναφέρει επίσης ότι η Λύκτος και το Δικταίο ἄντρο βρίσκονται στο ίδιο βουνό και συνδέονται μεταξύ τους με λιθόκτιστο μινωϊκό μονοπάτι που είναι 4 ὥρες δρόμο με μουλάρι, πρβ: «The scene of this discovery (of libation table from Dictaeon Cave) was the great cave on the steep of Mount Lasethi, above the village of Psychro, which must certainly be identified with the Diktaion Antron of the Lyttian traditions. It lies, in fact, only four and a half hours distant from the site of Lyttos, with which it was connected over a low mountain pass by what appears to have been a very ancient midline. This cave, according to the Lyttian legend preserved by Hesiod, was the birthplace of Zeus, and the votive relics discovered in extraordinary abundance attest, in fact, the existence there of a cult identical with that of the Cave of Zeus on Mount Ida.....». (Arthur Evans «Further Discoveries of Cretan and Aegean Script», 1897)



Μινωικό χάλκινο κύπελλο, 1600 π.Χ., με Μινωίτες που φορούν πέδιλα (Πανεπιστήμιο του Ιλινόις)



Μινωικό κύπελο από στεατίτη, 1550 – 1450 π.Χ., που βρέθηκε στην Αγία Τριάδα με Μινωίτες που φορούν σανδάλια και μπότες ("The Chieftain's Cup")



Πήλινο αγαματίδιο Μινωίτη, 1500 π.Χ., με μαχαίρι στη μέση (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου)



Χάλκινο ειδώλιο με Κρήτες τοξοβόλους (κνηγούς) από τους οποίους ο ένας έχει στους ώμους του αγριοκάτσικο (αφιέρωμα στο ναό του Ερμή στη Σύμη Βιάννου, 670-650 π.Χ.)



Χάλκινο ειδώλιο από τα Γρίβιγλα Ρεθύμνης.



Αγαλματίδιο Μινωίτη, 1600 – 1450 π.Χ., σε στάση προσευχής-λατρείας, Φορά εφαρμοστό χιτώνα (μπλούζα), ζώνη κλπ (figure Cretan Late Minoan I 1600-1450 BCE , Metropolitan Museum of Art)



Τοιχογραφία Κνωσού με άνδρες και γυναίκες, ίσως ιέρειες και ιερείς, σε τελετή προσευχής. Οι γυναίκες φορούν κοντομάνικα επικόρμια (ζακέτες), ζώνη και μακριά φούστα και οι άνδρες μόνο λευκό κοντομάνικο ολόσωμο φόρεμα, κάτι ως η τήβενος ή τα άμφια.

ΜΙΝΩΑΣ – ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΟΚΡΑΤΙΑ

Σύμφωνα με τους: Θουκυδίδη (Α 3 – 10), Όμηρο (Ιλιάδα και Οδύσσεια), Διόδωρο, βιβλίο 4 και 5), Στράβωνα (βιβλίο 10) κ.α. ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθυ ήσαν Έλληνες ηγεμόνες, και μάλιστα οι οργανωτές της περίφημης πολιτείας και θαλασσοκρατορίας των Κρητών.

«Της Καρπάθου πρώτοι κάτοικοι ήσαν κάποιοι από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μίνωα, την εποχή που έγινε **ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας...** (Την δε Κάρπαθον πρώτοι μεν ώκησαν των μετά Μίνω τινές συστρατευσάντων, καθ' όν χρόνο εθαλασσοκράτησε πρώτος των Ελλήνων..., Διόδωρος Σικελιώτης, 5, 54)

Ειδικότερα ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Κρητες ηγεμόνες που με τη βοήθεια του αδελφού του Ραδάμανθυ από τη μια ένωσαν σε ενιαίο σύνολο όλες τις φυλές της Κρήτης (τους αυτόχθονες Ετεοκρήτες και Κύδωνες με τους επήλυδες Αχαιούς, Δωριείς και Πελασγούς) και από την άλλη θέσπισαν σωστούς νόμους, ανάλογους με το περί δικαίου και θείου συναίσθημα, για τη διακυβέρνηση της πολιτείας αυτής. Επι-

νόησαν το κοινοβούλιο, το σύνταγμα, τους βουλευτές – γερουσιαστές, το κράτος πρόνοιας (συσσίτια κ.α.) κλπ και καταργώντας τους ανεξέλεγκτους βασιλιάδες και φύλαρχους που υπήρχαν μέχρι τότε.



Νόμισμα Κνωσού, 3ος αι. π.Χ., με το Μίνωα και την κόρη του Αριάδνη (Μουσείο Ηρακλείου).

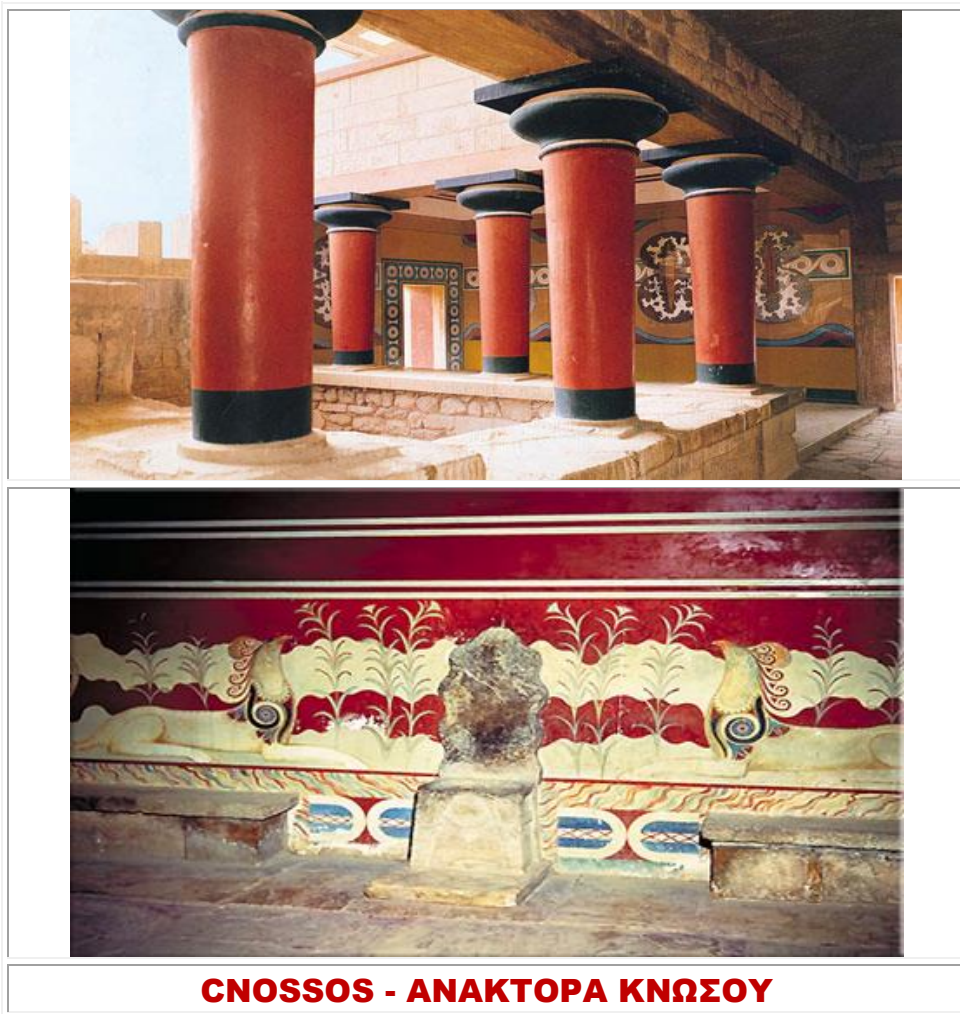
Πριν από το Μίνωα δεν υπήρχαν οργανωμένες πολιτείες, όχι μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε όλο τον αρχαίο κόσμο. Ο κάθε φύλαρχος ή τύραννος ή βασιλιάς έκανε ό,τι ήθελε ή όριζε τους νόμους ανάλογα με τις προσωπικές του επιθυμίες και νοημοσύνη, κάτι που ήταν και η αιτία που: Α) Οι Σπαρτιάτες έλεγαν ότι οι νόμοι των άλλων πόλεων-κρατών, πλην του Μίνωα ήσαν γελοίοι, για να τους αντιγράψουν. Β) Οι Εβραίοι έλεγαν ότι αν δεν αλλάξει ο κόσμος, θα τον καταστρέψει ο θεός, Γ) Οι αρ-

χάιοι Έλληνες δεν αναφέρουν κανένα άλλο σπουδαίο αρχαίο πολιτισμό πλην μόνο το Μινωικό ή που έλεγαν «Πας μη Έλλην βάρβαρος»

Παράλληλα ο Μίνωας ήταν ο πρώτος από τους Έλληνες ηγεμόνες που συγκρότησε πρώτος στον κόσμο πολεμικό ναυτικό με το οποίο εδίωξε από τις Κυκλάδες και το Αιγαίο τους ληστές και τους πειρατές Κάρες και Φοίνικες και τις εποίκισαν με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα από τη μια ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και από την άλλη να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και να επικρατήσουν στη συνέχεια στον Τρωικό Πόλεμο.

«Αλλ' ακόμη περισσότερο επεδίδοντο εις την πειρατείαν οι νησιώται Κάρες και Φοίνικες, οι οποίοι είχαν κατοικήσει τας περισσοτέρας από τας νήσους,..... Αλλ' αφ' ου συνεκροτήθη το πολεμικόν ναυτικόν του Μίνωος, αι δια θαλάσσης συγκοινωνίαι έγιναν ασφαλέστεροι, αφ' ενός μεν διότι οι κακοποιοί των νήσων αυτών εξεδιώχθησαν υπ' αυτού, κατά την εποχήν ακριβώς που προέβη εις εποικισμόν των περισσοτέρων, εξ αλλού δε διότι οι κάτοικοι των παραλίων ήρχισαν ήδη ν' αποκτούν μεγαλυτέρας περιουσίας και να έχουν μονιμωτέραν κατοικίαν, και μερικοί μάλιστα, όπως ήτο φυσικόν δι' ανθρώπους, των οποίων ηύξανε καθημερινώς ο πλούτος, και με τείχη περιέβαλλαν τας πόλεις των. Διότι, ένεκα του γενικού πόθου του κέρδους και οι ασθενέστεροι ηνείχοντο την εξάρτησιν από τους ισχυροτέρους και οι δυνατώτεροι, διαθέτοντες πλούτον, καθίστων υπηκόους των τας υποδεεστέρας πόλεις. Και μόνον βραδύτερον, όταν είχαν ήδη έτι μάλλον προαχθή εις την κατάστασιν αυτήν, εξεστράτευσαν κατά της Τροίας....(Θουκυδίδη Α», 8)

«Ο Μίνωας, εξ όσων κατά παράδοσιν γνωρίζομεν, πρώτος απέκτησε πολεμικόν ναυτικόν, και εκυριάρχησεν επί του μεγαλυτέρου μέρους της θαλάσσης, η οποία ονομάζεται σήμερον Ελληνική. (Θουκυδίδης, Ιστορία Α, 4)



CNOSSOS - ΑΝΑΚΤΟΡΑ ΚΝΩΣΟΥ

Αποτέλεσμα της πολιτείας που ίδρυσε ο Μίνωας, σύμφωνα με τους: Πλάτωνα (Νόμοι, Μίνως), Πλούταρχο (Σόλων, Λυκούργος), Διογένης Λαέρτιο (Επιμενίδης.), Διονύσιο Αλικαρνασέα (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α., ήταν να δημιουργηθεί ο πρώτος αξιόλογος πολιτισμός στον κόσμο, ο καλούμενος σήμερα «Μινωικός πολιτισμός». Αναφέρουν επίσης ότι την Κρητική Πολιτεία (= αυτό που λέμε σήμερα «Μινωικό Πολιτισμό») αντέγραψαν στη συνέχεια πρώτα οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο και τη βοήθεια του Κρητικού νομοθέτη Θάλητα, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και τη βοήθεια του Κρητικού σοφού και χρησμολόγου Επιμενίδα, καθώς και οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι ευημέρησαν – εκπολιτίστηκαν και αυτοί.

Επομένως ο Μίνωας είναι η αιτία που υπάρχει πολιτισμός και Ελλάδα, αλλά και η αιτία που όλοι οι Έλληνες ανακήρυξαν το Μίνωα μέγα νομοθέτη και μετά θάνατο κριτή στον Άδη τους, πρβ:

«την έννομη τάξη, όπως λένε οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι, ο Λυκούργος την έφερε από την Κρήτη» (Ηρόδοτος, Α 65).

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματά τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε στη Σπάρτη, Ήταν ο Θάλης, που φαινομενικά μιν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον τρόπον ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών». (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7)

«Κάλεσε τότε τον Επιμενίδα από τη Φαιστό της Κρήτης, που μερικοί τον θεωρούν έναν από τους επτά σοφούς (αντί για τον Περίανδρο). Όταν ήρθε στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Σόλωνα και τον βοήθησε πολύ στην προεργασία της νομοθεσίας του. Απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις ιερές τελετές, έκαμε πιο ήπιους τους νόμους που αφορούσαν τα πένθη, επιτρέπονταν μόνο ορισμένες θυσίες στους νεκρούς και καταργώντας τις άγριες και βαρβαρικές συνήθειες που επικρατούσαν προηγούμενα Χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα ο πολίτης εκείνος που, όταν υπάρχει στάση στην πόλη, δεν πηγαίνει με καμιά παράταξη, για να μην μένεις κανείς ατάραχος ή ασυγκίνητος στα δημόσια πράγματα. (Πλούταρχος, Σόλων , 12 - 20)

«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα , ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφεραν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483, 17 – 20)

«Γι αυτό το λόγο ο Μίνωας θέσπισε αυτούς τους Νόμους για τους πολίτες του, εξαιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί. (Πλάτων, Μίνως, 320 b)





Αργυρός στατήρας
Κνωσού, 350-280 π.Χ.
με την Ήρα και σχε-
διάγραμμα των διαδρό-
μων του Λαβύρινθου



Αργυρό τετράδραχμο
Κνωσού με κεφαλή Μί-
νινα και διάγραμμα δια-
δρομών Λαβύρινθου



Τετράδραχμο Κνωσού
με κεφαλή νέου και διά-
γραμμα διαδρόμων Λα-
βύρινθου σβάστικα



Αργυρός στατήρας
Κνωσού, 300-280 π.Χ.,
με κεφαλή νέου και λα-
βύρινθο

	<p>Νόμισμα Κνωσού, 200 – 67 π.Χ., με Δία ή Μίνωα και αετό, γράφει ΚΥΔΑΣ</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Κνωσού, 300-280 π.Χ., με κεφαλή νέου και λαβύρινθο (σβάστικα)</p>
	<p>Ασημένιο τετράδραχμο Κνωσού, 200 – 67 π.Χ., με κεφαλή Απόλλωνα; και διάγραμμα διαδρόμων Λαβύρινθου</p>
	
	<p>Νόμισμα Κνωσού, 4ος αι. π.Χ. με Ήρα και Δία</p>

	<p>Ασημένιο Τετράδραχμο Κνωσού, 300-280 π.Χ., με την Ήρα ή Δήμητρα και διάγραμμα διαδρομών Λαβύρινθου</p>
	<p>Δίδραχμο 500/431 π.Χ., με Δήμητρα ή Ήρα και Λαβύρινθο – Σβάστικα.</p>
	<p>Ασημένιο νόμισμα Κνωσού (425 – 330 π.Χ.) Με Μινώταυρο και Αριάδνη μέσα στο Λαβύρινθο.</p>
	<p>Αργυρός Στατήρας Κνωσού, 440, π.Χ., με Μινώταυρο.</p>

3. Η ΓΟΡΤΥΝΑ

Η αρχαία πόλη Γόρτυνα βρισκόταν στο κάμπο της Μεσσαράς, όπου σήμερα η νέα Γόρτυνα, και είχε δυο επίνεια, το Λεβήνα και το Μάταλο και ήταν μια από τις πιο σπουδαίες πόλεις της Κρήτης. Αρχικά πιο σπουδαία πόλη της Κρήτης ήταν η Κνωσός και μετά από την κατάκτηση της Κρήτης από τους Ρωμαίους έγινε η Γόρτυνα. Ειδικότερα ο Όμηρος στην Οδύσσεια (τ 178 – 183) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε αναρίθμητο κόσμο και 90 πόλεις, ο ίδιος στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολις», από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά, από τις οποίες η Κνωσός ήταν πρωτεύουσα της Κρήτης και μόνο η Γόρτυνα είχε τείχη: «Κρητών δε Ι-

δομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετώσας, άλλοι θ' οι Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο» (την Κνωσό, την έδρα του Μίνωα και με επίνεια το Ηράκλειο και την Αμνισό, την πυργωμένη Γόρτυνα, τη Λύκτο, τη Μίλητο, τη λευκόγειο Λύκαστο, τη Φαιστό και το Ρύτιο». Συνεπώς η Γόρτυνα επι Ομήρου ήταν η δευτερη πιο σπουδαία πόλη της Κρήτης και η διαμάχη της για τα πρωτεία με τη Κνωσό την έκανε να κτίσει τείχη γύρω από αυτήν.

Ο Στράβωνας (Στρ. Ι, C 478,11), σχετικά με τη Γόρτυνα, αναφέρει τα εξής: «Μετά την Κνωσό, δεύτερη σε δύναμη φαίνεται να ήταν η πόλη των Γορτυνίων. Όσο είχαν μεταξύ τους συμμαχία κρατούσαν υποτελείς τις υπόλοιπες πόλεις του νησιού. Ήρθαν όμως σε διάσταση και μοιράστηκε το νησί στα δυο. Η Κυδωνία αποτελούσε τη μεγαλύτερη προσθήκη πηγαίνοντας με το μέρος της μια από τις δυο πόλεις. Η πόλη των Γορτυνίων βρίσκεται σε πεδιάδα. Στα αρχαία χρόνια ήταν ίσως τειχισμένη και γι αυτό ο Όμηρος μιλά για «Γόρτυνα με τα τείχη της» (Γόρτυνα τε τειχήεσσαν). Αργότερα έχασε το τείχος εκ θεμελίων και όλο το διάστημα παρέμεινε ατειχιστη. Ο Πτολεμαίος Φιλοπάτωρ, που άρχισε να την τειχίζει, έφτασε το έργο μόνο στα 80 στάδια. Η πόλη είχε αξιόλογη περίμετρο, κάπου 50 στάδια. Απέχει από τη Λιβυκή θάλασσα, στον Λεβήνα, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, το Μάταλο, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό, την κατέσκαψαν οι Γορτυνιοι. Απείχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτυνιους ανήκει και **το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, στο Ρύτιο** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και **ο Λισσήν**». (Στράβων Χ C 478,11 - 479,14)

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) αναφέρει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausανίας στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδελφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω και Ερμού, Κατρέα δε φασιν είναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθος. ες δε αυτόν Ραδάμανθον Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδίον ήξι Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθον ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις έπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθος μεν Ηφαιστου, Ήφαιστος δε ειη Τάλω, Τάλων δε είναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα και ουχ ήκιστα επι τοις γενεσίν εισι». («Λένε πως όλοι οι άλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι όποιοι έδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες όμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ήταν γιος της κόρης του Μίνωα Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθου. Σχετικά με το Ραδάμανθου ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα από τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, αλλ' ο Ραδάμανθος είχε φτάσει προηγουμένως εκεί. Ο Κιναιθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθος είναι γιος του Φαιστού, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεία διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.»), (Pausanias Arcaδικά, VIII, 53, 4 - 6)

Ομοίως ο Πλάτωνας αναφέρει ότι η πόλη της Κρήτης Γόρτυνα κτίστηκε από Αργείους αποίκους, αποίκους από τη πόλη Γορτυνία της Πελοποννήσου, πρβ: «Νομίζω απ' όλη την Κρήτη. Όσο για τους υπόλοιπους Έλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Όπως είπες πριν από λίγο υπάρχουν ανάμεσά μας πολλοί

Αργίτες, αλλά και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού είναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708).

Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με τη Γόρτυνα, αναφέρει ότι κτίστηκε από τον ήρωα Γόρτυν, χωρίς να λέει αν αυτός ήταν ο γιος του Τεγεάτη ή του Ραδάμανθυ, ότι ονομαζόταν παλιότερα και Ελλωτίς, Λάριστα και κρημνία και ότι κατείχε και τις πόλεις Βήνη και Βοίβη: «Η Γόρτυνα πόλη της Κρήτης που ονομάστηκε έτσι από το όνομα του ήρωα Γόρτυος. Παλαιότερα λεγόταν Ελλωτίς, έπειτα την έλεγαν Λάρισα, αργότερα Κρημνία και στο τέλος Γόρτυς ή Γόρτυν ή Γόρτυνα», πρβ: "Γόρτυν, πόλις Κρήτης ούτω δε δια του ν, από ήρωος Γόρτυος. εκαλείτο δε και Λάρισσα. πρότερον γαρ εκαλείτο Έλλωτις ούτω-γάρ παρά-Κρήσιν η Ευρώπη, είτα Λάρισσα, είτα Κρήμνια και ύστερον Γόρτυς. φασί δε την αιτιατικήν οι μεν δισυλλάβος Γόρτυν, οι δε τρισυλλάβος: «Γόρτυνά τε τεχόεσαν (Ιλιαδα ΙΙ 646), - οι δε Γόρτυναν, ως άμυναν» (Στ. Βυζάντιος). «Βήνη, πόλις Κρήτης υπό Γορτύνην τεταγμένη, τό εθνικόν Βηναίος, Ριανός γαρ ο ποιητής Βηναίος ήν ή Κερεάτης ή Κρής» (Στ. Βυζάντιος).«Βοίβη, έστι και εν Κρήτη Βοίβη της Γορτυνίδος και εν Μακεδονία λίμνη» (Στ. Βυζάντιος).

Σύμφωνα με το Λουκιανό, η Ευρώπη έσμιξε για πρώτη φορά με το Δία στο Δικταίο άντρο και σύμφωνα με την παράδοση των Γορτυνίων, ο Δίας έσμιξε με την Ευρώπη κάτω από ένα Πλάτανο στην περιοχή της Γόρτυνα, που από τότε έμεινε αιθαλής. Υπενθυμίζεται επίσης ότι ο Δίας με την πριγκίπισσα Ευρώπη, σύμφωνα με την Ελληνική Μυθολογία, απέκτησαν τρία παιδιά: το Μίνωα, το Ραδάμανθυ και το Σαρπηδόνα.

Η Γόρτυνα μετά την καταστροφή της Κνωσού από τους Ρωμαίους το 68 π.Χ. έγινε πρωτεύουσα της Κρήτης. Η Γόρτυνα δεν καταστράφηκε από τους Ρωμαίους, επειδή συμμάχησε μαζί τους. Στη Γόρτυνα τότε χτίστηκαν και οι πρώτοι χριστιανικοί ναοί της Κρήτης, ανάμεσα στους οποίους η μητρόπολη του Αγίου Τίτου. Η Γόρτυνα τον 9ο αι. μ.Χ. αντιστάθηκε στους Σαρακηνούς και καταστράφηκε συθέμελα από αυτούς.

Ο ΕΠΙΜΕΝΙΔΗΣ Ο ΚΝΩΣΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΑΛΗΣ Ο ΓΟΡΤΥΝΙΟΣ

Ο Πausανίας στα Αττικά (Κεφ. 14, 5) αναφέρει ότι από την Κνωσό ήταν ο Επιμενίδης και από τη Γόρτυνα ο Θάλης. Ο Πλούταρχος (Σόλλων 11) , σχετικά με τον Επιμενίδη, αναφέρει ότι ήταν από τη Φαιστό και αυτό, προφανώς, επειδή η Φαιστός αρχικά ήταν οικισμός της Κνωσού και μετά την κατέλαβαν οι Γορτύνιοι. Ο Πausανίας (Αττικά 1, 14), ο Στράβων (Γεωγραφικά Ι, ΙV, C 481 - 483), ο Πλούταρχος (Σόλων και Σόλων) κ.α. αναφέρουν ότι ο Επιμενίδης ο Κνώσιος ήταν ιερέας, ένας από τους 7 ή 8 σοφούς της αρχαιότητας και μάντης, ο οποίος βοήθησε το Σόλωνα στον εκπολιτισμό της Αθήνας. Οι ίδιοι αναφέρουν ότι ο Θάλης ήταν ποιητής, μουσικός και νομοθέτης, ο οποίος βοήθησε το Λυκούργο στον εκπολιτισμό της Σπάρτη, μεταφέροντας εκεί τους θεσμούς που δημιούργησε ο Μίνωας στην Κρήτη. πρβ:

«τον Επιμενίδη τον Κνώσιο, ο οποίος λένε πως βρέθηκε κάποτε σ' ένα αγρό και μπήκε και κοιμήθηκε σε μια σπηλιά ο ύπνος του όμως δεν τον άφησε πριν περάσουν σαράντα χρόνια. Έζησε στο εξής γραφοντας ύμνους και εξαγνίζοντας πόλεις, την Αθήνα και πολλές άλλες πόλεις. Ο Θαλής, που σταμάτησε την επιδημία στη Σπάρτη, δεν ήταν ούτε συγγενής του Επιμενίδη ούτε καταγόταν από την ίδια πόλη με αυτόν, αλλά ο Επιμενίδης ήταν από την Κνωσό, ενώ ο Θαλής Γορτύνιος, όπως γραφει και ο Κολοφώνιος σ' ένα έπος του για τους Σπαρτιάτες σχετικά μ' αυτόν». (Πausανίας Αττικά, Κεφ. 14, 5)

«Έφυγε λοιπόν και πήγε (ο Λυκούργος) αρχικά στην Κρήτη. Εκεί γνώρισε τις πολιτείες και τα συστήματα τους, γνώρισε τους πρώτους στη δόξα άνδρες, θαύμασε ορισμένους από τους νόμους που υπήρχαν και τους παρέλαβε για να τους εφαρμόσει στην πατρίδα του, την Σπάρτη, ενώ άλλοι του φάνηκαν ανάξιοι. Έναν μάλιστα από εκείνους που νομίζονταν εκεί πέρα σοφοί και άξιοι πολίτες, αφού τον έπεισε με τη φιλία του, τον έστειλε στη Σπάρτη, Ήταν ο Θαλής, που φαινομενικά μεν ήταν ποιητής λυρικών τραγουδιών, στην πραγματικότητα όμως έκανε ό,τι οι μεγαλύτεροι νομοθέτες. Γιατί τα τραγούδια του ήταν λόγιοι για ευπείθεια και ομόνοια, στολισμένοι με μελωδίες και ρυθμούς που είχαν σεμνότητα και εξημερωτική δύναμη, ακούγοντάς τα οι πολίτες

εξημερώνονταν, χωρίς να νοιώθουν, στα ήθη, και η κοινή γνωριμία του ωραίου έφερνε κοντά τον ένα με τον άλλο. Έτσι ο Θαλής έγινε με κάποιον τρόπο ο πρόδρομος του Λυκούργου στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών». (Πλούταρχος, Λυκούργος, 4-7)

«Κάλεσε τότε (ο Σόλων) τον Επιμενίδη από τη Φαιστό της Κρήτης, που μερικοί τον θεωρούν έναν από τους επτά σοφούς, αντί για τον Περίανδρο.... Όταν ήρθε στην Αθήνα γνωρίστηκε με το Σόλωνα και τον βοήθησε πολύ στην προεργασία της νομοθεσίας του. Απλοποίησε τους νόμους τους σχετικούς με τις ιερές τελετές, έκαμε πιο ήπιους τους νόμους που αφορούσαν τα πένθη, επιτρέπονταν μόνο ορισμένες θυσίες στους νεκρούς και καταργώντας τις άγριες και βαρβαρικές συνήθειες που επικρατούσαν προηγούμενα ...>>. (Πλούταρχος, Σόλων 11)

«Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Έφυγε τότε ο νομοθέτης της Σπάρτης Λυκούργος για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα , ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθυς πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφερναν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους... (Στράβωνας, Γεωγραφικά I, IV, C 481 - 483).



	<p>Στατήρας ΓΟΡΤΥΝΑΣ, 221 π.Χ., με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη.</p>
	<p>Τετράδραχμο Γόρτυνας 3ος αι. π.Χ. με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη και τη μεταφέρει στην πλάτη του στην Κρήτη, στη Γόρτυνα και στο Δικταίο άντρο</p>
	<p>Τετράδραχμο Γόρτυνας 3ος αι. π.Χ. με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη και τη μεταφέρει στην πλάτη του στην Κρήτη, στη Γόρτυνα και στο Δικταίο άντρο</p>
	<p>Μπρούτζινο δίδραχμο Γόρτυνας 200-67 π.Χ. με κεφαλή του Δία και το Δία υπό μορφή ταύρου απάγει την Ευρώπη από τη νήσο Φοινίκη και τη μεταφέρει στην πλάτη του στην Κρήτη, στη Γόρτυνα και στο Δικταίο άντρο</p>
	<p>Στατήρας (δίδραχμο) Γόρτυνας, 430 π.Χ., με την Ευρώπη προστατευόμενη από τις φτερούγες αετού</p>

	<p>Δίδραχμο Γόρτυνας, 320-270 π.Χ., με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη - κάτω από δέντρο, όπου συνευρέθηκε με το Δία.</p>
	<p>Αργυρός στατήρας (δίδραχμο) Γόρτυνας 480 - 430 π.Χ. με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη - κάτω από δέντρο, όπου συνευρέθηκε με το Δία.</p>
	<p>Δραχμή Γόρτυνας, 320-270 π.Χ., με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη</p>
	<p>Στατήρας Γόρτυνας, 320-270 π.Χ. με τον κρητικό ταύρο ή το Δία υπό μορφή ταύρου και την Ευρώπη νύφη - κάτω από δέντρο, όπου συνευρέθηκε με το Δία.</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Γόρτυνας, 200 - 80 π.Χ. με Δία και Απόλλωνα τοξότη. Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο 5^ο βιβλίο αναφέρει ότι ο Απόλλωνας ήταν Κρητικός, γιος του Δία, και είναι εκίνος που εφευρε στην κρητη τα έγχορδα, δηλαδή την κιθάρα και το τόξο</p>

	<p>Αργυρή δραχμή Γόρτυνας, 200 - 80 π.Χ. με Δία και Απόλλωνα τοξότη. Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο 5^ο βιβλίο αναφέρει ότι ο Απόλλωνας ήταν Κρητικός, γιος του Δία, και είναι εκίνος που εφευρε στην κρητη τα έγχορδα, δηλαδή την κιθάρα και το τόξο</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Γόρτυνας, 200 - 80 π.Χ. με Δία και Απόλλωνα τοξότη. Ο Διόδωρος Σικελιώτης στο 5^ο βιβλίο αναφέρει ότι ο Απόλλωνας ήταν Κρητικός, γιος του Δία, και είναι εκίνος που εφευρε στην κρητη τα έγχορδα, δηλαδή την κιθάρα και το τόξο</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Γόρτυνας, 200 - 80 π.Χ. με Δία και Απόλλωνα τοξότη.</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Γόρτυνας, 330 - 270 π.Χ., με την Ευρώπη κάτω από τον πλάτανο</p>
	<p>Αργυρός στατήρας (δίδραχμο) Γόρτυνας 320-270 π.Χ. με την Ευρώπη κάτω από τον Πλάτανο.</p>





Αργυρό Τετράδραχμο
Γόρτυνας, 85 π.Χ., με
θεά Αθηνά.

4. Η ΦΑΙΣΤΟΣ

Η αρχαία Φαιστός, που βρισκόταν εκεί που βρίσκεται σήμερα η νέα Φαιστός στο κάμπο της Μεσσαράς, είχε επίνειο το Μάταλο και ήταν μια από τις πιο σπουδαίες πόλεις της Κρήτης επι εποχής του Ομήρου, αφού στην Ιλιάδα (Β 645 – 652) αναφέρει ότι η Κρήτη είχε 100 πόλεις, «εκατόμπολεις», από τις οποίες ονομάζει μόνο τις εξής επτά: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὐ ναιετοώσας, ἄλλοι θ' οἱ Κρήτην εκατόμπολιν ἀμφενέμοντο».

Ο Στράβωνας αναφέρει ότι η Φαιστός, που είχε επίνειο το Μάταλο, κτίστηκε από το Μίνωα και από εκεί κατάγονταν ο σοφός και μάντης Επιμενίδης, όμως την κατέστρεψαν οι Γορτύνιοι και την έκαναν οικισμό τους, πρβ: «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέιχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, στο Ρυτιο (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και ο Λισσήν. (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 474-47, 14). Ομοίως ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) λέει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausanias στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθος. ες δε αυτόν Ραδάμανθον Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδῖον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθον ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις ἐπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθος μεν Ηφαιστου, Ἴφαιστος δε εἶη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εἰσι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ἦταν γιος της κόρης του Μίνω Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθου. Σχετικά με το Ραδάμανθου ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα από τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, αλλ' ο Ραδάμανθους εἶχε φτάσει προηγουμένως εκεί. Ο Κιναιθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθους εἶναι γιος του Φαιστου, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεία διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.), (Pausanias Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6). Ο Pausanias (Ηλιακά Β, 7,6) λέει επίσης ότι ο Κλύμενος, ο απόγονος του Ιδαίου Ηρακλή που ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες στην Ολυ-

μπία, ήρθε στην Ολυμπία από την Κυδωνία της Κρήτης και ίδρυσε το ιερό της Κυδωνίας Αθηνάς. Ομοίως ο Πλάτων λέει ότι οι Γορτυνιοί Κρήτης κατάγονταν από τους Γορτύνιους της Πελοποννήσου, πρβ: «Όσο για τους υπόλοιπους Έλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Όπως είπες πριν από λίγο υπάρχουν ανάμεσά μας πολλοί Αργίτες, αλλά και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού είναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708). Αντίθετα ο Στ. Βυζάντιος λέει ότι τη Φαιστό την ίδρυσε ο Φαίστος, ο γιος του Ιδαίου Ηρακλή (πολλά από τα νομίσματα της πόλης αυτής φέρουν παραστασεις με το πρόσωπο και τους άθλους του Ηρακλή), πρβ: «Φαιστός, πόλις Κρήτης, όξυτόνως, το γαρ βαρύτονον κύριον. εκτίσθη υπό Φαιστου τού "Ροπαλού, Ηρακλέους παιδός, ο πολίτης Φαιστιος και Φαιστία και Φαίστιον και Φαιστιάς, έστι της Φαιστιάδος και ό καλούμενος Λισσής. "Όμηρος" (Οδύσσεια ΙΙΙ 293), έστι δέ τις Λισσής αιπειά τε εις άλα πέτρη. έστι και Αχαΐας, ως Ριανός έν Αχαϊκών τρίτω. το εθνικόν ομοίως Φαίστιος, έστι και από τού Φαιστινός Φαιστινίος, έστι και άλλη Φαιστός Πελοποννήσου ή πρότερον Φρίξα καλούμένη». (Στεφανος Βυζάντιος). Τια απόψεις του Στ. Βυζάντιου επιβεβαιώνει ο Πausanias, ο οποίος στα Κορινθιακα (Κεφάλαιο 7, 6-7) αναφέρει: «Όταν πέθανε ο Ιανίσκος, τον διαδέχτηκε (στη βασιλεία της Σικυώνας) ο Φαίστος, ένας από τους γιους του Ηρακλή, όπως λένε. Όταν ο Φαίστος, σύμφωνα με χρησμό, μετοίκησε στην Κρήτη, λέγεται ότι βασίλεψε ο Ζεύξιππος, ο γιος του Απόλλωνα και της νύμφης Υλλίδας».



ρα, το φύλακα άγγελο Τάλω (επιπλέον ο Τάλως προστάτευε την Κρήτη και φρόντιζε για την εφαρμογή των Νόμων), μια σκύλα, τη Λαίλαπα, που κανένα θήραμα δεν τις ξέφευγε και μια φαρέτρα με βέλη που δεν αστοχούσαν ποτέ.



Αργυρός στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 280 π.Χ., με τον άγγελο Τάλω και ταύρο Κρήτης



Στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 350 π.Χ.
Με τον άγγελο Τάλω και τη σκύλα Λαίλαπα, σκυλί της Ευρώπης



Αργυρός στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 360 π.Χ.
Η Ευρώπη χαϊδεύει τον μεταμορφωμένο σε ταύρο Δία
Από την άλλη όψη ο Ερμής

	<p>Αργυρός στατήρας ΦΑΙΣΤΟΥ, 360 π.Χ. Η Ευρώπη χαϊδεύει τον μεταμορφωμένο σε ταύρο Δία Από την άλλη όψη ο Ερμής</p>
	<p>Αργυρή Δραχμή Φαιστού Με Ηρακλή και ταύρο Κρήτης</p>
	<p>Στατήρας Φαιστού, 330 π.Χ., με τον Ηρακλή να φονεύει τη Λερναία Ύδρα και τον ταύρο που δάμασε στην Κρήτη</p>
	<p>Στατήρας Φαιστού, 400 - 360 π.Χ., με Ηρακλή κλέβοντας τα μήλα Εσπερίδων και τον ταύρο που δάμασε στην Κρήτη</p>



Αργυροί στατήρες Φαιστού, 330 π.Χ.

5. Ο ΛΕΒΗΝ ή Η ΛΕΒΗΝ > Ο ΛΕΝΤΑΣ

Η αρχαία πόλη Λεβήν, που ήταν επίνειο και εμπορικός σταθμός της Γόρτυνας, βρισκόταν στα παράλια της επαρχίας Καινούργιου προς το Λιβυκό Πέλαγος. Σήμερα λέγεται «Λέντας και είναι οικισμός στο δήμο Γόρτυνας. Στην αρχαιότητα εκεί υπήρχε και «ασκληπιείο», κατά τα πρότυπα του αντίστοιχου ιερού της Επιδαύρου. Το ασκληπιείο ήταν ιατρείο της εποχής, ίδρυμα που έκανε ιατρικές διαγνώσεις με μαντική, τον πρόγονο της ιατρικής (ο λόγος που ο Ασκληπιός θεωρείται γιος του Απόλλωνα και ο Απολλωνας θεωρείται θεός και της μαντικής και της ιατρικής). Η ονομασία Λέβην προέρχεται από παραφθορά της λέξης λέων - λέαινα = Λιοντάρι > Λέοντας > Λέντας, καθώς στα δυτικά του Λέντα υπάρχει ένα Ακρωτήριο που θυμίζει σώμα και κεφάλι λιονταριού από μακριά, αν και σήμερα έχει λίγο παραφθαρεί από τις διαβρώσεις της βροχής. Σύμφωνα με το μύθο, αυτό είναι ένα από τα λιοντάρια που έσερναν την άμαξα της θεάς Ρέας, της μητέρας του Δία, το οποίο απολιθώθηκε σε αυτό το σημείο. Ο Στράβωνας, σχετικά με τον Λεβήνα, αναφέρει ότι ο Λεβήν, που ήταν όμορη πόλη της Πραισού, ήταν παραθαλάσσια πόλη και εμπορικός σταθμός της Γόρτυνας: «Απέχει (η Γόρτυνα) από τη Λιβυκή θάλασσα, **στον Λεβήνα**, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, **το Μάταλο**, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία»..... Οι **Πράσιοι** είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180». (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 479, 11-12). Ο Πausanias στα Κορινθιακά (Κεφάλαιο 26,9) αναφέρει ότι: «Απ' αυτό της Περγάμου προήλθε στην εποχή μου και το Ασκληπιείο της Σμύρνης δίπλα στη θάλασσα. Στις Βαλάγρες των Κυρηναίων εξάλλου υπάρχει Ασκληπιός με την επωνυμία Ιατρός από την Επίδαυρο κι αυτός. Απ' αυτό της Κυρήνης προέρχεται και το Ασκληπιείο της Λεβήνης στην Κρήτη. Η διαφορά ανάμεσα στους Κυρηναίους και στους Επιδαυρίους είναι ότι οι Κυρηναίοι θυσιάζουν κατσίκια, συνήθεια που δεν υπάρχει στους Επιδαυρίους». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με

την πόλη «Λεβήν», αναφέρει τα εξής: «Λεβήν. Η Λεβήν ή Λεβήνη ή Λέβη, πόλις συναριθμείται παρά του Πλινίου μεταξύ των αξιολογότερων της νήσου, παρά δε του Πτολεμαίου μεταξύ των κειμένων επι το Μεσημβρινός αυτής μέρος. Ο Στραβων την ονομάζει Λεβήνα και την κάμνει εμπορείο της πόλεως Γορτύνης, από της οποίας την απομακρύνει εννενήκοντα σταδια, τάττων αυτήν προς την Λιβυκήν ή Αφρικανήν θάλασσαν. Ο Φιλόστρατος την τάττει ομοίως προς την Λιβυκήν θάλασσαν και προς τας μεσημβρινάς ακτάς της νήσου. Ήτον εκεί εις περίφημος ναός του Ασκληπιού ονομαζόμενος Λεβήνιος ή Ασκληπίος. Εκεί συναθροίζοντο οι ασθενείς όλης της νήσου Κρήτης, καθώς οι της Ασίας επορευοντο εις την Πέργαμον. Ήρχοντο εκεί προς τούτοις πολλοί Λίβυοι ή Αφρικακοί, επειδή έκείτο πλησίον της Λιβυκής ή αφρικανικής θαλάσσης. Ο Πausanias αναφέρει ότι αυτός ο ναός εκτίσθη κατά το σχέδιον του εν τη Κυρρήνη, πόλει της Αφρικής. Περί δε της πόλεως, ότι ωνομάσθη Λεβήν από το όνομα ενός πλησιοχώρου Ακρωτηρίου, έχοντος ομοιότητα τινά με το σχήμα του λέοντος. Οι παλαιοί εμυθολόγουν ότι αυτός ήτο λέων, εις εκ των ελκόντων την άμαξαν της Ρέας». Ο Dapper αναφέρει επίσης ότι: «Ακρωτήριον Λέων. Το ακρωτήριον Λέων ωνομάσθη ούτως, επειδή προχωρούν εις την θάλασσαν, σχηματίζει σχεδόν ένα Λέοντα. Μυθολογούσι ότι αυτός ο Λέων ην εις εκ των ελκόντων την άμαξαν της θεάς Ρέας. Ην δε το πάλοι πλησίον αυτού του Ακρωτηρίου, εις βωμός καλούμενος Λεβένειον. Το δε Ακρωτήριον καλείται και την σήμεραν Λέων ή Λιόντα». «Κοιλάς Λίσα: Εισί πολλοί ποταμοί οι καταρδευοντες την κοιλάδα της Μεσαρέας και εισρεοντες εις την θάλασσαν, αφ ου την διατρέξωσιν όλην. Η δε κιλάς της Λίσας δεν απέχει πολύ από το Ακρωτήριον Λέων». Ο Μαρκιανος· Μενιππος· στο «Σταδιασμος» (. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum) αναφέρει: «Λεβήν: Pausanias scipsit in Corinthiacis c. 26: «Εκ δε του παρά Κυρηνάιοις το εν Λεβήνη τη Κρητων έστιν Ασκληπειό Philostratus in vita Apollonii L. IV, c. VIQ Προήκει δε (ο Απολλώνιος), πόθω της Ίδης, ανελθών ουν και τοις θεολογουμένοις εντυχών εμπορεύθη ες το ιερόν το Λεβήναιον' έστι σε Ασκληπίον, και ώσπερ η Ασία ες το Πέργαμον, ούτως ες το ιερόν τούτο ξυνεφοίτα η Κρήτη. Πολλοί δε Λιβύων ες αυτό περαιούνται και γαρ τέτραπται προς το Λιβυκόν πέλαγος. Juxta Lebenam promontorium fuit, Leo dictum, idque Philostrato auctore ob hanc causam: Λεβήναιον δε το ιερόν ωνομάσθαι φασίν, επειδή ακρωτήριον εξ αυτού κατατείνει, λέοντι εικασμένον. Μυθον δε επι των ακρωτηριώ άδουσιν, ως λέων εις ούτος γένοιτο των υποζηγίων ποτέ τη Ρέα».

6. Η ΛΥΚΤΟΣ Η ΛΥΤΤΟΣ

Η αρχαία πόλη Λύκτος ή Λύττος βρισκόταν στις βόρειες υπώρειες του όρους Δίκτη, στο πέραςμα από την Πεδιάδα στο Οροπέδιο Λασιθίου, βορειοανατολικά του σύγχρονου οικισμού «Ξιδάς». Σήμερα σώζονται πολύ λίγα λείψανά της. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου βρίσκονται τα αγάλματα του Μάρκου Αυρηλίου και του Τραϊανού που βρέθηκαν στη Λύκτο. Ο Όμηρος τη συμπεριλαμβάνει στις κρητικές πόλεις που μετείχαν στον Τρωικό πόλεμο (Ιλιάδα Β 647, Ρ 611) με αρχηγό του στρατού τον Κοίρανο, το σύντροφο και αμαξηλάτη του Μηριόνη που έσωσε τον Ιδομενέα, που ήταν αφένος εγγονός του Μίνωα και αφετέρου αρχηγός όλων των Κρητών στην Τροία, από το κοντάρι του Έκτορα θυσιάζοντας τον εαυτό του. Συνεπώς η Λύκτα επι ομήρου ήταν μια από τις επτα πιο σπουδαίες πόλεις της Κρήτης. Στη Θεογονία του Ησιόδου αναφέρεται ότι η θεά Ρέα, ύστερα από συμβουλή των γονέων της, κατέφυγε στην πόλη Λύκτο της Κρήτης όπου εκεί στο «Δικτ(αί)ον άντρον» γέννησε, κρυφά από τον παιδοκτόνο σύζυγό της Κρόνο, το μέγα Δία, πρβ: «πέμψαν δ' ες Λύκτον, Κρήτης ες πίονα δήμον/ οππότ' άρ οπλότατον παίδων ήμελλε τεκέσθαι, / Ζήνα μέγαν, τον μεν οι εδέξατο Γαία πελώρη, Κρήτη εν ευρείη τραφέμεν σπιταλλέμεναί τε./ ένθα μιν ίκτο φέρουσα θοήν δια νύκτα μέλαιναν / πρώτην ες Δίκτον' κρύψεν δε εν χερσί λαβούσα/ άντρω εν ηλιβάτω ζαθέης υπό κεύθεσι Γαίης, αιγαίω εν όρει πεπυκασμένω υλήεντι»..... (Θεογονία Ησιόδου, στίχοι 476 - 485, Έκδοση Κ. Σιτλ - Σύλλογος Καθηγητών Κωνσταντι-

νούπολης έτος 1889 και επίσης έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας των Ελληνικών Γραμμάτων – Π. Λεκατσάς - ΠΑΠΥΡΟΣ, έτος 1938).

Ο Πολύβιος αναφέρει ότι η Λύττος ήταν αρχαιότατη πόλη της Κρήτης, η οποία έγινε αποικία των Λακεδαιμονίων και οι Λύτιοι ήταν συγγενείς με τους Αθηναίους: «Λύττος δε Λακεδαιμονίων μεν άποικος ούσα και συγγενής Αθηναίων, αρχαιοτάτη δε των κατά Κρήτην πόλεων, άνδρας δ' όμολογουμένως άρίστους αεί τρέφουσα Κρηταιώννα». (Πολύβιος 4, 54, ΙΦ.56.). Ο Αριστοτέλης (Πολιτικά Β 1271b) λέει ότι σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλ(α)ου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συγγένειας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνωας». Ο Ησύχιος αναφέρει ότι η Λύκτος λεγόταν και Καρνησόπολις, ονομασία που πήρε από τη λατρεία του Καρνείου Απόλλωνος, προς τιμήν του οποίου τελούνταν εορτές και αγώνες: <<Καρνησόπολη ονόμαζαν την Κρητική Λύκτο>> (Ησύχ.).

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει: «Η Λύκτος είναι πόλη της Κρήτης, η οποία πήρε το όνομά της από τον Λύκτο, τον Λυκάονα. Μερικοί πιστεύουν ότι πήρε αυτό το όνομα επειδή βρίσκεται σε υψηλό τόπο. Το εθνικό είναι Λύκτιος και το θηλυκό Λυκτικής». Ο Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος και ο Πολύβιος αναφέρουν ότι η Λύκτος καταστραφθηκε από την Κνωσό. Το 343, η Κνωσός κατέλαβε τη Λύκτο, αλλά με την βοήθεια του βασιλιά της Σπάρτης Αρχιδάμου, οι Λύκτιοι ανακατέκτησαν την πόλη τους. Το 220 και ενώ οι Λύκτιοι βρίσκονταν σε πόλεμο με την Ιεράπυτνα, οι Κνώσιοι βρήκαν αφύλακτη την Λύκτο και την κατέλαβαν. Αιχμαλώτισαν τα γυναικόπαιδα έκαψαν την πόλη και την ανάσκαψαν εκ θεμελίων. Οι Λύκτιοι δεν είχαν το κουράγιο να ξαναχτίσουν την πόλη τους, φιλοξενήθηκαν από τη Λάππα. Ο αρχαίος γεωγράφος Στράβωνας μνημονεύει την πόλη με τη διπλή ονομασία «Λύττος» (γενική της Λυτούς) και «Λύκτος». Αναφέρει επίσης ότι η Κνωσός βρισκόταν σε πεδιάδα που εκτεινεται μεταξύ Γόρτυνας και Λύκτου και είχε επίγειο τη Χερσόνησο, άρα η Λύκτος βρισκόταν στο όρος η Δίκτη (σύνορα Νομού Ηρακλείου – Νομού Λασιθίου), αφού η εν λόγω πεδιάδα βρίσκεται μεταξύ αυτών των βουνών και η Χερσόνησος είναι πόλη στους βορειους πρόποδες της Λύκτου και από εκεί πως στο Δικταίο άντρο στο Λασιθι. Ο Στράβωνας αναφέρει επίσης ότι η Λύκτος καταστράφηκε από τους Κνωσίους, πρβ: «Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και Λύκτο. Αργότερα ξαναπήρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάτα σταδια, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδια από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. Επίγειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο..... Μνημονεύει προηγουμένως τη Λύττο. Επίγειο της είναι η λεγόμενη Χερρόνησος. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύττου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιπή κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πόλη»(Στράβων C 479, 7-14). Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 16, 62) αναφέρει ότι επί εποχής Φιλίππου (μετά τον καλούμενο Φωκικό πόλεμο, 361 – 338 π.Χ.) κάποιοι Κνώσιοι πήγαν στη Λακωνική Μαλέα και βρήκαν μισθοφόρους με αρχηγό το Φάλαικο και εξ εφόδου κατέλαβαν τη Λύκτο. Κατόπιν αυτού οι Λύκτιοι ζήτησαν τη βοήθεια των Σπαρτιατών. Οι Σπαρτιάτες με στρατηγό τον Αρχίδαμο ήταν τότε έτοιμοι με στρατιωτικές και ναυτικές δυνάμεις να πάνε στην Ιταλία προκειμένου να βοηθήσουν τους Ταραντίνους που ήταν σε πόλεμο με τους Λευκαντούς, αντί αυτού προτίμησαν να πάνε να βοηθήσουν λέει τους Λύκτιους ως συγγενείς, κάτι που έκαναν. Ο Φάλαικος και οι μισθοφόροι του ήταν από τη Φωκίδα-Λοκρίδα και είχαν πάει στην Πελοπόννησο, γιατί είχαν κάνει συμφωνία με το Φίλιππο να φύγουν από εκεί για να μη τους σκοτώσει, ε-

πειδή λεηλάτησαν το μαντείο των Δελφών. Ωστόσο ο Φάλαικος μετά σκοτώθηκε στην Κυδωνία, όταν πήγε να την καταλάβει και δεν το κατόρθωσε.

Ο Βιργίλιος στο τρίτο βιβλίο της Αινειάδας (3,400-401) αναφέρει ότι ο Ιδομενέας, ήταν Λύκτιος (Lyctius Idomeneus) και μετά την επιστοροφή του από την Τροία στην Κρήτη και την εκδίωξή του από την Κρήτη, κατέφυγε στην Κάτω Ιταλία, όπου έκανε πόλεμο με τους Σαλλεντίνους.

Για την ύδρευση της η Λύκτος είχε μεταφέρει το νερό της πηγής Κουρνια, που βρίσκεται μεταξύ Κεράς και Κράσι, με υδραγωγείο, μέρος του οποίου ήταν σκαλισμένο σε βράχο. Επίσης χρησιμοποιείτο μια τεράστια πέτρινη υδατογέφυρα, χωρίς τόξα, μέρος της οποίας σώζεται βορείως της Κασταμονίτσας. Το μνημείο προκαλεί εντύπωση ακόμη και σήμερα. Ο Onorio Belli (γιατρός του Γενικού Προβλεπτή των Ενετών Alvise Antonio Grimani) σε επιστολή του με ημερομηνία 11η Οκτωβρίου 1586, σχετικά με την αρχαία πόλη Λύττο, αναφέρει: «Η πόλη αυτή της Λύττου ήταν κτισμένη πάνω σε ένα ύψωμα με διάφορες κορυφές και είχε ελάχιστο επίπεδο έδαφος, και πάντοτε ανέβαιναν και κατέβαιναν..... Εκεί βρήκα επίσης πολλές επιτύμβιες επιγραφές που έχετε δει από τις οποίες βγαίνει ότι αν και, όπως λέει ο Πολύβιος, εκείνοι της Κνωσού και της Γόρτυνας κατέστρεψαν αυτή την πόλη, όμως φαίνεται πως στον καιρό του Τραϊανού, του Αδριανού και του Ματίντιε αυτή άνθισε πολύ. Η πόλη αυτή είναι μακριά από τη βόρεια θάλασσα δώδεκα ή δεκατέσσερα μίλια. Στη θάλασσα αυτή μια άλλη πόλη, που ονομαζόταν Χερρόνησος και τώρα λέγεται Χερσόνησος. Αυτή ήταν λιμάνι για τα πλοία της Λύττου..... Το υδραγωγείο αυτό άρχιζε τέσσερα ή πέντε μίλια πάνω από τη Λύττο και έπαιρνε το νερό μιας πηγής των πολύ ψηλών βουνών που λέγονται Λασίθι και το διοχέτευε πρώτα στη Λύττο κι έπειτα στη Χερσόνησο..» (Onorio Belli, *Biblioteca Ambrosiana Milano*, Edward Falkener «Theatres and other remain in Crete» from a ms. *History of Candia by Onorio Bello in 1586*). Ο καθηγητής Κάρολος Σίτλ, σχολιαστής και υπεύθυνος έκδοσης της Θεογονίας του Ησίοδου που εκδόθηκε από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο της Κωνσταντινούπολης το έτος 1889, στο «Κριτικό παράρτημα» αναφέρει, σχετικά με τη δεύτερη αναφορά των λέξεων «ες Λύκτον».των στίχων 476 -485 : «Λύκτον δε τινές φασιν, ουκ ορθώς» (Σχόλ. Ιλ. Β. 647) Clericus: Λύττον, Κρητιστί (ιδέ Bursian, *Geographie von Griecleland B'*, σ. 569,3) Fo. Meursius, *Creta* βιβλ. β', κεφ. γ': Δίκτος. Δίκτον (ης η ονομαστική Δίκτος), ο εκδότης, στηριζόμενος επί του Αρατείου «Δίκτω εν ευώδει» (33) άμα τοις εις αυτό σχολίοις. Λύκτον, όπερ αδύνατον, προηγουμένου του 477 στ. Schommann: Δίκτη ό,τι συνηθέστερον με έστι, πλέον δε παραλλάττει της παραδόσεως ή «Δίκτον». Για τη φράση «ες Δίκτον» σημειώνει: << ες Δίκτον = μέρος της Ίδης, οι άλλοι εκτός του Αράτου (Φαινόμενα 33) καλούσι Δίκτην, καθ' ημάς δε λέγεται Λασίθι ή Λασιώτικα βουνά.>>. Για την πόλη Λυκτο σημειώνει: «Λύκτον, Λύκτος, ην οι επιχώριοι ωνόμαζον Λύττον, ην η μεγίστη πόλις της προς ανατολάς Κρήτης, κειμένη επί της παρασπάδος της Δικταίας Ίδης πλησίον του χωρίου Ξυδίων». .Για τη φράση «άντρω ηλιβάτω» σημειώνει: <<... επί το Άντρον τούτο, 'ό προσηγορεύετο «Δικταίο ή και Ίδαίον», πάλαι ποτέ εφοίτων πολυπληθείς προσκυνηταί..... Για τη φράση «Αιγαίω εν όρη» σημειώνει: <<Εν Κρήτη και Αιγός όρος καλείται και Αιγαίον το υπ ενίων Αιγιδόκον καλούμενον (Σχόλιον, πρβλ Σχολ. Ίλι. Β Ι57). Το όνομα το έλαβεν από των αγρίων αιγών ή στρηφοκέρων, οίτινες κατοικούσιν τα Κρητικά όρη. Αυτόθι δε εν εκείνω τω όρει περιορίσθη ο μύθος, καθότι η αιξ αμάλθεια εθήλαζε το θείον βρέφος. Όθεν ο Ζευς επεκαλέσθη, Υπναρεύς παρά το υννάς (αγρία αιξ)».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός) για τη Λύττο αναφέρει τα εξής: «Λέγουσι λοιπον, ότι η Ρέα, έγκυος ούσα το Δία, καθ ην στιγμήν έμελε να γεννήση, επαραμέρησεν επάνω εις το όρος της Δίκτης, δια να κρυφθή από τα όμματα του Κρόνου, όστις κατέτρωγε τα άρρενα αυτού βρέφη. Επειδή ιδού τι λέγει ο Ησίοδος: «Έστειλαν την Ρέα επάνω εις το όρος της Δίκτης προς τους χονδρούς λαούς της Κρήτης, όταν έμελλε να γεννήση το τελευταίον της βρέφος, όπερ ην ο μεγας Ζευς («Πεμψαν δ' ες Δίκτον Κρήτης ες πίονα δήμον, Οπποτ' άρ οπλότατον παιδων ήμελλε τεκέσθαι Ζήνα μέγαν Ησίοδ. Εις την Θεογ. Αυτού».)....»

Ο Dapper αναφέρει επίσης και τα εξής: «Λάππα. Η της Λάμπης ή Λάππας, καθώς και άλλοι, οίον ο Πτολεμαίος και Δίων ο Κάσιος, την ονομάζουσι με διπλούν π, εκτίσθη από τον Αγαμέμνονα, και ωνομάσθη ούτως από Λάμπου τον Θάρριον. Οι κάτοικοι της Λύττου ήρχοντο και κατώκου εκεί, αφ ου η πόλις των κατεδαφίσθη από τους της Κνωσσοῦ. Όταν ο Μέτελλος επολέμα την Κρήτην, εκυρίευσεν αυτήν την πόλιν δυνάμει των όπλων, την οποίαν τότε εξουσίαζεν ο Οκτάβιος και ο αυτοκράτωρ Αύγουστος έδωκε την ελευθερίαν εις τους κατοίκους αυτής τε και της Κυδωνίας, επειδή τω εβοήθησαν εναντίον του Μάρκου Αντωνίου, και ανεκαίνισεν την πόλιν των, η οποία ήτο κατηδαφισμένη».

Από τις αρχαίες επιγραφές – συνθήκες που υπέγραφε η Λύκτος προκύπτει ότι αφενός η πόλη αυτή συνόρευε - βρισκόταν στη Δίκτη, μεταξύ Κνωσοῦ και Ιεράπυτνας και συνορεύουσα με τις πόλεις Μίλατος και Δρήρος και αφετέρου ότι στη Λύττο λατρεύονταν οι Ολύμπιοι Θεοί: ο Δικταίος ή Κρηταγενής ή Ταλαίος Δίας, η Ήρα, ο Άρης, η Λατώ, ο Απόλλωνας κλπ, πρβ:

«Ομνύω τα Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρηταγενία και ταν Ήραν και τον Ζήνα τον Ταλαίον και τον Ποσειδάν και τα Αμφιτρίταν και τον Απόλλωνα τον Πύτιον και ταν Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και ταν Αφροδίταν και ταν Ελευθύιαν και τα Βριτόμαρτιν και Ερμάν και Κωρήτας και Νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και πάσας ...". (Όρκος συνθηκη φιλίας Λατίων – Ολουντίων, 3ος αι. π.Χ. DE CRETENSIVM TITVLIS PVLICIS QVAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAVLVS DEITERS)

«Ομνύω ταν Εστίαν και Ζήνα Οράτριον και ταν Αθναίαν Ωλεριαν και Ζήνα Μοννίτιον και Ήραν και Αθναίαν Πολιάδα και Απόλλωνα Πύτιον και Λατώ και Άρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας και Νύμφας και θεός πάντας και πάσας. Η μαν εγω συμμαχήσω τοις Ιεραπυτνίοις τον πάντα χρόνον απλόως και αδόλως και τον αυτόν φίλον και εχθρός εξώ και πολεμήσω από χώρας, υι κα και ο Ιεραπύτνιος. Και το δίκαιον δώσω και εμμενώ εν τοις συνκείμενοις, εμενόντων και των Ιεραπυτνίων. Επιορκότι μεν ήμεν τος θεός εμμανίας και γινέσθαι πάντα τα υπεναντία, ευορκώσι δε τος θεός ιλέος ήμεν και γινέσθαι πολλά κ' αγαθά. . (Όρκος Λυκτίων-Ιεραπυτνίων, Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium composuit P. Cauer by Paul Cauer)

«Ομνύω τάν Ήστίαν και ταν εμ Πρυτανειώ και τον Δήνα τον Αγοραίον και τον Δήνα τον Ταλαίον και τον Απόλλωνα τον Δελφίνιο και τα Αθναίαν ταν Πολιούχον και τον Απέλλωνα Ποίτιον και ταν Λατούν και ταν Άρτεμιν και τον Άρεα και ταν Αφροδίταν και το Ερμάν και τον Άλιον και ταν Βριτόμαρτιν και τομ Φοίνικα και ταν Αμφίωνα και ταγ Γαν και τον Ουρανόν και ηρώας και ηρώασσα και κράνας και ποταμούς και θεούς πάντας και πάσας η μαν εγω ποκά τοις Λυττίοις καλώς φρονησείν μήτε τέχνα μήτε μαχανά μήτε εν νυχτί μήτε πεδ' αμέρα και σπευσίω, ότι κα δυάμια, κακόν τα πόλει τα των Λυττίων..... Και μήτε ταμ πόλι προδωσειν ταν των Δρηρίων, μήτε ούρεια τα των Δρηρίων μηδέ Κνωσίων, μηδέ άνδρας τοις πολεμίοις προδωσειν, μήτε Δρηρίους μήτε Κνωσίους..... Και οι Μιλάτιοι επεβωλευσαν εν τα νεομηνία τα πόλει τα των Δρηρίων ένεκα τας χώρας αμάς τας αμφιμαχόμεθα.....».(Όρκος Λυττίων – Δρηρίων - Κνωσίων , Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabilium composuit P. Cauer by Paul Cauer, σελίδα 77 και 78)



Νόμισμα Λύττου, 4ος - 3ος αι. π.Χ., με κεφαλή Δία και τον αετό του.
 Η πόλη Λύττος βρισκόταν δυτικά της Δίκτης και από εκεί πέρασε πρώτα η Ρέα για να πάει
 στο Δικταίον άντρο, προκειμένου να πάει γεννήσει το Δία το Δικταίο άντρο, όπως μας
 πληροφορεί ο Ησίοδος



Νόμισμα Λύττου, 4- 3ος αι. π.Χ. με αετό και κάπρο



Αργυρός στατήρας Λυττίων, 320-270 π.Χ.



Αργυρός στατήρας Λυττίων, 320-280 π.Χ.



Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. , με αετό και κάπρο.



Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. , με αετό και κάπρο.



Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. , με αετό και κάπρο.



Αργυρός στατήρας Λύττου, 320-270 π.Χ. ,



Αργυρός στατήρας Λυττίων, 450 π.Χ.,



Αργυρός στατήρας Λύττου, 420-320 π.Χ. ,



Αργυρός στατήρας Λυττίων, 450-400 π.Χ.



Αργυρός στατήρας Λυττίων, 330-300 π.Χ.



Νόμισμα Λυττίων, 300 π.Χ., με θεά Αθηνά και πλώρη πλοίου

7. Η ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ή ΧΕΡΡΟΝΗΣΟΣ

Η Χερρόνησος ή Χερσόνησος (σημερινή Χερσόνησος Πεδιάδος) αρχικά ήταν επίγειο της Λύκτου, καθώς αναφέρει ο Στράβων: «Μνημόνευσα προηγουμένως τη Λύττο. Επίγειό της είναι η λεγόμενη Χερρόνησος. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύκτου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιποι κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πολη». Στραβων C 479, 7-14). Μετά την καταστροφή της Λύκτου από τους Κνώσιους και ειδικότερα κάπου από τον 4ο αιώνα π.Χ. και εξής η Χερσόνησος παρουσιάζεται αυτόνομη πόλη, με δικό της νόμισμα. Η Χερσόνησος άκμασε την εποχή των Ρωμαίων και τους πρώτους αιώνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Η πόλη απέκτησε το δικό της θέατρο, υδραγωγείο και δημόσια λουτρά. Ο αγωγός που έφερνε το νερό στη Χερσόνησο από ορεινά χωριά στα νότια υπολογίζεται ότι είχε μήκος 14 χιλιόμετρα, ενώ έχει ανακαλυφθεί επίσης υπόγεια δεξαμενή με 58 μέτρα μήκος, πλάτος 22 και βάθος 5,5 μέτρα. Ο Πausanias στα Ηλιακά (Β 16,5) αναφέρει ότι από τη Χερσόνησο της Κρήτης καταγόταν ο ολυμπιονίκης πεντάθλου Φιλωνίδης, γιος του Ζώτου, ο οποίος ήταν ταχυδρόμος του μέγα Αλέξανδρου: «ταναγορευθείς Όλυμπιασιν επί πεντάθλω, και Φιλωνίδης Ζώτου, γένος μεν εκ Χερρονήσου της Κρητών, Αλεξάνδρου δε ημεροδρόμος του Φιλίππου».



Αργυρός στατήρας, 300 π.Χ. με τη Βριτόμαρτη - Δίκτυνα και τον Απόλλωνα που κρατά λύρα (ο ίδιος έμαθε στους Κρητικούς και τη τοξοβολία) και να κάθεται σε ομφαλό



Αργυρό δίδραχμο Χερσονήσου, 330 – 270, με Βριτόμαρτη (Δίκτυνα) και Ηρακλή



Στατήρας Χερσονήσου, 370 v. Chr, με τη θεά Δίκτυνα και τον Ηρακλή μαχόμενο



ΝΟΜΙΣΜΑ ΚΝΩΣΟΥ, 300 – 220 π.Χ., με θεά Αθηνά και πλώρη πλοίου



Στατήρας Χερσονήσου, 300 – 220 π.Χ., με θεά Αθηνά και πλώρη πλοίου



Στατήρας χερσονήσου, 300 ν. Chr , με τη θεά Δίκτυννα και το Μίνωα



Στατήρας Χερσονήσου, 300 ν Chr , με τη θεά Δίκη και τον Απόλλωνα



Στατήρας Χερσονήσου, 300 – 67 π.Χ., με το μονόγραμμα της πόλης

8. ΤΟ ΡΥΤΙΟΝ

Το Ρύτιο, που σήμερα δεν υπάρχει, ήταν μια πάρα πολύ σπουδαία πόλη στα αρχαία χρόνια, αφού ο Όμηρος λέει ότι ήταν μια από τις επτά πόλεις της Κρήτης που έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον **Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εὐ ναιετοώσας**, ἄλλοι θ' οἱ Κρήτην εκατόμπολιν ἀμφενέμοντο». Ο Στράβων, σχετικά με το Ρύτιο, λέει ότι το Ρύτιο και η Φαιστός, στα χρόνια του, υπαγόταν στη Γόρτυνα: «Γορτύνιον δε ετσι και το Ρύτιον συν τη Φαιστώ» (Στράβων). Το Ρύτιο αναφέρεται και από τον Πλίνιο, Κλαύδο Αιλιανό κ.α. Η πόλη αυτή σήμερα τοποθετείται στο χωριό Ροτάσι Μονοφατισίου. Ο Ολλανδός περιηγητής κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ρύτιον, αναφέρει τα εξής: «Ρύτιον. Το Ρύτιον, κατά τον Πλίνιον, ήτο πόλις της νήσου, κειμένη εις τα ενδότερα μέρη του τόπου, ήτις εξηρητο, καθώς και η Ραύκος, από την διοίκησιν της Γορτύνης. Λέγουν, ότι οι κάτοικοι αυτής εβιάσθησαν ποτέ να παραιτήσωσι τον τόπον των, εξ αιτίας ενός μεγάλου πλήθους σκολοπενδρών κατενοχλουσών αυτούς». Ο Αιλιανός (Ιστορίες Ζώων) αναφέρει: «Λέγουσι δε και υπό ασκολοπενδρών εξανατήναι Ρύτιο ως τοσούτον πλήθος αυτοίς επεφοίτα τούτων» (Αιλιαν. Ιστορ. Ζώων βιβλ. Ιε' κεφ. 26).

9. Η ΛΥΚΑΣΤΟΣ

Η πόλη Λύκαστος, που σήμερα δεν υπάρχει, ήταν μια από τις επτά πιο σπουδαίες πόλεις στα ομηρικά χρόνια, αφού ο Όμηρος λέει ότι ήταν μια από τις επτά πόλεις της Κρήτης που έλαβαν μέρος στον Τρωικό πόλεμο: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί

κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιοτώσας, άλλοι θ' οι Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Οι Βασιλείες είναι προάστιο και πρώην κοινότητα της επαρχίας Τεμένους και αποτελεί Δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Ηρακλείου. Βρίσκεται στις βόρειες προσβάσεις του Γιούχτα, 9,7 χλμ. από το Ηράκλειο. Ο Στράβων, σχετικά με τη Μίλητο και τη Λύκαστο, αναφέρει ότι επι εποχής του δεν υπήρχαν: «Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν.» (Στραβων C 479, 7-14). Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πόλη αυτή λέει τα εξής: «Λύκαστος, πόλις Κρήτης. "Όμηρος", Λύκτον Μίλητόν τε και αργινόεντα Λύκαστον, από Λυκάστου αυτόχθονος, ο πολίτης Λυκάστιος». Στα σχολια των Εθνικών του Στ. Βυζάντιο αναφέρεται ότι ο Λύκαστος ήταν γιος του Μίνωας ή αυτόχθον Κρητικός, άρα η πόλη Λύκαστος ήταν ετεοκρητική: «Λύκαστος δε από Λυκάστου, φασίν, αυτόχθονος ή παιδός τού Μίνωας, έστι δε και Ποντική Λύκαστος κατά τον γραφέα των εθνικών, ος λέγει και ότι την Κρητικήν Λύκαστον όξύνουσιν οι εγχώριοι, ούκ επικρατεί δε, φησίν, ή εθνική παράδοσις, τουτέστι παρά τοις άλλοις ουκ όξύνεται. Comm. ad Dionys. v. 787. ad v. Ο Ευστάθιος για τη Λύκαστο αναφέρει επίσης: «Λύκαστος δέ από Λυκάστου, φασίν, αυτόχθονος ή παιδός του Μίνωας...» (Ευστάθιος, Παρεκ6. Ιλ. Γ 647

ΚΥΔΩΝ, ΕΥΛΙΜΕΝΗ ΚΑΙ ΛΥΚΑΣΤΟΣ

Ο Παρθένιος ο Νικαεύς, ποιητής του 1ου π.Χ. αι. και συγγραφέας μιας συλλογής 36 ερωτικών ιστοριών με τον τίτλο «Παρθενίου Νικαέως Περί ερωτικών παθημάτων», αναφέρει το μύθο, σχετικά με το Λύκαστο, που λέει ότι: Στην Κρήτη ο Λύκαστος αγάπησε την Ευλιμένη, τη κόρη του βασιλιά Κύδωνα, την οποία ο πατέρας της την είχε αρραβωνιάσει με τον Άπτερο, όμως η Ευλιμένη διατηρούσε κρυφή ερωτική σχέση με τον Λύκαστο. Ο Κύδων βρέθηκε κάποτε σε δυσχερή θέση εξαιτίας επαναστάσεων των γειτονικών του πόλεων. Ρώτησε ένα μαντείο σχετικά και έλαβε την απάντηση ότι έπρεπε να θυσιάσει μία παρθένα στους ήρωες της χώρας. Τραβήχτηκε κλήρος για τον σκοπό αυτό και έπεσε στην Ευλιμένη. Τότε ο Λύκαστος, για να γλιτώσει την αγαπημένη του απεκάλυψε στον Κύδωνα τη σχέση του με τη θυγατέρα του και ότι ήταν έγκυος, άρα δεν έπρεπε να θυσιαστεί, γιατί μύθος έλεγε για θυσία παρθένας. Ο λαός αποφάνθηκε ότι η Ευλιμένη άξιζε ακόμα περισσότερο τον θάνατο. Ο Κύδων έσφαξε τότε την Ευλιμένη, άνοιξε την κοιλιά της και διαπίστωσε ότι πραγματικά ήταν έγκυος. Μετά από αυτό, ο αρραβωνιαστικός της, ο Άπτερος, είτε επειδή αισθάνθηκε προσβεβλημένος, είτε επειδή φοβήθηκε μια εκδίκηση του Λύκαστου, έστησε ενέδρα στο Λύκαστο και τον δολοφόνησε. Για την πράξη του αυτή εξορίστηκε στη Λυκία και εγκαταστάθηκε στα Τέρμερα, κοντά στον Ξάνθο ποταμό.

«Περί Ευλιμένης» (Ιστορεί Ασκληπιάδης ο Μυρλεανός Βιθυνιακών α'): «Εν δε Κρήτη ηράσθη Λύκαστος της Κύδωνος θυγατρός Ευλιμένης, ην ο πατήρ Απτέρω καθωμολόγητο πρωτεύοντι τότε Κρητών· ταύτη κρύφα συνών έλελήθει. ως δε των Κρητικών τινες πόλεων επισυνέστησαν Κύδωνι και πολύ περιήσαν, πέμπει τους πεισομένους εις θεού, ό τι αν ποιών κρατήσειεν των πολεμίων και αυτώ θεσπίζεται τοις έγχωρίοις ήρωσι σφαγιάσαι παρθένον. ακούσας δε τοϋ χρηστηρίου Κύδων διεκλήρου τας παρθένας πάσας, και κατά δαίμονα ή θυγάτηρ λαγχάνει. Λύκαστος δε δείσας περι αυτής μηνύει την φθοράν και ως εκ πολλού χρόνου συνείη αυτή· ό δε πολύς όμιλος πολύ μάλλον εδικαίου αυτήν τεθνάναι, επειδή δε εσφαγιάσθη, ο Κύδων τον ιερέα κελεύει αυτής διατεμείν το επομφάλιον, και ούτως ευρέθη έγκυος. άπτερος δε δόξας ύπό Λυκάστου δεινά πεπονθέναι λοχήσας αυτόν άνείλε και δια ταύτην την αίτιαν έφυγε προς Ξάνθον εις Τέρμερα

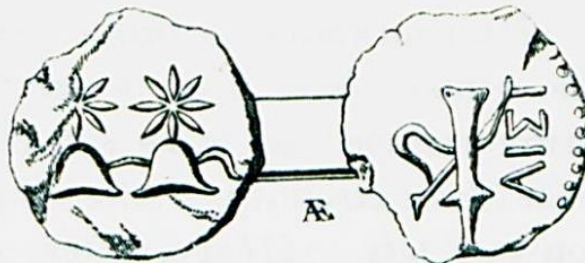
10. Η ΛΙΣΣΟΣ ή ΛΙΣΣΗΝ

Η αρχαία πόλη Λισσήν βρισκόταν στην περιοχή της Φαιστού, σύμφωνα με τον αρχαίο γεωγράφο Στράβωνα: «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, τη Φαιστό, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέιχε από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θά-

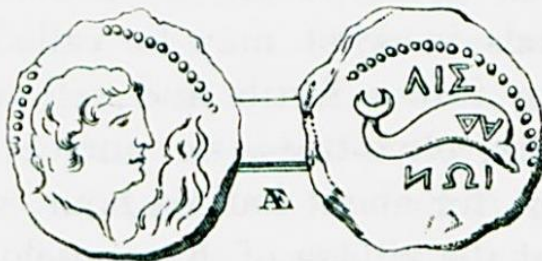
λασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και **το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, «στη Φαιστό, στο Ρύτιο»** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και **ο Λισσήν**. (Στράβων Χ 479, 14). Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την κοιλάδα της Λίσας, αναφέρει τα εξής: «Κοιλιάς Λίσα: Εισί πολλοί ποταμοί οι καταρδευοντες την κοιλάδα της Μεσαρέας και εισρεοντες εις την θάλασσαν, αφ ου την διατρέξωσιν όλην. Η δε κοιλάς της Λίσας δεν απέχει πολύ από το Ακρωτήριο Λέων». Η Λισήν ή Λισός και η Υρτακίνα είναι οι μόνες αρχαίες πόλεις της Κρήτης που είχαν κόψει χρυσά νομίσματα.



½ Χρυσός στατήρας Λισού,
3^{ος} αι. π.Χ.



PASHLEY, Robert. *Travels in Crete*, τ. II, Λονδίνο, John Murray, MDCCCXXXVII [=1837].



COINS OF LISSOS

11. Η ΠΡΙΑΪΣΟΣ ή ΠΡΙΑΝΣΟΣ ή ΠΡΑΪ΄ΣΟΣ ΚΑΙ Η (Ε)ΙΝΑΤΟΣ

Η ΠΡΙΑΝΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΠΕΛΒΕΝΤΕΡΕ ΣΤΟ ΜΟΝΟΦΑΤΣΙ

Η αρχαία πόλη Πριάσιος ή Πριανσός βρισκόταν εκεί που βρίσκονται σήμερα οι οικισμοί Άνω και Κάτω Καστελλιανά της επαρχίας Μονοφατισίου Ηρακλείου και που επί Ενετών κτίστηκε το φρούριο με το όνομα Castel de Belvedere (Castel = φρούριο, bel-vedere = με καλή, ωραία θέα, Καλλιθέα, Τερψιθέα), χρησιμοποιώντας υλικά από τα λείψανα της εν λόγω αρχαίας πόλης. Η θέση του υψώματος στο οποίο υπάρχει – κτίστηκε το εν λόγω φρούριο δικαιώνει την ονομασία, καθώς η θέα απ' την κορυφή είναι πανοραματική. Ακολουθώντας με την ονομασία «Καστελιανά», καθώς μου έλεγε ο παπούς μου ο καπεταν Κρασαναδάμης που είχε μετόχι εκεί, ονομαζόταν ο οικισμός που δημιουργήθηκε δίπλα από το εν λόγω κάστρο (Castel > κάστρο = το φρούριο). Επίσης με την ονομασία Κάστελ(λ)ος ονομαζόταν και ο λόφος όπου είχε κτιστεί το εν λόγω κάστρο (Castel = φρούριο). Ο λόφος αυτός βρίσκεται στα βόρεια του χωριού Καστελιανά, μέσα στον κάμπο. Λίγο πριν φτάσουμε στο φρούριο, καθώς ερχόμαστε από το Ηράκλειο, ρέει ο ποταμός Αναποδάρης, ο μεγαλύτερος της Κρήτης, όπου υπάρχει μεγάλο πέτρινο ενετικό γεφύρι.

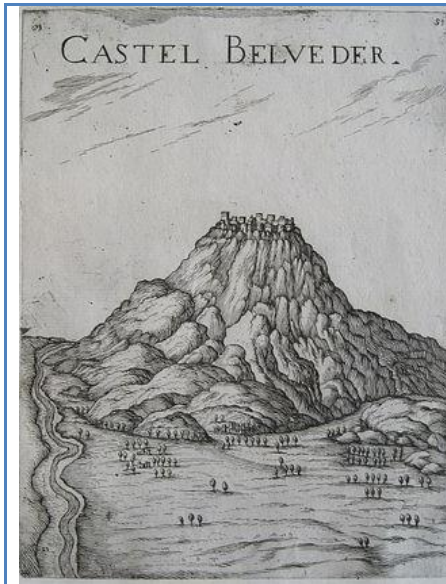
Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Πριάσιος, πόλις Κρήτης, οι πολίται Πριαΐσιοι και Πριασιεύς». Ο Στραβωνας αναφέρει ότι η Πριάσιος βρισκόταν στη νότια Κρήτη, κοντά στη Γόρτυνα προς τη θάλασσα, πρβ: Όμοροι δ'είσιν αυτοίς (τοίς Γορτυνίοις) οι Πριάσιοι, της μεν θαλάττης, εβδομήκοντα, Γόρτυνος δε διέχοντες εκατόν και ογδοήκοντα (σταδίους)» (Στράβων, Χ, 478).

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητων» (1859) αναφέρει ότι η ονομασία της επαρχίας «Μονοφατισίου» προήλθε μετά το 1821 από την ενετική ονομασία του φρουρίου «bonifatio» (ενετικά bono facio= ωραιοπρόσωπο, ωραία φτάτσα) που υπήρχε εκεί. Το φρούριο ονομάστηκε έτσι, επειδή η περιοχή που βρισκόταν ήταν ωραία, ενώ η διπλανή επαρχία που δεν ήταν και τόσο ωραία ονομάστηκε «μαλεβύζι» (Malevision).

Οι οικισμοί Καστελλιανά Μονοφατισίου ήταν παλαιότερα κοινότητα (με έδρα τα Κάτω Καστελλιανά), αποτελούμενη από τα χωριά: Κάτω Καστελλιανά, Άνω Καστελλιανά, Φαβριανά, Φιλίππους, Τσούτσουρας και Αγ. Αποστόλους. Σήμερα αποτελεί Δημοτικό διαμέρισμα του Καλλικρατικού Δήμου Μινώα Πεδιάδας του Νομού Ηρακλείου. Η θέση του διαμερίσματος είναι στους βόρειους πρόποδες του υψώματος Μακρύ Αρμί ή Γεροντομούρι (510 μ) της οροσειράς των Αστερουσιών. Έδρα του Δημοτικού διαμερίσματος και μεγαλύτερος οικισμός σε πληθυσμό είναι τα Κάτω Καστελλιανά.

Η ΕΙΝΑΤΟΣ - ΤΣΟΥΤΣΟΥΡΑΣ

Η αρχαία πόλη Πριάσιος είχε επίγειο την Ίνατο ή Είνατο, η οποία βρισκόταν είναι όπου βρίσκεται σήμερα ο οικισμός Τσούτσουρας, ονομασία που πήρε από ένα βράχο σε σχήμα «τσουνί ή τσούτσουνας» που υπάρχει εκεί, καθώς μου είπε ο καπεταν Κρασαναδάμης που είχε εκεί χειμαδιό. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη (Ε)ίνατο, αναφέρει τα εξής: «Είνατος γράφεται παρά του Πτολεμαίου Ίνατος, και τάπτεται εις τα Μεσημβρινά μέρη της νήσου. Ο δε Στέφανος θέλει, ότι Είνατος ήτο το όνομα ενός όρους και ενός ρυακος, όπου εσέβετο η θεά Λουκίνη, και άλλως Ήρα, Junon και επονομαζωμένη Εινατίνη».



Marco Boschini, [1613-78], Castle Belvedere (1645 the year in which the Turks invaded the island), "Il Regno tutto di Candia" 1651. The view/ map shows the fort Castel Belvedere or Kastelos, near the villages of Ano and Kato Kastelliana. The castle dominated the western edge of Messara and was built by the Genoese pirate Pescatore between 1206-1210. During building, materials were extracted by the ancient town Priansos, which was built at the same position. The name Belvedere means good view, derived from the stunning views towards all directions.



Αργυρή Δραχμή Πριανσίων, 4ος αι. π.Χ.,
με κεφαλή Περσεφόνης και φοίνικα, δελφίνι κ.τ.λ.



Αργυρή Δραχμή Πριανσίων, 4ος αι. π.Χ.,



Αργυρό δίδραχμο Πριανσίων 330 – 300 π.Χ., με Περσεφόνη και Ποσειδώνα

Αργυρός στατήρας Πριανσου 330 - 300 π.Χ., με Περσεφόνη και Ποσειδώνα

12. Η ΡΑΥΚΟΣ

Η Ραύκος βρισκόταν στη θέση του σημερινού χωριού Άγιος Μύρων, επαρχίας Μαλεβιζίου νομού Ηρακλείου, 18,8 χλμ. Νοτιοδυτικά του Ηρακλείου. Η ύπαρξή της μαρτυριέται και από το βίο του Αγίου Μύρωνα, ο οποίος γεννήθηκε εκεί. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: <<Η Ραύκος είναι μεσόγεια πόλη της Κρήτης, το εθνικό όνομα είναι Ραύκιος και Ραυκία>> (Στ. Βυζάντιος). Κατά το Σκύλακα (Περίπλους 47), βρισκόταν στα νότια της Κνωσού, κοντά στη Γόρτυνα. <<Προς βορράν Όαξος και Κνωσός, προς δε νότον Γόρτυνα, Ραύκος.>>. Ο Αιλιανός (Περί ζώων, ΧΦΙΙ, 35) αναφέρει ότι η Ραύκος βρισκόταν αρχικά σε άλλο μέρος, αλλά οι πρώτοι κάτοικοί της αναγκάστηκαν να την εγκαταλείψου, γιατί σε εκείνο το μέρος υπήρχαν πολλές μέλισσες, και ίδρυσαν μια νέα πόλη, ανάμεσα στην Κνωσό και στη Γόρτυνα, πρβ: "Εν λόγοις Κρητικούς Αντίνωρ λέγει, τη των καλουμένων Ραυκίων πόλει, έκ τινος δαιμονίας προσβολής, επεφοιτήσαι μελιπών σμήνος, αίπερ ουν καλούνται χαλκοειδείς' εγχρίμπουσαι δε άρα αυτοίς τα κέντρα, είτα με πικρότατα λυπείν ωσπερνούν' εκείνους δε, την προσβολή ου φέροντας, αναστήναι της πατρίδος και μεν τοι και εις χώρον ελθείν άλλον, και οικείσαι φιλία της μητρίδος, ίνα Κρητικώς είπω, Ραύκον εν αυτή της Κρήτη, ει και του χωριού ο δαίμων ήλαυεν αυτούς, αλλά γουν τελείως αποσπασθήναι του ονόματος υπομείναντας". (Αιλιανός Ζώων Ιστορ. Βιβ. χvii. Κεφ. Χχχv.) Και ο Βυζαντινός Γραμματικός Τζέτζης την αναφέρει Δραύκη.

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ραύκος, αναφέρει τα εξής: «Ραύκος. Η Ραυκος ήτο πόλις κειμενη εν τω μεσω της νήσου, ένθα ειχε κτιστή υπό ανθρώπων εξωρισμένων από τους τόπους των εξ αιτίας

των μελισσών, επειδή λέγουσιν, ότι εν σμήνος μελισσών χαλκοειδών καλουμένων, αφ' ου ήλθε και κατέστη εις αυτήν την νήσον, προσσταγμένου από καμμίαν θεότητα, εστενοχώρησε τόσο πολύ τους κατοίκους, ώστε εβιάσθησαν να παραιτήσωσι τον τόπων των, και να μεικήσωσιν εις άλλο μέρος, όπου έκτισαν μίαν πόλιν, και την ωνόμασαν Ραύκον, από το όνομα του τόπου τούτου εις τον οποίον είχαν γεννηθή. Ο Γόλτσιος αναφέρει, ότι ειδε ένα νόμισμα παλαιότατον, του οποίου η επιγραφή ανέφερε περί ταύτης της πόλεως». Ο Darper αναφέρει επίσης: "Το μεν καλούμενον Λυκάστιον, προσίνειμαν Ραυκίοι..... Επολέμησαν κατά τον καιρόν τούτον Κνώσσοι μετά Γορτυίων προς τους Ραυκίους (Πολύβιος Κεφ. XLV in exceptis legationum.)



Στατήρας Ραύκου Κρήτης, 430 - 300 αι. π.Χ., με το θεό της θάλασσας, τον Ποσειδώνα να ιππεύει άλογο και την τρίαινά του (Alpha bank).



Στατήρας Ραύκου Κρήτης, 430 π.Χ., με το θεό της θάλασσας Ποσειδώνα ίππιο και την τρίαινά του

Ο Ποσειδώνας, σύμφωνα το Διόδωρο Σικελιώτη (Βίβλος 5, 69) κ.α., ήταν εν ζωή άνθρωπος στην Κρήτη και μάλιστα αρχικά δάμαζε άλογα και γι αυτό λέγονταν και «ίππιος». Κατόπιν ο πατέρας του (ο Κρόνος) του ανέθεσε να κάνει ναυτικές εργασίες και επειδή τις έκανε πολύ καλά, μετά το θάνατο και τη μετάστασή του θεοποιήθηκε - ανακηρύχθηκε θεός της θάλασσας. Δηλαδή εδώ έγινε κάτι ως έγινε και με την ανθρωπινή και μεταφυσική φύση του Χριστού, του Αγ, Νικολάου κ.τ.λ.



Αργυρός στατήρας Ραυκου 320 - 270 π.,Χ.
Με το θεό Ποσειδώνα



Αργυρός στατήρας Ραυκου 300 π.,Χ.
Με το θεο Ποσειδώνα σε ιππο



Στατήρας Ραυκου, 330 – 270 π.Χ.,
με το Θεό Ποσειδώνα έφιππο

13. Η ΤΥΛΙΣ(Σ)ΟΣ

Η Τύλισος σήμερα είναι μεγάλος κάπως οικισμός και ομώνυμο Δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Τυλίσου του νομού Ηρακλείου στην επαρχία Μαλεβιζίου. Μάλιστα αποτελεί και την έδρα του Δήμου αυτού. Το σημερινό χωριό διασώζει ακέραιο το προελληνικό όνομα της αρχαίας πόλης, στα ερείπια της οποίας έχει κτιστεί. Το γεγονός ότι το όνομα της αρχαίας πόλης διατηρείται μέχρι σήμερα σημαίνει ότι η περιοχή δεν έ-

παψε να κατοικείται. Στα ενετικά αρχεία, αναφέρεται με διάφορες παραλλαγές της ονομασίας. Το 1271 σε συμβόλαιο προώλησης κρασιού, αναφέρεται ως Tilise, και σε συμβόλαιο του 1301 αναφέρεται ως Dilisi. Στο «Κατάστοιχο των Εκκλησιών και των Μοναστηριών του Κοινού» αναφέρεται ως Dilese (1248), Delese (1268) και Tilisso (1450). Σε έγγραφο του Δουκικού Αρχείου του Χάνδακα του 1374 αναφέρεται ως Tilisso. Ο Φραντσέσκο Μπαρότσι το 1577 την αναφέρει ως Teles. Στην απογραφή του Καστροφύλακα (1583), αναφέρεται ως Telese με 546 κατοίκους (Κ102). Στην αιγυπτιακή απογραφή του 1834 αναφέρεται ως Tyliisso με 90 χριστιανικές και 10 μουσουλμανικές οικογένειες. Η Τύλισος βρισκόταν και βρίσκεται πάνω στο δρόμο ο οποίος συνέδεε την κεντροανατολική Κρήτη με την δυτική. Ο δρόμος, αφού περνούσε από την Τύλισο, διέσχιζε ένα φαράγγι και έφτανε στον Σκλαβόκαμπο και τις Γωνιές και στη συνέχεια στην Αξό. Τα νομίσματα της δείχνουν ότι οι κάτοικοι της Τυλίσσου στα αρχαία χρόνια λάτρευαν κυρίως την Ήρα και τον Απόλλωνα.



Αργυρός στατήρας Τυλίσου, 330 - 270 π.Χ., με Ήρα και Απόλλωνα



**Αργυρός στατήρας Τυλίσου 330 - 270 π.Χ.,
Με Ήρα και Απόλλωνα**



Αργυρός στατήρας Τυλίσου 330 – 270 v. Chr,
Με Ήρα και Απόλλωνα

14. Η ΒΗΝΗ ή ΒΙΕΝΟΣ (ΒΙΑΝΝΟΣ ΚΡΗΤΗΣ) ΚΑΙ ΒΙΕΝΝΗ (VIENNE)

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι στην Κρήτη υπάρχει η πόλη «Βιέννος» (σήμερα λέγεται «Βιάννος»), η οποία ονομάστηκε έτσι από το Βιέννο, που ήταν ένας από τους Κουρήτες, δηλαδή ένας από αυτούς που ανέθρεψαν το Δία στη Δίκτη, το βουνό στο οποίο βρίσκεται η πόλη αυτή και κατ' άλλους από τη βία που άσκησαν εκεί στον Άρη (τον έδεσαν) οι αδελφοί Ώτος και Εφιάλτης, τα παιδιά του Ποσειδώνα και γι αυτό τελούνταν εκεί, ακόμη και στην εποχή του Στ. Βυζάντιου, τα καλούμενα εκατομόφονια προς τιμή του Άρη. Ακολουθώντας, όταν έπεσε στην Κρήτη αυχμός (= ανυδρία, η ξηρασία-ερήμωση), οι Βιαννίτες έκαναν αποικίες και σε άλλα μέρη. Μερικοί από αυτούς αποίκησαν στον Υδρούντα της Ιταλίας (υπενθυμίζεται ότι στην Ιταλία υπήρχε η μεγάλη Ελλάδα) και σ' αυτούς, αφού δόθηκε χρησμός, που έλεγε να κατοικήσουν σε πολύ ελώδη τόπο, πήγαν στο Ροδανό ποταμό της Γαλλίας, που ήταν ελώδης τόπος, και εκεί την πόλη που έκτισαν την ονόμασα Βιέννα, επειδή μια από τις παρθένες που ήταν μαζί τους και ονομαζόταν Βιάννα στη στιγμή που χόρευε έγινε χάσμα γης και την καταπιε («ελήφθη **χορεύουσα υπό τίνος χάσματος**») και την πόλη αυτή μνημονεύει ο Ευσέβιος Καισαρείας στην «Εκκλησιαστική Ιστορία», πρβ: «Βιέννος, πόλις Κρήτης, οι μεν από Βιέννου του των Κουρήτων ενός, οι δε από της περί τον Άρη γενομένης βίας, ον ενταύθα (δεδέσθαι) φασίν από Ώτου και Εφιάλτου των παιδων Ποσειδώνος, και μέχρι και νυν τα καλούμενα εκατομόφονια θύεται τω Αρει. ο πολίτης Βιέννιος, οι δε τιμάς αποπέμπειν τω τε μιλίω Διί και Βιεννίω. έστι και ετέρα πόλις εν Γαλλία, αυχμού γάρ ποτε την σύμπασαν Κρήτην κατασχόντος εις έτερους τόπους απωκίζοντο, οικήσαι δε τινας Υδρούντα της Ιταλίας ούπω πεπολισμένον. χρησμού δ' αυτούς δοθέντος, όπου ελωδέστατον τόπον θεάσονται, κατοικήσαι, ελθόντες ουν επί τον Ρόδανον ποταμόν της Γαλλίας ελώδη όντα οικήσαι, και την πόλιν ούτως ονομάσαι, επειδή μία των συν αυτούς παρθένων, Βιάννα, καλουμένη, χορεύουσα υπό τίνος χάσματος ελήφθη, ης μνημονεύει πόλεως Ευσέβιος εν τη εκκλησιαστική ιστορία (V1). το εθνικόν ομοίως Βιέννιος, ει μη κατά τον εγχώριον τύπον Βιεννήσιος, ως Λουγδουνήσιος, της δε Βιέννης Βιενναίος.» (Στέφανος Βυζάντιος, «Εθνικά ή Περί Πόλεων».)

Η Βιέννος ή Βιάννος της Κρήτης, η ιδιαίτερη πατρίδα του μεγάλου μας λογοτέχνη Ι. Κονδυλάκη, ως γνωστόν, είναι κωμόπολη, που αποτελείται από δυο οικισμούς, την Άνω και την Κάτω Βιάννο με 1.181 κατοίκους (2001). Σήμερα η Άνω Βιάννος είναι η έδρα του Δήμου Βιάννου, που αποτελείται από 18 οικισμούς: Άνω και Κάτω Βιάννος, Άνω και Κάτω Σύμη, Έμπαρος, Αμιρά - Άρβη, Άγιος Βασίλειος, Ξενιάκος, Μιλιαράδων, Ξενιάκος, Αφρατί, Μάρθα, Πεύκος, Χόντρος κλπ. Έχει έκταση 221.539 στρεμμάτων, ή 2,7% της συνολικής έκτασης της Κρήτης, και 5.500 κατοίκους (2011).

Η Γαλλική Βιένν(ος) ή Βιέννη (Vienne, γαλλική προφορά: νζεν, βιέν) είναι περιοχή, ο 86ος νομός της Γαλλίας, αλλά και πόλη στη νοτιοανατολική Γαλλία. Η Γαλλική πόλη Βιέννη βρίσκεται 32 χιλιόμετρα (20 μίλια) νότια της πόλης Lugdunum (σημερινή Λυών), στις όχθες του ποταμού Ροδανού (Rhône) και παλιά ήταν ένα από τα πιο σημαντικά κέντρα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Πριν από την άφιξη εκεί των Ρωμαίων, η Vienne ήταν η πρωτεύουσα του άλλοτε ελληνικοί και μετά γαλατικού κρατιδίου των καλούμενων Αλλοβρόγων (Allobroges), το οποίο μετατράπηκε από τον Ιούλιο Καίσαρα σε ρωμαϊκή επαρχία το 47 π.Χ. Σήμερα λέγεται και Isere. Πλην της Γαλλικής πόλης Βιέννης υπάρχει και η πόλη Βιέννη (Wien) στον ποταμό Δούναβη, πρωτεύουσα της Αυστρίας, η οποία, επειδή είναι πρωτεύουσα κράτους, είναι και πιο γνωστή και πιο πολυπληθής. Η Γαλλική Βιέννη ήταν μια σημαντική πρώιμη επισκοπική έδρα στα πρώτα χρόνια του Χριστιανισμού και ο θρυλικός πρώτος επίσκοπος της, ο Crescens, ήταν σύντροφος του Παύλου. Το 177 μ.Χ. οι εκκλησίες της Βιέννης και της Λυών απηύθυναν επιστολή προς εκείνες της Ασίας και της Φρυγίας όπου γίνεται μεία του διακόνου της Vienne (βλέπε: Ευσέβιος της Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία). Στα αρχαία λεξικά διαβάζουμε: <<Ουιένα η, Vienna. Πόλις πρωτεύουσα της χώρας των Αλλοβρόγων εν τη Ναρβωνίτιδι Γαλλία κειμένη επί του Ροδανού ποταμού, τα νυν Vienne. Στράβων δ (<<... πάλιν δ' επικρατήσας ο Ροδανός εις την Ουιένναν...>>), Πτολ. Β, 10. Πλιν.>>.

Ο ποταμός Ροδανός (γαλλικά: Rhône, γερμανικά: Rhone) πηγάζει στον παγετώνα του Ρον, στην Ελβετία, σε υψόμετρο 2.209 μέτρων, στο ανατολικό άκρο του καντονιού του Βαλαί, στις Ουρανικές Άλπεις. Διατρέχει έκταση 290 χιλιομέτρων εντός της χώρας αυτής και χύνεται στη Λίμνη Λεμάν απ'όπου και βγαίνει λίγο μετά το πέρασμά του από τη Γενεύη, ενώ στη συνέχεια εισέρχεται στη Γαλλία. Είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος σε μήκος ποταμός που να χύνεται στη Μεσόγειο, μετά το Νείλο.



B. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

15. Η ΜΙΛΗΤΟΣ, ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΑΣΙΑΣ

Η Μίλητος, που βρίσκονταν στη θέση της σημερινής κομώνης «Μίλατος» Μιραμβέλου, είναι γνωστή από τον Όμηρο (Ιλ. Β 647), ο οποίος την αναφέρει μεταξύ

των επτά πόλεων που πήραν μέρος στην εκστρατεία της Τροίας με επικεφείς τους Ιδομενέα και Μηριόνη: «Κρητών δε Ιδομενεύς δουρί κλυτός ηγεμόνευεν, οι Κνωσόν τ' εσχον Γόρτυνα τε τειχιόεσαν, Λύκτον, Μίλητον τε και αργινόεντα Λύκαστον Φαιστόν τε Ρύτιον τε, πόλεις εύ ναιετώσας, άλλοι θ' οι Κρήτην εκατόμπολιν αμφενέμοντο». Επομένως η εν λόγω πόλη επί εποχής του Ομήρου ήταν μια από τις επτά πιο σπουδαίες Κρητικές πόλεις.

Σύμφωνα με τον Ηρόδοτο (Α 173), ο Σαρπηδόνας ήταν αδελφός του Μίνωα, οποίοι αφενός ήταν παιδιά ενός Έλληνα βασιλιά, μάλλον Κρητικού (δε λέει παιδιά του Δία, αυτό το λέει η μυθολογία, αλλά «ενός Έλληνα βασιλιά, μάλλον Κρητικού» και υπονοεί το βασιλιά της Κρήτης Αστέριο, το γιο του Τέκταμου, καθώς λέει ο Απολλόδωρος κ.α.) και της πριγκίπισσας της Φοινίκης Ευρώπης και αφετέρου, όταν πέθανε ο πατέρας τους, συνεπλάκησαν για το ποιος θα γίνει βασιλιάς της Κρήτης. Ηττηθείς ο Σαρπηδόνας, πήρε τους στασιαστές του και πήγε στη γη της Μιλυάδας (Καρία) όπου κτίστηκε η πόλη Μίλητος της Μ. Ασίας, πρβ: « Οι Καύνιοι κατά τη γνώμη μου είναι ντόπιοι, οι ίδιοι ισχυρίζονται ότι ήρθαν από την Κρήτη..... Οι δε Λύκιοι εκ Κρήτης κατάγονται. Την Κρήτη ολόκληρη, στα παλιά χρόνια την είχαν οι βάρβαροι. Όταν όμως στην Κρήτη συνεπλάκησαν τα παιδιά της Ευρώπης, ο Μίνωας με το Σαρπηδόνα, για το ποιος θα γίνει βασιλιάς, επεκράτησε ο Μίνωας και έδιωξε το Σαρπηδόνα με τους στασιαστές του και αυτοί κυνηγημένοι κατέφυγαν στην Ασία, στο μέρος που ονομάζεται γη της Μιλυάδας. Γιατί ακριβώς το μέρος που τώρα κατοικούν οι Λύκιοι, αυτό παλιότερα ήταν η Μιλυάς, και οι Μιλύες ονομάζονταν τότε Σόλυμοι. Όσο ήταν βασιλιάς τους ο Σαρπηδών, οι Λύκιοι ονομάζονταν με το όνομα που είχαν φέρει μαζί τους και που τώρα το χρησιμοποιούν για αυτούς οι γείτονές τους. Λέγονταν Τερμίλες. Όταν όμως ήρθε από την Αθήνα ο Λύκος, ο γιος του Πανδίωνος (εξοργισμένος κι αυτός από τον αδελφό του Αιγέα), κι έμεινε στη χώρα των Τερμίλων κοντά στο Σαρπηδόνα, έτσι τότε, από το όνομα του Λύκου, με τον καιρό ονομάστηκαν Λύκιοι. Τα έθιμα τους είναι εν μέρει κρητικά και εν μέρει Καρικά...» (Ηρόδοτος Α, 172 - 173).

Ο Στράβων στα «Γεωγραφικά» (Ι, ΙV, C 474-479) ότι επί εποχής του: «Οι πόλεις Μίλητος και Λύκαστος, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο, Ιλιάς Β 647, σήμερα δεν υπάρχουν» Ο Στράβων στα «Γεωγραφικά (ΙΔ, Κεφ. 1.6) αναφέρει ότι εκτός από την Κρητική υπήρχε και η ασιατική Μίλητος, η οποία κτίστηκε από Κρήτες εξοριστούς με αρχηγό τον Σαρπηδόνα, άρα επί εποχής Μίνωα σε ανάμνηση της κρητικής Μιλήτου και μετά ήρθε και ο Νηλέας και τείχισε την πόλη, πρβ: «Φησί δ' Έφορος το πρώτον κτίσμα είναι Κρητικόν, υπέρ της θαλάττης τετειχισμένον, όπου νυν ή πάλαι Μίλητος έστι, Σαρπηδόνας εκ Μιλήτου της Κρητικής αγαγόντος οικήτορας και θεμένου τούνομα τη πόλει της εκεί πόλεως επώνυμον, κατεχόντων πρότερον Λελέγων τον τόπον· τους δε περί Νηλέα ύστερον την νυν τειχίσαι πόλιν.». Το αυτό λέει ο Στράβων και στα Γεωγραφικά (12,8): «προσλαβόντων Κρητών, οι και την Μίλητον έκτισαν, εκ της (Μιλήτου) Κρήτης λαβόντες Σαρπηδόνα κτίστην και τους Τερμίλας κατώκισαν εν τη νεώ Λυκία' τούτους δ' αγαγείν αποίκους εκ Κρήτης Σαρπηδόνα, Μίνω και Ραδάμανθου αδελφόν όντα και ονομάσαι Τερμύλας τους νεώ Μιλύας, ως φησί Ηρόδοτος' έτσι πρότερους Σολύμους.» (Στράβων 12,8).

Ομοίως ο Ευστάθιος (Παρεκβολαί εις την Ιλιάδα 1,486) αναφέρει: "Μίλητος δε, η Κρητική αύτη, προϋπήρχε της Ασιακής Μιλήτου, ήν έκτισεν ο παλαιός Σαρπηδών αγαγών οικήτορας και καλέσας αυτήν κατά τον γεωγράφον εκ της Κρητικής Μιλήτου." δηλ. Όταν ο Σαρπηδών εξορίστηκε από την Κρήτη, κατέφυγε στην περιοχή της Μιλυάδος, στα παράλια της Ιωνίας. Εκεί, απέναντι από τη Σάμο, ίδρυσε την πόλη Μίλητο, έχοντας ως πρότυπο την ομώνυμο πόλη Μίλητο της Κρήτης. Η ασιατική Μίλητος ήταν πατρίδα του Θαλή, του Αναξιμανδρου κ.α.

Ο Απολλόδωρος (Γ 1,2) αναφέρει ότι η ασιατική Μίλητος κτίστηκε από το Μίλητο, το γιο του Απόλλωνα και της Αρείας του Κλεόχου, που αφενός ήταν φίλος των παιδιών (του Μίνωα και του Σαρπηδόνα) της Ευρώπης και του (βασιλιά της Κρήτης) Αστέριου και αφετέρου όταν στασίασαν τα παιδιά της Ευρώπης μεταξύ τους και ηττήθηκε ο Σαρπηδόνας, έφυγε από την Κρήτη, επειδή είχε πάρει το μέρος του Σαρπηδόνα, και πήγε στην Καρία όπου έκτισε τη Μίλητο: « Ευρώπην δε γήμας Αστέριος ο Κρητών δυνάστης τους εκ ταύτης παίδας έτρεφεν. οι δε ως ετελειώθησαν, προς αλλη-

λους εστασίασαν· ίσχουσι γαρ έρωτα παιδός ος εκαλείτο Μίλητος, Απόλλωνος δε ην και Αρείας της Κλεόχου. του δε παιδός προς Σαρπηδόνα μάλλον οικείως έχοντας πολεμήσας Μίνως επροτέρησεν. οι δε φεύγουσι, και Μίλητος μεν Καρία προσσχών εκεί πόλιν αφ εαυτού έκτισε Μίλητον...». (Απολλόδωρος, βιβλιοθήκη Γ, 1,2)

Ομοίως ο Πausανίας στα «Αχαϊκά» (Κεφ. 2, 1-5), σχετικά με την ασιατική Μίλητο, αναφέρει τα εξής: Ο Μέδων και ο Νηλεύς, οι μεγαλύτεροι από τους γιους του Κόδρου, μάλωσαν για την εξουσία· ο Νηλεύς έλεγε πως δεν ανέχονταν ως βασιλιά του το Μέδοντα, γιατί ο Μέδων ήταν χωλός στο ένα πόδι. Συμφώνησαν να φέρουν τη διαφορά στο δελφικό μαντείο, και η πυθία έδωσε τη βασιλεία των Αθηναίων στο Μέδοντα. Έτσι ο Νηλεύς και οι άλλοι γιοι του Κόδρου έφυγαν για να ιδρύσουν αποικία παίρνοντας μαζί τους και από τους ίδιους τους Αθηναίους όποιον ήθελε· το μεγαλύτερο όμως μέρος της ομάδας το αποτελούσαν οι Ίωνες..... ο Νηλεύς με τη δική του ομάδα κατευθύνθηκε στη Μίλητο. Οι ίδιοι οι Μιλήσιοι αναφέρουν ως εξής την αρχαιότερη ιστορία τους: η χώρα ονομάζονταν Ανακτορία επί δύο γενεές, όταν βασιλιάς ήταν ο ντόπιος Άναξ και έπειτα ο γιος του Άνακτα Αστέριος. Όταν κατέπλευσε: ο Μίλητος με δύναμη Κρητών, η χώρα πήρε το νέο όνομά της από τον Μίλητο, καθώς και η πόλη. Ο Μίλητος και ο στρατός του ήρθαν από την Κρήτη διωγμένοι από το Μίνω, το γιο της Ευρώπης· οι Κάρες που νέμονταν προηγουμένως τη χώρα έμειναν ως συγκάτοικοι των Κρητών».

Ο ΣΚΥΛΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΑΝΔΑΡΕΩΣ

Ο Pausanias στα «Φωκικά (Κεφ 10, 30), περιγράφοντας τους Δελφούς, αναφέρει ότι από τη Μίλητο της Κρήτης ήταν ο Πανδάρεως, για τις κόρες του οποίου λέει τα εξής: «Πιο πέρα ο Πολύγνωτος έχει ζωγραφίσει τις κόρες του Πανδάρεω. Ο Όμηρος παρουσιάζει την Πηνελόπη να λέει ότι οι γονείς των παρθένων πέθαναν εξαιτίας της οργής των θεών και ότι η Αφροδίτη τις ανέθρεψε ορφανές και ότι οι άλλες θεές τις προίκισαν με χαρίσματα. Η Ήρα τους έδωσε σύνεση και ομορφιά, η Άρτεμη τους έκανε δώρο το ψηλό ανάστημα και η Αθηνά τους έμαθε όλες τις γυναικείες δουλειές. Όταν όμως η Αφροδίτη αναλήφθηκε στον ουρανό για να ζητήσει από τον Δία να εξασφαλίσει ωραίο γάμο για τις παρθένες, ενώ εκείνη απουσίαζε, άρπαξαν τις παρθένες οι Άρπυιες και τις παρέδωσαν στις Ερινύες. Αυτά έγραψε ο Όμηρος σχετικά μ' αυτές. Ο Πολύγνωτος τις απεικόνισε ως παρθένες που φοράνε στεφάνια από λουλούδια και παίζουν με αστραγάλους και τις ονόμασε Καμειρώ και Κλυτήη. Πρέπει να γνωρίζει κανείς ότι ο Πανδάρεως **ήταν Μιλήσιος από τη Μίλητο της Κρήτης** και συνένοχος του Τάνταλου στο σχέδιο κλοπής και στην επιορκία».

Ο Όμηρος (Ομήρου Οδύσεια, υ, 66) αφηγείται ότι οι κόρες του Πανδάρεου ανατράφηκαν από την Αφροδίτη, αφού ορφάνεψαν σε πολύ νεαρή ηλικία, και ότι προικίστηκαν από την Ήρα με ομορφιά και σοφία, από την Άρτεμη με αγέρωχο παράστημα, και από την Αθηνά με ικανότητα στη χειροτεχνία. Αλλά ενώ η Αφροδίτη πήγε στον Όλυμπο, για να παρακαλέσει το Δία να τους δώσει ευτυχισμένους γάμους, οι Άρπυιες τις απήγαγαν και τις έδωσαν στις Ερινύες ως θεραπαινίδες. Έτσι, πλήρωσαν για το έγκλημα του πατέρα τους.

Ο Πάνδαρος ή Πανδαρεύς, σύμφωνα με την ελληνική μυθολογία, ήταν γιος του Μέροπα και της Νύμφης Εχεμείας. Ο Πανδάρεως πήρε ως σύζυγό του την Αρμοθήη και μαζί απέκτησαν δύο ή τρεις κόρες: την Καμειρώ και την Κλυτήη ή την Κλεοθήηρα, τη Μερόπη και την Αηδόνα. Μια μέρα ο Πανδάρεως έκλεψε το χρυσό σκύλο που φύλαγε το ιερό του Δία στην Κρήτη, έργο του Ηφαίστου, και τον έδωσε στον Τάνταλο, για να τον φυλάξει. Όταν ο Δίας, μέσω του Ερμή, ζήτησε από τον Τάνταλο να του δώσει πίσω τον σκύλο, ο Πανδάρεως, θορυβημένος, έφυγε μαζί με τη γυναίκα του Αρμοθήη στη Σικελία, όπου μεταμορφώθηκαν και οι δύο σε πέτρες (Opera Omnia, Τόμος 4ος, «Scholia antiqua in Homeri, Odysseu, Ver 66: Ως δ' ότε Πανδαρέου κούρας. Πανδάρεως ο Μέροπος και νύμφης ορείας (Vulg. Ορειάς, f. ορειάδος) παις, Μιλήσιος το γένος γήμας Αρμαθόην της Αμφιδάμαντος ίσχει (Q. έσχε) παίδας τρεις, Αηδόνα και Κλεοθήηραν και Μερόπην, ας τρέφουσιν Αφροδίτη και Αθηνά και Ήρα. Πανδάρεως δε παραγενόμενος εις Κρήτης κλέπτει τον του Διός κύνα. Και αυτόν ουν ήνε-

γκεν εις Μίλητον δείσας Δία, παρά Ταντάλω δε εις Φρυγίαν κατατίθεται φάμενος άγει εκ Φοινίκης τούτον, ο δε Τάνταλος ...». Vide et Pausaniam, Iib. X, cap. 30, ubi hanc historian ex Homero refert: item supra ad t', 518).

16. Η ΙΕΡΑΠΕΤΡΑ Ή ΙΕΡΑΠΥΤΝΑ, Ο ΚΥΡΒΑΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΣ

Η αρχαία πόλη Ιεράπυτνα ήταν παραλιακή στη νότια ακτή της Κρήτης, στους νοτιοανατολικούς πρόποδες της Δίκτης, στη θέση της σημερινής πόλης Ιεράπετρα. Η Ιεράπετρα ή Γεράπετρος, η νύφη του Λιβυκού, όπως αποκαλείται, σήμερα είναι η μεγαλύτερη σε πληθυσμό πόλη του νομού Λασιθίου, η τέταρτη μεγαλύτερη πόλη της Κρήτης (μετά το Ηράκλειο, το Ρέθυμνο και τα Χανιά) και η νοτιότερη της Ελλάδας. Η ίδρυση της Ιεράπυτνας ανάγεται στα μυθικά χρόνια και της οποίας άλλες ονομασίες ήταν Κύρβα (από τον κτίστη της που είχε το όνομα αυτό), Κάμιρος (πόλη της Ρόδου απ' όπου καταγόταν ο Κύρβας) και Πύτνα (το όνομα του λόφου όπου είχε κτιστεί). Ο Στράβων (βιβλίο 10) και ο Στέφανος Βυζάντιος (Εθνικά) αναφέρουν ότι η Ιεράπυτνα κτίστηκε στο λόφο Πύτνα απ' όπου και Ιεράπυτνα από τον Τελχίνα ή Ιδαίο Δάκτυλο Κύρβα, έναν από εκείνους που έφερε η θεά Ρέα από τη Ρόδο στην Κρήτη προκειμένου να αναθρέψουν το Δία στο όρος Δίκτη και γι αυτό μετά αυτοί μετονομάστηκαν Κουρήτες. Συνεπώς η Ιεράπετρα ήταν πόλη ετεοκρητική, άρα ήταν από τις αρχαιότερες πόλεις, αν όχι η αρχαιότερη, της Κρήτης. Ο Στράβων αναφέρει επίσης ότι ο λόφος Πύτνα μαζί με το όρος Δίκτη, απ' όπου ο Δίας ονομάστηκε «Δικταίος» και το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός» ανήκουν στην οροσειρά Ίδη της Κρήτης, της οποίας οι κορυφές ή άλλως δάκτυλοι ήταν αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα, τη μάνα του Δία), πρβ:

«Στα Κρητικά Κείμενα οι Κουρήτες λέγονται τροφοί του Δία και φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήταν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες («και τον Δία κουροτροφύσαντας Κουρήτας ονομασθήναι»). Ο Κύρβα(ντα)ς, ένας σύντροφός τους ίδρυσε την Ιεράπυτνα,.. («Κυρβαντα δε τούτων εταιρον Ιεραπύτνης όντα κτίστην».... Στράβων I, κεφ. Γ, C 472, 19)

«Ιεράπυτνα, πόλις Κρήτης, η πρότερον Κύρβα, είτα Πύτνα, είτα Κάμιρος, είθ' ούτως Ιεράπυτνα. το εθνικόν Ιεραπύτνιος». (Στέφανος Βυζάντιος ή Γραμματικός, Εθνικά (Επιτομή).

«Ίδη όρος υπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκτη είναι τόπος στη Σκηψία και όρος στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και η Ιεραπυτνα η πόλη». (Στράβων, Γεωγραφικά Ι', C 471, III 20)

Σημειώνεται ότι οι Ετεόκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήσαν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων, που κατ' άλλους αυτοί, οι Ιδαίοι, ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόντισαν (επικούρησαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες.

«Λένε πως ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι οι πρώτοι κάτοικοι στους πρόποδες της Ίδης. Πόδες λέγονται οι πρόποδες και κορυφές, οι μύτες των βουνών. Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι..... Υπονοούν μάλιστα πως απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων είναι οι Κουρήτες και οι Κορυβάντες. Οι πρώτοι εκατό που γεννήθηκαν στην Κρήτη ονομάστηκαν Ιδαίοι Δάκτυλοι. Απόγονοί τους αναφέρονται εννέα Κουρήτες. Ο καθένας τους έκανε δέκα παιδιά, τους Ιδαίους Δακτύλους...» (Στράβων, Γεωγραφικά I, C 473, III, 22)

«Ο Ησιόδος αναφέρει πως ο Εκάτερος και η κόρη του Φορωνέα γέννησαν πέντε κόρες και από αυτές βγήκαν, οι Νύμφες οι Σάτυροι και οι Κουρήτες. Ο συγγραφέας της Φορωνίδας (= ο Ελλάνικος ο Μυτιληναίος) αναφέρει τους Κουρήτες ως αυλητές και Φρύγες. Άλλοι τους λένε εντόπιους και με χάλκινες ασπίδες. Άλλοι λένε τους Κο-

ρυβάντες Φρύγες, κι όχι τους Κουρήτες. Τους θεωρούν Κρητικούς και λένε ότι πρώτοι αυτοί στην Εύβοια φόρεσαν χάλκινα όπλα. Γι αυτό και τους είπαν Χαλκιδίεις. Άλλοι λένε πως οι Τιτάνες έδωσαν στη Ρέα ένοπλους διακόνους από τη Βακριανή ή κατ' άλλους από την Κολχίδα, τους Κορύβαντες. Στα Κρητικά κείμενα οι Κουρήτες λέγονται τροφοί του Δία και φύλακες. Η Ρέα τους έστειλε στην Κρήτη από τη Φρυγία. Άλλοι λένε ότι στη Ρόδο ήταν εννιά Τελχίνες. Ακολούθησαν τη Ρέα στην Κρήτη, ανέθρεψαν το Δία και μετονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Κύρβα(ντα)ς, ένας σύντροφός τους που ίδρυσε την Ιεράπυτνα, έδωσε αφορμή στους Πρασίους να λένε ανάμεσα στους Ρόδιους ότι οι Κορύβαντες ήταν δαίμονες, παιδιά του «Ήλιου και της Αθηνάς. Κάποιοι λένε τους Κορύβαντες παιδιά του Κρόνου κι άλλοι παιδιά του Δία και της Καλλιόπης, ταυτόσημους με τους Καβείρους.....».... (Στράβων, Γεωγραφικά βιβλίο Ι', σ 472, ΙΙΙ, 19).

Από τις επιγραφές και τα νομίσματα της Ιεράπυτνας προκύπτει ότι στην Ιεράπυτνα λατρευόταν βασικά ο Δικταίος Δίας και οι λοιποί ολύμπιοι θεοί: Εστία, Ήρα, Αθηνά κλπ και σύμβολα της πόλης ήταν ο Δίας, το δέντρο φοίνικας, ο αετός (του Δία) και ο κλάδος ελιάς: «Ομνύω ταν Εστίαν και Ζάνα Φράτριον και Ζάνα Δικταίον και Ήραν και Αθναίαν Ωλεριάν και Αθναίαν Πολιάδα και Αθναίαν Σαλμωνίαν και Απόλλωνα Πύθιον και Λατώ και Άρτεμιν και Άρεα και Αφροδίταν και Κωρήτας και Νύμφας και τος Κύρβαντας και θεούς πάντας και πάσας. Ή μαν εγώ ευνοήσω τοις επίπασι Ιεραπυτνίοις τον άπαντα χρόνον, απλόως και αδόλωσ και δη τον αυτόν φίλον και εχθρόν έξω και πολεμήσω από χώρας παντί σθένει, (Όρκος Ιεραπυτνίων Εφήβων, 1ος αι. π.Χ.).

Η Ιεράπετρα υποτάχθηκε τελευταία από όλες τις κρητικές πόλεις στους Ρωμαίους, το 68/67 π.Χ. Ο Κλαύδιος Πτολεμαίος (Γεωγραφικά, τόμος Α) αναφέρει ότι πόλεις της ανατολικής Κρήτης είναι η «Ιερά Πέτρα (ή Πύτνα)», η Χερσόνησος, η Καμάρα, η Ολούς, η Μινώα, η Ίτανος κ.α. Ο Πτολεμαίος έζησε το 127 – 151 μ.Χ., άρα η ονομασία Ιεράπετρα αντί της Ιεράπυτνας άρχισε να εμφανίζεται από την εποχή του Κλαυδίου και εξής, αφού λίγο πιο πριν λεγόταν μόνο Ιεράπυτνα. Κατά το Μεσαίωνα η Ιεράπετρα ονομαζόταν Ιεράπολη ή Ιερά Πόλη. Με την ονομασία αυτή αναφέρεται και στο Μπουοντελμόντι, έναν μοναχό από τη Φλωρεντία, στο βιβλίο του Ένας γύρος της Κρήτης το 1415 (μετάφραση Μάρθας Αποσκίτου, Ηράκλειο 1983).

Η Ιεράπετρα το 1508 μ.Χ. καταστράφηκε από σεισμό 7,5 ρίχτερ και έχασαν τη ζωή τους 30 χιλιάδες άνθρωποι. Δούκας της Κρήτης ήταν τότε ο Ιερώνυμος Δονάτος. Επίσης στο σεισμό του 1780 μ.Χ. καταστράφηκε το κάστρο της Ιεράπετρας και σκοτώθηκαν 300 Τούρκοι.

Από το κείμενο της συνθήκης-συμμαχίας μεταξύ των κρητικών πόλεων και του Ευμένη της Περγάμου Μ. Ασίας που υπογράφηκε το 183 π.Χ. προκύπτει ότι η Ιεράπυτνα ήταν τότε η 5η σε υπολογίσιμη δύναμη πόλη της Κρήτης (μετά τη: Γόρτυνα, Κνωσό, Φαιστό, Λύττο και Ραύκο). Ο φιλικός ηγέτης της επανάστασης του 1821-1830 Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητων» αναφέρει ότι κατά τους κρητικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821-1830 η Ιεράπυτνα ήταν η τέταρτη σε πληθυσμό πόλη της Κρήτης (Ηράκλειο, Κυδωνία, Ρέθυμνο και μετα Ιεράπυτνα): «η πόλις Ιεράπυτνα σχηματίζει πόλιν, ούσαν τετάρτην των υπαρχουσών της Κρήτης πόλεων κατά τον πλυθυσμόν». Αναφέρει επίσης ότι η Ιεράπυτνα ήταν η τελευταία πόλη της Κρήτης που υπέκυψε στους Ρωμαίους, γιατί εκεί είχε καταφύγει αρχικά από την Κυδωνία και μετά από την Κνωσόν ο τότε ήρωας της Κρήτης Λασθένης κατά τους Ρωμαϊκούς πολέμους με το Μέτελλο. Το 1900 η Ιεράπετρα είχε 2166 κατοίκους. Σήμερα εξαιτίας της εφορίας του εδάφους της, του ήπιου κλίματός της και της εργατικότητας των κατοίκων της έχει γίνει πλούσιο γεωργικό, εμπορικό, οικονομικό, πνευματικό και πολιτιστικό κέντρο. Είναι η πρώτη πόλη του Ν.Λασιθίου με περίπου 15.000 κατοίκους και σαν διευρυμένος Δήμος, ο τρίτος της Κρήτης με περίπου 23.500 κατοίκους.

	<p>Δίδραχμο Ιεράπυτνας, 200 - 67 π.Χ.</p> <p>Σύμφωνα με τον Ησίοδο η θεά Τύχη ήταν μια από τις κόρες του Ωκεανού και της Τηθύος. Σύμφωνα με τον Πίνδαρο (10η Ωδή), που την αποκαλεί «Φερέπολιν», ήταν κόρη του Δία του Ελευθερίου και μητέρα των Ωρών. Στους ορφικούς ύμνους συναντάται ως κόρη του Ευβουλέως. Θεωρούνταν θεότητα ευμενής, που προστάτευε και τις πόλεις και γι αυτό φέρεται να φορά διάδημα πυργωτό (συμβολίζει τα τείχη της πόλης). Ως ευμενής θεά του πετρωμένου λατρεύονταν με την επωνυμία «Αγαθή Τύχη».</p>
	<p>Δραχμή (όμοιας όψης είναι και δίδραχμο) Ιεράπετρας 2/1ος αι. π.Χ. με θεά Τύχη</p>
	<p>Αργυρό δίδραχμο Ιεράπυτνας, 2ος - αι. π.Χ.</p>
	<p>Αργυρό τετράδραχμο Ιεράπυτνας, 2/1ος αι. π.Χ.</p> <p>Με θεά τύχη και αετό, φοίνικα, ελιά κ.α.</p>



17. Η ΙΤΑΝΟΣ

Η **Ίτανος**, μια από τις παράλιες πόλεις στο ανατολικότερο άκρο της της, είναι γνωστή σήμερα με το όνομα **Ερημόπολη** ή **Ερημούπολη**. Οι κάτοικοι της αρχαίας Ίτανου δραστηριοποιούνταν στις ανατολικές ακτές της Σητείας από το ακρωτήριο **Σαμώνιον** (κάβο Σίδερο), έως το ακρωτήριο Ερυθραία, το σημερινό **Γούδουρα** και τη **νήσο Λευκή** (Κουφονήσι). Η Ίτανος είναι μια από τις πιο αρχαίες πόλεις της κρήτης, αφού αφενός αναφέρεται και από τον Ηρόδοτο και αφετρου φέρεται να ιδρύθηκε από Κουρήτη. Ο Ηρόδοτος (Δ, 150 - 151) αναφέρει ότι ό-τι κάποτε ο Γρίνος, ο βασιλιάς της Θήρας, πήγε στους Δελφούς και στην ακολουθία του ήταν και ο Βάπτος, γιο του Πολύμνηστου από τις Μινύες, και εκεί ζήτησε χρησμό από το Μαντείο των Δελφών για διάφορες υποθέσεις, μεταξύ αυτών και γιατί την αιτία που στο νησί τους είχε πέσει ξηρασία με επακόλουθο να ξεραθούν όλα τα δέντρα

πλην ενός. Η μάντισσα Πυθία προ αυτού του έδωσε χρησμό που έλεγε ότι πρέπει οι Θηραίοι να κάνουν αποικία στη Λιβύη (= η Αφρική). Και επειδή οι Θηραίοι δεν ήξεραν να πάνε εκεί, στέλνουν απεσταλμένους στην Κρήτη προκειμένου να ψάξουν και να βρουν κάποιο Κρητικό ή ξένο που να ξέρει και να τους οδηγήσει. Κι αυτοί, αφού έκαναν το γύρο της Κρήτης, έφτασαν στην πόλη Ίτανο, όπου συνάντησαν ένα ψαρά κογχυλιών (πορφύρας), τ' όνομά του Κορώβιος, που τους είπε πως ξέρει, να πάει, γιατί κάποτε παρασυρμένος με τη βάρκα του από τον άνεμο, έφτασε στο νησί Πλατιά της Λιβύης (στην περιοχή της Κυρηναϊκής) και τον οποίον μίσθωσαν. Ύστερα από διάφορα γεγονότα που συνέβησαν στο μεταξύ, οι Θηραίοι έστειλαν δυο πεντηκόντορους με αποίκους άνδρες, τους οποίους διάλεξαν με κλήρωση και των οποίων αρχηγός και βασιλιάς ήταν ο Βάπτος, όμως οι Κυρηναίοι διαφωνούν σ' ότι έχει να κάνει με το Βάπτο, γιατί γι αυτόν λένε άλλη ιστορία (βλέπε αρχαία πόλη Όαξος).

Ο **Στέφανος Βυζάντιος** αναφέρει ότι η πόλη ονομάστηκε έτσι, δηλαδή Ίτανος, από τον Ίτανο, που ήταν είτε Φοίνικας είτε μιγάδας Κουρήτης, που σημαίνει ότι η πόλη αυτή ήταν από τις πρώτες της Κρήτης, ετεοκρητική: «Ίτανός, πόλις εν Κρήτη, από Ιτανού Φοίνικος, ή των Κουρήτων ενός μιγάδος, οι πολίται "Ίτάνιοι, έστι και άκρα» (Η Ίτανος είναι πόλη στην Κρήτη, η οποία πήρε το όνομά της από τον Ίτανο Φοίνικα ή από ένα Κουρήτα μιγάδα. Οι πολίτες λέγονται Ίτάνιοι. Υπάρχει και ακρωτήριο με αυτό το όνομα>> (Στ. Βυζάντιος).

Οι Ετεοκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δακτύλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήσαν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων που κατ' άλλους αυτοί, οι Ιδαίοι, ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικουρήσαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες.

Και επειδή ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι η πόλη ονομάστηκε έτσι από τον Ίτανο, που ήταν είτε Φοίνικας είτε μιγάδας Κουρήτης, ορισμένοι λένε πως η Ίτανος ήταν αποικία Φοινίκων ή ότι στην Ίτανο είχαν τις έδρες τους Φοινίκες έμποροι, που έκαναν εμπόριο πρώτων υλών της Φοινίκης με προϊόντα της Κρήτης ή ότι η Ίτανος ήταν ανέκαθεν συροφοινικικός σταθμός, όπου λάτρευαν θεούς φοινικικούς, όπως ο Φοίνιξ κ.α., οι οποίοι αργότερα αντικαταστάθηκαν από τη λατρεία του Ποσειδώνα κ.α., που, όμως, όλα αυτά είναι αυθαίρετα και κάτι μη αληθές. Η αλήθεια είναι στην Κρήτη δεν υπήρχαν ποτέ Φοινίκες, άλλως αυτό θα το ανέφερε ο Όμηρος (λέει ότι οι κάτοικοι της Κρήτης ήσαν άλλοι Ετεοκρήτες, άλλοι Κύδωνες, άλλοι Αχαιοί, άλλοι Δωριείς και άλλοι Πελασγοί) ή κάποιος άλλως αρχαίος συγγραφέας. Πέραν αυτού οι αρχαίοι συγγραφείς: Θουκυδίδης (Α 1-9), Ισοκράτης (Παναθηναϊκός), Στράβων (βίβλος 10), Διόδωρος (βίβλος 5) κ.α., αναφέρουν ότι ο Μίνωας πέραν των άλλων συγκρότησε πολεμικό ναυτικό – το πρώτο στον κόσμο – με το οποίο έδωξε από τα νησιά του Αιγαίου (Κυκλάδες κλπ) τους Κάρες και τους Φοινίκες που τα είχαν έρθει και καταλάβει, επειδή τα βρήκαν χωρίς μόνιμους κατοίκους, και μετά τα εποίκησε με μόνιμους κατοίκους που έφερε από την Κρήτη με αποτέλεσμα αφενός ο Μίνωας να γίνει θαλασσοκράτορας και αφετέρου να ελευθερωθούν οι θαλάσσιοι διάδρομοι και έτσι οι Έλληνες να μπορέσουν να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, να ασχοληθούν με ναυτικές εργασίες, να πλουτίσουν και να επικρατήσουν στη συνέχεια στον Τρωικό Πόλεμο. Συνεπώς ο Ίτανος ήταν είτε κάποιος μετανάστης μιγάδας είτε ένας από τους Κουρήτες, πρώτους κατοίκους της Κρήτης (τους Ιδαίους Δακτύλους).

	<p>Στατήρας Ιτάνου, 375 - 350 π.Χ., με Τρίτωνα και δυο ιππόκαμπους</p>
	<p>Αργυρό Δίδραχμο Ιτάνου, 350 π.Χ., με το Γλαύκο Τρίτωνα και Ιππόκαμπους</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Ιτανου, 330 - 280 π.Χ</p>
	<p>Οβολός Ιτάνου</p>
	<p>Οβολός Ιτάνου</p>

	<p>Αργυρός στατήρας Ιτάνου 380 - 350</p>
	<p>Αργυρή Δραχμή Ιτάνου, 3ος αι. π.Χ., με θεά Αθηνά και αετό Δία</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Ιτάνου, 3ος αι. π.Χ., με θεά Αθηνά και αετό Δία</p>
	
	<p>Αργυρός στατήρας Ιτάνου, 330 - 270 π.Χ., με θεά Αθηνά</p>

		<p>Αργυρό ημίδραχμο Ιτάνου με θεά Αθηνά και αστέρι</p>
		<p>Οβολός Ιτάνου, 330 - 330 π.Χ., με θεά Αθη- νά</p>
<p>(c)2002 ANS</p> 	<p>(c)2002 ANS</p> 	
<p>(c)2002 ANS</p> 	<p>(c)2002 ANS</p> 	
<p>(c)2002 ANS</p> 	<p>(c)2002 ANS</p> 	



18. Η ΟΛΟΥΣ (ΕΛΟΥΝΤΑ)

Η Ολούς (σήμερα Ελούντα) βρίσκεται στη βόρεια ακτή της Κρήτης και συγκεκριμένα στο Δικταίο όρμο ή άλλως κόλπο Μεραμβέλου απ' όπου περνά κάποιος απέναντι στη νησίδα Σπίνα Λόγγα. Από τα λεγόμενα του Πausανία στα Βοιωτικά προκύπτει ότι η πόλη Ολούς στην μινωική περίοδο πρέπει να ήταν μια πάρα πολύ σπουδαία πόλη που σχετιζόταν με την Κνωσό και επίσης ότι εκεί λατρευόταν η θεά Βριτόμαρτης, αφού αναφέρει ότι στην πόλη αυτή βρισκόταν το ένα από τα δυο ξόανα που είχε κατασκευάσει ο Δαίδαλος, δηλαδή ο Αθηναίος μηχανικός που είχε έρθει στην Κρήτη και δούλευε στα έργα του Μίνωα. Στην Ολούντα βρισκόταν αυτό της Βριτόμαρτης. Το άλλο, που ήταν της Αθηνάς, βρισκόταν στην Κνωσό, πρβ: « Δαιδάλου δε των έργων δύο μιν ταύτα έστιν εν Βοιωτοίς, Ηρακλής τε εν Θήβαις και παρά Λεβαδεύσιν ο Τροφώνιος, τοσαύτα δε έτερα ξόανα εν Κρήτη, Βριτόμαρτις επ Ολούντι, και Αθηνά παρά Κνωσσοίσι· παρά τουτοις δε και ο της Αριάδνης χορός, ου και όμηρος εν Ιλιάδι μνημην εποιήσατο, επειργασμένος εστιν επι λευκού λίθου» (Πausανίας ΙΧ, 40,3-4)

Μερικοί ταυτίζουν τη θεά Βριτόμαρτη με την Άρτεμη, την κόρη της θεάς Λητούς και δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα, κάτι που δεν είναι σωστό, γιατί αν ίσχυε κάτι τετοιο η Βριτόμαρτης και η Άρτεμη δεν θα αναφερόταν ως δυο θεές στις επιγραφες, πρβ π.χ.: «Ομνύω τα Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρηταγενία και ταν Ηραν και τον Ζήνα τον Ταλαίον και τον Ποσειδάν και τα Αμφιτρίταν και τον Απόλλωνα τον Πύτιον και ταν Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και ταν Αφροδίταν και ταν Ελευθίαν και τα Βριτόμαρτιν και Ερμάν και Κωρήτας και Νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και πάσας ...". (Ορκος Λατίων - Ολουντίων, 3ος αι. π.Χ. DE CRETENSIVM TITVLIS PVBLCIS QVAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAVLVS DEITERS). Στην επιγραφή αυτή βλέπουμε επίσης ότι στην Ολούντα λατρεύονταν οι θεοί, όπως ακριβώς τους αναφέρει ο Ησίοδος στη Θεογονία του, δηλαδή ο Κρηταγενής Δίας, η Ήρα, ο Άρης, η Λατώ, ο Απόλλωνας κλπ.

Ο Μαρκιανός αναφέρει την Ελούντα και με την ονομασία (Σ)ολούς > Ολούς, Oluntem: «Από Χερρονήσου εις Σολούντος σταδ. ξ'. άκρα εστιν, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ'. Από Σολούντος εις Καμάραν σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις Ετέραν σταδ. κε. Από της Ετέρας επι την Κητίαν άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστιν, άνυδρος δε. Από τις Κητίας εις Διονυσάδα σταδ. τ'. νήσοι εισί δυο έχουσα λιμένα και ύδωρ. Από Διονυσιάδος εις το Αμμώνιο όθεν περιάγειν την Κρήτην σταδ. ρκ'..... «Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur» (Μαρκιανος· Μενιππος· Σταδιασμος, Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum). Η ονομασία «(Σ)ολούς» > Ολούς είναι κάτι όπως και αυτή της (Σ)ητεία > Ητεία. Για την ιστορία της Ολούντος γνωρίζουμε μόνο όσα αναφέρονται ή συνάγονται απόστις αρχαίες επιγραφές της περιοχής και όσα εικάζονται από τα νομίσματά της. Γύρω στο 260 π.Χ. υπήχθη στην Κνωσό και αργότερα δεν πήρε μέρος στο Κοινό των Κρηταίων. Το 201 π.Χ. συμμάχησε με τη Ρόδο, άλλα στη συνέχεια υποτάχθηκε στη Λατώ, την οποία ανταγωνιζόταν ήδη από τον 5ο αιώνα.



Νόμισμα Ολουντιών , 300 – 270 π.Χ.
με τη θεά Δικτυνα

Αργυρός στατήρας Ολούς, 300-280 π.Χ., με το Δία ένθρονο

19. Η ΠΡΑΙΣΟΣ ή ΤΟ ΠΡΑΣΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΔΙΟΣ

Ο Ηρόδοτος, σχετικά με την πόλη Πραισό, αναφέρει τα εξής: «Σύμφωνα με την ιστορία των Πραισίων, όταν ερημώθηκε η Κρήτη (ο Ηρόδοτος δεν αναφέρει τι ερήμωση είναι αυτή, μάλλον εννοεί από τον κατακλυσμό του Δευκαλίωνα), άνθρωποι διαφόρων εθνικοτήτων, αλλά κυρίως Έλληνες ήρθαν και εγκαταστάθηκαν στην Κρήτη. Έπειτα στην Τρίτη γενιά μετά το θάνατο του Μίνωα, ξέσπασε ο Τρωικός πόλεμος, στον οποίο οι Κρήτες αποδείχτηκαν από τους καλύτερους πολεμιστές που είχε στη διάθεσή του ο Μενέλαος. Επιστρέφοντας, όμως, στην πατρίδα τους, η ανταμοιβή τους για τις υπηρεσίες που πρόσφεραν ήταν πείνα και πανούκλα που έπληξε ανθρώπους και ζώα, σε τέτοιο βαθμό, ώστε η Κρήτη ερημώθηκε για δεύτερη φορά από τον πληθυσμό της. Έτσι, οι σημερινοί Κρήτες, μαζί με όσους απέμειναν από τους προηγούμενους κατοίκους της, είναι η Τρίτη γενιά που ζει στο νησί.....» (Ηρόδοτος Ζ , 169 - 171). Επομένως η Πραισός αφενός ήταν πόλη πάρα πολύ αρχαία, ετεοκρητική, μια από αυτές τις πόλεις που έκτισαν οι Ετεόκρητες ή άλλως Κουρήτες, οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, κάτι που το πιστοποιεί και ο Στράβων.

Ο Στράβωνας αναφέρει ότι η Πραισός ή το Πράσον ήταν οικισμός των Ετεοκρητών, που βρισκόταν ανατολικά του Ιδαίου όρους (= ο Ψηλορείτης), καθώς και ανατολικά του όρους της Δίκτης, όμορη πόλη με τη Λεβήνα («Λεβήνος, όμοροι δ' εισίν οι Πράσιοι»), καταστράφηκε από τους Ιεραπύτνιους, καθώς και ότι στην Πραισό υπήρχε ιερό, δηλαδή ναός, προς χάρη του Δικταίου Δία («το του Δικταίου Διός ιερόν, και γαρ η Δίκη...». Αναφέρει επίσης ότι η Δίκη, εξ αιτίας της οποίας ο Δίας ονομάστηκε «Δικταίος» και το ιερό του στην Πραισό «ιερό του Δικταίου Διός», δε βρίσκεται ούτε κοντά στο «Ιδαίον όρος», όπως λέει ο Άρατος ούτε στην Κυδωνία (Χανιά), όπως λέει ο Καλλιμαχος (άρα ούτε και στην Πραισό όπου υπάρχει το ιερό του Δικταίου Δία), αλλά ανατολικά του Ιδαίου όρους ή Ίδης και μεταξύ αυτού του βουνού και του Σαμωνίου (ακρωτηρίου στη Σητεία ή άλλως κάβο Σίδερο), όπως και είναι, πρβ: «Κατά τον Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. («τούτων φησί Στάφυλος το μεν προς εω Δωριείς κατέχειν, το δε δυσμικόν Κύδωνας, το δε νότιο Ετεόκρητας, ων είναι πολίχνιον Πράσον, όπου το του Δικταίου Διός ιερόν...» (Στράβων, Ι, C 474, IV 6) «Οι Πράσιοι είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Απέχουν από τη θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180. Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δί-

κτη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντι για «Ιδαίον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα στάδια. Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυννα και το βουνό Δίκη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο..... (Στράβων, I, C 479, IV 2-12)

Οι Ετεόκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήσαν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων που κατ' άλλους αυτοί, οι Ιδαίοι, ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυγία της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικουρήσαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες. Ο γεωγράφος Σκύλακας Καρυανδέα (Περίπλους 47) λέει ότι η Πράσος βρισκόταν ανατολικά (ήλιον ανίσχοντα) της Κρήτης και πριν από την Ελούντα και τη Λύκτο, πρβ: «Όλους και Πάν. Έν μεσογεία δε Λύκτος, και διήκει αυτή άμφοτέρωθεν. Πράσος διηκει άμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριον Κρήτης προς ήλιον ανίσχοντα».



Αργυρή δραχμή Πράσου ή Πραισού, 400 π.Χ., με το Δία σε θρόνο
Η πόλη Πραισός ή Πράσον βρισκόνταν ανατολικά της Δίκτης και εκεί υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία («πολίχνιον Πράσον, όπου το του Δικταίου Διός ιερόν, Στράβων 10, 475]



Νόμισμα Πραισού, 400 π.Χ., με τον κρηταγενή Δία αετοφόρο και ένθρονο . Από την άλλη η αίγαγρος Αμάλθεια, τροφός του στο Δικταίο άντρο . Στην Πραισό, σύμφωνα με το Στράβωνα, υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία.

Ο Δίας, σύμφωνα με το Διόδωρο κ.α., ήταν εν ζωή άνθρωπος στην Κρήτη, κάτι ως ο Χριστός στη γη, που έκανε πολλές καλές πράξεις και συνάμα νίκησε τους διάφορους κακοποιούς της εποχής του, καθώς και τον πατέρα του τον Κρόνο, που ήταν αρχηγός τους. Μετά το θάνατο και τη μετάστασή του ανακηρύχθηκε πατέρας Θεών και θνητών.

Η αρχαία πόλη Πραισός βρισκόταν ανατολικά της Δίκτης και εκεί υπήρχε ιερό του Δικταίου

Δία (Στράβων, 10,475), όπου πρόσφατα βρέθηκε πλάκα με τον ΥΜΝΟ ΣΤΟ ΔΙΚΤΑΙΟ ΔΙΑ
Το Δικταίο άντρο βρίσκεται στο σημερινό Οροπέδιο Λασιθίου.



Αργυρός Στατήρας Πράσου, 300 - 270, με το Δία σε θρόνο



Νόμισμα Πραισού, 4ος αι. π.Χ., Με το Δία αετοφόρο, σε θρόνο και κρατώντας σκήπτρο και την τροφό του αίγα(γρο) Αμάλθεια. Η Πραισός βρισκόταν ανατολικά της Δίκτης και εκεί υπήρχε ιερό του Δικταίου Δία (Στράβων, 10,475)



Ημιδραχμο Πραισού ,325-270 π.Χ.
Με Ρέα, μάνα του Δία και τη νύμφη μέλισσα, τροφό του Δία



Αργυρό δίδραχμο Πραισού, 4ος αι. π.Χ., με ταύρο Κρήτης, πατέρα Μινώταυρου και Άρτεμη/
Περσεφόνη ή Δίκτυννα



Αργυρή δραχμή Πραισού, 4ος αι. π.Χ. με Ευρώπη και Δία υπό μορφή ταύρου



Δίδραχμο Πραισού με το Δία στο θρόνο και την αίγα(γρο) Αμάλθεια.



Αργυρός στατήρας Πραισού, 400 – 350 π.Χ.

20. Η ΗΤΕΙΑ > (Σ)ΗΤΕΙΑ

Η Σητεία, η ιδιαίτερη πατρίδα του ποιητή επι Ενετοκρατίας Β. Κορνάρου, και σήμερα πρωτεύουσα του ομώνυμου Δήμου και της ομώνυμης Επαρχίας της Κρήτης, ταυτίζεται με την αρχαία πόλη Ητεία ή Ητιδα που ήταν η πατρίδα του Μύσωνα, ενός από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας. Απλά η νέα πόλη, που είναι μια ωραία αμφιθεατρική πόλη με πληθυσμό πάνω από 11.000 κατοίκους σήμερα, δε φαίνεται να κτίστηκε πάνω στα θεμέλια της παλιάς.

Ειδικότερα η αρχαία πόλη 'Ητεία ή 'Ητις βρισκόταν στη βορειοανατολικό άκρο της Κρήτης, που ο Μαρκιανός το ονομάζει «κητίαν άκρα», στο δυτικό μυχό του Κόλπου Διδύμου ή της Σητείας, κοντά στο χωριό Πετράς, όπου έχουν εντοπιστεί ερείπια πολυγωνικού τείχους και άλλα λείψανα αρχαίων οικοδομημάτων. Σύμφωνα με το Διογένη Λαέρτιο η 'Ητεία ήταν πατρίδα του Μύσωνα ενός από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας. Ομοίως ο λεξικογράφος του Ε' αι. μ.Χ. Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι ο Μύσων καταγόταν από την πόλη 'Ητεία, που ο Πλάτων την ονομάζει 'Ητις, και επίσης ότι: «'Ητεία, δήμος Λακωνικής, και της Κρήτης πόλις, όθεν ην Μύσων εις των επτά σοφών χρηματίζων. 'Ητειος, ου μέμνητα Πλάτων εν τω Πρωταγόρας, Χηνέα τούτον ειπών, Δίδυμος δε συμποσιακών δεκάτω 'Ητιον αυτόν καλεί» (Στέφανος Βυζάντιος). Η 'Ητεία λεγόταν και (Σ)ητεία, κάτι όπως και Ολούς και (Σ)ολούς (η ονομασία Σολούς = Ολούς αναφέρεται στον «Περίπλους Κρήτης» του Μαρκιανού, 400 μ.Χ.). Ο μελετητής του Ερωτόκριτου Γιάνναρης πιστεύει πως το τελικό Σητεία προήλθε από τη γενική της 'Ητείας ή από το εις Ητειαν, όμως η λέξη 'Ητεία έχει πνεύμα, άρα το πνεύμα αυτό προήλθε από το (Σ)ητεία, όπως σάλας > άλας, Σολούς > Ολούς κ.α. Μερικοί λένε ότι η Ητεία ήταν λιμάνι της Πραισού, επειδή σε επιγραφή του 3ου π.Χ. αιώνα που βρέθηκε στην Πραισό αναφέρονται δυο φορές οι ονομασίες Σηταήται, όμως η Σητία παλιά δε διέθετε ασφαλή λιμάνι.

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Olfert Dapper: "Naukeurige Beschryving der Eilanden inde Archipel der Midlantsche Zee" 1688 first edition with Dutch text» αναφέρει ότι η Σητεία από τους Έλληνες λέγεται «Σιτία» (Sitia), από τους Ιταλούς Setia και από τον Πλίνιο, τον Πτολεμαίο και το Στέφανο (Βυζάντιο) καλείται «Citeum» («Κίτε-ον»): «De stad Sitia, nu by de Gricken, en Setia by the Italiennen, en by de ouden, als Plinius, Ptolemeus, en Stephanus Citeum geheten». Επομένως για τον Dapper η πόλη της (Σ)ητείας αρχικά λεγόταν «Κήτειον» > Σητεία, κάτι που ίσως να είναι σωστό, γιατί: Α) Μαρκιανός (Περίπλους») αναφέρει: «Από Καμάρας εις Ετέραν σταδ. κε. Από της Ετέρας επι την Κητίαν άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστιν, άνυδρος δε. Από τις Κητίας εις Διονυσάδα σταδ. τ'. νήσοι εισί δυο έχουσα λιμένα και ύδωρ. Από Διονυσιάδος εις το Αμμώνιο όθεν περιάγειν την Κρήτην σταδ. ρκ'.» (Μαρκιανός· Μενίππος· Σταδιασμός. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum). Β) Ο Στεφανος Βυζάντιος ανα-

φέρει επίσης (εκτος αυτών που είδαμε πιο πριν) και τα εξής: «Κύτα, πόλις Κολχική, πατρίς Μηδείας, έστι και άλλη Σκυθίας, ο πολίτης Κυταίος, εξ ου και Κυταιεύς" πύργους εισόψεσθε Κυταιέος Αιήταο..... , έστι και Κύταιον πόλις Κρήτης».

Στη μεταφραση του ως άνω βιβίου του Dapper από το Μ. Βερνάδο («Ο. Dapper Description exacte des isles de l'Archipel», «Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη και το νομό Σητείας (νυν Λασιθίου) αναφέρεται-μεταφράζεται ως εξής: «Περί της πόλεως Σιτείας. Η νυν μεν παρά των εγχωρίων Σιτεία, παρά δε Ιταλών Setia, και παρά των παλαιών Σιτειών, καλουμένη η πόλις, κατά Πλίνιον, Πτολεμαίον και Στέφανον, κείται προς το Βόρειον της νήσου, πλησίον της Ανατολικής αυτής εσχατίας, ομού με μικρόν κόλπον του αυτού ονόματος, μετά ολίγον διάστημα, προς το Νότιον μέρος τριών μικρών νησιών ή βράχων καλουμένων Γιανίτσαροι, και ογδοήκοντα μίλια Ιταλικά προς το Ανατολικόν της πόλεως Χάνδακος. Είναι δε κτισμένη επί ενός λατομίου ανωμάλου, εξεχοντος εις την θάλασσαν, ως γλώσσα γης, από την οποίαν μάλιστα και περιτριγυρίζεται σχεδόν πανταχόθεν. Αύτη δεν έχει λιμένα ειμή μόνο ένα αιγιαλόν ανοικτόν, τον οποίον οι Ιταλοί καλούσο Sricaccia, όπου τα πλοία δεν δυνανται τελείως να ασφαλισθώσι, εξ αιτίας του βορρέως, πνέοντος ως επί το πλείστον εκεί. Επί των Ενετών ήτον Επισκοπή, της οποίας ο Επίσκοπος εψηφίζετο από τον Αρχιεπίσκοπον του Χάνδακος. Η επαρχία ταυτης της πόλεως, η παρ' Ιταλοίς il Territorio di Setia καλουμένη, διαχωρίζεται από την του Χάνδακος δια του ποταμού Μίρτου, και είναι ανωμαλοτάτη, εξ αιτία των βουνών και των κοιλάδων, από τα οποία είναι γεμάτη. Περιέχει δε εν φρούριον ή μικράν οχυράν πόλιν, καλουμένην Ιεράπετραν ή Γεράπετραν, και 70 χωρία μικρά εις όλην την έκτασιν του θέματός της. Επὶ Ενετών είχε διοικητήν με τον τίτλο του Rettore (Ιππέως)».

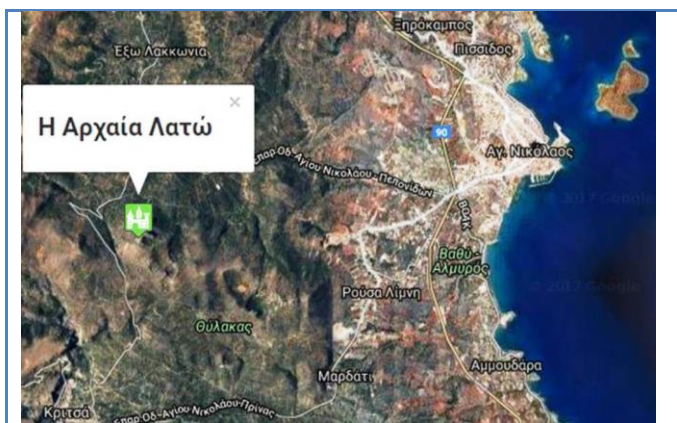
21. Η ΩΛΕΡΟΣ (ΜΕΣΣΕΛΕΡΟΙ)

Η αρχαία πόλη Ωλερος βρισκόταν εκεί όπου σήμερα βρίσκεται το χωρίο Μεσσελεροί (= μεσα Ωλερος) της Ιεράπετρας, όπου κατά την αρχαιότητα τελούνταν μεγάλο πανηγύρι προς χάρη της Αθηνάς Ωλερίας. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: "Ωλερος, Κρητική πόλις, περί ής Ξενίων έν Κρητικούς φησί' πορρωτέρω δε της Ιεραπύτνης' Ωλερος ήν πόλις, έφ' υψηλού μεν ωκισμένη τόπου, ο πολίτης Ωλέριος και Ωλερία Αθηνά το ουδέτερον Ωλέριον, φησί γαρ ούτω τη δε θεώ ταύτη εορτήν άγουσιν Ιεραπύτνιοι, την δ' εορτήν Ωλέρια προσαγορεύουσιν». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ωλερος, αναφέρει: «Ωλερος. Αυτή η πόλις Ωλερος έκειπτο επάνω εις εν ύψος εκείθεν της Ιεραπύτνης. Εκεί δ' ελατρεύετο η Αθηνά, η εκ ταύτης της πόλεως επονομαζομένη Ωλερία' η δ' εις τιμήν αυτής πανηγυριζομένη εκεί εορτή ωνομάζετο ομοίως Ωλερία. Ο Ορτέλιος νομίζει την Ωλερον και την Έλυρον δια μία και την αυτήν πόλιν.

22. Η ΛΑΤΩ, ΤΟ ΜΕΡΑΜΒΕΛΟ, Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΝΕΑΡΧΟΣ

Α. Η ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ ΛΑΤΩ

Η Λατώ ή άλλως **Καμάρα** ήταν αρχαία πόλη της Κρήτης, τα ερείπια της οποίας βρίσκονται στα νότια του σημερινού Δήμου Αγίου Νικολάου Κρήτης και συγκεκριμένα στη θέση Γουλάς της Κριτσάς, δημοτικό διαμέρισμα του Δήμου Αγίου Νικολάου. Η πόλη ήταν κτισμένη σε ένα διάσελο δυο λόφων στις πρόποδες του όρους Δίκτη, που της πρόσφερε πολλά πλεονεκτήματα, όπως αμυντική κάλυψη, θέα στον κόλπο Μεραμβέλ(λ)ου και δυνατότητα ελέγχου του μοναδικού (λόγω του Ορεινού όγκου της Δίκτης) μινωικού δρόμου που ένωνε την κεντρική (την Κνωσό) με την ανατολική Κρήτη (τις πόλεις: Κνωσός, Ολούς, Λατώ, Ιεραπυτνα, Πραισό κλπ).



Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» του αναφέρει ότι η πόλη Λατώ της Κρήτης καλούνταν και με το όνομα «Καμάρα»: «Καμάρα, πόλις της Κρήτης και ο πολίτης Καμαραίος. Ξενίων εν Κρητικοίς φησίν, ήτις Λατώ ελέγετο». Ομοίως ο Ολλανδός γεωγράφος - περιηγητής Olfert Dapper (1636-1689) στο «Ακριβής περιγραφή της Κρήτης (μτφ Μανουήλ Βερνάρδος ο Κρης), σελίδα 54, αναφέρει: «31.Καμάρα. Η καμάρα ήτον ομοίως πόλις, ήτις εκαλείτο και Λιτώ». Η αρχαία πόλη Λατώ ή Καμάρα, όπως θα δούμε πιο κάτω, ήταν η γενέτειρα της θεάς Λατούς, από την οποία και πήρε το ένα όνομα της, καθώς και του Ναύαρχου Νέαρχου, του διασημότερου από εκείνους που εκστράτευσαν μαζί με το Μ. Αλέξανδρο στην Ασία. Η ονομασία «καμάρα» (από το Καμπή, κάμπτω) σημαίνει = η γέφυρα (ποταμού ή ποδίου ή σπιτιού κλπ) ή η κοιλότητα, ο χώρος (η στέγη, η αίθουσα, το δωμάτιο) που σχηματίζεται με καμάρες, η καμαρή μου. Προφανώς η περιοχή έλαβε το όνομα αυτό από το ότι κάπου εκεί υπήρχε καμάρα.

Από τα νομίσματά και τα ερείπια της πόλης αυτής, καθώς και από τις συνθήκες που έχει υπογράψει με άλλες πόλεις-κράτη προκύπτει ότι η Λατώ ήταν μια σημαντική πόλη της αρχαίας Κρήτης, η οποία ήκμαζε τουλάχιστον μέχρι και της Ρωμαϊκής κατάκτησης της Κρήτης (67 π.Χ. - 390 μ.Χ.), αφού είχε κόψει νομίσματα την περίοδο αυτή.

Κατά την αρχαιολόγο και Δ/ντρια της ΚΔ ΕΠΚΑ κ. Β. Αποστολάκου (Η αρχαία πόλη Λατώ): «Η πόλη της Λατούς πήρε το όνομά της από τη θεά Λητώ (δωρικός τύπος το Λατώ), τη μητέρα του Απόλλωνος και της Αρτέμιδος. Η περιοχή της επικράτειας των Λατίων περιλαμβάνονταν οι σημερινές περιοχές του Αγίου Νικολάου, της Κριτσάς και του Κρούστα με το οροπέδιο Καθαρού, του Καλού Χωριού και της Πρίνας, συνόρευε στα βόρεια με την επικράτεια των Ολουντίων, στα βορειοδυτικά με την επικράτεια των Δρηρίων, στα δυτικά με την επικράτεια των Λατίων, στα νότια με τις αρχαίες πόλεις Μάλλα (σήμ. Μάλλες), Ώλερο (σήμ. Μεσελέροι) και Ιεράпутνα (σήμ. Ιεράπετρα) και τέλος στα ανατολικά με την πόλη Ιστρώνα (σήμ. Καλό Χωριό). Γύρω από το άστυ υπήρχαν νεκροταφεία, μικρά φρούρια για τον έλεγχο της επικράτειας, ιερά, μικρές κώμες και εγκαταστάσεις εξαρτημένων καλλιεργητών ή βοσκών. Επίκειο της θεωρείται η πόλη Καμάρα (σήμερα Άγιος Νικόλαος) που ονομάστηκε έτσι προφανώς εξαιτίας κάποιου αψιδωτού ή θολωτού κτηρίου. Παρόλο που τα ορατά οικοδομικά λείψανα στο αστικό κέντρο των Λατίων ανήκουν στον 4ο και 3ο αι. π.Χ., περίοδος ακμής της πόλης, η ανασκαφική έρευνα έφερε στο φως και παλαιότερα ευρήματα. Ήδη από τον 7ο αι. π.Χ. υπήρχε οργανωμένος οικισμός, ο οποίος πιστοποιείται τόσο από τα κινητά ευρήματα όσο και από το γεγονός ότι η αγορά και τα δημόσια κτήρια που αποκαλύφθηκαν θεωρήθηκαν ως τυπικό δείγμα αρχαϊκής αγοράς. Επιπλέον η έρευνα απέδειξε ότι στην ευρύτερη περιοχή υπήρχε κατοίκηση ήδη από τη μινωική περίοδο.

Στο κοντινό χωριό Κριτσά αποκαλύφθηκαν θαλαμοειδείς τάφοι Υστερομινωικής ΙΙΙ περιόδου (14ος - 13ος αι. π.Χ.). Σε μικρή απόσταση από το χώρο ερευνήθηκαν δυο θολωτοί τάφοι, οι οποίοι θεωρούνται υστερομινωικοί έως πρωτογεωμετρικοί. Στο ύψωμα Θύλακας ερευνήθηκε ιερό που ανήκει κυρίως στη γεωμετρική και την αρχαϊκή περίοδο και θεωρήθηκε «απόγονος» μινωικού ιερού κορυφής». Δεν υπάρχουν σημαντικές πληροφορίες για την ιστορική διαδρομή της πόλης, όπως γενικά όλων των πόλεων της Κρήτης των ιστορικών χρόνων. Η σημαντικότερη γνωστή προσωπικότητα που κατάγεται από τη Λατώ είναι ο Νέαρχος (περίπου 360 - 312 π.Χ.) ναύαρχος του Μεγάλου Αλεξάνδρου».



Αργυρά νομίσματα (δραχμές και στατήρες) της ΛΑΤΟΥΣ, 200 – 67 π.Χ. με τη Λατώ ή την κόρη της Άρτεμη και τον Ερμή.

Σύμφωνα επίσης με τους αρχαιολόγους: Τα ερείπια της Λατούς δείχνουν ότι διέθετε ισχυρά (Κυκλώπεια) τείχη με πύργους και ακροπόλεις. Η κύρια πύλη βρίσκεται στα δυτικά και ήταν οχυρωμένη για να ελέγχονται καλά οι εισερχόμενοι. Από την πύλη ένας ανηφορικός δρόμος με ογδόντα περίπου βαθμίδες οδηγεί προς την αγορά που ήταν το εμπορικό, πολιτικό, και θρησκευτικό κέντρο της πόλης. Ο ναός της Λατούς ίσως να είναι το μονόχωρο κτίσμα στο κέντρο της Αγοράς, μια και ο δίχωρος ναός της Ν ακρόπολης, που διασώζει στην εισοδο βωμό και στο βάθος το βάθρο του λατρευτικού αγάλματος, ήταν του Απόλλωνα, γιου της Λητούς και δίδυμη αδελφή της Άρτεμης.

Πότε, από ποιούς ή με ποιό τρόπο ερημώθηκε ή Λατώ δεν είδαμε να το αναφέρει κάποιος αρχαίος συγγραφέας. Ωστόσο, αφού η Λατώ έκοψε νομίσματα επί Ρωμαιοκρατίας της Κρήτης (67 π.Χ. – 390 μ.Χ.), άρα η Λατώ έπαψε να υπάρχει επί Βυζαντινής περιόδου και συγκεκριμένα από τότε που έπαψαν να υπάρχουν και οι υπόλοιπες αρχαίες πόλεις της Κρήτης.

Υπενθυμίζεται ότι κατά τον 7ο αιώνα μ.Χ. άρχισαν οι πειρατικές επιδρομές των Αράβων Σαρακηνών κατά της Κρήτης, που είχαν σαν αποτέλεσμα καταρχήν την εγκατάλειψη των παραλιακών πόλεων και τελικά οι Σαρακηνοί Άραβες κατάφεραν να αποβιβάσουν στο νησί το 828 μ.Χ., λεηλατώντας και καίγοντας άπαντες τις πόλεις του νησιού: Κνωσό, Γόρτυνα κλπ, ο λόγος που δεν διασώζεται καμία αρχαία πόλη, μα καμία. Ακολούθως οι Σαρακηνοί αφενός κτίζουν το Ραμπντ ελ Χαντάκ (το φρούριο της μεγάλης Τάφρου ή άλλως Χάνδακα) στο Ηράκλειο (= το επίγειο της Κνωσού), που γίνεται η έδρα τους. Οι Βυζαντινοί στη συνέχεια προσπάθησαν να πάρουν πίσω την Κρήτη, όμως ατύχησαν. Το νησί στη συνέχεια μεταβλήθηκε σε αραβικό εμιράτο που είχε ζωή περίπου ενάμισι αιώνα. Το κατέλυσε, στα 961, ο στρατηγός Νικηφόρος Φωκάς. Βρήκε ελάχιστους χριστιανούς και το νησί σε άθλια κατάσταση.

Επί Ενετοκρατίας (1204 – 1669) και εξής άρχισε να ακμάζει στην περιοχή της Λατούς (στην παραλία της) το χωριό του κάστρου Μεραμβέλου (Burgo di Castel Mirabel = η μετέπειτα πόλη του Αγίου Νικολάου, που πήρε της θέση της Λατούς.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Μερικοί ισχυρίζονται πως η Λατώ ήταν δωρική πόλη, επειδή δε λέγεται Λητώ που θεωρείται Ιωνικός τύπος, αλλά Λατώ που θεωρείται δωρικός τύπος, κάτι

που είναι αυθαίρετο και μη αληθές, αφού δεν υπάρχει καμιά αρχαία μαρτυρία που να αναφέρει κάτι τέτοιο και από την άλλη ο Ολλανδός γεωγράφος OLFERT DAPPER, 1636-1689 αναφέρει ότι η πόλη Λατώ ή Καμάρα της Κρήτης αποκαλούνταν και «Λιτώ», που δωρικά γραφόταν Λιτώ και Ιωνικά Λητώ, πρβ: <<31.Καμάρα. Η Καμάρα ήτον ομοίως πόλις, ήτις εκαλείτο και Λιτώ». Βεβαίως Αχαιοί, Δωριείς και Πελασγοί υπήρχαν στην Κρήτη, όμως σύμφωνα με το Πάριο χρονικό και τους: Ηρόδοτο (Ζ 169 – 171), Στράβωνα (Γεωγραφικά Ι, C 466 - 479), Διόδωρο (4, 60, 5,64 και 5,80) κ.α., αυτοί είχαν πάει εκεί ως μετανάστες και όχι ως κατακτητές από τη Θεσσαλία με αρχηγό τον Τέκταμο (παππού του Μίνωα) και επί εποχή του βασιλιά των Ετεοκρητών Κρηθέα, οι οποίοι στη συνέχεια ενώθηκαν ειρηνικά σε ενιαίο σύνολο με τους ντόπιους επί Μίνωα. Μάλιστα αρχηγός όλων αυτών στον Τρωικό Πόλεμο ήταν ο Ιδομενέας, εγγονός του Μίνωα.

2) Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Καμάρα και η Λατώ ήταν δυο διαφορετικές πόλεις (και όχι η αυτή πόλη, όπως λέει ο Στ. Βυζάντιος), επειδή στα δυο ψηφίσματα – συνθήκες που εκδόθηκαν μεταξύ του βασιλιά της Περγάμου Ευμένης ΙΙ και 31 κρητικών πόλεων με παρέμβαση του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου Ε΄ στη μεν πρώτη γίνεται λόγος περί «Λατίων των προς Καμάραι» και στη δε δεύτερη σκέτα περί «Λατίων» (κάτι που εκλήφθηκε από την έρευνα κάποιων ως ένδειξη του καθεστώτος ανεξαρτησίας της Καμάρας από τη Λατώ, μολονότι καμιά από αυτές δεν εμφανίζεται ποτέ ως ανεξάρτητη πόλη»), κάτι που θα ίσχυε, αν στην αυτή επιγραφή αναγραφόταν και οι δυο ονομασίες και όχι μόνο η μία, κάτι που δεν βλέπουμε να έχει συμβεί και σε καμιά άλλη αρχαία συνθήκη ή επιγραφή. Άλλωστε, αν είχαμε εδώ είχαμε δυο διαφορετικές πόλεις, κάτι θα είχαν μοιράσει, κάτι θα είχαν συμφωνήσει κλπ, άρα κάποια συμφωνία μεταξύ τους θα είχε γίνει, όπως έχει συμβεί με τις άλλες κρητικές γειτονικές πόλεις (π.χ. με την Ολούς), οπότε θα το ξέραμε, που όμως δεν έχουμε δει κάτι τέτοιο.

Σε όλες τις αρχαίες επιγραφές, κείμενα κλπ μόνο η μία ονομασία αναφέρεται και συνήθως η ονομασία «Λατώ»: «αγαθή τύχη. επι τοίσοδε συνέθεντο την φιλιαν και συμμαχίαν εαυτοίς τε και εκγόνους εις άπαντα τον χρόνον vac. βασιλεύς Ευμένης και Κρηταιέων vac. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαιστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι, Ελευθερναίοι, Απταραίοι, Πολυρρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαίοι, Άξιοι, Πριανσιέες, Αλλαριώται, Αρ[κ]άδες, Κεραίται, Πραίοιοι, **Λάτιοι**, Βιάννιοι, Μαλλαίοι, Ερώνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Απολλωνιάται, Ελύριοι, Ύρτακίνιοι, Ελτυναιείς, Ανω[πο]λίται, Ηραδήννιοι, Ιστρώνιοι, Ταρραίοι, [...].ιοι, ως μεν [βα]σιλεύς Ευμένης άγει, έτους vac. τετάρτου και δεκάτου, μηνός [Π]ανήμου, ως δε Κρηταείς κοσμοούν.....» (συνθήκη φιλίας και συμμαχίας που υπέγραψε το 183 π. Χ. ο βασιλιάς της Περγάμου Ευμένης ΙΙ με τριάντα μία πόλεις της Κρήτης, Μαργαρίτα Γκουαρντούτσι, INSCRIPTIONES CRETI)

Γ) Μερικοί ισχυρίζονται ότι η Καμάρα και η Λατώ ήταν δυο διαφορετικές πόλεις και από αυτές η Καμάρα, που λεγόταν και «Λατώ προς Καμάραν», βρισκόταν εκεί που βρίσκεται σήμερα ο Άγιος Νικόλαος και η Λατώ, η οποία ονομαζόταν και «Λατώ Ετέρα» βρισκόταν εκεί που βρίσκονται σήμερα τα ερείπια της αρχαίας πόλης Λατώ προς την Κριτσά. Ωστόσο και αυτό είναι κάτι το αυθαίρετο, λάθος γιατί δεν υπάρχει καμιά αρχαία πηγή, χάρτης κλπ, που να αναφέρει κάτι τέτοιο. Είναι απλώς εικασίες που στηρίζονται σε μια ασαφή – λειψή περιγραφή σε μερικά μέρη της Κρήτης του Μαρκιανού και την οποία έχουν ξεκαθαρίσει οι άλλοι συγγραφείς της εποχής. Ο Μαρκιανός Μενίππος, 4ος αι., στο έργο του «Σταδιασμός, Κρήτης Περίπλους» (Marciani periplus. Menippi periplus fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Periplus qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum), σχετικά με τις πόλεις της Κρήτης επι εποχής του αναφέρει τα εξής: «Καμάρα και Ετέρα, καθώς και τις γειτονικές τους αναφέρει: «Από του Ηρακλείου εις Χερρόνησος πόλιν σταδ. λ'. ύδωρ έχει και νήσον έχουσα πύργον λιμένα. Από Χερρόνησου εις Σολούντος σταδ. ξ'. άκρα εστίν, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ'. Από Σολούντος εις Καμάραν σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις Ετέραν σταδ. κε. Από της Ετέρας επι την Κητιαν άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστίν, άνυδρος δε.....».

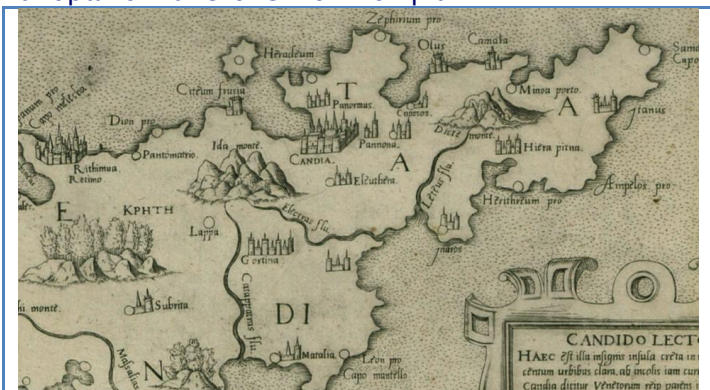
Στο λατινικό κείμενο του Μαρκιανού αναφέρεται ότι μετά από την πόλη Oluntem είναι η πόλη Camara, που απέχουν μεταξύ τους 15 στάδια, μετά από την Camara είναι η πόλη Eteam (Ετεία), που απέχουν μεταξύ τους 25 στάδια και μετά από αυτή εί-

ναι η πόλη Ceteum, πρβ: «Ab Hieraclaeo ad Chersonnesum oppidum stadia 30 Aquam habet et insulam. quae habet turrim et aquam. A Chersonneso ad Oluntem stadia 60. Promontorium est. Habet locum appellandi et etiam aquam bonam. Abest a continente stadia 20. Ab Olunte ad Camaram stadia 15. A Camara ad Eteam stad. 25. Ab Etea ad promontorium Ceteum stadia 14. Portus est sine aqua. A promontorio Ceteo ad Dionysiades stadia 300. Sunt duae insulae. habentes portum et aquam. A Dionysiadibus ad Sannouium, unde orsi sumus periplum Cretae stadia 120. Sidero, a veteribus dictum esse Κήτεια, quod nos a κήτῳ ducimus, ut quasi significet promontorium, quod coeti habeat speciem.....»).

Στα σχόλια του λατινικού κειμένου για την πόλη «Σολούς» αναφέρεται ότι η ονομασία της πόλης αυτής είναι λάθος, γιατί κατά στο Σκύλακα εκεί είναι η πόλη Ολού, οπότε δεν χωρά αμφιβολία ότι η πόλη Σολούς είναι η πόλη (Σ)ολούς > Ολούς (Oluntem). Στα σχόλια για την πόλη Ετέρα αναφέρεται ότι δεν υπάρχει τέτοια πόλη και είναι η πόλη Ετεία = λατινικά Eteam. Στα σχόλια για την «Κητίαν άκρα» αναφέρεται ότι εδώ ήταν η πόλη «Κητεία», Cyteon (Προφανώς η Ετεία και η Κητεία είναι η πόλη (Σ)έτεια > Ήτεια αντί Κητεία > Σητεία), πρβ: 1) «Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur., 2) Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advent isti peninsula. 3) Non dubitamus, quin pro Ετεραν scribendum sit Ετεϊάν. Mensura κε falsa est. 4) Videmus igitur, quod ultimum promontorium ad orientem est quodque hodie dicitur Sidero, a veteribus dictum esse Κήτεια, quod nos a κήτῳ ducimus, ut quasi significet promontorium, quod coeti habeat speciem.....».

B. ΤΟ ΜΕΡΑΜΒΕΛ(Λ)Ο Ή ΜΙΝΩΑ ΚΑΙ Ο ΔΙΚΤΑΙΟΣ ΟΡΜΟΣ

Ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» (Δ 1638 – 1670) ονομάζει το σημερινό κόλπο Μεραμβέλου με την ονομασία «Δικταίο όρμος» (= όρμος της Δίκτης): «είργε χθονί πείσματ' ανάψαι Δικταίην όρμοιο κατερχόμενους επιωγήν...», επειδή βρίσκεται στις αγκάλες του όρους της Δίκτης, και εκεί οι Αργοναύτες δολοφόνησαν, αφού πρώτα μάγεψαν και ύπνωσαν, το φύλακα άγγελο Τάλω, που ήταν αφενός φτερωτός άνθρωπος, κάτι όπως οι άγγελοι στο Χριστιανισμό και αφετέρου με γιγάντιο χάλκινο σώμα, τον οποίον είχε κατασκευάσει ο θεός Ήφαιστος και τον οποίον ο Δίας είχε χάρισει στην Ευρώπη, τη μάνα του Μίνωα, για φυλάει εκείνη και την Κρήτη όπου την άφησε. Μετά εκείνη τον χάρισε στο γιο της Μίνωα. Με τα δυνατά του χέρια έπιανε μεγάλες πέτρες και με αυτές βούλιαζε τα εχθρικά καράβια. Ο Μίνωας τον επιφόρτισε να γυρνάει και τρεις φορές την ημέρα την Κρήτη έχοντας στην πλάτη του τους νόμους του, τους οποίους είχε υπαγορεύσει ο πατέρας του ο Δίας, για να τους διαβάζουν οι άνθρωποι και έτσι εκπολιτίστηκαν.



Map of Crete (detail)...1562 by Marius Cartaru (Mario Cartaro) source: National Library of France. Πόλεις Λασιθίου - Ηρακλείου: Candia- Heraclaeum (Ηράκλειο), Sponso (Κνωσσός), Olus (Ολούς > Ελούντα), Camala (Καμάρα = η Λατώ), Minoa porto (Λιμάνι Μίνωα = Άγιος Νικόλαος Μεραμβέλου), Itanus (Ίτανος)

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητων» (σελίδα 570-571) αναφέρει ότι κατά τους κρητικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821-1830, η επαρχία Μεραμβέλου λεγόταν «Μιραμπέλο ή Μινώα» και περιέχει τα χωριά Βουλισμένη, Άγιος Νικόλαος, όπου υπάρχει λιμνή λίαν κατάλληλος για ναυλοχίαν, Κριτσά, Άγιος Αντώνιος, Βραχάσι κλπ. Ομοίως στο χάρτη της Κρήτης του Marius Cartaru το 1562 αναφέρεται ότι πόλεις από το Ηράκλειο προς ανατολάς είναι οι εξής: Candia - Heraclaeum (Ηράκλειο), Sponso (Κνωσσός), Olus (Ολούς > Ε-

λούντα), Camala (Καμάρα = Καμάρα ή Λατώ), Minoa porto (Λιμάνι Μινώα), Itanus (Ιτανος).

Η επαρχία που καλείται σήμερα Μεραμβέλου, σύμφωνα με την παράδοση (αφήγηση του Μεραμβελιώτη πρόεδρου Εφετών κ. Μανώλη Σεργάκη), αλλά και σύμφωνα με όσα θα δούμε να λένε πιο κάτω οι περιηγητές επί ενετοκρατίας, ονομάστηκε «Mirabel > Μεραμβέλο», επειδή εκτός των άλλων είναι κατάφυτη από διάφορα φυτά, κυρίως μυγδαλιές, που όταν ανθίζουν είναι το κάτι άλλο από άποψης ομορφιάς και μυρωδιάς. Από εκεί μετά ονομάστηκαν έτσι το φρούριο Μεραμβέλου (Castel Mirabel), ο κόλπος Μεραμβέλου (= αρχαία Δικταίος όρμος ή Μινώα), η επαρχία Μεραμβέλου και το χωριό Μεραμπέλο (= το χωριό του Κάστρο Μεραμβέλου = ενετικά Burgo di Castel Mirabel), το οποίο μετά μετονομάστηκε σε Άγιος Νικόλαος, για τους λόγους που θα δούμε πιο κάτω = η σημερινή πρωτεύουσα του νομού Λασιθίου, ο Άγιος Νικόλαος. Στα ιταλικά mirabel σημαίνει bel(o) (= όμορφος,η,ο) και mira (= θέα, σκόπευση, ενώ miraggio = οφθαλμαπάτη).

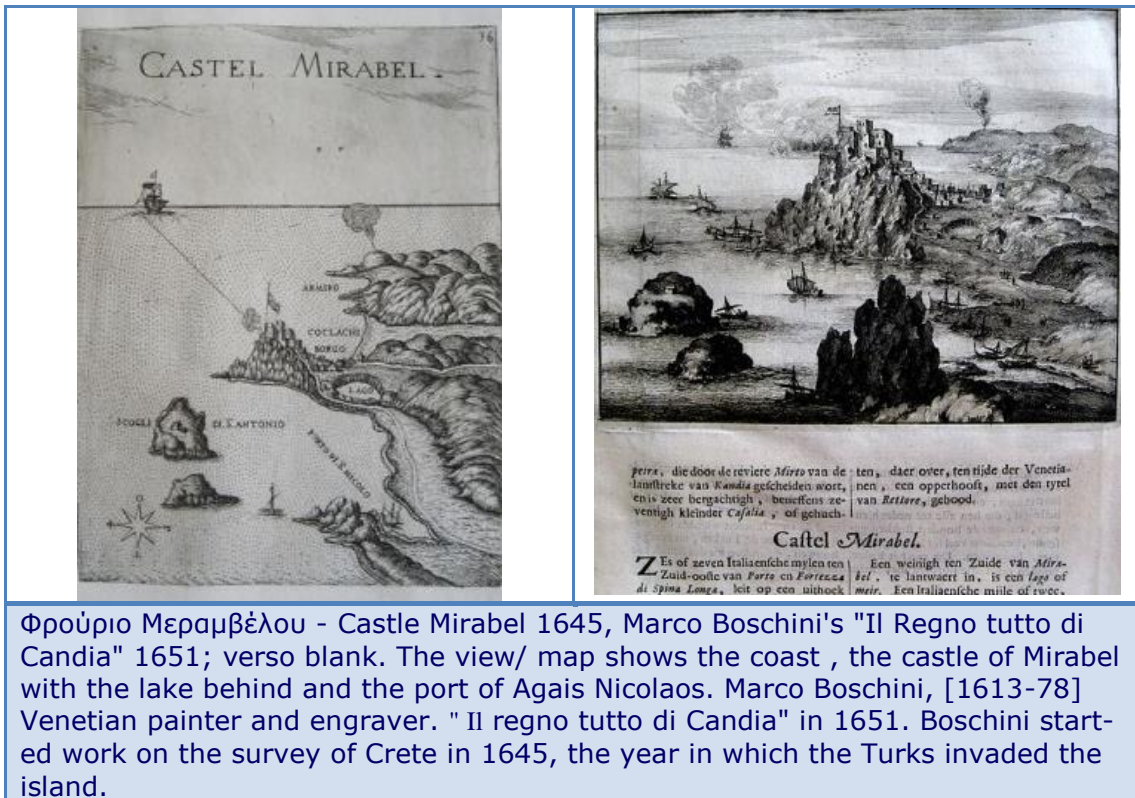
Γ. Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ (ΚΤΙΣΗ, ΟΝΟΜΑΣΙΑ ΚΛΠ)

Ο Άγιος Νικόλαος Μεραμβέλ(λ)ου, η σημερινή πρωτεύουσα του Νομού Λασιθίου, βρίσκεται στη βόρεια ακτογραμμή της Κρήτης και συγκεκριμένα και συγκεκριμένα στη Δυτική πλευρά του κόλπου της επαρχίας Μεραμβέλου, περιοχή όπου βρισκόταν στα αρχαία χρόνια η αρχαία πόλη Λατώ ή Καμάρα. Ο Άγιος Νικόλαος κτίστηκε στην παραλία της Λατώ, ενώ η Λατώ βρισκόταν στα νότια του Αγίου Νικολάου και ενδότερα της νήσου. Κτίστηκε, όπως θα δούμε πιο κάτω, επί Ενετοκρατίας και η αρχική του ονομασία ήταν «Χωριό Μεραμπέλο», χωριό του κάστρου Μεραμβέλο (Burgo di Castel Mirabel), επειδή κτίστηκε δίπλα από το εν λόγω κάστρο. Το Κάστρο Μεραμβέλου και το χωριό Μεραμβέλο είχαν λιμάνι τον όρμο με την ονομασία Άγιος Νικόλαος (Porto S. Nikola), το οποίο αφενός αρχικά ήταν ακατοίκητο και αφετέρου ονομαζόταν έτσι, επειδή εκεί υπήρχε ένα παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου. Το λιμάνι αυτό, είναι εμφανές, παλιότερα χρησιμοποιούνταν από τις αρχαίες πόλεις Λατώ και Ολούς που βρίσκονται εκεί. Οι νησίδες των Αγίων Πάντων μπροστά από το porto S. Nicolas πρόσφεραν καλύτερη άμυνα απέναντι σε πιθανούς εισβολείς και σημαντική προστασία από τους βορειοδυτικούς ανέμους, που συχνά είναι αρκετά ισχυροί. Ακολουθώντας, όταν το χωριό Μεραμβέλο μεγάλωσε και έφτασε ως το λιμάνι, η κωμόπολη Μεραμβέλου μετονομάστηκε σε Άγιος Νικόλαος, κάτι που έγινε μετά το 1821.

Επί τουρκοκρατίας (1669 – 1898), λόγω του θρησκευτικού φανατισμού των μουσουλμάνων, τα θρησκευτικά τοπωνύμια, όπως το όνομα Άγιος Νικόλαος, είχαν εξαφανιστεί παντελώς και το χωριό Μεραμβέλο λεγόταν Βουλισμένη, λόγω της λίμνης που υπάρχει εκεί που φαίνεται σα να έχει εκεί βουλιάξει η γη. Όταν το 1821 οι Έλληνες πήραν τα επάνω τους και άρχισαν να μην φοβούνται τους κατακτητές, οι Κρήτες άρχισαν να επαναφέρουν τα ελληνικά τοπωνύμια, όπως το όνομα Άγιος Νικόλαος κ.α. Επί Κρητικής πολιτείας (1898 – 1912) και εξής δημιουργήθηκαν εκεί οι ενορίες Άγιος Αντώνιος (παλιά πόλη) και Άγιος Γεώργιος (νέα πόλη) που μετά αναπτύχθηκαν περισσότερο από όλες τις άλλες πόλεις της ανατολικής Κρήτης λόγω της φυσικής ομορφιάς της περιοχής.

Στις αρχές του 13ου αιώνα, ίσως το 1206], στο ύψωμα του Αγίου Νικολάου όπου σήμερα είναι η Νομαρχία Λασιθίου, κτίστηκε Κάστρο (Φρούριο), πιθανόν από το Γενοβέζο Ενρίκο Πεσκατόρε, που ονομάστηκε Μιραμπέλλο, επειδή η περιοχή ήταν ωραία, θαυμάσια (mirabile) και αυτό μετά έδωσε το όνομά του και στο χωριό που σχηματίστηκε εκεί, Burgo di Castel Mirabel και στην επαρχία Μιραμπέλου. Το 1374 αναφέρεται ως Castro Mirabelli και διέθετε αποθήκη αλατιού από τις αλυκές της Ελούντας, το οποίο στη συνέχεια εξαγόταν στην Ευρώπη. Η παράδοση λέει (σύμφωνα π.χ. με το Μεραμβελιώτη πρόεδρο Εφετών κ. Ιωάννη Σεργάκη) ότι ο όρμος της Δίκτης ονομαζόταν από τους Ενετούς «κόλπος μεραμβέλου», επειδή είναι κατάφυτος από διάφορα φυτά, κυρίως μυγδαλιές, σκίνα κλπ που όταν ανθίζουν είναι το κάτι άλλο από άποψης ομορφιάς και μυρωδιάς και από εκεί μετά ονομάστηκε έτσι το φρούριο, και η επαρχία.

Μερικοί λένε πως ο Άγιος Νικόλαος κτίστηκε μετά από το 1866 από κάποιους Κριτσώτες και κάποιους Σφακιανούς που είχαν μετοικήσει εκεί και μετά ο οικισμός αυτός πήρε το όνομά του από το παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου που βρίσκεται στη μικρή χερσόνησο Αμμούδι. Ωστόσο όλα αυτά δεν ευσταθούν, γιατί: α) Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητών» αναφέρει ότι κατά τους κρητικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821-1830 στην επαρχία Μεραμβέλου υπήρχαν αρκετά χωριά μεταξύ των οποίων η Κριτσά, Άγιος Αντώνιος, Βραχάσι κλπ και το χωριό Άγιος Νικόλαος, όπου «υπάρχει λιμνή λίαν κατάλληλος για ναυλοχίαν», β) η πόλη του Αγίου Νικολάου κτίστηκε επι εποχής Ενετοκρατίας (1204 – 1668), όπως φανερώνουν οι χάρτες της τότε εποχής, αλλά και η πρώτη του ονομασία, η ονομασία Μεραμβέλο ή σωστότερα χωριό κάστρου Μεραμβέλου (Burgo di Castel Mirabel) και γ) το εν λόγω παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου δε βρίσκεται εντός της πόλης του Αγίου Νικολάου (η πόλη του Αγίου Νικολάου και δεν έχει εκκλησία με το όνομα Άγιος Νικόλαος), αλλά απέχει 2 χιλιόμετρα από την πόλη του Αγίου Νικολάου, οπότε δε δικαιολογείται το να λέμε έτσι σκέτα ότι από το εν λόγω παρεκκλήσι ονομάστηκε έτσι η πόλη Άγιος Νικόλαος. Ειδικότερα επί Ενετοκρατίας (1204 – 1669), όπως προκύπτει από τις αφηγήσεις και τις γκραβούρες των περιηγητών, καθώς και από τους χάρτες της εποχής που παραθέτουμε εδώ στην περιοχή της σημερινής πόλης του Αγίου Νικολάου υπήρχε το χωριό Μεραμβέλο (Burgo di Mirabel), το οποίο βρισκόταν επακριβώς δίπλα από το κάστρο Μεραμβέλου (Castel di Mirabel), στο ύψωμα δεξιά της λίμνης που υπάρχει εκεί (= εκεί που έγινε μετά το κτίριο της Νομαρχίας). Συνάμα με την ονομασία «Λιμάνι Αγίου Νικολάου» (porto S. Nicola) λεγόταν το λιμάνι (= ο όρμος, ο κόλπος χωρίς σπίτια) από το κάστρο της Ολούντος (Ελούντας) και μέχρι το κάστρο Μιραμβέλου, ονομασία που πήρε, προφανώς, από το εκεί ευρισκόμενο, στη μικρή χερσόνησο Αμούδι ή Μπουρίνι, παρεκκλήσι του Αγίου Νικόλαου. Ακολουθώντας, επειδή το χωριό Μεραμβέλο μεγάλωνε και εξαπλώθηκε και προς το Λιμάνι Άγιος Νικόλαος, το χωριό μετονομάστηκε μετά το 1821 σε πόλη του Αγίου Νικολάου. Ο λόγος άλλωστε και για τον οποίο η πόλη του Αγίου Νικολάου δεν έχει ενορία και εκκλησία με την ονομασία Άγιος Νικόλαος. Εκκλησίες έχει σήμερα αρκετές, όμως δυο ενορίες, που η μια είναι του Αγίου Αντωνίου, όπου υπάγεται η παλιά πόλη και η άλλη του Αγίου Γεωργίου, όπου υπάγεται η νέα πόλη και το εξωκλήσι Άγιος Νικόλαος. Το εν λόγω παρεκκλήσι του Ι. Ν. του Αγίου Νικολάου είναι μονόκλιτο με τρούλο και κτίσης του 8ου-9ου αι. Ο χώρος γύρω από το λιμάνι-λίμνη Μεραμβέλου, καθώς και γύρω από το παρεκκλήσι του Αγίου Νικολάου μέχρι και σήμερα λέγεται με την ονομασία «Μαντράκια, επειδή εκεί δεν υπήρχαν σπίτια, αλλά μαντριά για κατσίκια και επίσης μαντριά, αυτά στο λιμάνι, για βάρκες, οι ιδιοκτήτες των οποίων προερχόταν από τους εκεί οικισμούς, τα χωριά Μεραμβέλου και Κριτσά.



Φρούριο Μεραμβέλου - Castle Mirabel 1645, Marco Boschini's "Il Regno tutto di Candia" 1651; verso blank. The view/ map shows the coast, the castle of Mirabel with the lake behind and the port of Agais Nicolaos. Marco Boschini, [1613-78] Venetian painter and engraver. "Il regno tutto di Candia" in 1651. Boschini started work on the survey of Crete in 1645, the year in which the Turks invaded the island.

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Olfert Dapper (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός) αναφέρει ότι όταν πήγε στην Κρήτη είδε τα εξής: «Περί του Φρουρίου Μεραμβέλου. Έξ ή επτά λεύγας από τον λιμένα του Φρουρίου της Μακρακάνθας (Σπίνας - Λόγκας) είναι εν άλλο Φρούριον, προς το Νοτιοανατολικόν αυτού μέρος, καλούμενον Κάστρον του Μεραμβέλου σύνθετον από πολλά άλλα μικρά φρούρια τετράγωνα, και κείται εφ ενός υψηλού βράχου, σχηματίζοντος Ακρωτήριο εν εξέχον εις την θάλασσαν. Εις δε την υπώρειαν αυτού του βράχου άνωθεν εως κάτω είναι κτισμένα πολλά οσπήτια, σχηματίζοντα μία κωμόπολιν. Προς δε το Βορειοανατολικόν αυτού του Φρουρίου εισί δύο βράχοι εις την θάλασσαν, καλούμενοι Scogli di S. Antonio, δηλαδή βράχος του Αγίου Αντωνίου, εξων ο μιν πλησιέστερος εις το Φρούριον έχει εν οσπήτιον εν τω μέσω, ο δ' άλλος, ο προς το Βορειότερον, εστίν ακατοίκητος. Εις την αυτήν επαρχίαν εναντίον της ακτής της νήσου Κρήτης, ευρίσκειται εις λιμήν, καλούμενος porto S. Nicolo, ήτοι λιμήν του Αγίου Νικολάου. Ολίγον δε περαιτέρω εις την ξηράν, προς τη Μεσημβρίαν τούτου του Φρουρίου, είναι μία λίμνη και μετά εν ή δυο μίλια Ιταλικά, προς το Ανατολικόν του αυτού Φρουρίου, είναι εν ευρύχωρον πεδίον επί της ακτής, καλουμένης Κολάκοι και μετ' αυτήν ευρίσκειται ο ποταμός Αλμυρός. Όλα τα του Φρουρίου και της κωμοπόλεως αυτού οσπήτια εισί κακοκτισμένα, και ολίγον ή διόλου άσκευα (χωρίς σκευήν). Τα περισσότερα δε κατοικούνται από Έλληνας, καθώς και επί Ενετών, καταγινομένους εις την γεωργικήν ή εις την αλιευτικήν ή εις άλλην παρόμοιαν τέχνην. Εισί δε πάντα ομαλά επάνω, έχοντα την σκέπην επίπεδον, όπου οι κάτοικοι κοιμώνται την νύκτα, δια να δροσιζονται εν καιρώ των καυμάτων του καλοκαιρού...».

Ομοίως οι γκραβούρες του Ενετού ζωγράφου και περιηγητή Marco Boschini [1613-78], που επισκέφτηκε και ζωγράφισε τον κόλπο Μεραμβέλου το 1645, βλέπε Marco Boschini «Il regno tutto di Candia» (1651), δείχνουν ό,τι είδαμε να λέει πιο πριν ο Olfert Dapper, δηλαδή ότι ο Άγιος Νικόλαος επί Ενετοκρατίας ήταν χωριό και λεγόταν χωριό Μιραμβέλο (Burgo di Mirabel) και όχι Άγιος Νικόλαος, ότι η λίμνη και ο όρμος προς την Ελούντα ήσαν περιοχές ακατοίκητες ακόμη και συνάμα να λέγεται Porto S. Nikola, ότι το φρούριο και το χωριό Μεραμβέλο βρισκόταν μεταξύ του όρμου

S. Nicola και ὄρμου Coclachi (= ἡ περιοχή με κοκλάκους ἢ χοχλάκους, που στην τοπική διάλεκτο «χοχλακές ἢ χοχλάκοι»).

Ομοίως στην απογραφή του Ενετοῦ Καστροφύλακα (Κ97) ο οικισμὸς αναφέρεται ὡς Mirabello proprio με 753 κατοίκους, κυρίως ψαράδες. Το 1630 αναφέρεται ἀπὸ τον Ενετὸ Βασιλικάτα ἐπίσης ὡς Μιράμπελο Καστέλο και ὅτι στα ἐλληνικά ο οικισμὸς λεγόταν Βουλισμένη, ἀπὸ τὴ λίμνη.

Δ. Ο ΝΑΥΑΡΧΟΣ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΝΕΑΡΧΟΣ (360 – 312 π.Χ.)

Ο ναύαρχος Νέαρχος, σύμφωνα με τους ιστορικούς, γεννήθηκε το 360 π.Χ. στην αρχαία πόλη Λατώ ἢ ἰωνικά Λητώ της Κρήτης, ἦταν ἓνας ἀπὸ τους πιο διάσημους ἀπὸ αυτούς που στράτευσαν μαζί με τὸ Μέγα Αλέξανδρο, ἦταν γιος του σπουδαίου για τὴν ἐποχὴ ναυτικοῦ Ανδρότιμου και του οποιου ἡ οἰκογένειά εἶχε μεταναστεύσει στην Ἀμφίπολη της Μακεδονίας, ὅταν ο Νέαρχος ἦταν κάπου 12 χρονῶν και ὡς ἐξ αυτού ἀποκαλεῖτο «Νέαρχος Ἀνδροτίμου ο Κρής». Και τὸ ὅτι ο Νέαρχος (360 – 312 π.Χ.) ἦταν ἐκ Κρήτης και μάλιστα αὐτὸ τὸ καυχίόταν προκύπτει ἀπὸ τὸ ὅτι ἀφενὸς ἀποκαλούνταν «Νέαρχος Ἀνδροτίμου, ο Κρής» και ἀφετέρου τὸ ἱστοροῦν πολλοὶ ἀρχαίοι συγγραφεῖς, ὅπως ο Ἀρριανός, ο Πλούταρχος, Στέφανος Βυζάντιος κ.α. Για παράδειγμα ο ἱστορικός Ἀρριανός στην «Ἰνδική» ἀναφέρει σε δυο ἐδάφια τα ἐξής:

«Τριήραρχοι δε αὐτῷ ἐπεστάθησαν ἐκ Μακεδόνων μεν Ἡφαιστίων τε Ἀμύντορος... ἐκ δε Ἀμφιπόλεως ἦγον οἶδε· ἐκ Κρήτης Νέαρχος Ἀνδροτίμου, ὃς τα ἀμφιπαράπλω ἀνέγραψε». Σε μετάφραση: «Τριήραρχοι του ναυτικοῦ ορίστηκαν ἀπὸ τὴ Μακεδονία ο Ἡφαιστίωνας ο γιος του Ἀμύντορα... Ἀπὸ τὴν Ἀμφίπολη προήρχοντο οἱ ἐξής: ἀπὸ τὴν Κρήτη ο Νέαρχος ο γιος του Ἀνδροτίμου, ο οποιός συνέγραψε τα σχετικά με τὸν παράπλου». (Ἀρριανός, Ἰνδική, κεφ. 18, παράγρ. 1-4).

«Γραμματεῦς δε του στόλου παντός Ευαγόρας Ευκλέωνος Κορίνθιος, ναύαρχος δε αὐτοῖσιν ἐπεστάθη Νέαρχος ο Ἀνδροτίμου, τὸ γένος μεν Κρής ο Νέαρχος, ὡκεε δε ἐν Ἀμφιπόλι τὴ ἐπὶ Στρυμόνι». Σε μετάφραση: «Γραμματέας ὅλου του στόλου ορίστηκε ο Ευαγόρας ο γιος του Ευκλέωνα ἀπὸ τὴν Κόρινθο. Ναύαρχος σε ὅλους αὐτούς ορίστηκε ο Νέαρχος ο γιος του Ἀνδροτίμου που καταγόταν ἀπὸ τὴν Κρήτη, ἀλλὰ ο Νέαρχος ὁμως κατοικοῦσε στην Ἀμφίπολη που βρίσκεται κοντὰ στο Στρυμόνα». (Ἀρριανός, Ἰνδική, κεφ. 18, παράγρ. 9-11).

Ομοίως ο Πλούταρχος στο «Βίοι Παράλληλοι, Ευμένης» ἀναφέρει: «Βουλευόμενος δε περὶ αὐτοῦ πλείονας ἡμέρας, προσίετο και λόγους και υποσχέσεις, Νεάρχου δε του Κρητῆς και Δημητρίου του υιοῦ φιλοτιμουμένων τὸν Ευμένη σώσαι». Σε μετάφραση: «Σκεφτόμενος (ο Ἀντίγονος) γι' αὐτὸν (τον Ευμένη) πολλές ἡμέρες, ἀφῆνε να αἰωροῦνται κάποιοι λόγοι και υποσχέσεις, ἐνῶ ο Νέαρχος ἀπὸ τὴν Κρήτη και ο γιος του Δημητρίου φιλοτιμήθηκαν να σώσουν τὸν Ευμένη. (Πλούταρχος, Βίοι παράλληλοι, Ευμένης, κεφ. 18, παράγρ. 6).

«Τοιαῦτα δε αὐτοῦ διαλεχθέντος συνθεῖς Αλέξανδρος τὴ του Μηδίου ψυχαγωγία παραγίνεται εἰς τὸ συμπόσιον. ἦσαν δε οἱ παρόντες, Περδίκας, Φίλιππος ὁ ἰατρός, Νέαρχος Κρής. (Ἱστορία Μεγ. Αλεξάνδρου, βιβλ. 3, κεφ. 31, παράγρ. 8. Historia Alexandri Magni: Recensio SA & sive Recensio vetusta). **Μετάφραση:** Ἀφοῦ του εἶπε τέτοια λόγια, ἐπειδὴ ο Αλέξανδρος ἀντιλήφθηκε ὅτι ο Μηδῖος θα ευχαριστηθεῖ με τὴν ἐκεῖ παρουσία του, παρευρέθηκε στο συμπόσιο. Ἦταν δε παρόντες: ο Περδίκας,... ο Φίλιππος ο γιαντρός, ο Νέαρχος ο Κρητικὸς (Ψευδοκαλλιस्थενης, «ἱστορία Μ. Αλέξανδρου»)

Και τὸ ὅτι ο ναύαρχος Νέαρχος καταγόταν συγκεκριμένα ἀπὸ τὴν πόλη Λατώ ἢ ἰωνικά Λητώ της Κρήτης προκύπτει και ἀπὸ τα λεγόμενα του Στέφανου Βυζάντιου, ο οποιός στα «Ἐθνικά» ἀναφέρει ὅτι ο Νέαρχος, που ἦταν ο πιο διάσημος ἀπὸ ἐκείνους που στράτευσαν μαζί με τὸ μέγα Αλέξανδρο, καλούνταν και με τὸ ὄνομα «Ληταῖος» (= δωρικά Λαταῖος) = αὐτὸς που κατάγεται ἀπὸ τὴν πόλη Λατώ ἢ ἰωνικά Λητώ. Συγκεκριμένα ο Στέφανος Βυζάντιος ἀναφέρει ὅτι ο Νέαρχος ἰδρυσε στη Μακεδονία ἱερὸ της θεᾶς Λητούς (= στα δωρικά Λατούς), ὅπου μετὰ ἰδρύθηκε πόλη που πήρε τὸ ὄνομα Λητή, ἐπειδὴ ο Νέαρχος ἐξιστοροῦνταν με τὸ ὄνομα Ληταῖος, ἀρα δωρικά Λαταῖος = αὐτὸς που κατάγεται ἀπὸ τὴν πόλη – κράτος Λατώ ἢ ἰωνικά Λητώ της Κρήτης, πρβ:

«ΛΗΤΗ, πόλις Μακεδονίας, από του πλησίον ιδρυμένου Λητούς ιερού, ως Θεαγένης Μακεδονικός. Το εθνικό Ληταίος- ούτω γαρ ιστορείται Νέαρχος, Ληταίος, των Αλεξάνδρω τω μεγάλω συστρατευσαμένων ο διασημότερος.» (Στέφανος Βυζάντιος, «Εθνικά ή Περί Πόλεων και Δήμων»). Ειδικότερα, αφού οι αρχαίοι συγγραφείς: Αρριανός, Πλούταρχος κ.α. λένε ότι ο Νέαρχος ήταν «Κρής» και αφού ο Στ. Βυζάντιος λέει και ότι ο Νέαρχος αφενός αποκαλούνταν «Ληταίος» και αφετέρου ίδρυσε στη Μακεδονία ιερό της Λητούς, που στα δωρικά λέγεται Λατούς, άρα ο Νέαρχος καταγόταν σαφώς από την πόλη Λατώ της Κρήτης, όπως λέει και η παράδοση.

ΤΟ ΕΡΓΟ, Η ΕΠΟΠΟΙΑ, Η ΒΡΑΒΕΥΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΝΕΑΡΧΟΥ

Από τα λεγόμενα του Πλούταρχου, του Αρριανού κ.α. υπολογίζεται ότι περί το 344 π.Χ. η οικογένεια του Νέαρχου μετανάστευσε στην Αμφίπολη της Μακεδονίας και ο πατέρας του, ο Ανδρότιμος, λόγω των ικανοτήτων του βρέθηκε στην αυλή του βασιλιά Φιλίππου Β' (356-336 π.Χ.), όπου ο γιος του Ανδροτίμου, ο Νέαρχος, έγινε φίλος του Αλέξανδρου, του γιου του Φιλίππου, και μάλιστα από τους πλέον έμπιστους και αφοσιωμένους. Πιθανόν να ήταν και συμμαθητές στη Σχολή του Αριστοτέλους. Μια φιλία που έμεινε αταλάντευτη έως το τέλος του μεγάλου στρατηλάτη. Μάλιστα, όταν ο βασιλιάς Φίλιππος Β' εξόρισε το γιο του Αλέξανδρο στην Ιλλυρία, επειδή του εναντιώθηκε που χώρισε τη μάνα του την Ολυμπιάδα και παντρεύτηκε μια νερά, την Κλεοπάτρα, ο Αλέξανδρος πήρε μαζί του και το Νέαρχο.

Όταν ο Αλέξανδρος ανέλαβε την εξουσία, μετά τη δολοφονία του πατέρα του Φιλίππου, διόρισε το Νέαρχο διοικητή της Λυκίας στη Μικρά Ασία. Η δολοφονία του Φιλίππου έγινε το 336 π.Χ. από δολοφόνους που έβαλαν οι Πέρσες, κάτι που ήταν και μια από τις αιτίες που εκστράτευσε ο Μ. Αλέξανδρος εναντίον τους, καθώς λέει ο ίδιος σε επιστολή του προς το βασιλιά τους Δαρείο (βλέπε Αρριανός Β 14, 4). Τα αιτία της δολοφονίας ήταν το ότι οι Πέρσες ήθελαν τη Μακεδονία, ανίσχυρη, όπως και όλες τις άλλες ελληνικές πόλεις, για να τις κηδεμονεύουν, κάτι που δεν άρεσε στο Φίλιππο και γι αυτό είχε κάνει το 348/337 π.Χ. το καλούμενο «Συνέδριο των Ελλήνων» στην Κόρινθο προκειμένου να ενωθούν και να αποκρούουν τις εισβολές των Περσών. Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία που όλες οι ελληνικές πόλεις-κράτη ("πλην Λακεδαιμονίων",) κατάφεραν να ενωθούν σε μια στρατιωτική και πολιτική ενότητα. Ο Νέαρχος μετά τη νίκη του Μ. Αλέξανδρου επί του Ινδού βασιλιά Πώρου (326 π.Χ) από Τριήραρχος ορίστηκε Ναύαρχος του στόλου των Μακεδόνων. Ωστόσο πολλές φορές αναλάμβανε και ως χιλιάρχος και ως στρατηγός. Πήρε μέρος π.χ. στη μάχη της Χαιρώνειας, του Γρανικού ποταμού κ.α. Λόγω των προσόντων του ο Αλέξανδρος τον όρισε «Σατράπη της Λυδίας». Σ' αυτή τη θέση έμεινε 5 χρόνια μέχρι το 328 π.Χ. οπότε ξαναγύρισε στη μάχιμη θέση του με το βαθμό του στρατηγού όπου και πάλι άριστευσε. Το μεγαλύτερο και σημαντικότερο κατόρθωμα του Νέαρχου ήταν η πρωτοφανής για την εποχή του ναυτική εξερευνητική αποστολή που επιτέλεσε στον Ινδικό Ωκεανό, από τον Υδάσπη ποταμό στη δυτική Ινδία έως τον Περσικό Κόλπο. Τα έτη 326-325 π.Χ. ο Νέαρχος ανέλαβε εξερευνητική αποστολή στον Ινδικό Ωκεανό, από τον Υδάσπη ποταμό στη δυτική Ινδία ως τον Περσικό Κόλπο, ακολουθώντας κατά αντίθετη διεύθυνση του ρου του Ευφράτη έως τη Βαβυλώνα. Ξεκινώντας ο Νέαρχος από τον Υδάσπη ποταμό, έπλευσε στις ακτές του Περσικού κόλπου και έφτασε στις εκβολές του Ευφράτη ποταμού στην Ινδία. Αποκομμένος ο στόλος, χωρίς τρόφιμα και χωρίς υποστήριξη του στρατού, περνώντας από άγνωστα μέρη έφτασε και μετά από πολλές δυσκολίες κατόρθωσε να φτάσει στον Ευφράτη, χάρη της ικανότητας του Νέαρχου που με πραότητα, αποφασιστικότητα και θάρρος ξεπέρασε τα εμπόδια και τη δεισιδαιμονία των ναυτών του που διογκώθηκε λόγω του άγνωστου του επιχειρήματος. Σκοπός του ταξιδιού του ήταν να βρεθεί θαλάσσια οδός από το Δέλτα του Ινδού ως τον Περσικό Κόλπο και τις εκβολές των ποταμών Τίγρη και Ευφράτη. Ο Νέαρχος στο ταξίδι του αυτό, που αποτελεί μια απ' τις μεγαλύτερες **εποποιίες του Αρχαίου Ελληνικού Ναυτικού και γενικά του Αρχαίου Ναυτικού**, το περιέγραψε σε ένα λεπτομερειακό χρονικό με τον τίτλο «Παράπλους», το οποίο ακολουθεί ο ιστορικός Αρριανός στο έργο του Περί Ινδικής (2ος π.Χ. αιώνας). Στοιχεία επίσης από το έργο αυτό έλαβε και ο Στράβων, ο γνωστός γεωγράφος της αρχαιότητας. Ο Αρριανός (Ανάβασις 7.5,6) ανα-

φέρει ότι ο Μ. Αλέξανδρος επιβραβεύοντας τη γενναιότητα, ικανότητα και αφοσίωση του μεγάλου Κρητικού, του Ναυάρχου, Νέαρχου, που επέδειξε για τη ναυτική αποστολή στον Ινδικό, τον τίμησε με χρυσό στεφάνι, αλλά έκαμε και κάτι άλλο: Έχτισε και παραχώρησε στους βετεράνους Κρητικούς πολεμιστές ολόκληρη πόλη. Μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, στον οποίο ο Νέαρχος ήταν "παρών", οι πληροφορίες για το μεγάλο Κρητικό είναι λίγες. Κατά το Διόδωρο «το 317 π.Χ. ο Νέαρχος είχε συμμαχήσει με το σατράπη της Μεγάλης Φρυγίας, Αντίγονο. Το όνομά του αναφέρεται κατόπιν το 315 π.Χ. «οπότε επιμελήθηκε τη ναυπήγηση του ισχυρού στόλου του Αντιγόνου στη Φοινίκη...». και τον οποίο βοήθησε να στεριώσει την εξουσία του στη Μικρά Ασία. Το 312 π.Χ. βρίσκουμε το Νέαρχο σύμβουλο και κηδεμόνα του Δημήτριου του Πολιορκητή. Κατόπιν τα ίχνη του χάνονται. Το 312 π.Χ. ο Δημήτριος ηττήθηκε από τον Πτολεμαίο και εκεί πιστεύεται ότι σκοτώθηκε ο μεγάλος Κρητικός. Ο τάφος του δεν είναι γνωστός.

Ε. Η ΘΕΑ ΛΑΤΩ ΚΑΙ Η ΠΟΛΗ ΛΑΤΩ



Ερείπια της Λατούς

Η αρχαία θεά Λητώ = δωρικά Λατώ (λατινικά Latona), σύμφωνα με το Διόδωρο (5.67), τον ύμνο του Ορφέα «στη Λητώ» κ.α., ήταν κόρη του Τιτάνα Κοίου και της Τιτανίδας Φοίβης, η οποία γέννησε από το Δία δίδυμα, τον Απόλλωνα και την Άρτεμη. Η πάντα ζηλότυπη Ήρα κράτησε στον Όλυμπο τη μαμή Ειλειθυία, για να εμποδίσει τη Λητώ να γεννήσει. Αυτή όμως κατόρθωσε να δραπετεύσει και να βρεθεί στην νήσο Ορτυγία (σημ. Δήλο) και να βοηθήσει τη Λητώ να γεννήσει. Ο ύμνος του Ορφέως για τη Λητώ αναφέρει: <<Ορφέως ύμνος, ΛΗΤΟΥΣ (θυμίαμα, σμύρναν):

ΛΗΤΩ κυανόπεπλε, θεά διδυματόκε, σεμνή, / Κοιαντίς, μεγάθυμε, πολυλλίστη βασιλεία, / Ευτεκνον Ζηνός γονίμην ωδίνα λαχούσα, / γειναμένη Φοίβον (Απολλωνα) τε και Άρτεμιν ιοχέαιραν. / Την μεν εν Ορτυγίη τον δε κραναή ενί Δήλωι / κλύθι, θεά δέσποιναι, και ίλαον ήτορ έχουσα / Βαιν' επι πάνθειον τελετήν τέλος ηδύ φέρουσα.>>

Το «ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟΝ ΤΟ ΜΕΓΑ ΗΓΟΥΝ Η ΜΕΓΑΛΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ» (10/11^{ος} αι. μ.χ.), σχετικά με τη θεά Λατώ ή Ιωνικά Λητώ, αναφέρει: << Λητώ» σημαίνει κατά τον Πλάτωνα «ελεήμων» και κατ' άλλους λήθη > ληθώ από το λανθάνω, δωρικά λαθώ: «Λητώ, παρά το λήθω το λανθάνω. Ο μεν Πλάτων, φησίν ελεητώ. Ελεήμων γαρ η θεός και πραείν και πάντα ελεούσα, κατά δε τινάς, Ληθώ. Το γαρ ήμερον και παύ εκ του επιλελήσθαι των εις αυτήν πεπλημμελημενων εμφανίζεται, ο δε Αρίσταρχος, παρά το λω το θέλω, όθεν και το λη το θελειν, Δωρικώς, επειδή ο αν τις θέλη, παρ αυτής λαμβάνει>>.

Η αρχαία πόλη Λατώ της Κρήτης πρέπει να είναι η γενέτειρα της θεάς Λατούς, αφού η πόλη αυτή φέρει το όνομά της, οι αρχαίες πινακίδες που βρέθηκαν εκεί αναγράφουν ότι εκεί λατρευόταν η θεά Λητώ και ο Διόδωρος Σικελιώτης (5, 64 - 77) αναφέρει ότι οι περισσότεροι από τους Ολύμπιους θεούς είχαν γεννηθεί στην Κρήτη. Αναφέρει συγκεκριμένα ότι οι Κρήτες λένε και μάλιστα με επιχειρήματα πως οι **περισσότεροι** από τους θεούς, όπως **ο Δίας, η Λητώ, ο Απόλλων (= ο γιος του Δία και της Λητούς), η Άρτεμη (η κόρη του Δία και της Λητούς και δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα)** κλπ γεννήθηκαν στην Κρήτη και επειδή πήγαν και σε πολλά άλλα μέρη κάνοντας αγαθοεργίες μετά τη μετάσταση τους από τους ανθρώπους, θεωρήθηκαν ως οι πρώτοι κάτοικοι του Ολύμπου (δηλ. ανακηρύχτηκαν μετά θάνατο θεοί, κάτι ως ο Χριστός και οι Άγιοι σήμερα). Έτσι από τους τόπους και τις πράξεις που έλαβαν χώρα στο κάθε μέρος που πήγαιναν και για παράδειγμα ο Απόλλωνας ονομάστηκε Λύ-

κιος, Πύθιος και η Άρτεμη Εφεσία, Περσία.... παρόλο που και οι δυο είχαν γεννηθεί στην Κρήτη(βλέπε Διόδωρος 5.77,3-8), πρβ: «των γαρ θεών φασι τους πλείστους εν της Κρήτης ορμηθεντας επιέναι πολλά μέρη της οικομεμένης, ευεργετούντας Το μιν (Απόλλωνα) Δηλιον και Λυκιον και Πύθιον ονομαζεσθαι, την δ' (Άρτεμη) Εφεσίαν και Κρησίαν, ετι δε Ταυροπόλον και Περσίαν, αμφοτέρων εν Κρήτη γεγεννημένων...» (Διόδωρος 5.77).

Από τις αρχαίες επιγραφές προκύπτει ότι στην αρχαία πόλη Λατώ υπήρχε και ιερό της θεάς Ειλειθυίας και προ αυτού μερικοί ισχυρίζονται ότι πολιούχος και προστατίδα θεά της πόλης της Λατούς ήταν η Ειλειθυία, όμως αυτό είναι λάθος, γιατί: Α) Αν ίσχυε κάτι τέτοιο, η πόλη δεν θα λεγόταν Λατώ αλλά Ειλειθυία. Απλά στην αρχαία πόλη Λατώ λατρεύονταν και η Ειλειθυία, επειδή ήταν βοηθός, η μαμή, της θεάς Λατούς, Β) Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει, όπως είδαμε πιο πριν, ότι ο Λήτιος Νέαρχος ίδρυσε ιερό της θεάς Λητούς στη Μακεδονία και αυτό προς χάρη της ιδιαίτερης πατρίδας του Νέαρχου και Γ) Οι τοπικές αρχαίες πινακίδες με όρκους-συνθήκες αναφέρουν ότι οι κάτοικοι τόσο της πόλης της Λατούς όσο και των γειτονικών πόλεων λάτρευαν - ορκιζόταν βασικά στη θεά Λατώ και όχι στην θεά Ειλειθυία, πρβ:

«Ομνύω τα Εστίαν και τον Ζήνα τον Κρηταγενία και ταν Ηραν και τον Ζήνα τον Ταλαίον και τον Ποσειδάν και τα Αμφιτρίταν και τον Απόλλωνα τον Πύτιον και ταν Λατών και Άρτεμιν και Άρεα και ταν Αφροδίταν και ταν Ελευθυίαν και τα Βριτόμαρτιν και Ερμάν και Κωρήτας και Νύμφας και τος άλλος θεός πάντας και πάσας ...". (Όρκος Λατίων – Ολουντίων, 3ος αι. π.Χ. DE CRETENSIVM TITVLIS PVBLCIS QVAESTIONES EPIGRAPHICAE, PAVLVS DEITERS)

« Όμνυω τάν Έστίαν καί Τάνα Όράτριον και Τάνα Δικταίον καί ΈΗραν και Αθαναίαν Όλεριάν καί Αθαναίαν Πολιάδα και Αθαναίαν Σαλμωνίαν καί Απόλλωνα Πύθιον καί Λατώ και Αρ[τε]μιν και Αρεα και Αφροδίταν και Κωρητας και Νυμφας και τος Κυρβάν[[τας και θεός πάντας και πάσας..... (ΟΡΚΟΣ ΙΕΡΑΠΥΤΝΙΩΝ ΠΡΟΣ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑ – ΛΥΤΤΙΩΝ, ΓΟΡΤΥΝΙΩΝ ΚΛΠ: Delectus inscriptionum Graecarum propter dialectum memorabiliu[m] composuit P. Cauer by Paul Cauer, σελίδα 70)

«..... ανγράψαι δε και ταν συνθήκαν ες στάλαν λιθίναν και ανθέμεν εκατέρος εν ται πόλι, οι μιν Λάτιοι εν τωι ιαρῳί τας Έλ[ε]υθ[υ]ίας, οι δε Όλόντιοι εν [τω]ι Ζην[ο]ς τω Ταλλαίω. θέμεν δε και άλλας στάλας, ταν μιν Κνωσοί εν τωι ια[ρῳ]ί τ[ω] Απ[έ]λλωνος] τω Δελ[φ]ιδίω, ταν δε Λυττοί [εν τωι ιαρῳ]ί τας Αθανα[ί]ας..... Όρκος Λατίων' όμνύω τάν Ιστία[ν] και τον Ζήνα τόν Κρηταγενία και ταν ΉΗραν και τον Ζήνα τον Ταλλαίον και τον Ποσειδά[ν] και ταν Αμφιτρίταν και τον Απέλλωνα τόν Πύ]τιον και Λατών κ'άρτεμιν και Άρ[εα] και ταν Άφροδίταν και ταν Έλευθυίαν και τάν Βριτό]μαρτιν και Έρμάν και Κωρήτας και Ν[ύ]μφας και τος άλλος θιός πάντας και πάσας' ή] μάν έγῳ τῳς Όλοντίοις έμμε[ν]ίω εν ται φιλίας και συμμαχίας και ισοπολιτείας] και τοις όρκοις...» (Όρκος Λατίων – Ολουντίων – Κνωσίων, Λυτίων 50-100 BC)

Η ΘΕΑ ΕΙΛΕΙΘΥΙΑ

Η Ειλειθυία ήταν η θεά του τοκετού, της γέννησης και του πόνου. Η Ειλειθυία δεν διστάζει να απελευθερώσει την Λητώ παρόλο που η μητέρα της η Ήρα, της το απαγόρευσε. Με την γέννα αυτή θα γεννηθούν ο Απόλλωνας και η δίδυμη αδελφή του η Άρτεμη, καθώς και η Αλκμήνη για να γεννηθεί ο Ηρακλής. Το όνομά της προέρχεται από τον ρηματικό τύπο Ελευθυία, δηλαδή η ερχόμενη και λέξη συγγενή με τη λέξη ελευθερία. «ΕΙΛΕΙΘΥΙΑ: Διά της ει διφθόγγου, και η πρώτη και η δεύτερα συλλαβή παρά γάρ το ελεύθω, το σημαίνουν το παραγίνομαι, γέγονεν ελευθυία, και πλεονασμῶ του ι Ελευθυία, και τροπή του υ εις ι Ειλειθυία». Η Ειλειθυία λεγόταν και: Ειληθυία, Ελεύθεια, Ελενθῶ, Ελευθῶ. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, προέρχεται από τα αρχαία ρήματα ειλέω που σημαίνει (στενοχωρώ) και θύω που σημαίνει (τρελαίνομαι) και σύμφωνα με μια άλλη από στην κραυγή των επιτόκων που φώναζαν «ελθέ,ελθέ» με την οποία καλούσαν την θεά για βοήθεια. Τα ιερά της θεάς βρίσκονται συνήθως σε σπήλαια και η λατρεία της από την Κρήτη μεταφέρθηκε και στην υπολοιπη Ελλάδα (Δήλο, Πάρο, Θύρα, Αμοργό, Ρόδο και Αττική).

Γ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

23. Η ΡΙΘΥΜΝΙΑ > ΤΟ ΡΕΘΕΜΝΟ

Το Ρέθεμνο από το 1999 έως το 2010, σύμφωνα με την τότε διοικητική διαίρεση της Ελλάδας, ήταν έδρα του Δήμου και του Νομού Ρεθύμνης. Η σημερινή πόλη είναι χτισμένη στην ίδια θέση με την αρχαία Ρίθυμνα ή Ρήθυμνα ή Ριθυμνία. Σήμερα είναι πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού (περιφερειακής ενότητας) της Κρήτης και έδρα του μητροπολιτικού ομώνυμου Δήμου της περιφέρειας Κρήτης (πρόγραμμα Καλλικράτης).

Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πόλη Ριθυμν(ι)α > Ρύθυμνα > το Ρέθεμνος αναφέρει: "Ριθυμνία, πόλις Κρήτης, το εθνικῶν Ρεθυμνιάτης και Ριθύμνιος». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη και το νομό Ρέθυμνου, αναφέρει: «Περί της πόλεως Ρηθύμνης. Η πόλις Ρηθύμνη ή Retimo, καθώς ονομάζεται από τους Ενετούς και τους άλλους Ιταλούς, εκκαλείτο άλλως Ρηθυμνία ή Ρηθύμνα από τους παλαιούς Έλληνας, την οποίαν ο Πτολεμαίος τάπτει επί της Βορείου όχθης της νήσου. Αὐτὴ δε κείται τεσσαράκοντα μίλια ιταλικά από την πόλιν των Χανίων, προς το Ανατολικόν και πενήτηκοντα τρία προς το Νοτιοδυτικόν του Χάνδακος μεταξὺ του οποίου και των Χανίων κείται. Είναι δε μικροτέρα μεν των Χανίων, ἀλλ ὄχι και αδυνατωτέρα. Εν καιρῷ των Ενετῶν ἦτο και πολυανθρωποτάτη. Εχει δε λιμένα μικρόν δια μικρα μόνο πλοία επιτήδεια. Επὶ ενός μικροῦ Ακρωτηρίου, εξεχοντις εἰς την θαλασσαν, ως βράχου, είναι ένα φρούριον, το οποίον σκεπάζον και υπερασπίζον την πόλιν, κειμένην ὀπισθεων αὐτοῦ εεφ ενός υψώματος, αποκατασταίνει αὐτὴν οχυρωτέραν..... Επὶ των Ενετῶν εδιοικεῖτο, καθώς και τα Χανία. Ἦν δε και πόλις Επισκοπική, της οποίας ο Επισκοπος εψηφίζετο ἀπὸ τον Αρχιεπισκοπον του Χάνδακος, τον Κρήτης. Η διοίκησις ταυτης της πόλεως, η ἑκτασις της παρ αὐτῆς εξηρητημένης Επαρχίας, εκκαλείτο παρα των Ενετῶν , καθώς και της προηγούμενης των Χανίων il Territorio de Retimo. Κείται προς το Ανατολικόν της επαρχίας των Χανίων και προς το Δυτικὸ της του Χάνδακος μετὰ ο της Νοτίου και Βορείου ακτῆς της νήσου. Ἦτο τότε ἐκεῖ εν φρούριον ἢ μικρά οχυρά πόλις, καλούμενη Μυλοπόταμου, ἐπὶ της Βορείου ακτῆς της νήσου ἣτις συνηριθμεῖτο με 200 μικρά χωρία εἰς την υποταγὴ της διοικήσεως της.....».

Στα αρχαία χρόνια η Ριθυμνία > το Ρέθυμνο δεν ήταν μια ιδιαίτερα σημαντική πόλη. Μαρτυρίες για την ύπαρξη της πόλης υπάρχουν από τον 5ο-4ο αι. π.Χ. και είναι κυρίως τα αργυρά και χάλκινα νομίσματα, τα οποία έφεραν στη μια όψη την κεφαλή του Απόλλωνα ή της Αθηνάς, και στην άλλη τρίαινα ή δύο δελφίνια ή αίγα. Από την κοπή των νομισμάτων αυτών φαίνεται ότι η πόλη ήταν ανεπτυγμένη με αξιόλογο εμπόριο, όχι όμως της βαθμίδος της Κνωσού, της Κυδωνίας, της Γόρτυνα κ.α. Ίσως να είχε αναπτύξει σχέσεις με τους Πτολεμαίους, οι οποίοι την είχαν μετονομάσει σε Αρσινόη.. Αξιόλογες μαρτυρίες δεν υπάρχουν μέχρι το 1204, οπότε οι Ενετοί αγόρασαν από τους Φράγκους κατακτητές του Βυζαντίου ολόκληρη την Κρήτη έναντι 10.000 αργυρών μάρκων. Τότε αρχίζει η περίοδος της Ενετοκρατίας, η οποία φτάνει μέχρι το 1669. Οι Ενετοί αρχικά εξεδίωξαν τους Γενουάτες του Ενρίκο Πεσκατόρε και εγκαταστάθηκαν στο νησί. Δεν έδωσαν εντούτοις ιδιαίτερη βαρύτητα στην ανάπτυξη του, επειδή αυτό το έκαναν για την πόλη Candia (= ο Χάνδακας, το Ηράκλειο) και τα χανιά. La canea (Χανιά).

Το 1538 ο Χαΐρεντίν (Khair ad Din) Μπαρμπαρόσα, ναύαρχος του Οθωμανικού στόλου και κουρσάρος των ακτών της Αλγερίας (Μπαρμπαριάς), επιτέθηκε στο νησί. Οι Ενετοί αποφάσισαν να κατασκευάσουν ορισμένα οχυρωματικά έργα. Περιέβαλαν την πόλη με τείχος μήκους 1400 μ. (σήμερα ολοσχερώς κατεστραμμένο), αφήνοντας όμως την από θαλάσσης πλευρά εκτεθειμένη. Ήταν εύκολο έτσι για τον πειρατή Ολουτζ Αλή να την κατακτήσει, το 1562. Οι Ενετοί, διαπιστώνοντας το σφάλμα τους, αφού τον εξεδίωξαν, κατασκεύασαν το περίφημο κάστρο της Φορτέτσας, σωζόμενο σήμερα. Η Φορτέτζα αποτελεί το έμβλημα του Ρεθύμνου. Ο 16ος αιώνας βρίσκει την πόλη σε μεγάλη πνευματική άνθηση.

	<p>Αργυρή Δραχμή Ρίθυμνας 400 π.Χ. Με τη Θεά Αθηνά</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Ρέθυμνου 300 v. Chr, με το θεα Αθηνά</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Ρέθυμνου 300 v. Chr, Με το θεά Αθηνά</p>
	<p>Αργυρή δραχμή Ρέθυμνου 300 v. Chr, Με το θεά Αθηνά</p>

24. Η ΕΛΕΥΘΕΡΝΑ ΚΑΙ Ο ΛΙΝΟΣ

Στις βορειοδυτικές υπώρειες του Ψηλορείτη, σε υψόμετρο 380 μ. περίπου, και σε απόσταση 30 χιλ. νότια του Ρεθύμνου (ΒΔ του χωριού Πρινές της επαρχίας Μυλοποτάμου) βρίσκεται η αρχαία πόλη Ελεύθερνα. Σήμερα σώζονται ερείπια από διάφορες ιστορικές περιόδους της ζωής της. Απαντά και με τις ονομασίες Ελεύθερνα, Ελευθέρα ή Ελευθεραί, Άωρος ή (Σ)άωρος και Απολλωνία. Θεωρείται πολύ αρχαία πόλη, ετεοκρητική, αφού φέρεται να ιδρύθηκε από τον Κουρήτη Ελευθήρα. Οι Ετεόκρητες, σύμφωνα με το Διόδωρο, το Στράβωνα, τον Απολλώνιο Ρόδιο κ.α., ήταν αφενός οι πρώτοι κάτοικοι της Κρήτης, οι οποίοι λεγόταν και Ιδαίοι Δάκτυλοι ή Κουρήτες και αφετέρου οι Κουρήτες ήσαν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων που κατ' άλλους αυτοί, οι Ιδαίοι, ήταν ντόπιοι Κρητικοί που πέρασαν στη Φρυγία καθώς και σε άλλα μέρη και κατ' άλλους είχαν έρθει στην Κρήτη από τη Ρόδο, όπου ονομαζόταν Τελχίνες ή από τη Φρυ-

για της Μ. Ασίας και επειδή φρόνισαν (επικουρήσαν) τη νιότη του Δία ονομάστηκαν Κουρήτες. Ο Στεφανος Βυζάντιος αναφέρει αφενός ότι η Ελεύθερνα λεγόταν πριν Σάτρα, πρβ:



Αργυρός στατήρας Ελευθέρνας, 300–280 π.Χ., με θεό Απόλλωνα να κρατά τόξο. Ο Απόλλωνας, σύμφωνα με το Διόδωρο, εφεύρε στην Κρήτη τα πρώτα έγχορδα, την Κιθάρα και το τόξο και δίδαξε τους Κρήτες την τοξοβολία και την ιατρική δια μέσου της μαυτικής.

«Σάτρα, πόλις Κρήτης, ή μετονομασθείσα "Ελευθέρνα, ό πολίτης Σατραίος» και αφετέρου ότι Ελευθέρνα ονομαζόταν και "Σάωρα" από τη νύμφη Σάωρα και «Ελευθεραί» από τον Κουρήτη «Ελευθήρα», πρβ: «Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, από Ελευθήρος του Απόλλωνος, έστι και Κρήτης από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ή τις και Σάωρος έκαλείτο από Σάωρης νύμφης, έστι και άλλη επί τώ Ίστρω ποταμώ εντώ Πόντω, διά τό φυγόντας Αιήτην τους περί Ιάσονα έχει του φόβου ελευθερωθήναι, έστι και πόλις Λυκίας από τινος νύμφης, ο πολίτης Ελευθερεύς ή Ελευθεραίος, ως Ηράκλειος» (Στ. Βυζάντιος). Ο

Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει επίσης ότι η Ελευθερνα λεγόταν και Απολλωνία και ήταν η ιδιαίτερη πατρίδα του Λίνου («Απολλωνία, εικοστή τρίτη Κρήτης, ή πάλαι Ελευθέρνα, Λίνου πατρίς»), κάτι αποτυπώνεται στα νομίσματα της, αφού αυτά φερουν τον Απολλωνα. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Ελεύθερνα, αναφέρει τα εξής: «Ελεύθερνα. Η Ελεύθερνα είχε κτισθή από ένα των Κουρητών και ωνομάζετο πρότερον Σάτρα. Ο μεν Σκύλαξ την τάττει προς το Βορειον μέρος, ο δε Πλίνιος μεταξύ των μεμεκρυσμένων από την θάλασσαν και μεσογειών. Αμήτωρ, ή Αμέτωρ τις (ο Αθήν.), γεννηθείς εις αυτήν, εστίν ο πρώτος, όστις έπαιξεν εις την λύραν ερωτικά άσματα, προς χάριν των κατοίκων ταύτης της πόλεως. Ο Πολύβιος αναφέρει περί εγκατοίκων αυτής, και διηγείται, ότι εκήρυξαν τον πόλεμον με τους Ροδίους, για να εκδικηθώσι τον θάνατον ενός των συμπολιτών αυτών, καλούμενου Τιμάκρου (ή Τιμάρχου), τον οποίον αυτοί είχαν φονεύσει». Ο Dapper αναφέρει επίσης: «Άωρος. Η πόλις Άωρος ωνομάσθη ούτως από την νύμφην Αώραν' αλλ' απέβαλεν έπειτα τούτο το όνομα, δια να λάβει το της Ελευθήρας, από το όνομα ενός των Κουρητών, καθώς αναφέρει ο Στεφ. Βυζάντιος».

Τον 3ο αι. π.Χ. η Ελεύθερνα πολεμούσε εναντίον των Ροδίων και των συμμάχων τους Κνωσίων. Όταν το 220 π.Χ. οι κρητικές πόλεις πολεμούσαν μεταξύ τους η Ελεύθερνα στάθηκε στο πλευρό της Κνωσού. Με πολιορκία όμως των αντιπάλων αναγκάστηκε να εγκαταλείψει αυτή τη συμμαχία. Το 68 π.Χ. όταν ο Μέτελλος έκανε επίθεση στην Ελεύθερνα, η πόλη κατόρθωσε να αντισταθεί για αρκετό καιρό στην πολιορκία των Ρωμαίων λόγω του οχυρού της θέσης της αλλά τελικά κυριεύτηκε μετά από προδοσία.

Από την πόλη Ελεύθερνα κατάγονταν ο ποιητής Λίνος, ο φιλόσοφος Διογένης, ο λυρικός ποιητής Αμήτωρ, ο γλύπτης Τιμοχάρης κ.α. Ο Διογένης έζησε τον 5ο π.Χ. αιώνα και ήταν μαθητής του Αναξιμένη. Ο Αμήτωρ ήταν ο πρώτος κιθαριστής ερωτικών ωδών, του οποίου οι οπαδοί ονομάστηκαν Αμητορίδαι. Ο **Λίνος** φέρεται ως μουσικός, μυθογράφος και ιστορικός, γιος του Κρητικού Απόλλωνα, του εφευρέτη των έγχορδων, δηλαδή του τόξου και της κιθάρα με τη μουσική της (βλέπε Διόδωρος Σικελιώτης 5, 64- 77). Ειδικότερα για το Λίνο, ο Διόδωρος αναφέρει τα εξής: «... Στους Έλληνες λέγεται ότι πρώτος ανακάλυψε τους ρυθμούς και το τραγούδι ο Λίνος και όταν ο Κάδμος έφερε από τη Φοινίκη τα λεγόμενα γράμματα, πρώτος αυτός μετέφερε στην Ελληνική γλώσσα, όρισε την ονομασία του καθενός και χάραξε το σχήμα τους. Γενικώς όλα μαζί τα γράμματα ονομάστηκαν Φοινικικά, επειδή μεταφέρθηκαν στους Έλληνες από τους Φοινίκες, ειδικά όμως, επειδή πρώτοι οι Πελασγοί χρησιμοποίησαν

τους φερόμενους χαρακτήρες προσαγορεύτηκαν Πελασγικά..... Ο Λίνος, λοιπόν, λένε πως συνέταξε με Πελασγικά γράμματα αφήγημα με τις πράξεις του πρώτου Διόνυσου και τους λοιπούς μύθους και το άφησε στα απομνημονεύματά του. Με τον ίδιο τρόπο χρησιμοποίησαν τα Πελασγικά γράμματα ο Ορφείας και ο Προναπίδης, που ήταν δάσκαλος του Ομήρου και εμπνευσμένος τραγουδοποιός. Το ίδιο και ο Θυμοίτης.... (Διόδωρος Σικελιώτης, βίβλος 3, 67) «Σε εκείνους που λένε πως οι Σύριοι είναι οι εφευρέτες των γραμμάτων, πως οι Φοίνικες τα έμαθαν από εκείνους και τα παρέδωσαν στους Έλληνες και πως αυτοί οι Φοίνικες ήταν εκείνοι που έπλευσαν με τον Κάδμο στην Ευρώπη και πως γι αυτό οι Έλληνες ονομάζουν τα γράμματα Φοινικικά, οι Έλληνες απαντούν ότι οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες, αλλά οι Πελασγοί και γι αυτό αρχικά τα γράμματα ονομάζονταν Πελασγικά. Με Πελασγικά γράμματα έγραψαν ο μουσικός, μυθογράφος και ιστορικός Λίνος, ο Ορφείας και οι τραγουδοποιοί Προποντίδης, ο δάσκαλος του Ομήρου, και Θυμοίτης. Μετά έγινε κατακλυσμός στην Ελλάδα και εκτός του ότι χάθηκαν πολλοί άνθρωποι χάθηκαν και τα γραπτά μνημεία και έτσι βρήκαν την ευκαιρία οι Αιγύπτιοι και ιδιοποιήθηκαν όλα τα περί αστρονομίας και οι Φοίνικες τα γράμματα. Μετά από πολλές γενιές ήρθε στη Ελλάδα ο Κάδμος με Φοίνικες και έφερε τα Πελασγικά γράμματα με αλλαγμένο σχήμα και τα γράμματα αυτά ονομάστηκαν Φοινικικά. Ωστόσο οι Φοίνικες δεν ήταν οι αρχικοί εφευρέτες, αλλά οι Πελασγοί. Το μόνο που έκαναν οι Φοίνικες ήταν να αλλάξουν τη μορφή των γραμμάτων και, καθώς η πλειοψηφία των ανθρώπων τα χρησιμοποίησε αυτό το είδος των γραμμάτων, γι αυτό τους δόθηκε η ονομασία Φοινικικά...». (Διόδωρος Σικελιώτης 5 - 57 - 75).





25. Η ΑΞΟΣ Ή ΟΑΞΟΣ, Ο ΕΤΕΑΡΧΟΣ ΚΑΙ ΒΑΤΟΣ

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει: «Όαξος, πόλις Κρήτης, Ελευθέρνης ου πόρρω, καθά Ξενίων από Όάξου τού Ακακάλλιδος, της θυγατρός τού Μίνω. τινές δε δια το καταγην είναι τον τόπον και κρημνώδη υπάρχουν καλούσε γάρ τους τοιούτους τόπους άξους, καθάπερ και ημείς αγμούς, ο πολίτης Οάξιος». (μτφ: Οαξός πόλη της Κρήτης, η οποία δεν απείχε πολύ από την πόλη Ελεύθερνα και την ονομασία της την πήρε από τον οικιστή της που, σύμφωνα με τον Ξενίωνα ήταν ο Οαξός, γιος της Ακακαλλίδος, θυγατέρα του Μίνωα, όμως μερικοί λένε ότι ονομάστηκε έτσι, γιατί βρισκόταν σε τόπο με απόκρημνα μέρη, και αυτό, επειδή έτσι καλούνται τα απόκρημνα μέρη αυτά ή άλλως αγμούς) . Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει επίσης: «Άξος, πόλις Κρήτης, ως Ηρόδοτος εν τετάρτη (Δ c 154), το εθνικόν Άξιος». Προ αυτού τίθεται το ερώτημα αν παλιά στην Κρήτη υπήρχαν δυο διαφορετικές πόλεις με τα ονόματα η Άξος και η Οαξός ή υπήρχε μία μόνο πόλις, η Αξός ή Όαξος, όπως υπάρχει σήμερα. Οι ερευνητές καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι έχουμε μια μόνο πόλη, η (Ο)αξός.

Η Αξός σήμερα είναι χωριό της πρώην επαρχίας Μυλοποτάμου, του νομού Ρεθύμνου, στην Κρήτη, το οποίο βρίσκεται στις βόρειες πλαγιές του Ψηλορείτη, σε υψόμετρο περίπου 500 μέτρων, κτισμένο σε αμφιθεατρική θέση, με θέα προς τη πεδιάδα ανάμεσα στο Ψηλορείτη και τα Ταλαία όρη. Απέχει 46 χιλιόμετρα από το Ρέθυμνο και 48 χιλιόμετρα από το Ηράκλειο. Στην αρχαιότητα κοντά στο σημερινό χωριό Αξό, λένε οι ερευνητές, βρισκόταν η αρχαία πόλη Άξος ή Οαξός, που ήταν μια από τις σημαντικότερες της αρχαίας Κρήτης, η οποία συνέχισε να ευημερεί κατά τους Βυζαντινούς χρόνους, όταν ήταν έδρα επισκοπής.

Ο Ηρόδοτος στο Δ' βιβλίο (Δ 154) του αναφέρει αφενός ότι η πόλη λεγόταν Οαξός και όχι Άξος ή Όαξος, όπως λέει ο Στέφανος Βυζάντιος και αφετέρου ότι κάποτε βασιλιάς της Οαξού ήταν ο Ετέαρχος («...έστι της Κρήτης Οαξός πόλις, εν τη εγένετο Ετέαρχος βασιλεύς...»), ο οποίος πίστεψε στις διαβολές της δεύτερης γυναίκας του ότι η ορφανή κόρη του Φρονίμη, από το πρώτο του γάμο, ακολουθούσε "βίο έκλυτο" παρέδωσε αυτήν στον έμπορο από τη Θήρα ονόματι Θεμίστωνα με την υπόσχεση, με όρ-

κο στους θεούς, κατά την αναχώρησή του από τη Κρήτη για τη Θήρα να τη ρίξει από το πλοίο του στη θάλασσα. Πράγματι ο Θεμιστώνας παρέλαβε τη μικρή πριγκίπισσα, αλλά κατά την επιστροφή του δεν ήθελε να την θανατώσει, αλλά ούτε και να παραβεί το θείο όρκο του. Έτσι την έδωσε με ένα σχοινί την έριξε στη θάλασσα, την οποία στη συνέχεια ανέσυρε στο πλοίο του. Όταν κατέπλευσε στη γενέτειρά του τη Θήρα, την οδήγησε στον Πολύμνηστο, ένα προεστό της Θήρας. Εκείνος θαυμάζοντας την ομορφιά της την κράτησε κοντά του και στη συνέχεια την παντρεύτηκε. Απέκτησε μαζί της το(ν) Βάπτον, που όμως ο Ηρόδοτος λέει ότι αμφισβητεί ότι πήρε αυτό το όνομα, ο οποίος μετά έγινε βασιλιάς.

Ομοίως το λεξικό του Σουίδα αναφέρει ότι η εν λόγω πόλη λεγόταν Οαξός και για το θέμα του Ετέαρχου αναφέρει, επικαλούμενο τον Ηρόδοτο τα εξής: «Βάπτος όνομα κύριον, ισχνόφωνος και τραυλός, πόλις ην Κρητική Οαξός, εν τη Ετέαρχος βασιλεύς, ος επί θυγατρί αμήτορι, τη ούνομα ην Φρόνιμη, παρέχουσα τε κακά και πάν επ αυτή μηχανωμένη, και τέλος μαχλοσύνην επενεγκούσα οι πείθει τον άνδρα ταύτα έχειν ούτως. Ό δε αναγνωσθείς από της γυναικός έργον ουχ όσιον εμηχανάτο επί τη θυγατρή. ην γάρ δή Θεμισών άνήρ Θηραίο έμπορος εν τη Οάξω. τούτον ο Ετέαρχος παραλαβών επί ξεινία εξορκεί ην αν οι δικονήσειν ο τι αν δεηθείη, επι τε εξώρκωσεν, αγαγών οι παραδιδοί την εαυτω θυγατέρα, και ταυτην εκέλευε καταποντήσαι απαγάγοντα. Ο δε Θεμέσων περιημέτησεν εν των πελάγει, και αφοσιούμενος την εξόρχωσιν του Ετεάρχου, σχοινίοις αυτην αδήσας καθήκεν εις το πέλαγος, ανασπάσας δε αφίκετο εις την Θήραν. Εντευθεν δε την Φρονιμη παραλαβών Πολύμνηστος, εών των Θηραιων ανήρ δόκιμος, επαλλακεύετο, χρόνου δε περιόντος εξεγετο οι παις ισχνόφωνος και τραυλός, τω όνομα ετέθη βάτος. Herodot. 4, 154».

Κατά το Σκύλακα (Περίπλους 47) η «Όαξος» βρισκόταν στα βόρεια της Κρήτης, κοντά στην Κνωσό και στα νότιά της είχε τη Γόρτυνα. <<Προς βορέαν Όαξος και Κνωσός, προς δε νότον Γόρτυνα, Ραύκος.>>. Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Οαξός, αναφέρει: «Οαξός. Η πόλις Οαξός δεν ήτο πολλά μακράν από την Ελευθερναν. Ωνομάσθη δ' ούτως από τον Οάξον, υιόν της Ακακάλλης ή από τον Όαξην, υιός του Απόλλωνος και της Ανθηλίνης, της οποίας ήτον ο κτίτωρ ή από ένα ποταμόν ταυτης της νήσου, ονομαζόμενον ομοίως Όαξην. Ο Ηρόδοτος (Δ 154) αναφέρει περί αυτης, λέγων: «Η Οαξός είναι πόλις της Κρήτης, εις την οποίαν εβασίλευσεν ο Ετέαρχος. Άλλως δ' ονομάζεται από τον Βάρρονα πόλις της Οαξίας, από τον ποταμόν Οάξην. Ο δε Βεργίλιος ομιλεί περί του ποταμού Οάξου της Κρήτης, και τον ονομαζόμενον Οάξην».

Σημειώνεται ότι:

1) Ετυμολογικά η λέξη «Αξός = ακός» προέρχεται από το θέμα της λέξης: η «ακίς > ακίδα = η άκ(ρ)α, ακ-μη > αγμός κλπ, άρα ο κρημνός (= ο αγμός), ομοίως και ακτίς > ακ(τα)ίς ή ακ(σ)ίνα > αξίνα κλπ. Η λέξη Άξος = ο άξιος, εκείνος που χρησιμοποιεί ωραία την αξίνα, κάτι όπως επιδέξιος.

2) Μερικοί λένε ότι ο Απολλώνιος Ρόδιος στα «Αργοναυτικά» και το Βυζαντινό λεξικό «Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική» αναφέρουν ότι η νύμφη Αγχιάλη γέννησε τους Ιδαίους Δακτύλους στην πόλη Αξό, κάτι που είναι ψευδές, γιατί αναφέρουν ότι η Ρέα γέννησε τους Ιδαίους Δακτύλους στα Ιδαία όρη και συγκεκριμένα σε σπήλαιο που βρισκόταν σε απόκρημνη γη (γράφει «Γαίης οιαξιλίδος» με μικρό- και όχι «στη γη της Αξού της ή Οαξίδος») του όρους της Δίκτης, που είναι ένα από τα Ιδαία όρη, πρβ:

«Ίδη, όρος εστίν υψηλόν, γίνεται από του ιδείν. Όθεν εστίν άπαντα θεωρών τα μήκοθεν. Ιδαίος: Όνομα κύριον κήρυκος, από του Ίδη γίνεται Ιδαίος' οιονεί ο ειδώς και προγιγνώσκων τα κεκριμένα. Ιδαίοι Δάκτυλοι Κρηταιέες, ους ποτε νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος αμφοτέροις δραξαμένη Γαίης οιαξιλίδος εβλάστηκεν. Εισί δε τ' αριθμόν δέκα. διο δάκτυλοι προηγορεύθησαν από των ημετέρων δακτύλων, ή επειδή εν τοις δακτυλοις ερρίφθησαν. Ιδαίοι δε, επειδή εν Ίδει όρει της Κρήτης εγενήθησαν.» (Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική, 11ος αι. μ.Χ.)

«...Οι μούνοι πλεόνων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληταται, όσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταιέες, ους ποτέ νύμφη Αγκιάλη Δικταίον ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε... (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 - 1135), μπφ: «Κοντά στο ξόανο, (στο Δικτα 'Όρμο της Κρήτης οι Αργοναύτες) φτιάξανε ένα βωμό, αφού στεφανώθηκαν με φύλα της βελανιδιάς, έκαναν γιορτή για τη θυσία κι επικαλούνταν τη Μητέρα του Δινδύμου την ιερότατη, που κατοικούσε στη Φρυγία, και τον Τιτία και τον Κύλληνο, που μόνοι ανάμεσα σ' άλλους πολλούς αποκαλούνται ηγήτορες της μοίρας και της Ιδαίας Μητέρας πάρεδροι, τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης, που κάποτε η νύμφη Αγκιάλη, χώνοντας τα δυο της χέρια στην οιαξιλίδα γη, τους γέννησε στο σπήλαιο της Δίκτης» (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 - 1135)

	<p>Αργυρός στατήρας Αξού, 300-280 π.Χ., με κεφαλή Διόνυσου και τρίποδα</p>
	<p>Νομίσματα Αξού με Διόνυσο, 300-67 π.Χ.</p>
	
	<p>CRETE, Axos. Circa 2nd-1st Century BC</p>



26. Η ΛΑΠΠΑ Ή ΛΑΜΠΗ

Η αρχαία πόλη Λάμπη ή Λάππα βρισκόταν στη βόρεια πλευρά της Κρήτης και εκεί όπου η σημερινή Αργυρούπολη Ρεθύμνης. Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Λάμπη, πόλις Κρήτης, Αγαμέμνονος κτίσμα, από Λάμπου του Ταρραίου, το εθνικόν Λαμπαίος. Κλαύδιος δε Ιούλιος Λαμπέας αυτούς φησιν, έστι και δευτέρα της Ακαρνανίας, και τρίτη της Αργολίδος, ως Φίλων Ξενίων δε έν Κρητικούς διά δύο πι γράφει την πόλιν τήν Κρητικήν και διά δύο α και διά τού η». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την κοιλάδα της Λίσσας, αναφέρει τα εξής: «Λάππα. Η της Λάμπης ή Λάππας, καθώς και άλλοι, οιον ο Πτολεμαίος και Δίων ο Κάσιος, την ονομάζουσι με διπλούν η, εκτίσθη από τον Αγαμέμνονα, και ωνομάσθη ούτως από Λάμπου τον Θάρριον. Οι κάτοικοι της Λύτπου ήρχοντο και κατώκου εκεί, αφ ου η πόλις των κατεδαφίσθη από τους της Κνωσσού. Όταν ο Μέτελλος επολέμα την Κρήτην, εκυρίευσεν αυτήν την πόλιν δυνάμει των όπλων, την

οποίαν τότε εξουσίαζεν ο Οκτάβιος και ο αυτοκράτωρ Αύγουστος έδωκε την ελευθερίαν εις τους κατοίκους αυτής τε και της Κυδωνίας, επειδή τω εβοήθησαν εναντίον του Μάρκου Αντωνίου, και ανεκαίνισεν την πόλιν των, η οποία ήτο κατηδαφισμένη. Επί της εξουσίας των Χριστιανών ήταν Ζ' Επισκοπικός θρόνος».

Ο Κ. Κριτοβουλίδης στα «Απομνημονεύματα, του περί Αυτονομίας των Κρητων» (1859) αναφέρει ότι κατά τους κρητικούς απελευθερωτικούς αγώνες του 1821-1830 «η πόλις Λάμπη, ήτις και Λάππα ωνομάσθη από τον Πτολεμαίον και Δίωνα τον Κάσιον ως αναφέρει ο Πολύβιος, αντέστη μεγάλως εις τον Ρωμαίον Μέτελλον, όστις και την κατηδάφισεν ολοτελώς κυριεύσας αυτήν επι τέλους δια της δυνάμεως των όπλων του. Ο δε Αυγουστος επέτρεψεν έπειτα να την ανεγείρωση, προς δε παραχώρησε και ελευθερίας τινας εις τους Λαμπαίους και Κυδωνιάτας δι αμοιβήν, ως διηγείται ο Δάπερ, της συνδρομής, ην παρέσχεν αυτώ ούτοι κατά του Μάρκου Αντωνίου. Δυστυχλώς όμως της πρωτης ουδέ ίχνος υπάρχει».

Κατά τον ερευνητή Αντώνιο Θ. Βασιλάκη (Οι αρχαίες πόλεις της Κρήτης): «Οι λαπαίοι την ελληνιστική εποχή (330-69 π.Χ.) έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις διαμάχες των κρητικών πόλεων και πήραν μέρος στο Κοινό των Κρηταιέων που ιδρύθηκε στα μέσα του 3ου π.Χ. αιώνα. Το 221-220 π.Χ., στον πόλεμο μεταξύ Κνωσού και Λυττού, πήγε με την Κνωσσό, μετά όμως, μαζί με άλλες πόλεις συμμαχησε με τους Λυττίους. Η Λάππα πήρε μέρος στη συμμαχία των Κρητών με τον Ευμένη Β', βασιλιά της Περγάμου, που έγινε μετά το 170 π.Χ. Έμεινε αυτόνομη ως το 68 π.Χ. που την κατέλαβε ο Οκτάβιος και πέρασε πολλές περιπέτειες, γιατί εκεί έγινε η σύρραξη μεταξύ του Μέτελλου και των μισθοφόρων του Οκτάβιου. Η πόλη καταστράφηκε το 68 π.Χ. από τον Κόιντο Καικίλιο Μέτελλο, αλλά γρήγορα ανοικοδομήθηκε και γνώρισε νέα ακμή. Στον εμφύλιο πόλεμο των Ρωμαίων, κατά τη μάχη του Ακτίου το 31 π.Χ., οι Λαπαίοι πήγαν με το μέρος του Οκτάβιου εναντίον του Αντωνίου. Ο Οκτάβιος, ύστερα από τη νίκη του, ευνόησε τους φίλους του Λαπαίους, τους άφησε ελεύθερους και ανοικοδόμησαν την πόλη τους. Η Λάππα εξακολούθησε να υπάρχει και την Α' Βυζαντινή περίοδο, όπως δείχνουν τα ερείπια εκείνης της εποχής. Από τις αρχαιότερες επισκοπές Κρήτης είναι της Λάμπης-Λάππας, η οποία ιδρύθηκε από τον ίδιο τον Απόστολο Τίτο και μνημονεύεται από το 457. Μετονομάστηκε Καλαμώνος τη Β' Βυζαντινή περίοδο. Η Λάππα ύστερα από την καταστροφή της από τους Άραβες ξεχάστηκε, κι όταν ξανασυνοικίστηκε την έλεγαν απλώς, Πόλη. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας ονομαζόταν Γαιΐδουρόπολη και Σαμαρόπολη. Η ονομασία Αργυρούπολη δόθηκε το 1822 από την επαναστατική επιτροπή, με σκοπό να αντικατασταθεί η κακόηχη ονομασία Γαιΐδουρόπολη, επειδή υπήρχε εδώ το μεταλείο αργύρου...».



Αργυρή δραχμή Λάππας, 100-75 π.Χ. με την Εκάτη και τον Απόλλωνα



Αργυρή δραχμή Λάππας, 100-200 v. Chr.

Νόμισμα Λάππας, 200 π. Χ. , με Εκάτη και Απόλλωνα

27. Η ΣΥΒΡΙΤΟΣ

Η Σύβριτος ή Σίβυρτος ή Σούβριτος βρισκόταν στα νότια της Ελεύθερας και της Ρίθυμνας. Στην κεντρική οδό που ένωνε τη βόρεια ακτή με την πεδιάδα της Μεσαράς και τη νότια ακτή Αμαρίου. Έκοψε νομίσματα με τη μορφή του Ερμή και Διονύσου, που κρατά στο ένα χέρι ένα κάνθαρο και από το άλλο το θύρσο, μια ράβδο με φύλα αμπελιού, έμβλημα του Διονύσου. Αλλά είχαν το κεφάλι του Δία στεφανωμένο με δάφνη, άλλα κεφαλή αίγας και σταφύλι, άλλα τρίαινα και δελφίни, άλλα τη μορφή του Απόλλωνα κλπ. Ο Στεφανος Βυζάντιος στα Εθνικά αναφέρει, σχετικά με την πόλη αυτή: «Σίβυρτος, πόλις Κρήτης, το εθνικόν Σιβύρτιος, ως Πολύβιος έν τρισκαιδεκάτω».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Αξός ή Οαξός, αναφέρει: «Η Σίβυρτος ή Σύβριτος. Η Σίβυρτος, καλείται παρά του Πτολεμαίου Σίβρητα, και συναριθμείται με τα εις το ενδότερον της νήσου κειμένας πόλεις. Γίνεται ανάμνησις εις την Σύνοδον της Χαλκηδόνος περί ενός Επισκόπου ταύτης της πόλεως, καλουμένου Κυρίλλου. Έτσι δε και εις την εν Νικαία Β' Συνόδου αναφέρεται ομοίως και περί ενός άλλου από την αυτήν πόλιν, ονομαζομένου Θεοδώρου».



Αργυρός στατήρας Συβριτίων, 290 π.Χ. με το Διόνυσο με μορφή πάνθηρα να απάγει την Αριάδνη από τη Νάξο και τον Ερμή, κηδεμόνα του Διόνυσου

	<p>Αργυρό δίδραχμο Συβρίτου, 330 π.Χ. με Διόνυσο και τον Ερμή</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Συβρίτου, 330 – 300 v. chr με Διόνυσο και Ερμή</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Συβρίτου, 330 v. Chr. με Διόνυσο και Ερμη</p>

28. Η ΑΡΚΑΔΙΑ ή ΑΡΚΑΔΕΣ

Ο Στεφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» αναφέρει ότι στην Κρήτη υπάρχει πόλη με την ονομασία Αρκαδία: «Αρκάδες, πόλις Κρήτης ως Ξενίων εν Κρητικούς, οι πολίται ομοίως Αρκάδες. Δημήτριος δε ουκ Αρκάδας την πόλιν, αλλ' Αρκαδιαν φησίν, εκότας ουκ και το εθνικών ταύτης Αρκάδες, Αρκάς, Αρκάδιος» (Στέφανος Βυζάντιος)

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Αρκαδία, αναφέρει τα εξής: «Αρκαδία. Η πόλις των Αρκάδωνή Αρκαδία (ίσως το νυν μοναστήριον Αρκάδι) κατηδαφίσθη και κατεσκάφθη, αφ ου εκυριεύθη, πλην μετά εξ χρόνους ανωκοδομήθη πάλιν. Μερικοί Συγγραφείς θέλουσι, ότι εις αυτήν την πόλιν να εγεννήθη ο Ζευς, και όχι επι του όρους της Ίδης. Ιδοῦ πως ομιλεί ο Καλλιμάχος εις τον πρωτον του ύμνον «ω Ζεῦ! Τινές λέγουσι, ότι εγεννήθης επί του όρους της Ίδης, άλλοι εις την πόλιν της Αρκαδίας. Τίνες εισίν, ω πάτερ, οι ψευθέντες;» Αυτή η πόλις ήτον εις τον καιρόν των Χριστιανών Επισκοπή και ο γ' Επισκοπικός θρόνος. Ο Πολύβιος αναφέρει, ότι οι κάτοικοι αυτής, ομού με τους Ανατολικούς, ετραβήχθησαν με κοινήν συμφωνίαν, από την συμμαχίαν των εγκατοίκων της Κνωσσοῦ, δια να εμβωσιν εις την των κατοίκων της Λυττούς».

Σημειώνεται ότι:

Α) Ο Καλλιμάχος στον Ύμνο Α' («Εις Δία») σύμφωνα και με τους υπολοιπους στίχους του ύμνου του δεν εννοεί πόλη Αρκαδία της Κρήτης, αλλά την περιοχή Αρκαδία της Πελοποννήσου, όμως θέλει να πιστευει ο μεταφραστής Μ. Βερνάδος ως κρητικός. Ειδικότερα, επειδή ο υμνογράφος Καλλιμάχος ο Κυρηναίος (310 - 240 π.Χ.) ,

καθώς λέει ο ίδιος στον ύμνο που «Εις Δία», έμαθε ότι οι Κρήτες λέγανε το μύθο ότι ο Δίας πέθανε και τον θάψανε στην Κρήτη (μάλιστα ο Πορφύριος στο "Βίος Πυθαγόρου" αναφέρει ότι τον εν λόγω τάφο επισκέφτηκε και ο περίφημος Πυθαγόρας ο Σάμιος), θύμωσε, γιατί δεν του άρεσε που οι Κρήτες τον κάνανε θνητό και συνάμα νεκρό, και προ αυτού έγραψε τον ύμνο «Εις Δία», στον οποίο αποκαλεί ψεύτες τους Κρήτες και παράλληλα παραλλάσσει το μύθο του Δία μεταφέροντας τη γέννηση και ανατροφή του Δία από το όρος Δίκτη των Ιδαίων ορέων της Κρήτης στο όρος Λύκαιον της Αρκαδίας και τονίζοντας ότι ο Δίας δεν πέθανε, διότι είναι αιώνιος. Μάλιστα στην παραποίηση του μύθου που κάνει, η νήσος Κρήτη γίνεται περιοχή «Κρητέα» στην Αρκαδία, η αρχαία πόλη Λύκτος (= η πόλη στην περιοχή της οποίας βρισκόταν η Δίκτη, όπου γεννήθηκε ο Δίας, σύμφωνα με τον Ησίοδο) γίνεται το Λύκαιον όρος στην Αρκαδία, η πόλη το Πράσον ή η Πραισός (= η πόλη όπου υπήρχε το Δικταίο ιερό, σύμφωνα με το Στράβωνα) γίνεται η περιοχή «Παρράσιον» στην Αρκαδία, οι Δικταίοι Κουρήτες γίνονται Δικταίοι Μελίοι, ο ενόπλιος χορός των Κουρητών «πυρρήχη» γίνεται «πρύλις» κλπ, ώστε να βλάψει «τουριστικά» τους Κρήτες, όπως θα λέγαμε σήμερα. (Περισσότερα βλέπε στο βιβλίο «Ο ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ, ΤΟΥ Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ

Β) Ο Πausανίας στα «Αρκαδικά» αναφέρει και ότι οι Κύδωνες και οι Γορτυνιοί της Κρήτης κατάγονται από την Αρκαδία και Γορτυνία Πελοποννήσου, κάτι που απεικονίζεται και στα νομίσματα της Κυδωνίας: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνά τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω καὶ Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδαμάνθυος. ες δε αυτόν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδίον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις ἔπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθυος μεν Ηφαιστου, Ἐφαιστος δε εἶη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εἰσι..» (Pausanias Arcaδικά, VIII, 53, 4 - 6).

Γ. ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

29. Η ΚΥΔΩΝ(ΙΑ) ἢ ΑΛΛΩΣ ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ – ΧΑΝΙΑ

Η Κυδωνία είναι τα σημερινά Χανιά, τα οποία έγιναν η πρωτεύουσα της Κρήτης μετά την απελευθέρωσή της από τους Τούρκους. Σήμερα πρωτεύουσα της Κρήτης είναι το Ηρακλειο, που ήταν επίνειο της Κνωσού.

Ο Στράβων αναφέρει ότι οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές πόλεις της Κρήτης είναι τρεις: η Κνωσός, η Γόρτυνα και η Κυδωνία: «Πόλεις δ' εἰσὶν εν τη Κρήτη πλείους μεν, μεγίσται δε και επιφανέσται τρεις, Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία» (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ I, IV, C 474-479). Ο ίδιος, σχετικά με την πόλη της Κυδωνίας, αναφέρει: «Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί πως πως η Βριτόμαρτυς, αποφευγοντας τη βία του Μίνωα, από τη Δίκτη, πιαστηκε στα δίχτυμα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την ειπαν Δικταίνα και το βουνό Δίκτη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά πέρατα του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος, όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίο, αλλά το Δικτύναιο. Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την Άπερα απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της Άπερος είναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυνας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη Φαλάσαρνα 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος». (Στράβων I, C 479, 13).



Porto della Chanea.. Vincenzo Maria Coronelli, 1689 National Library of France

Ο Όμηρος αναφέρει ότι οι Κύδωνες είναι μία από τις πέντε κρητικές φυλές (Οδύσεια 3,292 και 19,176): Ετεόκρητες, Κύδωνες, Αχαιοί, Δωριείς και Πελασγούς της Κρήτης. Δεν αναφέρει πόλη με το όνομα Κυδωνία. Απλώς στην Οδύσεια αναφέρει ότι οι Κύδωνες κατοικούσαν στις όχθες του Ιάρδανου, στην άκρη της Γόρτυνας στη δυτική Κρήτη, πρβ:

«Εκεί, αφού χώρισαν τα πλοία, κάποια από αυτά πήγαν στην Κρήτη, όπου κατοικούσαν οι Κύδωνες στις όχθες του Ιάρδανου.

Εκεί υψώνεται στη θάλασσα ένας βράχος γλιστερός και απόκρημνος, στην άκρη της Γόρτυνας, στη μέση του σκοτεινού Πελάγους, όπου ο Νοτιάς φέρνει φουσκωμένα κύματα προς τη Φαιστό, το δυτικό ακρωτήριο, και μικρός βράχος εμποδίζει το μεγάλο κύμα» (Οδύσεια 290 – 295)

Ο Ηρόδοτος, σχετικά με την πόλη της Κυδωνίας, αναφέρει ότι αυτή ιδρύθηκε από τους Σάμιους, μόνο που εκεί έμειναν μόνο πέντε χρόνια, γιατί μετά διώχθηκαν από τους Κρήτες : «Αυτοί δε οι Σάμιοι την Κυδωνία στην Κρήτη έκτισαν, όχι γι αυτό το σκοπό πηγαίνοντας στην Κρήτη, αλλά, διώχνοντας του Ζακυνθινούς από το νησί. Έμειναν δε εκεί και ευδαιμόνησαν επί πέντε έτη, και έφτιαξαν τα εβρισκόμενα στην Κυδωνία ιερά και το ναό της Δίκτυνας. Τον έκτο όμως χρόνο οι Αιγινήτες σε ναυμαχία τους νίκησαν μαζί με άλλους Κρήτες. (Ηροδότος, Γ, 44 και 59).

Ο Στράβων θεωρεί ότι οι Ετεόκρητες και οι Κυδωνες είναι αυτόχθονες Κρητικοί, πρβ: «Είναι εμφανές ότι Ετεόκρητες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες (μετανάστες). Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστιαώτιδα. (Στράβων, Ι, IV 6 – 7).

Ο Διόδωρος Σικελιώτης (Βίβλος 5, 78) λέει ότι η Κνωσός, η Φαιστός και η Κυδωνία κτίστηκαν από το Μίνωα. Ωστόσο ο Πausanias στα «Αρκαδικά» (Κεφάλαιο 53,3-4) αναφέρει ότι οι πόλεις της Κρήτης Κυδωνία, Κατρέα και Γόρτυνα ιδρύθηκαν από τα αδέρφια «Γόρτυνα», «Αρχέδιο» και «Κύδωνα», παιδιά του Τεγεάτη (ήταν γιός του Λυκάονα) από την Αρκαδία, όμως οι Κρήτες δε συμφωνούν με αυτό, πρβ: «Λέγουσι δε και όσοι Τεγεάτου των παιδων ελείποντο μετοικήσαι σφας εκουσίως ες Κρήτην, Κύδωνα και Αρχήδιον και Γόρτυνα' και τούτων φασιν ονομασθήναι τας πόλεις Κυδωνίαν και Γόρτυνα τε και Κατρέα. Κρήτες δε ουχ ομολογούντες τω Τεγεατών λόγω, Κύδωνα μὲν Ακακαλλίδος θυγατρός Μίνω και Ερμού, Κατρέα δε φασιν εἶναι Μίνω, τον δε Γόρτυνα Ραδάμανθος. ες δε αυτόν Ραδάμανθυν Ομήρου μεν εστιν εν Πρωτέως προς Μενέλαον λόγοις ως ες τὸ πεδῖον ἤξει Μενέλαος τὸ Ηλυσιον, πρότερον δε ετι Ραδάμανθυν ενταυθα ηκειν: Κιναιθων δε εν τοις έπεσιν εποίησεν <ως> Ραδάμανθος μεν Ηφαιστου, 'Ηφαιστος δε εἶη Ταλω, Ταλων δε εἶναι Κρητος παιδα. Οι μεν δη Ελλήνων λόγοι διάφοροι τα πλέονα καὶ ουχ ἤκιστα επι τοις γενεσίν εἰσι». («Λένε πως ὅλοι οι ἄλλοι γιοι του Τεγεάτη θεληματικά μετοίκησαν στην Κρήτη, ο Κύδων, ο Αρχήδιος και ο Γόρτυς, οι ὅποιοι ἔδωσαν ονόματα στις πόλεις Κυδωνία, Γόρτυνα και Κατρέα. Οι Κρήτες ὁμως, μη συμφωνώντας με τα λεγόμενα των Τεγεατών, λένε πως ο Κύδων ἦταν γιος της κόρης του Μίνωα Ακακαλλίδος και του Ερμή, ο Κατρέας γιος του Μίνω και ο Γόρτυς του Ραδάμανθου. Σχετικά με το Ραδάμανθου ο Όμηρος αναφέρει στα λεγόμενα από τον Πρωτέα προς το Μενέλαο πως ο Μενέλαος θα πάει στα Ηλύσια πεδία, ἀλλ' ο Ραδάμανθος εἶχε φτάσει προηγουμένως εκεί. Ο Κιναιθων λέει στο ποίημά του πως ο Ραδάμανθος εἶναι γιος του Φαιστου, ο Φαιστός του Τάλω και ο Τάλως του Κρητός. Οι

ελληνικές παραδόσεις στα πιο πολλά τους στοιχεία διαφέρουν, ιδίως στις γενεαλογίες.), (Παυσανίας Αρκαδικά, VIII, 53, 4 - 6).



Porto dela Chanea, Χανιά 1688. Dapper, Olfert "Canea" Amsterdam Wolfgangh, Waesbergen, Boom. Someren en Goethals 1688 From Olfert Dapper's" Naukeurige Beschryving der Eilanden in de Archipel der Middellantsche Zee"1688.

Ο Παυσανίας (Ηλιακά Β, 21,6) αναφέρει επίσης ότι «στην Ολυμπία υπήρχε ιερό της επωνομαζόμενης Κυδωνίας Αθηνάς» και «ο Κλύμενος, ο απόγονος του Ιδαίου Ηρακλή, λένε ότι ήρθε εκεί (στην Ολυμπία) από την Κυδωνία της Κρήτης και τον ποταμό Ιάρδανο και ίδρυσε το ιερό για τη θεά». Ο ίδιος λέει (βλέπε Ηλιακά Α, 7,6 και Α 8,1) και ότι «ο Ιδαίος Ηρακλής (Ιδαίος = ο κρητικός, ένας από τους Ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης) έχει τη δόξα, γιατί πρώτος διοργάνωσε τους αγώνες και τους ονόμασε Ολύμπια. Ο Κλύμενος γιος του Κάρδη, ήρθε από την Κρήτη πενήντα χρόνια μετά από τον κατακλυσμό που έγινε στην Ελλάδα την εποχή του Δευκαλίωνα. Καταγόταν από τον Ιδαίον Ηρακλή και καθιέρωσε τους στην Ολυμπία και ίδρυσε βωμό προς τιμήν του προγόνου του Ηρακλή και όλων των Κουρητών, δίνοντας στον Ηρακλή, την επωνυμία Παραστάτης». Ομοίως ο

Πλάτων λέει ότι οι Γορτυνιοί Κρήτης κατάγονταν από τους Γορτύνιους της Πελοποννήσου, πρβ: «Όσο για τους υπόλοιπους Έλληνες, φαντάζομαι οι Πελοποννήσιοι θα γίνουν πρόθυμα δεκτοί. Όπως είπες πριν από λίγο υπάρχουν ανάμεσά μας πολλοί Αργίτες, αλλά και οι Γορτύνιοι, η πιο φημισμένη φυλή, αφού είναι μετανάστες από την ονομαστή Γόρτυνα της Πελοποννήσου...» (Πλάτων Νόμοι Δ, 708)

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει και αυτός ότι η Κυδωνία κτίστηκε από τον Κύδωνα, όμως γι αυτόν ήταν γιος του Απόλλωνα και της Ακακαλίδος της θυγατέρας του Μίνωα: «Κυδωνία, πόλις Κρήτης, ή πρότερον Απολλωνία, από Κύδωνος του Απόλλωνος και Ακακάλλιδος της Μίνωος θυγατρός, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη Λιβύης, ο πολίτης Κυδωνιάτης και Κύδων και Κυδώνιος και Κυδωνάιος και Κυδωνίς θηλυκώς και Κυδωνικός ανήρ». Ο Στεφανος Βυζάντιος αναφέρει επίσης: «Ακύτος, νήσος περί Κυδωνίαν της Κρήτης, ο νησιώτης Ακύτιος». Ο Ξενίων αναφέρει και αυτός ότι η Κυδωνία κτίστηκε από τον Κύδωνα, μόνο που αυτός θεωρεί ότι ο Κύδων ήταν γιος τους Ερμή και ο Νάξος ήταν γιος του Απόλλωνα και της Ακακακαλλίδας: <<Τη Ακακαλλίδι συνελθειν φησί τον Ερμήν και τον Απόλλωνα. Και εκ μεν Απόλλωνος γενέσθαι Νάξον, εκ δε Ερμού Κύδωνα, αφ' ού η πόλις Κυδωνία καλείται>>

Φυσικά η ονομασία Χανιά δεν έχει σχέση με την αραβική λέξη «al Hanim = πανδοχείο, το χάνι» ούτε και με την αρχαία ελληνική λέξη «Αλχάνια», όπως λένε μερικοί, αφού δε λέμε «τα Χάνια», αλλά «τα Χανιά» και η ονομασία Χανιά συναντιέται επί εποχής Ενετών και εξής και συγκεκριμένα με τη γραφή «La Canea». Στα νομίσματα της Κυδωνίας ο Κύδωνας φέρεται να θηλάζει λύκαινα ή κύαινα, επειδή φέρεται ως γιος του Τεγεάτη του γιου του Λυκάονα, και η ονομασία Κύδων σημαίνει αυτός που τον βύζαινε «κύων» > κύ(δ)ων ή άλλως κύ(ν)ας. Μάλιστα, επειδή στα ιταλικά ο κύων, κύ(νας) > Κύδων λέγεται cane (πληθ. Canea), οι Ενετοί έλεγαν την Κυδωνία «la Canea» απ' όπου μετά προήλθε στα ελληνικά η ονομασία «τα Χανιά».

Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης»,

μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη και το νομό Χανίων, αναφέρει τα εξής: « Απολλωνία. Δυο πόλεις είχαν το αυτό όνομα, εξ ων η μία, κείται πλησίον της πόλεως της Κνωσσοῦ, εκλείτο πρότερον Κυδωνία, κατά τον Στέφανον' γίνεται δ' ανάμνησις εις την Δ' Σύνοδον της Χαλκηδόνας περί του Ευσεβίου επισκόπου της Απολλωνίας». Ο ίδιος αναφέρει: «Περί της πόλεως των Χανίων. Από το Ακρωτήριο Μελέκα εν μίλιον Γερμανικόν, από την Ρήθυμνην δέκα και εικοσιδυό ή κατ' άλλους μόνο δεκαπέντε από τον Χάνδακα (το πρωτον ορθόν) προς το Δυτικόν, επί των Βορείων παραθαλασσίων της νήσου κείται η πόλις των Χανίων, Ιταλικά Canea και Γαλ. Caneë, ήτις νομίζεται να είναι η το πάλαι Κύδων ή Κυδωνία, παρά των παλαιών Ελλήνων τε και Λατίνων, κληθείσα ούτως από του Κυδόνας, υιού του Απόλλωνος..... Η διοίκησις της πόλεως παρά των Ιταλών καλουμένων il Territori de Canea (η Επαρχία των Χανίων) είναι από τας μεγαλητέρας της νήσου..... Είναι δε πόλις επισκοπική, εξητημένη από τον Αρχιεπίσκοπον του Χάνδακος (τον Κρήτης). Έχει δε και πέντε μικράς οχυράς πόλεις υπο την διοίκησιν της, την Απρικόρνου (τον Αποκόρωνα), την Κύσαμον, το Σέλινον, τον Αγιον Νικήταν και τα Σφακία, και 244 χωρία, περιεχόμενα εις την επαρχίαν της».



		<p>Αργυρό τετράδραχμο Κυδωνίας με την τη Βριτόμαρτη - Δίκτυνα.</p>
		<p>Τετράδραχμο Κυδωνίας, 200 π.Χ.</p>
		<p>Νόμισμα Κυδωνίας: 4ος αι. π.Χ. με τον Κύδωνα και τη κύνα-λύκαινα τροφό του.</p>
		<p>Νόμισμα Κυδωνίας, 4ος αι. π.Χ. Με Κύδωνα νέο και τη λύκαινα τροφό του.</p>
		<p>Νόμισμα Κυδωνίας, 320 - 270 π.Χ.,</p>

	<p>Νόμισμα Κυδωνίας, 320 - 270 π.Χ.,</p>
	<p>Νόμισμα Κυδωνίας, 320 - 270 π.Χ.,</p>
	<p>Αργυρός στατήρας Κυδωνίας, 3ος αι. π.Χ., με Κύδωνα και τη λύκαινα, την τροφό του.</p>
	<p>Τριόβολο Κυδωνίας, 4/3ος αι. π.Χ.</p>
	<p>Κυδωνία, 2ος αι.π.Χ., διόβολο</p>



30. Η ΑΠΤΕΡΑ

Η Άπτερα ή Άπταρα ήταν μία από τις σημαντικότερες πόλεις στη βόρεια ακτή της Δυτικής Κρήτης, Παλαιόκαστρο Αποκορώνου, με επίνειο την Κίσαμο. Σύμφωνα με το Στέφανο Βυζάντιο η Άπτερα είναι πόλη της Κρήτης, η οποία πήρε το όνομα της μετά τη νίκη των μουσών επί των Σειρήνων σε μουσικό αγώνα ο οποίος έγινε μεταξύ της πόλης και της θάλασσας, τον οποίο κέρδισαν οι Μούσες. Οι Σειρήνες απέβαλαν τα πτερά τους και έγιναν λευκές. Έτσι η πόλη πείρε το όνομα Απτερα και τα πλησίον νησάκια το όνομα Λευκές. Ο πολίτης ονομαζόταν Απτεραίος, πρβ: "Άπτερα, πόλις Κρήτης, από της των Μουσών και Σειρήνων έριδος, της εν τώ μουσειό πλησίον της πόλεως και της θαλάττης τόπω τοιώσδε καλουμένω γενομένης, ενώ μετά την εν μουσική νίκη των Μουσών αι Σειρήνες δυσφορούσαι τα πτερά των ώμων απέβαλον και λευκαί γινόμεναι εις την θάλασσαν ένέβαλον έαυτάς, όθεν ή πόλις "Άπτερα, αι δε πλησίον νήσοι Λευκαί. οι δε από Γλαύκου τού Κυρηναίου, ο πολίτης Απτεραίος, έστι και Λυκίας πόλις, ουδετέρως και αύτη και το εθνικόν Απτερεύς». (Στ. Βυζάντιος). Με την ονομασία Απτερος παραδίδεται και επώνυμος ήρωας της πόλης.

Ο Πausανίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο 5.10) αναφέρει ότι η πόλη της Κρήτης «Απτερευού», σύμφωνα με μια άλλη παράδοση, έχει σχέση με αυτόν που έκτισε το ναό στους Δελφούς ονόματι «Πτεράν», πρβ: «λέγεται δε και έτερος λόγος, ως τον ναόν κατεσκεύασατο ανήρ Δελφός, όνομα δε αυτώ Πτεράν είναι: κατά τούτο ουν γενέσθαι και τω ναώ τούνομα από του οικοδομήσαντος: από τούτου δε του Πτερά και πόλιν

Κρητικήν προσθήκη γράμματος Απτερευούς φασιν ονομάζεσθαι. τον γάρ δη λόγον τον έχοντα ες την εν τοις ὄρεσιν αυξομένην πτέριν, ως εκ της πόας ταύτης χλωράς ἐτι διεπλέξαντο ναόν, ουδὲ ἀρχὴν προσίεμαι τον λόγον τούτον» (Υπάρχει και ἄλλη παράδοση (για τη κίση του Ναού του Απόλλωνα στους Δελφούς), ὅτι τον ναό τον κατασκεύασε κάποιος κάτοικος των Δελφών που λεγόταν Πτεράς· το ὄνομα λοιπόν αὐτό δόθηκε στον ναό ἀπ' αὐτόν που τον κατασκεύασε. Ἀπὸ τον Πτερά αὐτόν λένε πως ονομάστηκε και η Κρητικὴ πόλη Ἀπτερεοί, με την προσθήκη ενός γράμματος. Ὅσα λένε σχετικά με τη φτέρη που φυτρώνει στα βουνά, ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ το φυτὸ αὐτό, ὅταν ἦταν ἀκόμη χλωρό, ἐπλεξαν ναό, δεν τα δέχομαι καθόλου» (Παυσανίας Φωκικὰ Χ 5.10).

Ὁ Στράβων, σχετικά με την Ἄπτερα και τις γειτονικὲς της πόλεις, αναφέρει: «Ἡ Κυδωνία εἶναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι ἀπέχει τόσο ἀπὸ την Κνωσό ὅσο και ἀπὸ τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Ἀπὸ την Ἄπτερα ἀπέχει 80 στάδια και ἄλλα 40 ἀπὸ τη θάλασσα. Το ἐπίγειο της Ἀπτερος εἶναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες εἶναι οἱ Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους εἶναι το ἱερό της Δίκτυνας. Ἀπέχουν κάπου 30 στάδια ἀπὸ τη θάλασσα κι ἀπὸ τη Φαλάσαρνα 60. παλιὰ κατοίκησαν ἐδὼ Ἀχαιοὶ και Λάκωνες. Τείχισαν ἓνα οχυρὸ μέρος <<Κωμηδὸν διώκουσιν πρότερον. Εἴτ' Ἀχαιοὶ και Λάκωνες συνώκησαν τειχίσαντες ἐρυμνὸν χωρίον βλέπον προς μεσημβρίαν»». (Στράβων Ι, C 479, 13).

Ὁ Ολλανδὸς περιηγητὴς - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ἀκριβὴς περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθεῖσα στην Ἑλληνικὴν παρὰ του Μ. Βεναρδου του Κρητὸς), σχετικά με την Ἄπτερα, αναφέρει τα εξής: « Ἡ πόλις Ἄπτερα, η οὕτω καλουμένη παρὰ τῷ Στράβωνος και Στεφάνου , Ἄπτερον δε παρὰ του Πλινίου, ἐκλήθη οὕτως ἐξ αἰτίας της μεταξύ των Μουσῶν και των Σειρῶνων μάχης ἣτις συνέβη πλησίον της πόλεων ταύτης, ου μακρὰν της θαλάσσης, εἰς ἓνα τόπον καλούμενον Μουσεῖον. Ἐπειδὴ λέγουσι ὅτι αἱ Σειρήνες, θελουσαι να συνερισθῶσι μετὰ των Μουσῶν περὶ της μουσικῆς, ἀφού ἐνικήθησαν συνέλαβαν τόσον πείσμα, ὀργὴν και λύπην, ὥστε ἐκτέλασαι (μαδούσαι) ὅλα τα πτερά ἀπὸ τας πτέρυγας των, ἐρρίφθησαν εἰς την θάλασσαν. Ἐκ τούτων η πλησιόχωρος πόλις ὠνομάστη Ἀπτέρα, ἣτοι χωρὶς πτερά. Ὁ ποιητὴς Ἀύσων ἀναφέρει περὶ ταύτης της ἐρψιδος των Μουσῶν και των Σειρήνων . Ὡς τόσον ο Ευσέβιος και ο Ἱερώνυμος ἀναφέρουσιν, ὅτι ἦτο το πάλαι κάποιος Ἀπτέρας, ὅστις ἐβασίλευσε εἰς την νήσον της Κρήτης, και ἐκτίσεν ἐκεῖ πόλιν. Φαίνεται λοιπόν, ὅτι αὐτὴ ἐστὶ, περὶ ἣς ὀμιλήσαμεν, την ὁποῖαν ὠνόμασιν ἀπὸ το Ἀπτέρας ὄνομα αὐτοῦ. Ὁ δε Παυσανίας καλεῖ τούτον τον βασιλέα Πτέρα, προσθεῖς, ὅτι ἀπὸ αὐτόν ὠνομάσθη και η πόλις, προσθέσει ενός στοιχείου προ της πρώτης συλλαβῆς».



**Ημίδραχμο Ἄπτερας
330 – 270 π.Χ., με θεά
Ἄρτεμη/ Βριτομαρτη
και πολεμιστή**



Αργυρός στατήρας
Άπτερας, 330 - 300
π.Χ.,



Αργυρός στατήρας
Άπτερας, 4ος αι. π.Χ.,



Νόμισμα Άπτερας,
250 - 67 π.Χ.,



Νόμισμα Άπτερας,
250 - 67 μ.Χ.,



Αργυρός στατήρας
Άπτερας, 250 - 67
π.Χ.,



31. Η ΕΛΥΡΟΣ

Η Έλυρος (Σκύλαξ 47) ήταν κτισμένη στο λόφο "Κεφάλι", 500 μ. νοτιοδυτικά του χωριού Ροδοβάνι της επαρχίας Σελίνου. Η Έλυρος είχε για επίνειά της τη Συία (τώρα Σούγια) και τη Λισσό, στο σημερινό κόλπο του Αγίου Κύρκου. Φαίρεται ως ιδιαίτερη πατρίδα του Θάλητα, που ήταν ο πρώτος περίφημος αρχαίος μελωπιός και ένας από αυτούς που μετέφερε το μινωικό πολιτισμό στη Σπάρτη. Εκεί τιμούσαν ιδιαίτερα τον Απόλλωνα και τους ήρωες Φυλακίδη και Φιλάνδρο, γιο του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο Πausanίας στα Φωκικά αναφέρει ότι ο Απόλλων (ύστερα από το φόνο του Πύθωνος) κατέφυγε στην Τάρρα όπου γίνονταν τελετές καθαρτήριες στον ιερέα Καρμάνορα για εξιλασμό. Εκεί ο Απόλλωνας με τη Ακακαλλίδα γέννησε δίδυμα, το Φυλακίδη και το Φιλάνδρο, που τους θήλασε μια αίγα και για αυτό οι Ελύριοι αφιέρωσαν στους Δελφούς μια χαλκή αίγα που θήλαζε δύο νήπια, πρβ: «ἔστι δε εν τοις Κρητικοῖς ὄρεσι και κατ' ἐμὲ ἐτι Έλυρος πόλις: οὔτοι ουν αίγα χαλκήν απέστειλαν ες Δελφούς, δίδωσι δε νηπίοις ἢ αἰξ Φυλακίδη και Φιλάνδρω γάλα: παιδας δε αυτοῦς οι Ελύριοι φασιν Απόλλωνός τε είναι και Ακακαλλίδος νύμφης, συγγενέσθαι δε τη Ακακαλλίδι Απόλλωνα εν πόλει Τάρρα και οίκω Καρμάνορος» («Στα βουνά της Κρήτης υπάρχει και στην εποχή μου μια πόλη Έλυρος. Στους Δελφούς οι κάτοικοί της έστειλαν χαλκινή κατσίκα που παριστάνεται να τρέφει με το γάλα της τον Φυλακίδη και τον Φιλάνδρο. Οι Ελύριοι λένε ότι αυτά τα παιδιά ήταν γιοι του Απόλλωνα και της νύμφης

Ακακαλλίδας. Ο θεός ενώθηκε μαζί της στο σπίτι του Καρμάνορα, στην πόλη Τάρρα), (Παυσανία, Φωκικά Χ,16,5)

Η Έλυρος κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, όπως προκύπτει από αρχαίες επιγραφές, υπήρξε μέλος της "Ομοσπονδίας των Ορειών", μαζί με τις πόλεις Υρτακίνα, Λισό, Ποικιλασσό και Τάρρα. Αναφέρεται και μεταξύ των Κρητικών πόλεων που υπέγραψαν τη συμμαχία με τον Ευμένη Β΄ της Περγάμου το 183 π.Χ.

Ο Στεφανος Βυζάντιος στα Εθνικά, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Έλυρος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν Κρήτη, ο πολίτης Ελύριος». Και επίσης: «Συία, πόλις μικρά Κρήτης, επίνειον ούσα της Ελύρου, ο πολίτης Συιάτης και Συιεύς». (Στέφανος Βυζάντιος, Εθνικά). Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνικήν παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την πόλη Έλυρος, αναφέρει τα εξής, αντλώντας πληροφορίες από τον Παυσανία, τον Αθήναιο και το Στ. Βυζάντιο: <<Έλυρος. Η πόλις Έλυρος έκειτο, κατά τον Παυσανίαν, επί των ορέων της Κρήτης. Διηγούται, ότι οι κάτοικοι αυτής έστειλαν εις το μαντείο του Απόλλωνος εις τους Δελφούς μίαν αίγα χαλκίνην, ήτις είχε γαλακτοτροφήσει τον Φυλακίδην και τον Φίλανδρον, τους τιμώμενους από τους κατοίκους της Ελύρου δια τέκνα του Απόλλωνος και της νύμφης Ακακάλλης. Ο Σουίδα λέγει, ότι Θαλήτας, ο πρώτος Λυρικός ποιητής, όστις έζη πριν του Ομήρου, ήτον εις των κατοίκων ταύτης της πόλεως». «Συία. Η Συία ήτο μία μικρά πόλις και ο ναυσταθμος των πλοίων της πόλεως Ελύρας». «Εστι δε και εν τοις Κρητικοίς όρεσι και κατ' εμέ Έλυρος πόλις' ούτοι ουν αίγα χαλκίνην απέστειλαν εις Δελφούς' δίδωσι δε νηπίοις η αίξ Φυλακίδι και Φίλανδρω γάλα, παιδα δε αυτούς οι Ελύριοι φασίν Απόλλωνος τε είναι και Ακακαλλίδος Νύμφης» (Παυσανίας). «Θαλήτας Κρης Ελύριος λυρικός γεγονώς προ Ομήρου {Αθήν.}>>>».





Δραχμή Έλυρίων, 330/270 π.Χ.

Δραχμή Έλυρίων, 4ος αι. π.Χ.

32. Η ΠΟΛΙΧΝΑ Ή ΠΟΛΙΧΝΗ

Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Πολίχνα, πόλις τῆς Τρωάδος, οἱ πολῖται Πολιχναῖοι, ἔστι καὶ Κρήτης Πολίχνη πόλις, ἧς ὁ πολίτης Πολιχνίτης». Ἡ Πολίχνα ἢ Πολίχνη ἦταν πόλη γειτονικὴ τῆς Κυδωνίας, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς χωρίο τοῦ Θουκυδίδου <<Πολυχνίταις χαριζόμενος ομόροις Κυδωνιατῶν>>. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει (βιβλ.7,170) ὅτι ὅλοι οἱ Κρητικοὶ πήραν μέρος στὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Σικελίας, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ θάνατο τοῦ Μίνωα πλὴν Πολιχνιτῶν καὶ Πρασιῶν. Ὁ Θουκυδίδης (βιβλ.2,85) ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι προσπάθησαν νὰ καταλάβουν τὴν Κυδωνία τὸ 429 π.Χ. στέλλοντας 20 πλοῖα στους Πολιχνίτες, ποὺ βρισκόταν σὲ πόλεμο με τοὺς Κυδωνιάτες, ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωσαν.

33. Η ΠΟΛΥΡΡΗΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΙ ΚΙΣΑΜΟΥ

Ἡ Πολυρρηνία βρισκόταν στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ Πολυρρηνία Κισάμου, 6 χιλ. νοτιῶς ἀπὸ τὸ Καστέλι Κισάμου. Ὁ Στράβων, σχετικά με τὴν Πολυρρηνία καὶ τὶς γειτονικὲς τῆς πόλεις, ἀναφέρει: «Ἡ Κυδωνία εἶναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, πρὸς τὴ Λακωνία, καὶ ἀπέχει τόσο ἀπὸ τὴν Κνωσό ὅσο καὶ ἀπὸ τὴ Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Ἀπὸ τὴν Ἄπτερα ἀπέχει 80 στάδια καὶ ἄλλα 40 ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ ἐπίνειο τῆς Ἀπτερος εἶναι ἡ Κίσαμος. Στὰ δυτικὰ, γείτονες με τοὺς Κυδωνιάτες εἶναι οἱ Πολυρρηνῖοι. Στὰ μέρη τοὺς εἶναι τὸ ἱερὸ τῆς Δίκτυνας. Ἀπέχουν κάπου 30 στάδια ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ τὴ Φαλάσαρνα 60. παλιὰ κατοίκησαν ἐδῶ Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες. Τείχισαν ἓνα οὐχρὸ μέρος <<Κωμηδὸν δῶκουν πρότερον. Εἴτ' Ἀχαιοὶ καὶ Λάκωνες συνώκησαν τειχίσαντες ἐρυμνὸν χωρίον βλέπον πρὸς μεσημβρίαν>>. (Στράβων Ι, C 479, 13). Ὁ Στέφανος Βυζάντιος γιὰ τὴν Πολυρρηνία ἀναφέρει τὰ ἐξῆς: «Πολύρρην, πόλις Κρήτης, ἀπὸ τοῦ πολλά βήνεα, τούτέστι πρόβατα ἔχειν. ὁ πολίτης Πολυρρηνῖος (Ἡ Πολυρρηνία εἶναι πόλη τῆς Κρήτης καὶ λέγεται ἔτσι ἐπειδὴ ἔχει πολλά ρήνεα, δηλαδὴ πρόβατα)». Στὸ βενετσιάνικο κάστρο τῆς Κισάμου, οφείλεται ἡ σημερινὴ ὀνομασία τῆς πόλης Καστέλι Κισάμου.



Αργυρός στατήρας Πολυρηνίας Κρήτης με τον Ποσειδώνα και ταύρο Κρήτης (Δώρο Ποσειδώνα στο Μίνωα). Ο ταύρος αυτός ήταν πατέρας του Μινώταυρου.



Αργυρός στατήρας Πολυρηνίων 330 π.Χ.



Αργυρή δραχμή Πολυρηνίων, 300 – 270 π.Χ.



Νόμισμα Πολυρηνίου, 330-280 π.Χ.





Διόβολο Πολυρρήνιων με Δικτυνα και Απόλλωνα

34. Η ΥΡΤΑΚΙΝΑ ή ΥΡΤΑΚΟΣ

Η Υρτακίνα ήταν κτισμένη σε ένα δυσπρόσιτο ύψωμα (το σήμερα ονομαζόμενο "Καστρί") κοντά στο χωριό Τεμένια Σελίνου. Ο Στέφανος Βυζάντιος για την πολη αυτή τα εξής: «Υρτακός (Πτολεμαίος ΙΙΙ, 17, 10) ή και Υρτακίνος, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Υρτακίνος. Πολύβιος δε το θηλυκόν Υρτακίνη από τού Υρτακίνος εθνικού, από Υρτάκου δε Υρτάκιος». Σύμφωνα με τις φιλολογικές πηγές και κυρίως τις επιγραφικές μαρτυρίες και τη μελέτη της νομισματικής, μέσα από την Ομοσπονδία των Ορειών, η Έλυρος, η Υρτακίνα, η Λισός, η Ποικιλασσός και η Τάρρα αντιμετώπισαν από κοινού την εσωτερική και εξωτερική πολιτική του νησιού για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, διατηρώντας συγχρόνως και την αυτονομία τους. Μαζί με τη Λισό, η Υρτακίνα βάζει στις αρχές του 3ου αι. π.Χ. τις βάσεις για τη σύσταση της Ομοσπονδίας των Ορειών, δημιουργώντας τον πρώτο κοινό μεταξύ τους νομισματικό τύπο.



Αργυρή δραχμή Υρτακινίων, 3ος αι.



Αργυρή δραχμή Υρτακινίων, 3ος αι.

35. ΤΟ ΑΜΦΙΜΑΛΛΙΟΝ ή ΑΜΦΙΜΑΛΛΑ – ΣΟΥΔΑ

Το Αμφιμάλιον ή Αμφίμαλα, το οποίο βρισκόταν στη Γεωργιούπολη Αποκορώνου, ήταν Επίνειο της Λάππας (Στράβων 10,475) Ήταν πάνω στο γήλοφο που λέγεται σήμερα του Βένου ή Κεφάλα, 1200μ. Δυτικά της Γεωργιούπολης. Ο Μαρκιανός· Μενιπ-

πος· Σταδιασμο (Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum), σχετικά με το Αμφιμάλλον, αναφέρει: «Το δε ένθεν ισθμός έστιν ως εκατόν σταδίων, έχων κατοικίαν προς με τη βορειώ θαλλάττη Αμφιμάλλον' προς δε τη νοτίω, Φοίνικα των Λαππέων. Mensural recta est». Ο Στέφανος Βυζάντιος, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης, από Αμφιμάλλου, ο πολίτης Αμφιμαλλιεύς ή Αμφιμάλλιος, λέγεται και Αμφιμάλλα και το έθνκόν Αμφιμαλλαίος». Ο Ολλανδός περιηγητής - κατάσκοπος Dapper Olfert (1636-1689) στο βιβλίο του «Description exacte des isles de l'Archipel» («Ακριβής περιγραφή της Κρήτης», μεταφρασθείσα στην Ελληνική παρά του Μ. Βεναρδου του Κρητός), σχετικά με την οπόλι Αμφιμάλλιον ή Αμφιμακλλα, αναφέρει: «Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης από Αμφιμάλλου' λέγεται και Αμφιμάλλα (Στέφανος Βυζάντιος)». Ο ίδιος αναφέρει επίσης: «Αμφιμάλλα. Η πόλις Αμφιμάλλα ή Αμφιμάλλιον ωνομάσθη ούτως υπό Αμφιμάλλου τινός, κατοίκου της νήσου, εξ ου και ο κόλπος του Αμφιμάλλου (ο ήδη γνωστός εις τους Ιταλούς υπο το όνομα Κόλφος της Σούδας, από το φρούριον του αυτού ονόματος κτισμένου επι μιας αποτόμου πέτρας, εγγιζούσης αυτό) έλαβεν ίδιον όνομα». Σημειωτέον ότι η ιταλική λέξη «σουδα» (suda) σημαίνει στενή δίοδος.

36. Η ΦΑΛΑΣΑΡΝΑ

Η αρχαία πόλη Φαλάσαρνα, που σήμερα είναι γνωστή και για την ωραία παραλία της, βρισκόταν στο δυτικότερο άκρο της Κρήτης (σήμερα ακρωτήρι Κούτρι Κισάμου), σύμφωνα με το Στράβωνα (Γεωγραφικά 10): «Τωνδὲ άκρων (Κρήτης) το μεν εσπεριόν έτσι το περί Φαλάσαρνα...». Ο Στράβων, σχετικά με τις γειτονικές της πόλεις, αναφέρει: «Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την Άπτερα απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίγειο της Απτερος είναι η Κίσαμος. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι Πολυρρήνιοι. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυνας. Απέχουν κάπου 30 στάδια από τη θάλασσα κι από τη Φαλάσαρνα 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος που βλέπει προς το νότο» (ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ I, IV, C 474-479, 134). Ομοίως ο Σκύλακας στον «Περιπλους», σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει ότι η Φαλάσαρνα είναι η πρώτη πόλη της Κρήτης από δυτικά και λιμάνι κλειστό: «Πόλεις πολλαί εν Κρήτη. Κρήτης θέσις ως ακρωτηρίων. Έστι πρώτη πόλις προς ήλιον δυόμενον η προειρημένη Φαλάσαρνα και λιμήν κλειστός» («Περιπλους» Σκυλακα - Scylacis Cazryandensis «Periploys»). Ο Στέφανος Βυζάντιος στα Εθνικά, σχετικά με την πόλη αυτή, αναφέρει: «Φαλάσαρνα, πόλις Κρήτης, από Φαλασάρνης, ο πολίτης Φαλασάρνιος, ως Ξενίων φησί». Ο Μαρκιανός· Μενίππος· Σταδιασμος. Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum, σχετικά με τη Φαλασσαρνα αναφέρει: «Η πόλη «Φαλάνσαρναν» = η Φαλασσαρνα («Scylax haec dicit: Ο διάπλους δε από Λακεδαίμονος, έως επι το ακρωτήριον της Κρήτης, εφ ου εστί πόλις Φαλασσαρνα, ημέρας δρομός».



Στατήρας Φαλάσαρνας, 330 – 270 .π.Χ., με κεφαλή Δίκτυνας και τρίαίνα

Η Βριτόμαρτη εν ζωή ήταν μια κρητικά κοπέλα, η οποία εκεί που έπαιζε έπεσε από απροσεξία στη θάλασσα και την έσωσαν με τα δίκτυα τους οι ψαράδες. Αυτή από ευγνωμοσύνη έγινε στο εξής φίλη τους και τους βοηθούσε . Ο λόγος που μετά το θάνατο και τη μετάστασή της στους ουρανούς ανακηρύχθηκε θεά προστάτιδα των Ψαράδων, κάτι ως έγινε και με τον Αγ. Νικόλαο. Σύμφωνα με τον Καλλίμαχο, η Βριτόμαρτης έπεσε από το βουνό Δίκη στα δίκτυα των Ψαράδων, γιατί την κυνηγούσε ο Μίνωας να τη βιάσει, κάτι για το οποίο ο Στράβωνας απεκάλεσε τον Καλλίμαχο υβριστή ..

**Στατήρας Φαλάσαρνας, 350 – 300 .π.Χ., με κεφαλή Δίκτυνας και τρίαίνα**

Αργυρή δραχμή Φαλασαρνας 300 – 270 π.Χ., με τη θεά Δίκτυννα (Βριτόμαρτη)



Αργυρή στατηρας Φαλασαρνας 300 – 270 π.Χ., με τη θεά Δίκτυννα (Βριτόμαρτη)



37. Η ΑΡΑΔΗΝ Ή ΗΡΑΔΗΝ ΚΑΙ Η ΑΝΩΠΟΛΗ ΣΦΑΚΙΩΝ

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά» του αναφέρει: «Αραδὴν, πόλις Κρήτης, ἢ καὶ Ἀνώπολις λέγεται διὰ τὸ ἄνω εἶναι, ὁ πολίτης ἀπὸ τῆς γενικῆς Αραδῆνιος, ὡς Αραφῆνος Αραφῆνιος». Επομένως κατὰ τὸ Στ. Βυζάντιο ἡ Ἀνώπολις καὶ ἡ Αραδὴν ἦταν μία καὶ ἡ αὐτὴ πόλις. Ὡστόσο ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες ἐπιγραφές προκύπτει ὅτι εἴχαμε δύο γειτονικὲς πόλεις στὰ Λευκὰ ὄρη τῆς Κρήτης, ποὺ ἀρχικὰ ἡ Ἀνώπολις ἦταν οἰκισμὸς τῆς Αραδῆν καὶ μετὰ καὶ οἱ δύο αὐτόνομες. Ἡ Ἀνώπολις μαζί με τὴν Ἀράδενα καὶ τὴν Ποικιλασσό, συγκαταλέγονται στὶς πόλεις ποὺ υπέγραψαν συνθήκη με τὸν Εὐμένη Β' τῆς Περγάμου τὸ 183 π.Χ., ἄρα τότε καὶ οἱ τρεῖς αὐτές πόλεις ἦταν αὐτόνομες, πρβ: «αγαθὴ τύχη. ἐπὶ τοῖσδε συνέθεντο τὴν φιλίαν καὶ συμμαχίαν εαυτοῖς τε καὶ ἐγγόνιοις εἰς ἅπαντα τὸν χρόνον vac. βασιλεὺς Εὐμένης καὶ Κρηταίων vac. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ἱεραπύτνιοι, Ἐλευθερναῖοι, Ἀπταραῖοι, Πολυρρήνιοι, Συβρίτιοι, Λαππαῖοι, Ἄξιοι, Πριανσιέες, Ἀλλαριώται, Ἀρ[κ]άδες, Κεραῖται, Πραῖσιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαῖοι, Ερῶνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Ἀπολλωνιάται, Ἐλύριοι, Ὑρτακίνιοι, Ἐλυταιεῖς, Ἀνω[πο]λίται, Ἡραδῆνιοι, Ἰστρώνιοι, Ταρραῖοι, [...].ἰοι, ὡς μεν [βα]σιλεὺς Εὐμένης ἀγει, ἔτους vac. τετάρτου καὶ δεκάτου, μηνὸς [Π]ανήμου, ὡς δε Κρηταεῖς κοσμοῦν...». Τα ερεῖπια τῆς Ἀρχαίας Αραδῆν ἢ Ἡραδῆν σώζονται στὴ θέση Πασσόπετρα, κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Ἀράδενα, ποὺ διασώζει τὸ ὄνομα. Εἰδικότερα ἡ Ἀράδενα βρίσκεται στὴ δυτικὴ πλευρὰ τοῦ ομώνυμου φαραγγιοῦ, στὴν ἐπαρχία Σφακίων, ποὺ χωρίζει τὸ οροπέδιο τῆς Ἀράδενας ἀπὸ τὸ οροπέδιο τῆς Ἀνώπολης, ἀνατολικά τῆς Ἁγίας Ροῦμελης καὶ κοντὰ στὸν Ἅγιο Ἰωάννη. Ἐπίγειο τῆς Ἀράδαινας ἦταν ὁ Φοῖνιξ. Ἡ ἀρχαία πόλις τῆς Ἀνώπολης ἦταν χτισμένη κοντὰ στὸ σημερινὸ χωριὸ Ἀνώπολης Σφακίων. Τα ερεῖπια τῆς ἀρχαίας Ἀνωπόλεως ἐντοπίζονται ἐπάνω στὸ λόφο τῆς Ἀγ. Αικατερίνης, στὰ δυτικὰ καὶ νοτιοδυτικὰ τοῦ σημερινοῦ ομώνυμου χωριοῦ. Εἶχε ἐπίγειο καὶ αὐτὴ τὴ Φοινικοῦσα, στὴ θέση τοῦ σημερινοῦ χωριοῦ, Λουτρό Σφακίων. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη υπήρχαν δύο πόλεις. Ἡ Ἀνώπολις καὶ ἡ Κάτωπόλις, ποὺ ἦταν γνωστὴ με τὸ ὄνομα Φοῖνικας, ὅπως ἀναφέρεται καὶ στὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων (27, 10). Κατὰ τὴν ἐνετικὴ καὶ τὴν τουρκικὴ περίοδο, τὸ οροπέδιο τῆς Ἀνώπολης, ὅπως ἐπίσης καὶ ἄλλα οροπέδια τῆς Κρήτης, ὅπως στὸ Λασιθί στὴ Δίκτη, στὸ Ἀσκύφου καὶ στὸν Καλλικράτη ἦταν ὀρμητήριο καὶ καταφύγιο ἐπαναστατῶν. Καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς ἐνετοὺς τὸ 1365 μετὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπανάστασης τῶν Καλλεργῶν, ξανακατοικήθηκε ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ ξανακαταστράφηκε – ὀλοσχερῶς – κατὰ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Δασκαλογιάννη το 1770. Ὁ Δασκαλογιάννης (Ἰωάννης Βλάχος) καταγόταν ἄλλωστε ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ τὴν παλιὰ ναυτικὴ οἰκογένεια τῶν Βλάχων. Ἡ ἐπανάσταση ἀπέτυχε, ἀφοῦ δὲν ἦρθε βοήθεια ἀπὸ τὴ Ρωσία, καὶ ἡ Ἀνώπολις καταστράφηκε, ἐνῶ ὁ ἴδιος γδάρθηκε ζωντανὸς στὸ Ἡράκλειο ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὶς 17 Ἰουνίου 1771.

38. Η ΤΑΡΡΑ

Η αρχαία πόλη Τάρρας βρισκόταν στη θέση του σημερινού οικισμού **Αγίας Ρουμέλης** στην ανατολική όχθη του χειμάρρου που διασχίζει το **φαράγγι της Σαμαριάς** και για την οποία ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει ότι πόλη με το όνομα Τάρρα υπάρχει και στη Λυδία και στον Καύκασο και αυτή στον Καύκασο είναι αποικία αυτής της Κρήτης, καθώς και ότι από την Κρητική Τάρρα κατάγεται ο συγγραφέας Λούκιος ή Λούκιλλος (βλέπε τα αμέσως κάτω), ο οποίος έγραψε τρία άριστα βιβλία περί παροιμιών, καθώς και ένα βιβλίο για την ιστορία και την ονομασία της Θεσσαλονίκης που παραθέτει απόσπασμα ο Στ. Βυζάντιος, πρβ: «Τάρρα, πόλις Λυδίας, αφ' ης Λεύκιος ο γραμματικός, ετέρα Κρήτης, εν η Ταρραίος Απόλλων τιμάται, έστι και άλλη πόλις Τάρρα παρά τον Καύκασον, Κρητών άποικος, Λούκιος δ' ήν από Τάρρης της Κρητικής πόλεως' φέρεται δε τούτου τα περί παροιμιών τρία βιβλία άριστα και περιγραμμάτων και τεχνικά γλαφυρότατα, το θηλυκόν και επι της χώρας Ταρραία»..... «*Θεσσαλονίκη, πόλις Μακεδονίας, ήτις άρα εκαλείτο Αλία, Κασσάνδρου κτίσμα*" ή ότι Φίλιππος του Αμύντου εκεί Θεπταλούς νικήσας ούτως εκάλεσε. Λούκιλλος δε ό Ταρραίος περί Θεσσαλονίκης βιβλίον έγραπεν, ος φησιν, ότι Φίλιππος θεασάμενος κόρην ευπρεπή και ευγενή, Ιάσονος γαρ ην αδελφιδή, έγημε, και τεκούσα τη εικοστή ημέρα τής λοχείας τέθνηκεν' αναλάβων ούν ο Φίλιππος το παιδίον έδωκε Νίκη τρέφειν και εκάλεσε Θεσσαλονίκην' ή γαρ μήτηρ του παιδίου Νικασίπολις εκέκλητο, Στράβων VIII. Ρ. 323, δε Θεσσαλονίκηϊαν αυτήν φησε το εθνικόν Θεσσαλονικεύς».

Ο Λούκιος ή Λούκιλος έγραψε και σχόλια στο τέταρτο βιβλίο του Απολλώνιου Ρόδιου «Αργοναυτικά». (sch. A.R. subser. 329,8-9 Wendel): «παράκειται τα σχόλια εκ των Λουκιλλου Ταρραίου και Σοφοκλείου και Θέωνος». Η κρητική πόλη Τάρρα αναφέρεται μεταξύ των πόλεων που υπόγραψαν τη συνθήκη το 170 π.Χ. με τον Ευμενή Β' της Περγάμου. **Η Τάρρα** αναφέρεται επίσης από τον Πτολεμαίο (Γεωγραφική Υφήγησις III, 15, 3). <<Νότιας πλευράς περιγραφή. Λίσσος...Τάρρο...Ποικιλασσός>>, καθώς και στους **Σταδισμούς της Μεγάλης Θαλάσσης** του Μαρκιανού: «Από Φοίνικος εις Τάρρον στάδιο ξ' (60) **πόλις μικρά έστιν έχει όρμον...**: από Τάρρον εις Ποικιλάσιον στάδιο...».

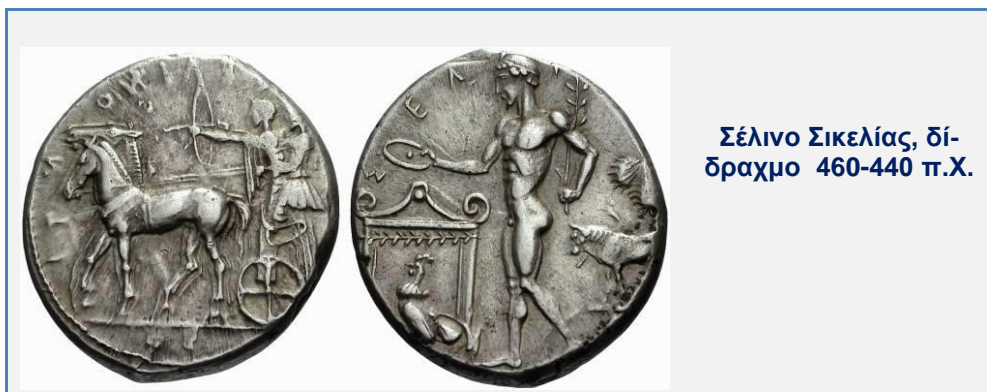
Ο Θεόφραστος στο «Περί Φυτών Ιστορία» (II, 2,2) αναφέρει: «Κυπάριττος δε παρά μεν τοις άλλοις από σπέρματος, εν Κρήτη δε και από του στελέχους, οίον επί της ορείας εν Τάρρα. Παρά τούτοις γαρ έστιν η κουριζομένη κυπάριττος. Αυτή δε από της τομής βλαστάνει πάντα τρόπον τεμνομένη και από γης και από του μέσου και από του ανωτέρω. Βλαστάνει δε **ενιαχού** και από των ριζών, σπανίως δε.». Ο Πausανίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο X 7.2) αναφέρει ότι από την πόλη Τάρρα της Κρήτης καταγόταν ο περίφημος ποιητής και μελωδός Χρυσόθεμις, που ήταν ο πρώτος νικητής στους αγώνες των Δελφών (στα Πύθια) και αυτό αφού πιο κάτω, στο κεφάλαιο X 16.5, λέει ότι ο πατέρας του Χρυσόθεμη, ο Καρμάνωρ, κατάγονταν από την πόλη Τάρρα της Κρήτης και εκεί αυτός έκανε καθαρμό στον Απόλλωνα, πρβ: «αρχαιοτάτον δε αγώνισμα γενέσθαι μνημονεύουσι και επ' ω πρώτον άθλα έθεσαν, άσαι ύμνον ες τον θεόν: και ήσε και ενίκησεν άδων Χρυσόθεμις εκ Κρήτης, ου δη ο πατήρ λέγεται Καρμάνωρ καθήραι Απόλλωνα. Χρυσοθέμιδος δε ύστερον Φιλάμμωνά τε ωδή μνημονεύουσι νικήσαι και επ' εκείνω Θάμυριν τον Φιλάμμωνος.» (Το πιο αρχαίο αγώνισμα για το οποίο πρώτα θέσπισαν βραβείο αναφέρουν ότι ήταν το να ψάλλουν ύμνο για τον θεό· έψαλε και νίκησε ο Χρυσόθεμις από την Κρήτη, του οποίου ο πατέρας, ο Καρμάνωρ, λένε ότι έκανε τον καθαρμό του Απόλλωνα. Μετά τον Χρυσόθεμη αναφέρουν ότι νίκησε στο άσμα ο Φιλάμμωνας και έπειτα ο Θάμυρις, γιος του Φιλάμμωνα). Πausανίας, Φωκικά (Κεφάλαιο X 7.2). Ο Πausανίας στα Φωκικά (Κεφάλαιο X 16) αναφέρει ότι ο **Απόλλων (ύστερα από το φόνο του Πύθωνος) κατέφυγε στην Τάρρα** όπου γίνονταν τελετές καθαρτήριες στον **ιερέα Καρμάνωρα για εξιλασμό. Εκεί ο Απόλλωνας με τη Ακακαλλίδα γέννησε δίδυμα, το Φυλακίδη και το Φιλανδρο, που τους θήλασε μια αίγα και για αυτό οι Ελύριοι αφιέρωσαν στους Δελφούς μια χαλκή αίγα που θήλαζε δύο νήπια, πρβ:** «έστι δε εν τοις Κρητικοίς όρεσι και κατ' εμέ έτι Έλυρος πόλις: ούτοι ουν αίγα χαλκήν απέστειλαν ες Δελφούς, δίδωσι δε νηπίοις ή αίξ Φυλακίδη και Φιλάνδρω γάλα: παιδας δε αυτούς οι Ελύριοι φα-

σιν Απόλλωνός τε είναι και Ακακαλλίδος νύμφης, συγγενέσθαι δε τη Ακακαλλίδι Απόλλωνα εν πόλει Τάρρα και οίκω Καρμάνορος» («Στα βουνά της Κρήτης υπάρχει και στην εποχή μου μια πόλη Έλυρος. Στους Δελφούς οι κάτοικοί της έστειλαν χάλκινη κατσίκα που παριστάνεται να τρέφει με το γάλα της τον Φυλακίδη και τον Φίλανδρο. Οι Ελύριοι λένε ότι αυτά τα παιδιά ήταν γιοι του Απόλλωνα και της νύμφης Ακακαλλίδας. Ο θεός ενώθηκε μαζί της στο σπίτι του Καρμάνορα, στην πόλη Τάρρα), (**Παυσανία, Φωκικά Χ,16,5**)

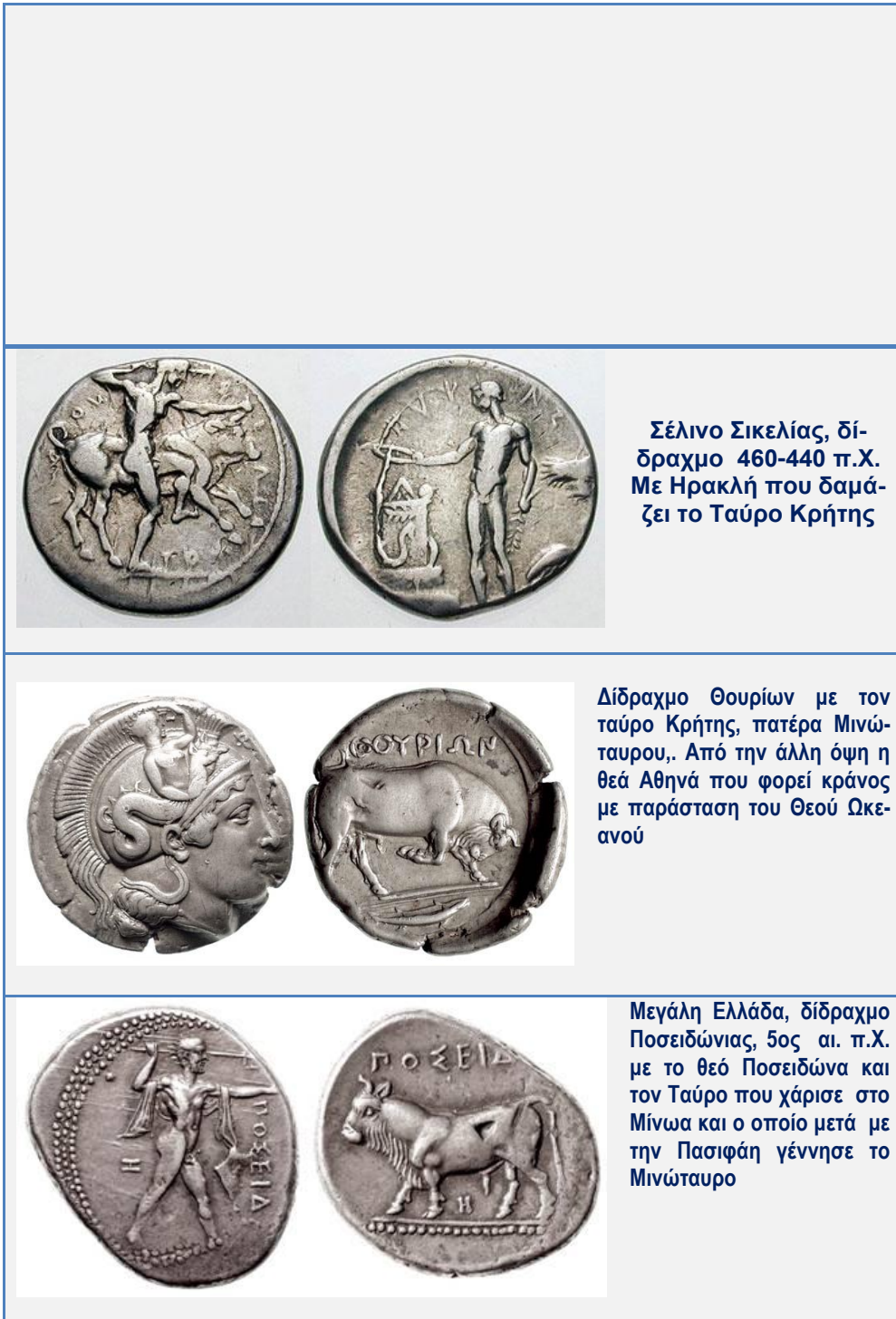
ΟΙ ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ

Κρητικές πόλεις εκτός της νήσου της Κρήτης υπήρχαν πάρα πολλές, αναρίθμητες όπως στις Κυκλάδες, στη Μ. Ασία, Σικελία, Ν. Ιταλία, Αφρική κ.α. Υπήρχαν και κάποιες που είχαν δημιουργηθεί κοινά με άλλες Ελληνικές πόλεις. Στη Μεγάλη Ελλάδα Κρητικές πόλεις ήσαν οι Θούριοι, ο Γέλας, το Σέλινο, η Απολλωνία, ο Ακράγας κ.α. και στη Μ. Ασία: η Μίλητος, οι Ερυθρές κ.α. Σύμφωνα με το Πάριο Χρονικό ο ίδιος ο Μίνωας αποίκησε την Απολλωνία το 1472 π.Χ. Ο Διόδωρος Σικελιώτης (βίβλος 4, 79) αναφέρει ότι οι πρώτες Ελληνικές πόλεις που δημιουργήθηκαν στη Νότιο Ιταλία (Magna Graecia) ήταν η Μινώα (Ακράγαντας) και η Έγγυος, που κτίστηκαν από τους ναύτες του Μίνωα. Ο Μίνωας, λέει, όταν έμαθε, ότι ο Δαίδαλος κατάφυγε στη Σικελία πήγε εκεί, για να τον βρει, όμως ο βασιλιάς Κώκαλος τον δολοφόνησε. Στη συνέχεια, οι Κρήτες ναύτες που τον συνόδευαν έθαψαν εκεί το πτώμα του και στη συνέχεια έκτισαν τις ως άνω πόλεις, απόγονοι των οποίων ήταν πολλοί Έλληνες της Ν. Ιταλίας. Ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει επίσης: «Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστειλε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ...» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει πολλές αποικίες των Κρητών, όπως τη Γάζα: Γάζα, πόλις Φοινίκης, νυν δε Παλαιστίνης προς της Αιγύπτου, εκλήθη και Αζα και μέχρι νυν Σύροι Άζαν αυτήν καλούσιν, από Αζονος τού παιδός Ηρακλέους, μυθολογούσι δε τινες από Διός κτισθήναι και εν αυτή απολιπείν την ιδίαν γάζαν, ούτω των Περσών τα χρήματα καλούντων, εκλήθη δε και Ιώνη, από της Ιούς προσπλευσάσης και μεινάσης αυτής εκεί. εκλήθη δε και Μινώα, ότι Μίνως συν τοις αδελφοίς Αιακώ και Ραδαμάνθει ιών εξ αυτού ταύτην εκάλεσεν, ένθεν και το του Κρηταίου Διός παρ' αυτοίς είναι, ο και καθ' ημάς εκάλουν Μαρνάν, ερμηνευόμενου Κρηταγενής, τας παρθένους γαρ ούτω Κρήτες προσαγορεύουσι, Μαρνάν, ο πολίτης Γαζαίος, λέγονται και Γαζηνοί παραλόγως, ως Παυσανίας, λέγονται και Γαζίται παρά τους εγχωρίους και οι κέραμοι λέγονται Γαζίται. και έστιν όμοιον τω Αιγινήται και Αιγινάιοι κατά την διαφοράν, εναντίον δε το των τύπων' οι μεν γαρ πολίται Αιγινήται και Γαζαίοι, οι δε κέραμοι Γαζίται και Αιγινάιοι εισί και διά του η έθνος Γαλατών των χρυσοφορούν ως Ευφορίων, λέγονται και δια του α Γαζάται, ως Πολυίστωρ. έστι και Γάζα τείχισμα Θράκης».



Σέλινο Σικελίας, δί-
δραχμο 460-440 π.Χ.



Σέλινο Σικελίας, δί-
δραχμο 460-440 π.Χ.
Με Ηρακλή που δαμά-
ζει το Ταύρο Κρήτης

Δίδραχμο Θουρίων με τον
ταύρο Κρήτης, πατέρα Μινώ-
ταυρου,. Από την άλλη όψη η
θεά Αθηνά που φορεί κράνος
με παράσταση του Θεού Ωκε-
ανού

Μεγάλη Ελλάδα, δίδραχμο
Ποσειδώνιας, 5ος αι. π.Χ.
με το θεό Ποσειδώνα και
τον Ταύρο που χάρισε στο
Μίνωα και ο οποίο μετά με
την Πασιφάη γέννησε το
Μινώταυρο

Ο ΜΙΝΩΑΣ ΚΑΙ Ο ΤΑΥΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ = ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΜΙΝΩΤΑΥΡΟΥ

Ο Διόδωρος (βίβλος 4, 77), σχετικά με τον ταύρο Κρήτης, τον πατέρα του Μινώταυρου, λέει τα εξής: «Σύμφωνα με το μύθο που μας παραδόθηκε, ο Μίνωας, σύμφωνα με τη συνήθεια, αφιέρωνε τον ωραιότερο ταύρο που γεννιόνταν στον Ποσειδώνα και τον θυσίαζε στο θεό. Καθώς ο ταύρος που γεννήθηκε τότε ήταν σπάνιας ομορφιάς, ο Μίνωας θυσίασε άλλον μικρότερης αξίας. Ο Ποσειδώνας θύμωσε με τον Μίνωα κι έκανε τη γυναίκα του την Πασιφάη να ερωτευθεί τον ταύρο. Με τη ευρηματικότητα του Δαίδαλου, η Πασιφάη έσμιξε με τον ταύρο και γέννησε το Μινώταυρο της μυθολογίας. Αυτός είχε διπλή φύση, το πάνω μέρος του σώματός του μέχρι τους ώμους ήταν

ταύρος, ενώ το υπόλοιπο άνθρωπος. Λέγεται, λοιπόν, πως, για να μένει το τέρας, ο Δαίδαλος έφτιαξε τον Λαβύρινθο, του οποίου οι δίοδοι ήταν ελικοειδείς και δεν μπορούσαν να βρουν την άκρη τους όσοι δεν τις ήξεραν και εκεί ζούσε ο Μινώταυρος που έτρωγε τους επτά νέους και επτά νέες που έστελναν οι Αθηναίοι».

Σύμφωνα με άλλη παραλλαγή του μύθου: Ο Δαίδαλος έφτιαξε μια ωραία χάλκινη ή ξύλινη αγελάδα που την έντυσε με προβιές αγελάδων που έγδαρε και μέσα της κλείστηκε η Πασιφάη. Και ήταν τόσο θαυμάσιο το κατασκεύασμα που ο ταύρος το νόμισε για ζωντανό και έτσι έγινε η τερατώδης ερωτική ένωση, η κτηνοβατική ερωτοτροπία, καρπός της οποίας ήταν ο ταυρόμορφος Αστέριος ή Μινώταυρος. (Ο μύθος αυτός είχε και διδακτική – επιμορφωτική αξία. Ήθελε την εποχή εκείνη να καταδείξει τι αποτελέσματα επιφέρουν οι κτηνοβασίες, οι αθετήσεις προς τα θεία κ.τ.λ.)

ΟΙ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
(Από το βιβλίο: ΟΙ 147 ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ ΤΟΥ Α. Θ. ΒΑΣΙΛΑΚΗ)

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

Άγνειον (Αγ. Σώστης Κισάμου)	Μινώα (Μαράθι Κυδωνίας)
Άκυτος (Θοδωρού)	Μυκήναι (δυτικά των Χανίων)
Αμφιμάλιον (Αμφίμαλα Αποκορώνου)	Μωδαίοι (μεταξύ Κισάμου και Κυδωνίας)
Ανώπολις (Ανώπολη Σφακίων)	Όριον (περιοχή Σελίνου)
Άπτερα (Παλαιόκαστρο Αποκορώνου)	Πελκίν (Πελεκάνες Σελίνου)
Αραδήν (Αράδαινα Σφακίων)	Πέργαμος (Κολυμπάρι Κισάμου)
Βιέννος (μεταξύ Φαλάσαρνας και Κριού μετώπου)	Ποικιλασός (Βουκιλάσι Σφακίων)
Δουλόπολις (κοντά στη Σκλαβοπούλα Σελίνου)	Πολίχνα (κοντά στην Κυδωνία)
Έλυρος (Ροδοβάνι Σελίνου)	Πολυρρηνία (Πολυρρήνια Κισάμου)
Ιναχώριο (κοντά στο Άνω Σφηνάρι Κισάμου)	Ραμνούς (Στόμιον Κισάμου)
Καινώ (Κάινα Αποκορώνου)	Συΐα (Σούγια Σελίνου)
Καλαμύδη(Παλαιόχωρα Σελίνου)	Τάνος (κοντά στην Κυδωνία, στον Αποκόρωνα)
Κάντανος (Κάντανος Σελίνου)	Τάρρα (Αγ. Ρούμελη Σφακίων)
Κάτρη (Λεκανοπέδιο Κράπης)	Τεγέα (κοντά στην Πολυρρήνια)
Κεραία (Ρόκκα Κισάμου)	Υδραμία (Δράμια Αποκορώνου)
Κίσαμος (Καστέλι Κισάμου)	Ύρτακος (Τεμένια Σελίνου)
Κίσαμος2 (Καλάμι Αποκορώνου)	Φαλάσαρνα (Ακρ. Κούτρι Κισάμου)
Κόριον (Λίμνη Κουρνά)	Φελαία (Ακρ. Τράχηλος Κισάμου)

Κυδωνία (Χανιά) Λισός (Αϊ Κυρκός Σελίνου)	Φοινικούς (Λουτρό Σφακίων) Χερσόνησος (Ακρ.Σφηνάρι Κισάμου)
--	--

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΡΕΘΥΜΝΗΣ

Αλλαρία (Σταυρωμένος Μυλοποτάμου} Αξός (Αξός Μυλοποτάμου) Απολλωνία (Ελεύθερνα) Αστάλη (Μπαλί Μυλοποτάμου) Άωρος (Ελεύθερνα) Βιώννος (Κεραμέ Αγ. Βασιλείου) Ελευθεραί (Ελεύθερνα) Ελεύθερνα (Ελεύθερνα Μυλοποτάμου) Θέραπναι (μεταξύ Ελεύθερνας και Κυδωνίας) Ιλλατία (μεταξύ Αλλαρίας και Συβρίτου) Λάμπη (Λάμπα) Λάμων (Πλακιάς Αγ. Βασιλείου) Λάμπα (Αργυρούπολη Ρεθυμνης) Μαραθούσα (Λάμπα;) Μύρινα (Σύβριτος) Όαξος (Αξός Μυλοποτάμου) Ολόπυξος (κοντά στον Πατσό Αμαρίου)	Όριον (Βυζαντινή πόλη, στη Βίραν επισκοπή Ρεθύμνης) Οσμίδα (Ονιθέ, κοινότητας Όρους Ρεθύμνου) Ρίθυμνα (Ριθυμνία) Ριθυμνία (Ρέθυμνο) Σάτρα (Ελεύθερνα) Σάωρος (Ελεύθερνα) Σιπιλήν (μεταξύ Ελεύθερνας - Κυδωνίας) Σισαία (Σίσεις Μυλοποτάμου) Σουλία(Αγ.Γαλήνη, Αγ.Βασιλείου) Σουλίνα (Σουλία) Σύβριτα (Σύβριτος) Σύβριτος (Θρόνος Αμαρίου) Τρίποδος (Τριπόδω Μυλοποτάμου) Φάλαννα (Γένη Αμαρίου) Φαλανναία (Φάλαννα) Φοίνιξ Λαμπαίων (Πλακιάς Αγ.Βασιλείου) Ψυχίον(Ακρ.Μέλισσα Αγ.Βασιλείου)
---	---

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αγία Τριάδα (Δυτικά Φαιστού) Άινα (Καστέλι Καινούργιου) Άλας (Λασαία) Άλασσα (Λασαία) Άλβα (Άρβη) Άλβη (Άρβη) Αμνισός (Καρτερός Πεδιάδος) Αμύκλειον(Κόκκινος Πύργος, Πυργιωτίσσας) Απολλωνία (Αγ. Πελαγία Μαλεβυζίου) Άρβις (Άρβη, Αμιρά βιάννου) Αρκάδες (Αφρατί Πεδιάδος)	πιθανότερη θέση το ανάκτορο του Γαλατά Πεδιάδος) Θήβη (Σίβα Πυργιωτίσσας) Ιεράπολις (Λεβήνα ή Μάλια) Καίρατος (Κνωσός) Καρνησσόπολις (Λύττος) Κνωσός (5 χιλ. από Ηράκλειο) Κρημνία (Γόρτυνα) Κύταιον (Παλαιόκαστρο Ρογδιάς Μαλεβυζίου) Λασαία (Ανατολικά από τους Καλούς Λιμένες) Λεβήν (Λέντας)
---	---

<p>Αρσινόη (Λιμάνι της Λύκτου) Άσος (κοντά στο Βουρβουλίτη Καινούργιου) Αστερουσία (Αστερούσια) Αυλών (Αυλή Πεδιάδος) Αχάρνα (Αρχάνες Τεμένους) Βήνη (περιοχή Γόρτυνας) Βιάννος (Άνω βιάννος) Βοίβη (Πόμπια Καινούργιου) Γληνός (Μεσαρά) Γόρτυν και Γορτύνη (κοντά στο χωριό Άγιοι Δέκα) Διατόνιον (Αϊτάνια Πεδιάδος ή μέρος της Λυκάστου) Δίον (Μεσαρά ή Φόδελε) Είνατος(ΤσούτσουροςΜονοφατσίου) Ελαία (Ελιά Πεδιάδος ή Γραμπούσα Κισάμου) Ελλωτίς (Γόρτυνα) Ελτυνία(Κουνάβοι Πεδιάδας) Ερταία (Όνομα πόλης ή θυλ. Εθνικού, σε επιγραφή της Κνωσού) Ηράκλεια (Ηράκλειο) Ηράκλειον (το Ηράκλειο) Θεναί (επαρχία Πεδιάδας, από Σαμπά μέχρι Αμνισό με</p>	<p>Λύκαστος (Βιτσιλιά Τεμένους) Λύκτος (Μεταξύ Ξιδά - Κασταμονίτσας και Ασκών Πεδιάδας) Μάλια; (Μάλια Πεδιάδος) Μάταλλον (Μάταλλα Πυργιώτισσας) Παννόνα (Αγ. Θωμάς Μονοφατσίου) Παντομάτριον (Φόδελε Μαλεβυζίου) Πριανσός(ΚαστελιανάΜονοφατσίου) Πύλωρος (Απεσωκάρι-Πλώρα Καινούργιου) Πύρανθος (Πυράθι Μονοφατσίου) Πριασιός (Πριανσός) Ραύκος (Αγ. Μύρων Μαλεβυζίου) Ριζηνία (Πρινιάς Μαλεβυζίου) Ρύτιον(Ροτάσι Μονοφατσίου) Στάλαι (Στήλαι) Στήλαι (κοντά στα Καστελιανά Μονοφατσίου) Τρίτα (Κνωσός) Τύλισ(σ)ος(Τύλισος Μαλεβυζίου) Υρσώ,εθνικό Υρταίοι (Μεσαρά) Φαιστός (Φαιστός Καινούργιου) Φαραί (Λιγόρτυνος) Χερρόνησος (Χερσόνησος Πεδιάδος)</p>
--	---

ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΝΟΜΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

<p>Άμπελος (Ξερόκαμπος Σητείας) Άηρος; (ίσως Ζήρος) Γουρνιά (19 χιλ. Αγ.Νικολάου - Σητείας) Γράμμιον (Ερημούπολη Σητείας) Δραγμός (Παλαίκαστρο Σητείας) Δρήρος (ύψωμα Αγ.Αντώνιος Νεάπολης Μεραμβέλου) Έρωνος (Παπούρα Λασιθίου) Ζάκρος (Κάτω Ζάκρος) Ήτις (Σητεία) Ιεράπυτνα (Ιεράπετρα Λασιθίου) Ιστρών (Καλό χωριό Ιεραπέτρας) Ίτανος (νότια Ερημούπολης Σητείας) Καμάρα (Αγ.Νικόλαος Μεραμβέλου) Λάρισα (Καλαμαύκα Ιεραπέτρας) Λατώ Ετέρα (3 χιλ. Β. της Κριτσάς Μεραμβέλου)</p>	<p>Λατώ προς Καμάραν (Αγ. Νικόλαος Μεραμβέλου) Μάλλα (Μάλλες Ιεραπέτρας) Μαρώνεια (πιθανόν Μαρωνιά Σητείας) Μίλητος (Μίλατος Μεραμβέλου) Μινώα (Παχειά Άμμος Ιεραπέτρας) Ναξία (κοντά στον Πλακιά Ελούντας) Ολούς (Ελούντα Λασιθίου) Πραισιός (Πραισιός) Πέτρα (περιοχή Ιεράπετρας) Πραισιός (Νέα Πραισιός Σητείας) Πρεπισίδαι (μεταξύ Δρήρου και Μιλάτου) Πρώνος (Έρωνος, Παπούρα Λασιθίου) Στρήνος (Ιστρών) Σύρινθος (Μακρύς Γιαλός Σητείας) Ώλερος (Μεσελέροι Ιεραπέτρας)</p>
--	--

ΚΕΙΜΕΝΑ ΜΕ ΑΡΧΑΙΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Α. ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΒΥΖΑΝΤΙΟΣ, «ΕΘΝΙΚΩΝ» (5^{ος} αι. μ.Χ.)

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά», σχετικά με τη νήσο Κρήτη, αναφέρει τα εξής: «Κρήτη, ή μεγίστη νήσος, ην Κρητήν έφη Αρχίλοχος κατά πλεονασμόν, οι μεν φασιν από τού κόρης κορήτην και Κρήτην κατά συγκοπήν, οι δε από Κρητός τού Διός και Ιδαίας νύμφης παιδός, οι δ' από Κρήτης μιας των Εσπερίδων, οι δε από τινος γηγενοούς Κρητός. άμεινον δε παρά το κρήσ κρητός Κρήτη, ως Θράκη και Χιτώνη και ευφρόνη, λέγεται και ποιητικώς Κρήται, λέγεται και Κρης Κρητός και Κρήση και Κρηταίος και θηλυκώς και ουδετέρως και Κρητεύς και Κρητήος και Κρητηίος κτητικόν" και θηλυκόν Κρητηνάς και Κρηταιεύς και Κρήσιος από τού Κρήσ, και Κρησιάς θηλυκών και Κρησία και Κρήσιον και από της Κρητός γενικής Κρήτης, και τροπή τού τι εις σ Κρήσις και τό κτητικόν Κρητικός, καλείται δε ή νήσος και Αερία και Χθονία και Ιδαία».

ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ:

Ο Στέφανος Βυζάντιος στα «Εθνικά», σχετικά με τις πόλεις της Κρήτης, αναφέρει τα εξής, που σημειωτέο σ' αυτά δεν κάνει ξεχώρη μνεία της Κνωσσού, αλλά απλώς την αναφέρει, για να προσδιορίσει τη θέση που βρίσκονταν κάποιες άλλες:

Αίπεια, πόλις Λακωνικής, ως Ζέλεια, καλήν τ' Αίπειαν και Πήδασον (Iliad. IX. 152). ούτω και η Κύπρου, τρίτη Κρήτης, ως Ελλάνικος, το εθνικόν Αίπεάτης, ως Κορσεάτης, Υδρεάτης έπι δε τών τοιούτων ενίστε μένοντος τού ι αφαιρείται το α, ως Δικαιαρχείτης, Σαμαρείτης, Ζελειτης, έσθ'ότε μένοντος τού ε, υφαιρουμένου του ι, το α εις ω αμείβεται, ως Ηρακλειώτης, Μαρεώτης.

Άλβα, πόλις Ιταλίας, ην έκτισαν οι από του Λαβινίου Λατίνου, Τρώες όντες, έστι δ' η Άλβα καθ' Ελλάδα λευκή κλίνεται δε Άλβας, ως Χάραξ έστί και Άλβη πόλις Κρήτης, το εθνικόν Αλβαιοσ, ως Θηβαιος,

Αλλάρια, πόλις τής Κρήτης, Πολύβιος τρισκαιδεκάτη, τό εθνικόν Αλλαριάτης, ως αυτόσ φησιν

Αμνισός, πόλις Κρήτης, αι (από) τούτου νύμφαι Αμνισιάδες και Αμνησίδες,

Αμύκλα, πόλις Λακωνική των εκατόν πόλεων, ήν Αμύκλας ο Λακεδαιμόνος υιός έκτισε..... έστί και πόλις Αμύκλαιον εν Κρήτη και όρμος. . . .

Αμφιμάλλιον, πόλις Κρήτης, από Αμφιμάλλου, ο πολίτης Αμφιμαλλιεύς ή Αμφιμάλλιος, λέγεται και Αμφίμαλλα και το έθνκόν Αμφιμαλλαίος,

Άξος, πόλις Κρήτης, ως Ηρόδοτος εν τετάρτη (c 154) το εθνικόν Άξιος.

Απολλωνία, πρώτη πόλις Ιλλυρίας, ήν ώκουν Ιλλυριοί κατ' Επίδαμνον ύστερον διακοσίων Κορινθίων αποικία εις αυτήν εστάλη, ής ηγείτο Γύλαξ, ος Γυλακίαν ωνόμασε τό εθνικόν Απολλωνιάτης και θηλυκόν Απολλωνιάτης..... ς' εν Κρήτη πρός τή Κνωσσώ..... εικοστή τρίτη Κρήτης, ή πάλαι Ελευθέρνα, Λίνου πατρίς, εκ ταύτης ο φυσικός Διογένης εικοστή τετάρτη εν Αιγύπτω.....

Άπερα, πόλις Κρήτης, από τής τών Μουσών και Σειρήνων έριδος, της εν τω μουσειο πλησίον της πόλεως και της θαλάττης τόπω τοιώσδε καλουμένω γενομένης, ενω μετά την εν μουσική νίκην των Μουσών αι Σειρήνες δυσφορούσα τα πτερά των ώμων απέβαλον και λευκαί γενόμεναι εις την θάλασσαν ένέβαλον έαυτάς όθεν ή πόλις Άπερα, αι δε πλησίον νήσοι Λευκαί. οι δε από Γλαύκου τού Κυρηναίου, ο πολίτης Απτεραίος, έστί και Λυκίας πόλις, ουδετέρως και αύτη και το εθνικόν Απτερεύς.

Αραδήν, πόλις Κρήτης, ή και Ανώπολις λέγεται διά το άνω είναι, ο πολίτης από τής γενικής Αραδήνιος, ως Αραφήνος Αραφήνιος

Αραδος, νήσος Φοινίκης, έστί και ετέρα της ερυθράς θαλάσσης, το εθνικόν Αράδιος, τρίτη Κρήτης, το εθνικόν Αράδιος Αραδία

Αρβις, ποταμός της Ινδικής έθνος Αρβες ή Αρβίται, έστί και εν Κρήτη Άρβιος όρος, ένθα τιμάται Άρβιος Ζεύς, Αρβιος ουν και ο κατοίκων, το όρος

Αρκάδες, πόλις Κρήτης ως Ξενίων εν Κρητικούς, οι πολίται ομοίως Αρκάδες. Δημήτριος δε ουκ Αρκάδας την πόλιν, αλλ' Αρκαδιαν φησίν, εκότας ουκ και το εθνικόν ταύτης Αρκάδες.

Άσος, πολίχνιον Κρήτης, ο πολίτης Ασιος, ούτω έκει τιμάται. και Ασίου Διός ιερόν αρχαιότατον. .

Αστερουσία, όρος Κρήτης προς το νότιο μέρος, αποβλέπον εις θάλασσαν, αφού και πόλις έπι τον Καύκασον. Ινδική Αστερουσία κέκλητα, Κρητών αποικίας εκεισε σταλείσης, οι οικήτορες Αστερουσιανοί και Αστερουσίες και Αστερούσιοι,

Άωρος, πόλις Κρήτης, από Αώρας νύμφης μετονομάσθη δ Ελευθήρα από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ο πολίτης Αωρος ή Αωρίτης, ως Αλωρίτης

Βήνη, πόλις Κρήτης υπό Γορτύνην τεταγμένη, τό εθνικόν Βηναίος, Ριανός γαρ ο ποιητής Βηναίος ήν ή Κερεάτης ή Κρής,

Βοίβη, έστι και εν Κρήτη Βοίβη της Γορτυνίδος και εν Μακεδονία λίμνη.

Βιέννος, πόλις Κρήτης, οι μεν από Βιέννου τού τών Κουρήτων ενός, οι δε από τής περί τον Αρη γενομένης βίας, ον ενταύθα (δεδέσθαι) φασίν από Ώτου και Εφιάλτου των παιδων Ποσειδώνος, και μέχρι και νύν τά καλούμενα εκατομόφνια θύεται τώ "Αρει ο πολίτης Βιέννιος, οι δε τιμάς αποπέμπεν τω Τεμελίω Δίι και Βιεννιο, έστι και ετέρα πόλις εν Γαλλία, αυχμού γάρ ποτε την σύμπασαν Κρήτην κατασχόντος εις έτερους τόπους απωκίζοντο, οικήσαι δέ τινας Υδρούντα τής Ιταλίας ούπω πεπολισμένον χρησμού δ' αυτούς δοθέντος, όπου έλωδέστατον τόπον θεάσονται, κατοικήσαι, ελθόντες ουν επί τον Ρόδανον ποταμών της Γαλλίας ελώδη όντα οικήσα, και την πόλιν ούτως ονομάσαι, επειδή μία τών συν αυτούς παρθένων, Βιαννα, καλουμένη, χορεύουσα υπό τινος χάσματος ελήφθη ής μνημονεύει πόλεως Ευσέβιος εν τή, εκκλησιαστική ιστορία (V 1) τό εθνικόν όμοίως Βιέννιος, ει μη κατά τον έγχώριον τύπον Βιεννήσιος, ως Λουγδουνήσιος, τής δε Βιέννης Βιενναίος,

Βοίον, ην Όμηρος έρικε Βοίβην λέγειν, έστι δε Δωρική πόλις ουδετέρως λεγομένη και θηλυκώς, έστι Βοιαί και Κρήτης πόλης, ο πολίτης Βοιάτης, ως Κάρυα Καρυάτης

Γόρτυν, πόλις Κρήτης ούτω δε δια του ν, από ήρωες Γόρτυος εκαλείτο δε και Λάρισσα. πρότερον γαρ εκαλείτο Έλλωτις ούτω-γάρ παρά Κρησίν η Ευρώπη, είτα Λάρισσα, είτα Κρημνια και ύστερον Γόρτυς, οι δε την αιτιατικήν οι μεν δυσιλλάβως Γόρτυν, οι δε τρισυλλάβως Γόρτυνά τε τεχόεσσαν (Iiad. II. 646"), οι δε Γόρτυναν, ως άμυναν.

Γράμμιον, πόλις εν Κρήτη, οι πολίται Γραμμάται και Γραμμήσιοι εισί δε Γραμμίται προς τη Κελτική έθνος

Δαίδαλα, πόλις ή χωρίον Στράβων ιδ και όρος τής Λυκίας τα Δαίδαλα, η δε πόλις από Δαιδάλου τού Ικάρου ή εν Λυκία, διά τινος γαρ έλους επορεύετο διά του Νίνου ποταμού, και υπό χερσύδρου δηχθέντα τελευτήσαι και εκεί ταφήνα και κτισθήναι πόλιν φησίν Αλέξανδρος εν Λυκιακούς, έστι και Ινδικής

και Κρήτης άλλης, ο πολίτης Δαιδαλεύς, ως Σαμόσατα Σαμοσατεύς, και Δαιδαλίσ το θηλυκόν

Δίκη, όρος Κρήτης, Καλλίμαχος Εκάλη, το εθνικόν Δικταίος και Δικταία.

Δούλων πόλης, πόλις Λιβύης. Εκαταίος εν έστι, φασί και κατά Κρήτην Δουλόπολιν είναι χιλιανδρου, σημειωτέον δ' ότι Κρατίνος εν Σέριφέρες πόλιν δούλων φησίν Απολλωνίου φήσαντος μηδέν ταύτας τις παραθέσεις εναλλάσσειν δίχα ποιητικής ανάγκης, ως φησί Κρατίνος.

Δραγμός, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν τους Κρητικούς, το εθνικόν Αράγγμιος ή Δραγμίτης, όπερ άμενον

Είνατος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων φησί. το εθνικόν Εινάτιος. τινές δε όρος και ποταμών, ενώ τιμάσθαι τήν Ειλείθειαν Εινατίην

Ελευθεραί, πόλις Βοιωτίας, από Ελευθήρος του Απόλλωνος, έστι και Κρήτης από Ελευθήρος ενός των Κουρήτων, ήτις και Σάωρος εκαλείτο από Σάωρης νύμφης, έστι και άλλη επί τω Ίστρω ποταμώ εν τω Πόντω, διά το φυγόντας Αιήτην τους περί Ιάσονα έχει του φόβου ελευθερωθήναι, έστι και πόλις Λυκίας από τινος νύμφης, ο πολίτης Ελευθερεύς ή Ελευθεραίος, ως Ηράκλειος.

Ελευθέρνα, πόλις Κρήτης, αφ' ενός των Κουρήτων, οι πολίται Ελευθερναίοι και Ελευθερνεύς.

Έλυρος, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων εν Κρήτη, ο πολίτης Ελύριος,

Ηράκλεια, πόλις Θράκης εν τω Πόντω διάσημος, β' Σικελίας..... ιζ' Κρήτης..... το εθνικόν Ηρακλεύς και Ηρακλειώτης και Ηρακλεώτης και Ηράκλειον και Ηρακλεωτικόν,

Ἦτεια, δῆμος Λακωνικῆς, καὶ τῆς Κρήτης πόλις, ὅθεν ἦν Μύσων εἰς τῶν ἐπτά σοφῶν χρηματίζων Ἦττειος, οὐ μέμνηται Πλάτων ἐν τῷ Πρωταγόρῳ, Χηνέα τοῦτον εἰπὼν, Δίδυμος δὲ συμποσιακῶν δεκάτῳ Ἦτιον αὐτὸν καλεῖ,

Θέναι, πόλις Κρήτης, τινὲς δὲ Ἀρκαδίας, οἱ δὲ ὄρος, τὸ ἐθνικὸν Θεναίος καὶ Θεναία καὶ Θεναίς.

Ιεράπολις, μετὰ Φρυγίας καὶ Λυδίας πόλις, θερμῶν ὑδάτων πολλῶν πλήθουσα, ἀπὸ τοῦ ἱερά πολλά ἔχειν. β' Κρήτης, γ' Συρίας, ἢ καὶ Ιερόπολις διὰ τοῦ ο. τετάρτη Καρίας, τὰ ἐθνικὰ Ιεροπολίται, ἀφ' οὗ Νικάνωρ ὁ νέος Ὀμηρος καὶ Πόπλιος καὶ Σαραπίων στωικοὶ καὶ ἄλλοι πλείστοι Ιεροπολίται.

Ιεράπυτνα, πόλις Κρήτης, ἢ πρότερον Κύρβα, εἶτα Πύτνα, εἶτα Κάμιρος, εἶθ' οὕτως Ιεράπυτνα, τὸ ἐθνικὸν Ιεραπύτνιος,

Ἰλαττία, πόλις Κρήτης, Πολύβιος τρισκαίδεκάτῳ, τὸ ἐθνικὸν Ἰλάττιος,

Ἰστρος, πόλις Κρήτης, ἦν Ἀρτεμίδωρος Ἰστρονὰ φησὶ. δευτέρα πόλις ἐν τῷ Πόντῳ, τὸ ἐθνικὸν Ἰστριος καὶ Ἰστριεύς

Ἰτανός, πόλις ἐν Κρήτῃ, ἀπὸ Ἰτανοῦ Φοῖνικος, ἢ τῶν Κουρήτων ἐνός μιγάδος, οἱ πολῖται Ἰτάνιοι, ἔστι καὶ ἄκρα.

Καμάρα, πόλις Κρήτης, καὶ ὁ πολίτης Καμαραῖος, Ξενίων ἐν Κρητικοῖς φησιν, ἣτις Λατῶ ἐλέγετο

Κάντανος, πόλις Κρήτης, ὡς Ξενίων ἐν περιορίῳ Κρητικοῦ τόπου, τὸ ἐθνικὸν Καντάνιος,

Κάτρη, πόλις Κρήτης, τὸν Ἰωνικὸν ἔχουσα τρόπον, ὡς Ἡρωδιανός περὶ τῆς Οὐλύκρης γράφων, τὸ ἐθνικὸν Κατραῖός, ὡς Ἀσκραῖος.

Καῦνος, πόλις Καρίας, ἀπὸ Καύνου, οὐ ἢ Βιβλῖς ἀδελφὴ ἐρασθεῖσα φεύγοντος ἐκείνου ἀπήγγεστο, ὅθεν ἢ παροιμία ὁ Καύνιος ἔρωσ, ἔστι δὲ νοσώδης, ὅθεν καὶ Στρατόνικος ὁ κιθαριστὴς ἰδὼν ἐπιμελῶς χλωροὺς τοὺς Καυνίους ἔφη "οἷη περ φύλλων γενεή, τοῖη δὲ καὶ ἀνδρῶν, ἔστι καὶ ἄλλη πόλις ἐν Κρήτῃ, τὸ ἐθνικὸν Καύνιος καὶ Καυνία καὶ Καυναῖος

Κόριον, τόπος ἐν Κρήτῃ ἀπὸ κόρης τινός, ὁ πολίτης Κορήσιος καὶ λιμνὴ Κορησία καὶ Ἀθηνὰς ἱερὸν Κορησίας, ταῦτα δὲ ἀπὸ τοῦ κόρη γέγονεν, ἀπὸ δὲ τοῦ Κόριον τὸ ἀνάλογον Κοριεύς,

Κυδωνία, πόλις Κρήτης, ἢ πρότερον Ἀπολλωνία, ἀπὸ Κύδωνος τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ Ἀκακάλλιδος τῆς Μίνωος θυγατρὸς, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη Λιβύης, ὁ πολίτης Κυδωνιάτης καὶ Κύδων καὶ Κυδώνιος καὶ Κυδωναῖος καὶ Κυδωνίς θηλυκῶς καὶ Κυδωνικός ἀνήρ.

Κύτα, πόλις Κολχική, πατρίς Μηδείας, ἔστι καὶ ἄλλη Σκυθίας, ὁ πολίτης Κυταῖος, ἐξ οὗ καὶ Κυταιεύς" πύργους εἰσόψεσθε Κυταιέος Αἰήταο....., ἔστι καὶ Κύταιον πόλις Κρήτης

Λάμπη, πόλις Κρήτης, Ἀγαμέμνωνος κτίσμα, ἀπὸ Λάμπου τοῦ Ταρραίου, τὸ ἐθνικὸν Λαμπαῖος. Κλαύδιος δὲ Ἰούλιος Λαμπέας αὐτοῦς φησιν, ἔστι καὶ δευτέρα τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ τρίτη τῆς Ἀργολίδος, ὡς Φίλων Ξενίων δὲ ἐν Κρητικοῖς διὰ δύο πῖ γράφει τὴν πόλιν τὴν Κρητικὴν καὶ διὰ δύο α καὶ διὰ τοῦ η.

Λάρισσα, πόλις, πρώτη Θεσσαλίας, ἢ πρὸς τὸ Πηνειό, ἦν Ἀκρίσιος ἐκτίσεν, δευτέρα ἡ Κρεμαστή, ὑπὸ τινῶν δὲ Πελασγία..... ἐννάτη Κρήτης, δεκάτη Ἀττικῆς ἔστι Λάρισσα

Λύκαστος, πόλις Κρήτης. "Ὀμηρος", Λύκτον Μίλητόν τε καὶ ἀργινόμεντα Λύκαστον, ἀπὸ Λυκάστου αὐτόχθονος, ὁ πολίτης Λυκάστιος» « Λύκαστος δὲ ἀπὸ Λυκάστου, φασίν, αὐτόχθονος ἢ παιδὸς τοῦ Μίνωος, ἔστι δὲ καὶ Ποντικὴ Λύκαστος κατὰ τὸν γραφέα τῶν ἐθνικῶν, ὡς λέγει καὶ ὅτι τὴν Κρητικὴν Λύκαστον ὀξύνουσιν οἱ ἐγχώριοι, οὐκ ἐπικρατεῖ δὲ, φησίν, ἢ ἐθνικὴ παράδοσις, τοῦτέστι παρὰ τοῖς ἄλλοις οὐκ ὀξύνεται.

Λύκτος, πόλις Κρήτης, ἀπὸ Λύκτου τοῦ Λυκάονος, ἐνίοι Λύττον φασίν αὐτὴν διὰ τὸ κείσθαι ἐν μετεώρῳ τόπῳ τὸ γὰρ ἄνω καὶ ὑψηλὸν λύττον φασί, τὸ ἐθνικὸν Λύκτιος, καὶ θηλυκὸν Λυκτικής

Μινῶα, πόλις ἐν Ἀμοργῷ τῇ νήσῳ, μία τῶν Κυκλάδων, δευτέρα πόλις Σικελίας, τρίτη ἐν Σίφνῳ, μία τῶν Κυκλάδων, ἔχει δὲ Μινῶαν καλουμένην κρήνην, ἐκαλεῖτο καὶ

ἡ Γάζα Μινώα' ἔστι και Αραβίας, ἡς οἱ πολῖται Μινώϊται, ἀπὸ Μίνωος, ἔστι και Κρήτης, ἔστι και ἄλλη νῆσος οὐ πόρρω Μεγάρων, και ἡ Πάρος Μινώα, οἱ πολῖται Μινώαι

Νάξος, νῆσος των Κυκλάδων, ἡ διάσημος, ἀπὸ τοῦ Νάξου Καρῶν ἡγεμόνος, ἄλλοι δε ἀπὸ Νάξου τοῦ Ενδυμίωνος. Ευφορίων δε παρὰ το νάξα, ὁ φασιθύσαϊτινες, Ασκληπιάδης ιστορεῖ τας Ναξίας γυναίκας μόνας οκτάμηνα τίκτειν, ἡ διὰ τὸ την Ἑραν φίλην γενομένην τῷ Διονύση ταις Ναξίας τοῦτο δῶρον παρασχεῖν, ἡ ὅτι και αὐτὸς ὁ Διόνυσος οὕτως ἐτέχθη και ὅτι ἔστιν ἐκεῖ κρήνη, ἐξῆς οἶνος βεῖμάλα ἡδύς, εἰσε και πόλις Σικελίας και ἄλλοι τόποι Νάξου, τα εθνικὰ Νάξιοι, ἀφού και Ναξία λίθος ἡ Κρητικὴ ἀκόνη, λέγεται και θηλυκῶν Ναξιάς ἀπὸ τοῦ Νάξου, το δε Κρητικὴ ἀκόνη ἔαν διὰ τοῦ ἰ γράφεται, ἡ διακρίνουσα και φανερούσα σημαίνει.

Ὅαξος, πόλις Κρήτης, Ελευθέρνης οὐ πόρρω, καθὰ Ξενίων ἀπὸ Οάξου τοῦ Ακακάλλιδος, τῆς θυγατρὸς τοῦ Μίνω. τινές δε δια το κατά γην εἶναι τον τόπον και κρημνώδη ὑπάρχειν καλοῦσε γάρ τους τοιοῦτους τόπους ἀξους, καθάπερ και ἡμεῖς ἀγμούς, ο πολίτης Οάξιος

Ὅλους, πόλις Κρήτης, Ξενίων εν τους Κρητικοῖς, ὁ πολίτης Ὀλούντιος, ως Σελινούντιος

Ομφάλιον, τόπος Κρήτης πλησίον Θενῶν και Κνωσσού, ἔστι και Θεππαλίας, το εθνικὸν Ομφαλίτης,

Παντομάτριον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Παντομάτριος, ως Βυζάντιος, ἡ Παντοματρεὺς, ως Βουπράσιον Βουπρασιεύς και Δουλίχιον Δουλίχιεύς.

Πάραισος, περὶ ἡς Ἡρωδιανὸς εν ογδόο, το μεν τοι Πάραισος οξύνεται. ἐγένετο δε ὁ Πάραισος Μίνω συγγενής, ἀφ' οὐ ἡ πόλις ἡ Πάραισος ὁμοτόνως τῷ οικιστῇ (βλέπε και πόλη «Στήλαι»).

Πολίχνα, πόλις τῆς Τρωάδος, οἱ πολῖται Πολιχναῖοι, ἔστι και Κρήτης Πολίχνη πόλις, ἡς ο πολίτης Πολιχνίτης.

Πολύρρην, πόλις Κρήτης, ἀπὸ τοῦ πολλά βήνεα, τουτέστι πρόβατα ἔχειν. ὁ πολίτης Πολυρρήνιος,

Πραῖσος, πόλις Κρήτης, θηλυκῶς, το εθνικὸν Πραῖσιος και Πραῖσος.

Πρίασιος, πόλις Κρήτης, οἱ πολῖται Πριαῖσιοι και Πριαῖσιεύς,

Πύθιον, το πάλαι μεσαίτατον τῆς εν Κρήτη Γόρτυνος, οἱ κατοικούντες Πυθιεῖς και οἱ τὸ Πύθιονοικούντες, ἐνὼ Απόλλωνος ἱερὸν ἔστι και Μακεδονίας Πύθιον, ἐνὼ και τα Πύθια ἐπιτελεῖται. Πύθιος οὖν το εθνικὸν, ἔστι και Πύθιον πλησίον του Αστακηνού κόλπου, οἱ κατοικούντες Πυθιανοὶ καλοῦνται και Πυθιανὰ ποτήρια.

Πύρανθος, πόλις μικρὰ ἡ κώμη Κρήτης περὶ Γόρτυνα, οἱ κατοικούντες Πυράνθιοι.

Ραύκος, πόλις εν μεσογείῳ τῆς Κρήτης, το εθνικῶν Ραύκιος και Ραυκία.

Ριζηνία, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Ριζηνιάτης.

Ριθυμνία πόλις Κρήτης, το εθνικὸν Ρεθυμνιάτης και Ριθύμνιος.

Ρύτιον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Ριτιεύς τοῦ δε Ρυτίασος "Ρυτιασσεύς, ως Αλικαρνασσεύς.

Σάτρα, πόλις Κρήτης, ἡ μετονομασθεῖσα "Ελευθέρνα, ο πολίτης Σατραῖος.

Σίβυρτος, πόλις Κρήτης, το εθνικὸν Σιβύρτιος, ως Πολύβιος ἐν τρισκαιδεκάτω.

Σκύλλιον, ὄρος Κρήτης, οἱ παροικούντες Σκύλλιοι Σκύλλιος γὰρ ὁ Ζεὺς αὐτοῦ τιμάται, ἐνθα φασίναποθέσθαι τους Κουρήτας μετὰ των Σπαρτιατῶν τὸν Δία.

Στήλαι, πόλις Κρήτης πλησίον Παιραῖσου και Ρεθύμνης, το εθνικὸν Στηλαῖος, ως Λάμπη Λαμπαῖος, ἀλλὰ και Στηλίτης, ως παρὰ το ἀγαλμαῖς τον λίθον, ἀφού και σπηλιτεύω".

Στρήνος, Ἡρωδιανὸς ἐβδόμη, πόλις Κρητικὴ, το εθνικὸν Στρήνιος, ως Φαιστος Φαῖστιος.

Στυράκιον, ὄρος Κρήτης, οἱ ἐνοικούντες Στυρακίται" Στυρακίτης γὰρ Απόλλων.

Συία, πόλις μικρὰ Κρήτης, ἐπίνειον οὔσα τῆς Ελύρου, ο πολίτης Συιάτης και Συιεύς.

Συρίνθος, πόλις Κρήτης, το εθνικὸν Συρίνθιος, ως Ολύνθιος, το θηλυκὸν Συρινθία.

Σωσάνδρα, νῆσος περὶ Κρήτην, ἐκλήθη δε ἐπειδήποτε των Λυκτίων νύκτωρ ἐπελθόντων τῇ πόλει διασῶσαι λέγεται τους εἰς ἔαυ τήν, ο νησιώτης Σωσάνδριος.

Τάνος, πόλις Κρήτης, ως Αρτεμίδωρος εν τετάρτω γεωγραφουμένων, το εθνικόν Τάνιος.

Τάρρα, πόλις Λυδίας, αφ' ης Λεύκιος ο γραμματικός, ετέρα Κρήτης, εν η Ταρραίος Απόλλων τιμάται, έστι και άλλη πόλις Τάρρα παρά τον Καύκασον, Κρητών άποικος, Λούκιος δ' ην από Τάρρης τής Κρητικής πόλεως" φέρεται δε τούτου τα περί παροιμιών τρία βιβλία άριστα και περιγραμμάτων και τεχνικά γλαφυρότατα, το θηλυκόν και επί της χώρας Ταρραία,

Τέγεια, πόλις Αρκαδίας έστι και Τεγέα εν Κρήτη υπό Ταλθύβιου κτισθείσα. ό πολίτης Τεγεάτης, ως Ελεάτης, και θηλυκόν Τεγεάτις, ην δε και μελοποιός Ανύτη Τεγεάτις, λέγεται και Τεγεάς, ως Ιλιάς. οξύνεται, ως Σοφοκλής.

Υδραμία, πόλις Κρήτης, ως Ξενίων ο τα Κρητικά γράψας οι πολίται "Υδραμείς, ως Μεγαρείς.

Υρτακός ή και Υρτακίνος, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Υρτακίνος. Πολύβιος δε το θηλυκόν Υρτακίνη από τού Υρτακίνος εθνικού, από Υρτάκου δε Υρτάκιος,

Φαιστός, πόλις Κρήτης, οξυτόνως, το γαρ βαρύτονον κύριον, εκτίσθη υπό Φαιστου τού "Ροπαλού, Ηρακλέους παιδός, ο πολίτης Φαιστιος και Φαιστία και Φαιστιον και Φαιστιάς, έστι τής Φαιστιάδος και ό καλούμενος Λισσής. "Όμηρος" (odys III. 293), έστι δέ τις Λισσής αιπεία τε εις άλα πέτρη. έστι και Αχαΐας, ως Ριανός εν Αχαϊκών τρίτω. το εθνικόν ομοίως Φαιστιος, έστι και από τού Φαιστίνος Φαιστινιος, έστι και άλλη Φαιστος Πελοποννήσου ή πρότερον Φριξα καλουμένη.

Φάλαννα, πόλις Περραιβίας, από Φαλάννης της Τύρου θυγατρός, Λυκόφρων - Γόνον, Φαλάνναν ήδ' Όλοσσόνων γύας. Εκαταίος ιστοριών α' Ιππίαν αυτήν καλεί. και Έφορος Φάλαννον αυτήν καλεί έν τώ θ'. έστι και ετέρα Κρήτης, αφ' ης ην Φανιάδης ο περιπατητικός, ο πολίτης Φαλανναίος και Φαλανναία το θηλυκόν

Φαλανναία, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Φαλανναιεύς, ως του Ηραία Ηραιεύς.

Φαλάσαρνα, πόλις Κρήτης, από Φαλασάρνης, ο πολίτης Φαλασάρνιος, ως Ξενίων φησί.

Φοινικούς, πόλις Κρήτης, έστι και νήσος προς τη Λυκία, έστι και Φοινικούς λιμήν Θουκυδίδης όγδόη (c 34) το εθνικόν Φοινικούντιος και Φοινικούσιος, ως Σελινούντος και Σελινούσιος,

Χαλκητόριον, πόλις Κρήτης, ο πολίτης Χαλκητορεύς, Απολλόδωρος τετάρτω χρονικών μεθ' ου Χαρίδημος ήν φυγάς Χαλκητορεύς. Κρατερός δ' εν τω περί ψηφισμάτων Χαλκήτορας αγτούς φησί.

Χερρόνησος, πόλις εν τη κατά Κνίδον χερρονήσω και Τρίπολις, ο πολίτης Χερρονήσιος, τετάρτη Χερρόνησος κατά Κρήτην νήσος, έχουσα πολισμάτιον ομώνυμον Ξενίων εν τω περί αυτής, μετά την Κρήτην, κατά δε την αυτήν πλευράν και Χερρόνησος κείται προς τή θαλάσση μεταξύ της τε Κνωσού και της Ο(άξου), οι πολίται ομοίως Χερρονησίτα και Χερρονήσιοι, ως αυτός φησιν.....

Ψύχιον, τόπος Κρήτης, ενώ πόλις ήν ομώνυμος. το έθνικόν Ψυχιεύς, ως τού Νότιον Νοτιεύς, Δουλίχιεύς,

Όλερος, Κρητική πόλις, περί ης Ξενίων εν Κρητικοίς φησί πορρωτέρω δε της Ιεραπύτνης "Όλερος ήν πόλις, εφ' υψηλού μεν ώκισμένη τόπου, ο πολίτης Ωλέριος και Ωλερία Αθηνά το ουδέτερον Ωλέριον, φησί γαρ ούτω τή δε θεώ ταύτη εορτήν άγουσιν Ιεραπύτνιοι, την δ' εορτήν Ωλέρια προσαγορεύουσιν.

B. «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ» ΣΚΥΛΑΚΑ - SCYLACIS CAZRYANDENSIS «PERIPLOYS»

«ΚΡΗΤΗ. Κατά Λακεδαιμόνα νήσος κείται Κρήτη, εγγυτάτω γάρ Λακεδαιμών κείται της Ευρώπης. Διάπλους δε από Λακεδαιμόνος έως επί το ακρωτήριον της Κρήτης, εφ' ω εστί πόλις Φαλάσαρνα, ημέρας δρόμος. Από δε Φαλασάρνων Κριού μέτωπόν έστιν ακρωτήριον προς Νότον δε άνεμον πλους εις Λιβύην. επί Χερρονήσου δε τας Αλιάδας των Κυρηναίων, πλους ημέρας και νυκτός. Έστι δε ή Κρήτη μακρά στάδια ,βφ' στενή δε, και τέταται από ήλιου δυσμών προς ήλιον ανατολάς. Οικούσι δε εν Κρήτη Έλληνες, οι μεν άποικοι Λακεδαιμονίων , οι δε Άργείων , οι δε Αθηναίων, οι δε από της Ελλάδος της άλλης οπόθεν έτυχεν. Είσι δέ τίνες αυτών και αυτόχθονες. Πόλεις

πολλάι εν Κρήτη. Κρήτης θέσις ως ακρωτηρίων. Ἔστι πρώτη πόλις προς ἥλιον δυόμενον η προειρημένη **Φαλάσαρνα** και λιμὴν κλειστός. **Ποληρρήνα**, και διήκει.... από Βορέου προς Νότον. Διχτυνναῖον Ἀρτέμιδος ἱερὸν προς Βορέαν ἀνεμὸν της χώρας Περγαμίας. Προς Νότον δε **Υρσακίνα. Κυδωνία**, και λιμὴν κλειστός, προς Βορέαν. Εν μεσογεία δε **Ἐλυρος** πόλις. Προς Νότον μεν **Λίσσα** πόλις και λιμὴν παρά Κριού μέτωπον. Προς Βορέαν δε ἀνεμὸν ἢ **Ἀπτεραία** χώρα. Εἶτα η **Λαμπαία**, και διήκει αὐτὴ ἀμφοτέρωθεν, καὶ ποταμὸς Μεσάπος εν αὐτῇ ἐστί. Μετά δε Ὅσμιῖδαν **Ἐλευθέρνα** προς Βορέαν. Προς Νότον δε **Συβρίτα** και λιμὴν. προς Νότον **Φαιστός**, προς Βορέαν **Οαξός**, και **Κνώσσος**. προς δε Νότον **Γορτύνα, Ραύχος**. Προς Βορέαν δε ἀνεμὸν ορός Κάλλιστον, και λιμὴν εν αὐτῷ. **Ὀλους** και **Πάν**. Ἐν μεσογεία δε **Λύκτος**, και διήκει αὐτὴ ἀμφοτέρωθεν. **Πράσος** διήκει ἀμφοτέρωθεν. Γράνος ακρωτήριον Κρήτης προς ἥλιον ἀνίσχοντα. Εἰσὶ δε και ἄλλαι πόλεις εν Κρήτη. Λέγεται δε εἶναι εκατόμπολις».

Σημείωση:

1) Ο Περίπλους του Σκύλακα εἶναι μια σύντομη κατὰ τόπο και νησί περιγραφὴ ενός ἀρχαίου ἐλληνικοῦ περίπλου που τοποθετεῖται στο 330 π.Χ.,

2) Η πόλη Ραύχος = η Ραύκος, η πόλη Λίσσα = η Λισσὴν ἢ Λισσός, η πόλη Λαμπαία λέγεται και Λάππα, το ακρωτήριο Γρανός = το Σα(λ)μωνα ἢ κάθο Σίδερο ὅπου η πόλη Ἴτανος, η πόλη Παν εἶναι ἀγνωστη, θυμίζει το Πανορμο.

Γ. «ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΚΡΗΤΗΣ» ΤΟΥ ΜΑΡΚΙΑΝΟΥ

Ο Γεωγράφος Μαρκιανὸς Μενίππος ο Ηρακλειώτης (γεννήθηκε στην Ηράκλεια του Πόντου, 378-431 μ.Χ.. και τα βιβλία του τα ἔγραφε συνάμα και στα ἀρχαία ἐλληνικά και στα λατινικά), σχετικὰ με τον περίπλου και τις πόλεις της Κρήτης ἐπὶ ἐποχῆς του, στο ἔργο του «Σταδιασμός» ἀναφέρει σε ἀρχαία ἐλληνικά τα ἑξῆς:

<<Κρήτης Περίπλους: Ἀπὸ του **Κασίου** ἐπὶ το **Σαμῶνιον** της Κρήτης σταδ. φ'. ακρωτήριον ἐστί της Κρήτης ἀνέχον προς βορὰν ἐπιπολύ' ἐστί δε ἱερὸν Ἀθηνάς' ἔχει ὑφορμον και ὕδωρ' τα δε ἄλλα ἠφανισμένα. Ἀπὸ Σαμωνίου εἰς **Ἱερὰν Πυδναν** σταδ. π'. πόλις ἐστί' ἔχει ὄρμον. Ἐχει δε και νήσον καλεῖται **Χρυσέα** ἔχει λιμένα και ὕδωρ. Ἀπὸ της Ἱεράς Πύδνης εἰς **Βιένου** σταδ. ο'. πολιδριὸν ἐστί ἀνέχον της Θαλάσσης. Ἀπὸ Βιένου εἰς **Λέβηναν** σταδ. ο'. ἐκεῖ παράκειται νησίον Ὀξεία' ὕδωρ ἔχει. Ἀπὸ Λεβήνας εἰς **Ἀλὰς** σταδ. κ'. Ἀπὸ Ἀλῶν εἰς **Μάταλαν** σταδ. τ'. Πόλις ἐστί και λιμένα ἔχει. Ἀπὸ Ματάλης εἰς **Σουλιὰς** σταδ. ξε'. Ἀκρωτήριον ἐστί ἀνέχον προς Μεσημβρίαν' λιμὴν ἐστί' καλὸν ὕδωρ ἔχει. Ἀπὸ Σουλήνας εἰς **Ψυχέαν** σταδ. ιβ'. Ἀπὸ Ψυχέας ἐπὶ τον **Λάμωνα** σταδ. ρν'. λιμὴν ἐστί' πόλιν ἔχει δε ὕδωρ. Ἀπὸ δε Πύδνης ἐπὶ τον Ψυχέα σταδ. τν. λιμὴν θερινός και ὕδωρ ἔχει. Ἀπὸ Ψυχέων ἐπὶ **Ἀπολλωνιάδα** σταδ. λ'. Ἀπὸ Ἀπολλωνίας (Ieg. Ἀπολλωνιάδος) εἰς **Φοίνικα** σταδ. λ'. πόλις ἐστί' ἔχει λιμένα και νήσον. Ἀπὸ **Κλαυδίας** εἰς **Φοίνικα** σταδ. τ'. ἔχει πόλιν και λιμένα. Ἀπὸ Φοινίκης εἰς **Τάρρου** σταδ. ξ'. πόλις μικρά ἐστί' ἔχει ὄρμον. Ἀπὸ Τάρρου εἰς **Ποικιλασσόν** σταδ. ξ'. πόλις ἐστί και ὄρμον ἔχει και ὕδωρ. Ἀπὸ Ποικιλασσού εἰς **Σύβαν** σταδ. ν. πόλις ἐστί και λιμένα καλὸν ἔχει. Ἀπὸ **Λισσοῦ** εἰς **Καλαμύδην** σταδ. σν'. Ἀπὸ Καλαμύδης εἰς **Κριού Μέτωπον** σταδ. λ'. ακρωτήριον ἐστί ὑψηλόν' ἔχει ὕδωρ και ὑφορμον. Ἀπὸ Κριού Μέρωπον περίπλους εἰς **Βιένον** σταδ. ιβ. Λιμένα ἔχει και ὕδωρ. Ἀπὸ Βιένου εἰς **Φαλάνσαρνα** (sic) σταδ. σξ'. Ὄρμος ἐστί ἐμπορίον πόλις παλαιὰ νήσος δε ἀπὸ σταδ. ξ'. **Ἰουσαγόουρα** βλέπουσα προς ἀνατολὰς ἔχει λιμένα' ἔχει δε ἱερὸν Ἀπολλωνος εν τῷ λιμένι' ἐστί δε και ἄλλη νήσος ἀπὸ σταδίων γ'. καλεῖται Μέση και ὄρμον ἔχει' η δε τρίτη καλεῖται **Μύλη**' ο δε πλους βαθύς ἀγωγῶν ἔχει. Ἀπὸ Μύλης ἐπὶ **Τρητόν** σταδ. ν'. ακρωτήριον ἐστί τετρημενον κατὰ Κρημνόν της Κρήτης. Ἀπὸ του Τρητοῦ εἰς **Ἀγνεῖον** σταδ. ν'. λιμὴν ἐστί Κρήτης. Ἀπὸ του Τρητοῦ εἰς Ἀγνεῖον σταδ. ν'. λιμὴν ἐστί ἔχων ἱερὸν Ἀπολλωνος' ἐστί δε ἐσώτερος κόλπος και καλεῖται Μαρτίλος και ὕδωρ ἔχει. Ἀπὸ Ἀγνεῖου εἰς **Κίσσαμον** σταδ. π'. πόλις ἐστί εν κόλπῳ κειμένη' ἐστί δε λιμὴν' ἔχει και ὕδωρ. Ἀπὸ Κισσάμου ἐπὶ την **Τύρον** σταδ. κε'. ακρωτήριον ἐστί ὑψηλόν κατὰ δένδρον' βλέπει προς ἄρκτον. Ἀπὸ την Τυρον ἐπὶ το **Δίκτυνον** σταδ. π. ὄρμος ἐστί αἰγιᾶλος. Ἀπὸ του Δικτυνίου ἐπὶ την Κοίτην σταδ. ρο'. νήσος ἐστί ἔχει ὄρμον και ὕδωρ' βλέπει προς την Κρήτην προς ἄρκτον. Ἀπὸ του **Ἀκοιτίου** εἰς **Κοιλωνίαν** σταδ. ζ. πόλις

εστίν' έχει λιμένα και εις την είσοδον βράχη έχει. Από Κοιλωνίας εις **Ασπέραν** περιπλέεται σταδ. ρν'. Πεζή δε μίλια ρκ'. Ο τόπος, Μίνω καλείται εις ον κείνται νήσοι τρεις αι καλούνται Λευκαί. Από της Μινώος **Αμφιμάτριον** σταδ. ρν'. ποταμός εστι και λιμήν περί αυτού παραχειμαστικός και πύργον έχει. Από Αμφιματρίου εις **Υδραμον** σταδ. ρ'. πόλις εστίν. Έχει αιγιαλόν καλείται δε η πόλις **Ελευθέρα** πεζή δε αναβήναι από του Αμφιματρίου μίλια ν'. Από Αμφιματρίου εις **Αστάλην** σταδ. λ'. λιμήν εστίν' ευωνύμως έχει ύδωρ' εντεύθεν Ελευθέρα από σταδίων ν'. Από Αστάλης εις **Ηράκλειον** σταδ. ρ'. πόλις εστίν' έχει λιμένα και ύδωρ' από σταδίων κ'. πόλις κείται **Μονησός** απόκειται δε και νήσος από σταδίων μ' προς δύσιν' καλείται **Δίος**. Από του Ηρακλείου εις **Χερρόνησον** πόλιν σταδ. λ'. ύδωρ έχει και νήσον έχουσα πύργον λιμένα. Από Χερρονήσου εις **Σολούντος** σταδ. ξ'. άκρα εστίν, ύφορμον έχει. Έχει δε ύδωρ καλόν, απέχει δε από της γης σταδ. κ'. Από Σολούντος εις **Καμάραν** σταδ. ιε'. Από Καμάρας εις **Ετέραν** σταδ. κε. Από της Ετέρας επι την **Κητίαν** άκραν σταδ. ιε. ύφορμος εστίν, άνυδρος δε. Από τις Κητίας εις **Διονυσάδα** σταδ. τ'. νήσοι εισί δυο έχουσα λιμένα και ύδωρ. Από Διονυσιάδος εις το **Αμμώνιο** όθεν περιάγειν την Κρήτην σταδ. ρκ'.>>. (Μαρκιανος· Μενιππος· Σταδιασμος, Marciani periplus. Menippi peripli fragmentum quod Artemidori nomine ferebatur. Peripli qui Stadiasmus magni maris inscribi solet fragmentum).

Από τα λατινικό κείμενο και τα σχόλια του Μαρκιανού στα λατινικά προκύπτει ό-τι: «Από του Κασίου επί το Σαμώνιο» = η νήσος Κάσος (insula Casus) και το ακρωτή-ριο Σαλμώνιον, που λέγεται στα λατινικά Salmoine: «Σαλμώνη ή Σαλμωνίδα άκρην» κατά τον Απολλώνιο Ρόδιο IV, 1694. Η πόλη Ιερά Πυδνα = Hierapytnam/ Girapetra (= η Ιεράπυτνα ή Ιεράπετρα). Χρύσεια = η νήσος Gaidouronisi (τώρα Χρυσή). Η πόλη Βιένος = λατινικά Biennon, η Βιέννα (τώρα η Βιάννος). Η πόλη Λασαία βρίσκεται κοντά στους καλούς Λιμένες: «Υπεπλεύσαμε την Κρήτην κατά Σαλμώνην' μόλις δε παραλεγόμενοι αυτήν ήλθομεν εις τόπον τινά καλούμενον τους καλούς λιμένας' ως εγγύς ην πόλις Λάσασια (Πραξεις Αποστόλων, actis apostolorum cap XXVII. Το ακρωτήριο Τύρος = Τίτυρος. Η πόλη «Φαλάνσαρνα» = η Φαλασσαρνα («Scylax haec dicit: Ο διάπλους δε από Λακεδαιμόνος, έως επι το ακρωτήριο της Κρήτης, εφ ου εστί πόλις Φαλασσαρνα, ημέρας δρομός). Η νήσος «Δίος» = η νήσος Dia (Δία ή Ντία). Η πόλη «Σολούντας» = (Σ)ολούντας = Ολούς > Ελούντα και Oluntem («Falso scriptum est Σολούντος. Scribendum est Scylace teste Ολούντος. Sita autem fuit Haec urbs in ea menisnsula, quae nunc Spina Longa (dorsum longum) dicitur»). Η πόλη Καμάρα = η Λατώ ('Haec urbs etiam Lato dicta est. Sita autem fuit in continente, ex advero isti peninsulae.''). Η πόλη ΕΤΕΡΑ λεγεται και ΕΤΕΙΑ = ΕΤΕΑΜ (βλέπε «αρχαία πόλη Λατώ»). Η Κλαυδία (νήσος) = η νήσος Γαύδος ('Haec insula a Ptolemaeo dicitur Κλαύδος, a Plinio IV, 12, Gaudos'). Η πόλη Σύβα = η Σύβια (τώρα Σούγρια) = επίνειο της Ελήρου ('Scribendum est Συϊαν, Cf. Stephanus, Συϊα, πόλις μικρά Κρήτης, επίνειον ούσα της Ελύρου, ο πολίτης Συιάτης και Συιεύς'). Η Κητία άκρα = το ακρωτήριο Σίδερο. Η Μονησός = η Αμνισός, Ιουσαγόρα ή Μουσαγόρα = το Ελαφονήσι κλπ. Η ονομασία Κοιλωνία είναι παραπροφορά της Κυδωνίας: «Από του Ακοιτίου εις Κοιλωνία σταδ. ζ. πόλις εστίν' έχει λιμένα και εις την είσοδον βράχη έχει. Από Κοιλωνίας εις Ασπέραν περιπλέεται σταδ, ρν'. πεζή δε μίλια ρκ'. Ο τόπος» A Coete ad Cydonian stadia 60. Urbs est. Habet portum in ejusque intoitu brevia. A Cydonia ad Aptera circum navigator stadiis 150..... Mira commutatio nominum. Ita supra videbamus Καλχηδόνα dici pro Καρχηδόνα. Scribendum est autem Κυδονία. Hanc autem urbem in eo positam loco fuisse, ubi nunc est Kanea, a Pashleio eo libro....

Δ. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΟΛΕΩΝ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΡΑΒΩΝΑ

Ο Στράβωνας, σχετικά με την πολιτεία των Κρητών αναφέρει (σε νέα Ελληνική από τις εκδόσεις «Κάκτος») τα εξής:

<< 6. Η γλώσσα τους (των Κρητών) είναι ανακατεμένη και κατά τον ποιητή (Όμηρο): «εν δ' Ετεοκρήτες μεγαλήτορες, εν δ' Κύδωνες, Δωριέες τε τριχαϊκες δίοι τε Πελασγοί». Κατά το Στάφυλο, ανατολικά της Κρήτης ζούνε οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, με οικισμό τους τον Πράσο, όπου βρίσκεται το ιερό του Δικταίου Δία. Οι υπόλοιποι είναι πιο δυνατοί και κατέχουν τις πεδιάδες. Είναι

εμφανές ότι Ετεοκρήτες και Κύδωνες είναι αυτόχθονες, ενώ οι άλλοι Επήλυδες (μετανάστες). Ο Άνδρων λέει ότι οι Επήλυδες Κρήτες ήρθαν από τη Θεσσαλία, από την περιοχή που παλιά λεγόταν Δωρίδα και σήμερα Εστιαιώτιδα. Από την ίδια περιοχή, λέει, ξεκίνησαν οι Δωριείς του Παρνασσού και έχτισαν τις πόλεις Ερινεό, Βοίο και Κυτίνο και γι αυτό λέγονται, κατά την εκτίμηση του Άνδρων, από τον Όμηρο «τριμερείς». Δεν δέχονται, βέβαια, την άποψη του Άνδρων. Που νομίζει πως η τετράπολη της Δωρίδας είναι τρίπολη, ενώ η μητρόπολη των Δωριέων είναι αποικία Θεσσαλών. Τη λέξη του Ομήρου δέχονται ότι προέρχεται από την τριλοφία του κράνους ή από το γεγονός ότι οι κορυφές τους ήταν από τριχά.

7. Υπάρχουν πολλές πόλεις στην Κρήτη. Οι μεγαλύτερες και πιο γνωστές είναι τρεις: **Κνωσός, Γόρτυνα, Κυδωνία**. Ο Όμηρος υμνεί περισσότερο την Κνωσό. Την αποκαλεί μεγάλη, βασίλειο του Μίνωα, το ίδιο και οι μεταγενέστεροι. Όντως συνέχισε να έχει τα πρωτεία επί μεγάλο διάστημα. Αργότερα παράκμασε κι έχασε πολλά δικαιώματα της και η πρωτιά πήγε σε Γόρτυνα και **Λύκτο**. Αργότερα ξαναπηρε το αξίωμα της μητρόπολης του νησιού. Βρίσκεται σε πεδιάδα, έχοντας περίμετρο παλιά τριάντα σταδία, ανάμεσα σε Λυκτία και Γορτυνία. Απέχει διακόσια σταδία από τη Γορτυνία και εκατόν είκοσι από τη Λύττο, που ο ποιητής ονομάζει και Λύκτο. Από τη θάλασσα στα βόρεια η Κνωσός απέχει είκοσι πέντε στάδια, ενώ η Γόρτυνα από τη Λιβυκή ενενήντα, και η Λύττος από τη Λιβυκή ογδοήντα. **Επίνειο της Κνωσού είναι το Ηράκλειο**.

8. Ο Μίνως λέγεται είχε επίνειό του τον **Αμνισό**, όπου και ο ναός της Ειλειθυίας. Παλιά έλεγαν την Κνωσό Καίρατο, ομώνυμ η με τον παραρρέοντα ποταμό. Στην ιστορία έχει γραφτεί πως ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες. Χώρισε το νησί στα τρία και σε κάθε μέρος έχτισε πόλη, την Κνωσό..... Κατά τον Έφορο, ο Μίνωας θαύμαζε κάποιο παλιό, το Ραδάμανθο, που είχε ίδιο όνομα με τον αδελφό του. Αυτός πρώτος αναφέρεται ότι εκπολίτισε το νησί με νόμους και κτίσεις πόλεων και συντάγματα, υποστηρίζοντας ότι φέρνει από τον ίδιο το Δία τους νόμους του. Αυτόν μιμήθηκε ο Μίνωας και κάθε ένατο χρόνο, καθώς φαίνεται, ανέβαινε στη σπηλιά του Δία και έμενε εκεί. Επέστρεφε με γραπτές διατάξεις που έλεγε πως είναι προσταγές του Δία. Γι αυτό και ο ποιητής (ο Όμηρος) λέει: Εδώ βασίλευε ο Μίνωας που μιλούσε με το μέγα Δία κάθε εννιά χρόνια.

Ο Έφορος αυτά. Οι αρχαίοι συγγραφείς τα λένε αλλιώς, δηλαδή ότι ήταν τυραννικός, βίαιος, φορομπήχτης. Στις τραγωδίες παρουσιάζουν τις ιστορίες του Μινώταυρου. Του λαβύρινθου, τα κατορθώματα του Θησέα και του Δαίδαλου.

9. Δύσκολο να αποφασίσεις τι από τα δυο είναι αληθινό. Υπάρχει και η άλλη αιτία διάστασης. Άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου. Ο ποιητής (Όμηρος) μάλλον τον θεωρεί επιχώριο, όταν λέει: «πρώτα γέννησε το Μίνωα, παντεπόπη στην Κρήτη» («Πρώτον Μίνωα τέκε Κρήτη επίουρον»).

Για την Κρήτη λέγεται ότι στα αρχαία χρόνια είχε καλή διακυβέρνηση και οι καλύτεροι από τους Έλληνες τη θαύμαζαν. Ανάμεσά στους πρώτους ήταν οι Λακεδαιμόνιοι, όπως ομολογούν ο Πλάτωνας στους Νόμους και ο Έφορος που περιέγραψε το πολίτευμά τους στο έργο Ευρώπη. Αργότερα τα πράγματα άλλαξαν προς το χειρότερο. Μετά από τους Τυρρηνοί, που πρώτοι αυτοί ρήμαξαν τη θάλασσά μας, οι Κρήτες είναι οι διάδοχοί τους στη πειρατεία. Αυτούς τους ρήμαξαν οι Κίλικες. Όλους τους ρήμαξαν οι Ρωμαίοι, που νίκησαν τους Κρήτες σε πόλεμο.....

11. Αλλά αρκετά για την Κνωσό. Μετά την Κνωσό, δεύτερη σε δύναμη φαίνεται να ήταν η πόλη των **Γορτυνίων**. Όσο είχαν μεταξύ τους συμμαχία κρατούσαν υποτελείς τις υπόλοιπες πόλεις του νησιού. Ήρθαν όμως σε διάσταση και μοιράστηκε το νησί στα δυο. **Η Κυδωνία** αποτελούσε τη μεγαλύτερη προσθήκη πηγαίνοντας με το μέρος της μια από τις δυο πόλεις. Η πόλη των **Γορτυνίων** βρίσκεται σε πεδιάδα. Στα αρχαία χρόνια ήταν ίσως τειχισμένη και γι αυτό ο Όμηρος μιλά για «Γόρτυνα με τα τείχη της» (Γόρτυνα τε τειχίεσαν). Αργότερα έχασε το τείχος εκ θεμελίων και όλο το διάστημα παρέμεινε ατείχιστη. Ο Πτολεμαίος Φιλοπάτωρ, που άρχισε να την τειχίζει, έφτασε το έργο μόνο στα 80 στάδια. Η πόλη είχε αξιόλογη περίμετρο, κάπου 50 στάδια. Απέχει από τη Λιβυκή θάλασσα, **στον Λεβήνα**, τον εμπορικό της σταθμό, 90 στάδια. Έχει και άλλο επίνειο, **το Μάταλο**, που απέχει 130 στάδια. Την περιοχή διαρρέει ο ποταμός Ληθαίος.

12. Από το Λεβήνα ήταν η καταγωγή του Λευκοκόμα και του εραστή του, του Ευξύνθετου, που την ιστορία τους γράφει ο Θεόφραστος στην Περί Έρωτος πραγματεία»..... Οι **Πράσιοι** είναι γείτονες (με τους κατοίκους της Λεβήνας). Από την θάλασσα 70 στάδια και από τη Γόρτυνα 180. Είπα ήδη πως η Πράσος ανήκει στους Ετεόκρητες και εδώ ήταν το ιερό του Δικταίου Διός. Και η Δίκη βρίσκεται κοντά, όχι βέβαια, καθώς λέει ο Άρατος, κοντά στο «Ιδαίον όρος» (= ο Ψηλορείτης). Η Δίκη από την Ίδη (εδώ ο Στράβων αντι για «Ιδαίον όρος» γράφει Ίδη, άρα εδώ Ίδη = Ψηλορείτης, λόγω του προειρημένου) απέχει και χίλια στάδια. Βρίσκεται ανατολικά της, κι απέχει επίσης εκατό στάδια από το Σαμώνιο. Ανάμεσα σε Σαμώνιο και Χερρόνησο ήταν κτισμένη η Πράσος, πάνω από τη θάλασσα, στα εξήντα σταδια. Την κατέστρεψαν οι Ιεραπύτνιοι. Λένε επίσης ότι δεν έχει δίκιο ο Καλλίμαχος, όταν ιστορεί ότι η Βριτόμαρτις αποφεύγοντας τη βία του Μίνωα από τη Δίκη, πιάστηκε στα δίχτυα των ψαράδων κι έτσι οι Κυδωνιάτες την είπαν Δίκτυνα και το βουνό Δίκη. Η Κυδωνία δεν έχει καμιά σχέση γειτονίας με τους τόπους τούτους, αφού βρίσκεται στα δυτικά του νησιού. Βουνό της Κυδωνίας είναι ο Τίτυρος. Όπου υπάρχει ιερό, όχι το Δικταίον, αλλά το Δικτύνναιο.

13. Η Κυδωνία είναι χτισμένη βλέποντας θάλασσα, προς τη Λακωνία, κι απέχει τόσο από την Κνωσό όσο και από τη Γόρτυνα κάπου 800 στάδια. Από την **Άπερα** απέχει 80 στάδια και άλλα 40 από τη θάλασσα. Το επίνειο της **Άπερος είναι η Κίσαμος**. Στα δυτικά, γείτονες με τους Κυδωνιάτες είναι οι **Πολυρρήνιοι**. Στα μέρη τους είναι το ιερό της Δίκτυνας. Από την θάλασσα κι από τη **Φαλάσαρνα** 60. παλιά κατοίκησαν εδώ Αχαιοί και Λάκωνες. Τείχισαν ένα οχυρό μέρος που βλέπει προς το νότο.

14. «Την τελευταία από τις πόλεις που ίδρυσε ο Μίνωας, **τη Φαιστό**, την κατέσκαψαν οι Γορτύνιοι. Απέχει από τη Γόρτυνα 60 στάδια, από τη θάλασσα 20, από τη Μάταλο, το επίνειο, 40. Τη χώρα κατοικούν οι καταστροφείς της πόλης. Στους Γορτύνιους ανήκει και το Ρύτιο, μαζί με τη Φαιστό, στη Φαιστό, **στο Ρυτιο** (Ιλιάς Β 648). Λένε από τη Φαιστό κατάγεται ο Επιμενίδης, που με τα έπη του παρουσιάζει σε ποίηση καθαρμούς. Στην περιοχή της Φαιστού βρίσκεται και ο **Λισσών**. Μνημονεύσα προηγουμένως τη **Λύττο**. Επίνειο της είναι η λεγόμενη **Χερρόνησος**. Εκεί υπήρχε ιερό της Βριτόμαρτης. Οι πόλεις **Μίλητος και Λύκαστος**, που βρίσκονται μαζί στον Καταλογο (Ιλιάς Β 647), σήμερα δεν υπάρχουν. Την περιοχή της Λύττου, εν μέρει κράτησαν οι παλαιοί κάτοικοι, και την υπολοιποι κατέχουν οι Κνώσιοι που κατέστρεψαν την πόλη».

(ΣΤΡΑΒΩΝ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 479)

ΑΓΕΛΕΣ – ΣΥΣΣΙΤΙΑ ή ΑΝΔΡΕΙΑ
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΧΟΡΟΙ, ΟΠΛΟΦΟΡΙΑ

16. Αυτή ήταν η (γεωγραφική) περιγραφή της χώρας των Κρητών. Αξίζει να μιλήσω για τα πιο σημαντικά κεφάλαια της Πολιτείας τους, όπως διέσωσε ο Έφορος. Φαίνεται, λέει, πως ο νομοθέτης θεώρησε ως μεγαλύτερο αγαθό για τις πόλεις την ελευθερία. Βλέπετε, μόνο η ελευθερία κάνει τα αγαθά να ανήκουν σε όποιον τα έχει. Όταν υπάρχει σκλαβιά, τα αγαθά ανήκουν στους άρχοντες κι όχι στους υπηκόους. Όσοι έχουν ελευθερία πρέπει να τη φυλάγουν. Η ομόνοια φεύγει, όταν σηκώνεται αναταραχή, προϊόν πλεονεξίας και πολυτέλειας. Όταν ζουν με σοφία και λιτότητα, δεν υπάρχει εναντίον των ομοίων μήτε φθόνος μήτε επιθετικότητα μήτε μίσος. Με αυτό ο νομοθέτης επιτάσσει οι νέοι να διαβιώνουν μέσα στις λεγόμενες αγέλες και τους ανήλικους βάζει να τρώνε από κοινού στα λεγόμενα ανδρεία. Και να τρώνε έτσι ώστε φτωχοί και πλούσιοι να μην έχουν διαφορά, αφού σιτίζονται δημοσία δαπάνη. Για να είναι ανδρείοι και όχι δειλοί, προστάζει να κρατάνε όπλα από παιδιά και να ασκούνται στις ταλαιπωρίες, ώστε να περιφρονούν τον καύσωνα, την παγωνιά, τους κακούς δρόμους, τους γκρεμούς, τις πληγές στις ασκήσεις και στις τακτικές μάχες. Να ασκούν επίσης την τοξοβολία και τον ένοπλο χορό, που βρήκαν πρώτοι και έδειξαν οι Κουρήτες και ο οποίος έπειτα ονομάστηκε πυρρήχη από το όνομα αυτού που τον οργάνωσε. Έτσι το παιγνίδι δεν ήταν άσχετο με πράξη χρήσιμη στον πόλεμο. Επίσης στα τραγούδια τους χρησιμοποιούν Κρητικούς ρυθμούς που είναι πολύ γρήγοροι και τους βρήκε ο

Θάλης. Ορίστηκε επίσης να φοράνε στρατιωτικά ρούχα και υποδήματα. Τα όπλα εξάλλου θεωρούνται τα καλύτερα δώρα.

(ΣΤΡΑΒΩΝΑ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ Ι, ΙV, C 480, 16 μετφ «Κάκτος»)

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΚΡΗΤΩΝ
ΑΝΤΙΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ

17. Υποστηρίζουν κάποιοι ότι τα περισσότερα ήθη και έθιμα που θεωρούνται Κρητικά είναι Λακωνικά. Στην πραγματικότητα είναι Κρητικά, μόνο που οι Σπαρτιάτες τα εφήρμοσαν, ενώ οι Κρήτες σταμάτησαν να ασχολούνται με τα πολεμικά και οι πόλεις τους παρήκμασαν, ειδικά η Κνωσός. Ίχνη παλιών τους νόμων απέμειναν στους Λυττίους, στους Γορτυνίους και σε μερικά χωριά, όχι στους άλλους. Τα απομεινάρια των νόμων στους Λυττίους χρησιμοποιούνται ως απόδειξη ότι προέρχονται από τα Λακωνικά που είναι παλιότερα. Λένε πως ήταν άποικοι ότι διατήρησαν τα ήθη της μητρόπολης, αφού είναι αδιανόητο να εκπροσωπείς καλύτερα οργανωμένη κοινωνία και να μιμείσαι τους ανώτερους γείτονες. Αυτά δεν είναι σωστά (κατά τον Έφορο). Από τη σημερινή κατάσταση δεν γίνεται να βγαίνουν συμπεράσματα για το παρελθόν, αφού αυτοί γνώρισαν τέτοια αντιστροφή της τύχης.

Οι Κρήτες ήταν κάποτε θαλασσοκράτορες. Βγήκε και η παροιμία: «Ο Κρητικός δεν ξέρει από θάλασσα», που λέγεται για όσους προσποιούνται πως αγνοούν κάτι που ξέρουν πολύ καλά. Σήμερα δεν διαθέτουν ναυτικό. Κι ούτε βέβαια είναι πιθανόν ότι κάποιοι άποικοι από τη Σπάρτη στις πόλεις της Κρήτης έφεραν τους νόμους τους. Εδώ ένα σωρό αποικίες και δεν κρατούνε τα πατρογονικά. Εξάλλου πολλές περιοχές στην Κρήτη έχουν τα ίδια έθιμα με αυτές.

18. Ο Σπαρτιάτης νομοθέτης Λυκούργος ήταν πέντε γενιές νεότερος από τον Αλθαιμένη, που δημιούργησε την πρώτη αποικία στην Κρήτη. Τον θεωρούν παιδί του Κίσου που ίδρυσε το Άργος τον ίδιο καιρό που ο Πρόκλης συνοίκιζε τη Σπάρτη. Όλοι πάντως συμφωνούν ότι ο Λυκούργος ανήκει στην έκτη γενιά από τον Πρόκλη. Οι απομιμήσεις δεν είναι παλιότερες από τα πρότυπά τους μήτε τα νεότερα των παλαιότερων. Το χορό που συνηθίζουν στη Λακεδαίμονα, τους ρυθμούς, τους παιάνες που τραγουδάνε, σύμφωνα με τους κανονισμούς τους, καθώς και πολλά ακόμη έθιμά τους τα λένε οι ίδιοι Κρητικά, ωσάν να προέρχονται από εκεί. Μερικά δημόσια αξιώματα δεν ασκούνται απλώς με τον ίδιο τρόπο, αλλά έχουν ίδια την προσηγορία τους, καθώς Γέροντες και ιππείς (εκτός από το γεγονός ότι στην Κρήτη οι ιππείς διαθέτουν και άλογα). Οι έφοροι της Σπάρτης παρόλο που έχουν τα ίδια καθήκοντα με τους Κρητικούς κόσμους, δεν έχουν εν τούτοις το ίδιο όνομα. Τα συσσίτια ακόμα και σήμερα λέγονται ανδρεία, ενώ στη Σπάρτη από πολλά χρόνια έπαψαν να λέγονται με το πρώτο τους όνομα. Στον Αλκμάνα πάντως σώζεται «φοιναις δε και θιασσοισιν ανδρείων παρά δαιτυμονεσσι πρέπει παιάνα καταρχήν».

19. Οι Κρήτες λένε ότι ο Λυκούργος τους επισκέφτηκε για τον εξής λόγο. Είχε ένα μεγαλύτερο αδελφό, τον Πολυδέκτη. Πέθανε όμως αυτός κι άφησε τη γυναίκα του έγκυο. Ο Λυκούργος βασίλευσε στη θέση του αδελφού του και όταν το παιδί γεννήθηκε έγινε επίτροπός του, αφού η βασιλεία ανήκε στο παιδί. Κάποιος κατηγορώντας το Λυκούργο, είπε πως είναι σίγουρο ότι ο Λυκούργος θα βασιλεύσει. Τότε εκείνος υποψιάστηκε ότι από τέτοια κουβέντα μπορεί να μπορούσε να βγει το συμπέρασμα ότι αυτός θα θεωρούνταν υπεύθυνος συνωμοσίας εναντίον του παιδιού και σκέφτηκε πως, αν το παιδί πέθαινε από άλλη αιτία οι εχθροί του θα θεωρούσαν τον ίδιο υπαίτιο. Έφυγε τότε για την Κρήτη. Εκεί ήρθε και πλησίασε το Θάλητα, ένα μελοποιό και νομοθέτη. Έμαθε από αυτόν τον τρόπο που ο Ραδάμανθους πρώτα και αργότερα ο Μίνωας έφεραν τους νόμους τους, τάχα από το Δία προς τους ανθρώπους. Κατέβηκε μετά στην Αίγυπτο και έμαθε τη νομοθεσία τους.....

(ΣΤΡΑΒΩΝΑΣ, Γεωγραφικά Ι, ΙV, C 481 - 483, 17 - 20)

ΘΕΣΜΟΙ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΝΕΩΝ - ΓΑΜΟΣ

20. Οι κυριότεροι Κρητικοί θεσμοί είναι οι παρακάτω, όπως τους μνημονεύει ο Έφορος. Όσοι βγαίνουν την ίδια περίοδο από την αγέλη τους αναγκάζονται να παντρευτούν την ίδια στιγμή. Δεν παίρνουν τις νύφες αμέσως στα σπίτια τους, αλλά όταν αυτές αποδειχτεί ότι τα καταφέρνουν με τη διαχείριση του σπιτιού. Η προίκα τους,

αν υπάρχουν αδέρφια, είναι μισή περιουσία του αδελφού. Τα παιδιά μαθαίνουν όχι μόνο γράμματα, αλλά και τραγούδια με τους νόμους και μερικά είδη μουσικής. Οι νεότεροι σιτίζονται στα λεγόμενα ανδρεία. Κάθονται να φάνε κατάχαμα όλοι μαζί, φορούνε πρόχειρα ρούχα, τα ίδια χειμώνα – καλοκαίρι, και υπηρετούν τους μεγαλύτερους, καθώς και τους εαυτούς των. Αυτοί που τρώνε κάνουν πολέμους με τις άλλες παρέες ή και μέσα στην ίδια παρέα. Μεταξύ τους. Σε κάθε ανδρείο υπάρχει παιδονόμος. Οι μεγαλύτερες ηλικίες έρχονται σε αγέλες. Αρχηγοί στις αγέλες είναι τα σημαντικά παιδιά, τα πιο δυνατά. Καθένας από αυτούς συγκεντρώνει γύρω του όσα περισσότερα παιδιά μπορεί. Σε κάθε αγέλη αρχηγός είναι συνήθως ο πατέρας του παιδιού που μαζεύει τα άλλα, υπεύθυνος στο να βγάζει τα παιδιά στο κυνήγι και να τιμωρεί τους απείθαρχους. Τρέφονται με δημόσια δαπάνη. Σε συγκεκριμένες μέρες, η μια αγέλη κάνει πόλεμο με την άλλη, με τους ήχους αυλού και λύρας, κι έρχονται στα χέρια με ρυθμό, καθώς εξάλλου συνηθίζουν και στις κανονικές μάχες. Τα χτυπήματα δίνονται με το χέρι είτε με σιδερένια όπλα.....

22. Εκλέγουν δέκα άρχοντες. Για τα πολύ μεγάλα προβλήματα συμβουλευόνται τους Γέροντες. Δικαίωμα στο θεσμό έχουν οι επιτυχημένοι στο αξίωμα του κόσμου και άνθρωποι αναγνωρισμένης αξίας. Θεώρησα την καταγραφή της Πολιτείας των Κρητών άξια λόγου, επειδή έχει ιδιαίτερο χαρακτήρα και είναι διάσημη>> (Στράβωνας, Γεωγραφικά 10, C 481 - 483, IV 17 - 20)

Επομένως και σύμφωνα με το Στράβωνα:

1) Στην Κρήτη αρχικά υπήρχαν διάφορα φύλα, όπως λέει και ο Όμηρος: Οι αυτόχθονες Ετεοκρήτες και Κύδωνες και οι επήλυδες (μετανάστες) Κρήτες (= οι Αχαιοί, οι Πελασγοί και οι Δωριείς της Κρήτης).

2) Οι Δωριείς δεν κατείχαν όλη την Κρήτη, αλλά συγκεκριμένα μέρη. Ανατολικά της Κρήτης ζούσαν οι Δωριείς, στα δυτικά οι Κύδωνες και στα νότια οι Ετεοκρήτες, Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (Πολιτεία 2) , Διόδωρος κ.α. οι Δωριείς Λάκωνες είχαν αποικία μόνο τη πόλη Λύκτο, απ' όπου πήραν και τους Κρητικούς νόμους.

3) Ο Μίνωας, σύμφωνα λέει με την ιστορία και τον Έφορο, ήταν έξοχος νομοθέτης, πρώτος που κυριάρχησε στις θάλασσες, όμως υπάρχουν και αρχαίοι συγγραφείς που λένε ότι ο Μίνωας ήταν τυραννικός, βίαιος, φορομπήχτης.

Σημειώνεται ότι ο Πλάτωνας (Μίνως), ο Πλούταρχος (Θησεύς) κ.α. λένε ότι ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηναίων και κατόπιν τους επέβαλε φόρο αίματος, επειδή ο βασιλιάς των Αθηνών Αιγέας δολοφόνησε το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω στα Παναθήναια. Ο Αιγέας δολοφόνησε λέει τον Ανδρόγεω και μετά είπε ότι το έκαναν οι πολιτικοί του αντίπαλοι, οι Παλαντίδες, μήπως και παραπλανηθεί ο Μίνωας και στραφεί εναντίον τους.

Και επειδή ο Μίνωας εκστράτευσε εναντίον των Αθηνών, λένε τώρα ο Στράβωνας, ο Πλάτωνας κ.α., οι Αθηναίοι συγγραφείς δε συμπαθούσαν το Μίνωα ή για το λόγο αυτό περιγράφουν το Μίνωα ως φορομπήχτη, άγριο κ.τ.λ., ή γι αυτό και του έπλασαν το μύθο του Μινώταυρου.

4) Ο Στράβωνας λέει από τη μια: «άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου» και από την άλλη: << Ο ποιητής (Όμηρος) μάλλον τον θεωρεί επιχώριο, όταν λέει: «πρώτα γέννησε το Μίνωα, παντεπόπη στην Κρήτη>> («Πρώτον Μίνωα τέκε Κρήτη επίουρον»). Επομένως ο Στράβωνας στην ουσία διαψεύδει όσους λένε ότι ο Μίνωας δεν είναι ντόπιος Κρητικός και δε λέει ότι ο Μίνωας ήταν μη (σημιτικής καταγωγής), όπως τον ερμηνεύουν κάποιοι ανθέλληνες.

Σημειώνεται επίσης ότι ο Στράβωνας λέγοντας «... άλλοι θεωρούν το Μίνωα επιχώριο και άλλοι ξένος της νήσου», με τη λέξη «ξένος» δεν εννοεί «μη Έλληνα» (ή σημιτικής καταγωγής, κ.α.), όπως ερμηνεύουν κάποιοι, αλλά Έλληνα, «επήλυδα Κρήτα», αφού, αν εννοούσε παντελώς ξένο, μη Έλληνα, τότε: α) Θα τον ονόμαζε βάρβαρο (ή με το όνομα της χώρας του π.χ. Κάρα, Φοίνικα κ.τ.λ.), β) Δε θα επεξηγούσε αμέσως μετά για τους Επήλυδες Κρήτες και τους Ετεοκρήτες.

Ε. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΡΗΤΩΝ ΚΑΙ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ

Ο Αριστοτέλης, σχετικά με το Μίνωα, τους αρχαίους Κρήτες και την Κρητική πολιτεία, λέει τα εξής:

«Παρεμφερέες είναι και το Κρητικό πολίτευμα, σε ορισμένα σημεία του δεν είναι χειρότερο, στα περισσότερα όμως είναι λιγότερο κομψό. Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το Κρητικό πολίτευμα στα περισσότερα σημεία. Τα περισσότερα από τα παλιότερα πολιτεύματα είχαν χειρότερη διάρθρωση από τα νεότερα. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλου και έφυγε, έμεινε το μεγαλύτερο διάστημα στην Κρήτη λόγω της μεταξύ τους συλλογικότητας, γιατί οι Λύκτιοι ήταν Λάκωνες άποικοι, κι όταν πήγαν στη Λύκτο και την έκαναν αποικία, διατήρησαν τη νομοθεσία των κατοίκων της πόλης. Γι αυτό και τώρα οι περίοικοι έχουν τους ίδιους νόμους, επειδή πρώτος θέσπισε τη νομοθεσία ο Μίνωας. Φαίνεται ότι η Κρήτη ήταν προορισμένη να κυριαρχήσει στους Έλληνες χάρη στην ευνοϊκή της θέση, γιατί βρίσκεται σε θάλασσα που στα παράλια της έχουν εγκατασταθεί σχεδόν όλοι Έλληνες. Η απόσταση από την Πελοπόννησο είναι μικρή, όπως και από την Ασιατική παραλία γύρω από το Τριόπιο και τη Ρόδο. Έτσι ο Μίνωας έγινε θαλασσοκράτορας' άλλα νησιά τα κατάκτησε και σε άλλα εγκατέστησε αποίκους από την Κρήτη, τέλος εκστρατεύοντας στην Σικελία πέθανε εκεί κοντά στην Καμικο. (Αριστοτέλης Πολιτικά Β, 1271, 10)

Η Κρητική νομοθεσία έχει πολλές ομοιότητες με τη Σπαρτιατική. Στη Σπάρτη τη γη καλλιεργούν ειλωτες, στην Κρήτη οι περίοικοι, και στις δυο χώρες όμως εφαρμόζονται τα συσσίτια, και παλιά οι Λάκωνες τα αποκαλούσαν όχι «φιδίτια», αλλά «ανδρεία», όπως οι Κρήτες. Από τούτο συμπεραίνουμε ότι από εκεί προέρχεται το σύστημα. Οι έφοροι έχουν την ίδια εξουσία με αυτούς που στην Κρήτη ονομάζονται κόσμοι, με τη διαφορά ότι οι έφοροι είναι πέντε, ενώ οι κόσμοι δέκα. Τα μέλη της σπαρτιατικής γερουσίας είναι όσα και της Κρητικής, στην Κρήτη όμως η γερουσία λέγεται βουλή. Στην Κρήτη παλιότερα ίσχυε η βασιλεία, ύστερα όμως καταργήθηκε και την αρχηγία των πολέμων ασκούν οι κόσμοι. Στην εκκλησία του δήμου συμμετέχουν όλοι οι πολίτες, μοναδική όμως αρμοδιότητα έχουν μόνο την έγκριση των αποφάσεων της γερουσίας και των κόσμων. Τα συσσίτια είναι καλύτερα στην Κρήτη παρά στη Σπάρτη. Στη δεύτερη καθένας συνεισφέρει ένα καθορισμένο ποσό, κατά κεφαλήν, κι αν δεν το συνεισφέρει ο νόμος τον εμποδίζει να ασκεί τα πολιτικά του δικαιώματα όπως έχει ήδη ειπωθεί, στην Κρήτη όμως το σύστημα έχει περισσότερο λαϊκό χαρακτήρα. Από τους καρπούς της γης και τα κρατικά κοπάδια κι από τους φόρους των περιοίκων ένα μέρος έχει καθοριστεί για τη λατρεία των θεών και τις δημόσιες ανάγκες, ενώ το άλλο πάει στα συσσίτια, έτσι ώστε όλοι, άντρες, γυναίκες και παιδιά, να συντηρούνται από το δημόσιο. Πολύ φιλοσοφημένες είναι οι διατάξεις σχετικά με την ωφέλεια της ολιγοφαγίας και με τον αποχωρισμό των αντρών από τις γυναίκες για την αποφυγή της πολυτεχνίας, για χάρη της οποίας μάλιστα θεσμοθετεί τη συνουσία με τους άντρες. Θα εξετάσουμε σε άλλο σημείο αν η ρύθμιση αυτή είναι καλή ή κακή. Είναι φανερό ότι οι ρυθμίσεις για τα συσσίτια είναι καλύτερες στην Κρήτη απ' ότι στη Σπάρτη, οι διατάξεις όμως για τους κόσμους είναι ακόμη χειρότερες από τις διατάξεις για τους εφόρους. Γιατί τα μειονεκτήματα των εφόρων υπάρχουν και στους κόσμους (εκλέγεται όποιος τύχει) ό,τι όμως συμφέρει την πολιτεία εκεί, δεν υπάρχει εδώ. Γιατί εκεί (στη Σπάρτη), επειδή εκλέγονται όλοι οι πολίτες, συμμετέχοντας ο λαός στο ανώτατο αξίωμα θέλει διατηρηθεί το πολίτευμα. Εδώ όμως στην Κρήτη τους κόσμους εκλέγουν μερικές οικογένειες και όχι όλοι οι πολίτες, και τα μέλη της γερουσίας εκλέγονται απ' όσους θήτευσαν ως κόσμοι. Για τα μέλη της γερουσίας μπορούμε να πούμε τα ίδια όπως και για τους Λακεδαιμόνιους (αφού και η ανευθυνότητα και η ισοβιότητα είναι επιβράβευση μεγαλύτερη από την αξία τους, όπως και το ότι ασκούν την εξουσία όχι με βάση γραπτή νομοθεσία, αλλά αυτόβουλα, κάτι επικίνδυνο). Και δεν αποδεικνύεται ότι καλώς έχει ο θεσμός, επειδή ο λαός τον ανέχεται, κι ας τον αποκλείει από την εκλογή. Γιατί οι κόσμοι δεν αμείβονται, όπως οι έφοροι, και κατοικούν σ' ένα νησί, μακριά από όσους θέλουν να τους δωροδοκήσουν. Οι Κρήτες επινόησαν ένα τρόπο αντιμετώπισης αυτού του μειονεκτήματος, είναι όμως άτοπος, καθόλου δημοκρατικός και τυραννικός. Πολύ συχνά οι κόσμοι καθαιρούνται με συνωμοσίες ή των συναδέλφων τους ή ιδιωτών. Οι

κόσμοι έχουν όμως και δικαίωμα να παραιτηθούν πριν λήξει η θητεία τους. Θα ήταν όμως πιο σωστό όλα τούτα να γίνονται με βάση το νόμο και όχι με τη βούληση των ανθρώπων διότι αυτή δεν είναι ασφαλές κριτήριο. Και χειρότερο απ' όλα είναι η καθαίρεση των κόσμων, που πολλές φορές γίνεται απ' όσους ισχυρούς θέλουν να αποφύγουν να λογοδοτήσουν για τις παρανομίες τους. Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα ότι ισχύει ένα είδος πολιτειακής τάξης, δεν πρόκειται όμως για γνήσια πολιτεία, αλλά για δυναστική εξουσία μάλλον. Οι ισχυροί συνηθίζουν να παίρνουν με το μέρος τους το λαό και τους φίλους τους, να στασιάζουν και να πολεμούν μεταξύ τους. Τι διαφορά έχει το σύστημα τούτο από την προσωρινή κατάλυση της πόλης και της πολιτικής κοινωνίας; Όταν η πόλη βρεθεί σε τέτοια κατάσταση, κινδυνεύει απ' όσους θέλουν και μπορούν να της επιτεθούν. Όπως όμως ειπώθηκε ήδη, ο τόπος σώζεται χάρη στη θέση του. Η ξενηλασία των Λακεδαιμονίων ισοδυναμεί εδώ με την απόσταση. Έτσι οι περίοικοι υπομένουν, ενώ οι ειλώτες συχνά εξεγείρονται. Οι Κρήτες δεν έχουν εξουσία στο εξωτερικό, ενώ ξενική εισβολή μόνο πρόσφατα συνέβη στο νησί, αποκαλύπτοντας την αδυναμία των νόμων. (Αριστοτέλους Πολιτικά Β 1271 - 1272 a - b 10)

.....
Οι Κρήτες επέτρεψαν ελεύθερα στους δούλους τα πάντα, εκτός από δυο πράγματα, την εκγύμναση και την κατοχή όπλων. Αν λοιπόν εκείνοι οι υποστηρικτές της πολιτείας του Σωκράτη θεσπίσουν ό,τι ισχύει και στις υπόλοιπες πόλεις, τότε πώς θα ισχύει κοινοκτημοσύνη?(Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1264α,15)

Για παράδειγμα στη Θεσσαλία, πολλές φορές οι πενέστες επαναστάτησαν κατά των Θεσσαλών, όπως κατά των Σπαρτιατών οι ειλώτες (που караδοκούν την ευκαιρία να γίνει κάποιο ατύχημα στην πόλη). Στους Κρητικούς δεν συνέβη ακόμη κάτι παρόμοιο. Ίσως το φαινόμενο να οφείλεται στο ότι από τις γειτονικές πόλεις, αν και πολεμούν μεταξύ τους, καμία δεν συμμαχεί με τους επαναστάτες, αφού δεν τις συμφέρει, μια κι εκείνες έχουν υπόδουλους τους περιοίκους. Αντίθετα οι γείτονες των Σπαρτιατών είχαν εχθρικές διαθέσεις απέναντί τους, όπως οι Αργείοι, οι Μεσήνιοι και οι Αρκάδες. Οι Θεσσαλοί από την αρχή αντιμετώπιζαν επαναστάσεις, επειδή πολεμούσαν λαούς που έμεναν κοντά στα σύνορά τους, όπως τους Αχαιοούς, τους Περραιβούς και τους Μάγνητες, (Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1269 β,10)

Και ο πρώτος που εισήγαγε τα συσσίτια, τα αποκαλούμενα φιδίτια, δεν τα κανόνισε σωστά, γιατί η δαπάνη θα έπρεπε να βαρύνει το δημόσιο, όπως γίνεται την Κρήτη. Στους Λάκωνες όμως, καθένας υποχρεώνεται να συνεισφέρει τα δικά του, οπότε μερικοί δεν μπορούν να πληρώνουν εξ αιτίας της μεγάλης φτώχειας τους, με αποτέλεσμα να παραβιάζεται η θέληση του νομοθέτη. Ο νόμος θέλει το σύστημα των συσσιτίων δημοκρατικό, όπως όμως εφαρμόζεται κάθε άλλο παρά δημοκρατικό είναι. (Αριστοτέλης Πολιτικών Β, 1270 β,25)

Επομένως και σύμφωνα με τον Αριστοτέλη:

1) Οι Αρχαίοι Κρήτες ήταν Έλληνες, αφού ο Αριστοτέλης λέει ότι η Κρήτη επί Μίνωα ήταν επόμενο, προορισμένο να κυριαρχήσει, αφού βρίσκεται σε ευνοϊκή θέση, σε μια θάλασσα που στις τριγύρω παραλίες της έχουν εγκατασταθεί όλοι οι Έλληνες και επομένως, θέλει να πει ο Αριστοτέλης, οι άλλοι Έλληνες προστάτευαν - βοηθούσαν το Μίνωα και τους Κρήτες στην ανάπτυξή τους επειδή τους θεωρούσαν Έλληνες.

2) Και φαίνεται και λέγεται ότι οι Λάκωνες μιμήθηκαν το Κρητικό πολίτευμα. Οι Σπαρτιάτες πήραν τους Κρητικούς νόμους, τους οποίους πρώτος χάραξε ο Μίνωας, μέσω της Κρητικής πόλης Λύκτου, την οποία οι Σπαρτιάτες έκαναν κάποια στιγμή αποικία. Σύμφωνα με την παράδοση, όταν ο Λυκούργος άφησε την επιτροπεία του βασιλιά Χαρίλλ(α)ου πήγε στην πόλη Λύκτο ή Λύττο της Κρήτης απ' όπου έφερε μετά στη Σπάρτη τη νομοθεσία των Κρητών.

4) Το Κρητικό πολιτικό σύστημα έχει περισσότερο λαϊκό χαρακτήρα από τα άλλα και είναι επίσης πιο δίκαιο ως προς τους περιοίκους ή Λακωνικά ειλώτες.

ΣΗΜΕΙΩΝΕΤΑΙ ΟΤΙ:

1) Στην Κρήτη αρχικά ίσχυε η βασιλεία, ύστερα όμως καταργήθηκε (αυτό πρέπει να έγινε λίγο μετά τα τρωικά) και την αρχηγία των πολέμων ασκούσαν οι κόσμοι. Η βασιλεία στην Κρήτη, όπως και στις άλλες Ελληνικές πόλεις, είχε κληρονομικό χαρακτήρα, σε αντίθεση προς τη γερουσία, η οποία αναδεικνυόταν από το λαό. Οι βασιλιάδες της Κρήτης μέχρι να καταργηθούν ήσαν αφενός οι αρχιερείς (του Δία) και αφετέρου οι αρχηγοί της πολιτείας και με τα εξής καθήκοντα: τελούσαν τις θυσίες, εκδίκαζαν τις οικογενειακού δικαίου δίκες, ηγούντο τού στρατού και τους στόλου στις εκστρατείες και στους πολέμους, προέδρευαν της Γερουσίας με δικαίωμα ψήφου, προέδρευαν των μεγάλων αγώνων κ.α.

2) Η βουλή στη Σπάρτη λέγονταν γερουσία. Η Κρητική βουλή αποτελούνταν από 28 μέλη, όσα και της Σπαρτιατικής, συν ο βασιλιάς 29. Στην παλιά αριστοκρατική βουλή μέλη ήσαν οι αντιπρόσωποι μεγάλων οίκων. Αντίθετα τα μέλη της Κρητικής Γερουσίας ήταν πολίτες άνω των 60 ετών, των οποίων η εκλογή στο ισόβιο αυτό αξίωμα αποτελούσε είδος επιβράβευσης για το σύνολο του έργου τους και της προσφοράς τους. Δηλαδή τα μέλη της Γερουσίας επιλέγονταν με γνώμονα την ηθική τους αρετή και την προσφορά. Οι γερουσιαστές συνεδρίαζαν στο καλούμενο Βουλευτήριο. Η αρμοδιότητά τους συνίστατο στην επιλογή των θεμάτων εκείνων, τα οποία θα συζητούσε η εκκλησία του δήμου.

3) Οι 10 κόσμοι στη Σπάρτη λέγονταν έφοροι και εκεί ήσαν 5 . Οι κόσμοι ή κοσμήτορες ήσαν απλοί πολίτες που εκλέγονταν στο αξίωμα αυτό για ένα χρόνο. Δική τους αρμοδιότητα ήταν η εποπτεία για την τήρηση των νόμων, την ομαλή λειτουργία της διοίκησης, την αγωγή των νέων, τη συμπεριφορά των πολιτών και αρχόντων, τη διαχείριση του δημόσιου χρήματος. Πιο απλά, οι κόσμοι ήσαν άρχοντες ετήσιοι οι οποίοι εκλέγονταν από το σύνολο των πολιτών. Είχαν νομοθετικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες, που με την πάροδο των ετών ενισχύθηκαν, ώστε έκαναν έλεγχο ακόμη και στους βασιλείς. Οι κόσμοι συγκαλούσαν και διοικούσαν την Εκκλησία του Δήμου και τη Γερουσία και παράλληλα δικάζαν με τη Γερουσία τις φονικές δίκες. Είχαν δικαιώματα, μέχρι θανάτου ακόμη και επί των βασιλέων.

4) Η εκκλησία ήταν κάτι ως οι λαϊκές συνελεύσεις σήμερα. Αποτελούνταν απ' όλους τους πολίτες άνω των 30 ετών και συνεδρίαζε όποτε έκριναν αρχικά οι βασιλιάδες και μετά οι κόσμοι. Απεφάσιζε περί πολέμου και ειρήνης, περί εξωτερικής πολιτικής, όριζε τον αρχηγό κάθε στρατιάς, εξέλεγε τούς γέροντες, κόσμους και παιδονόμους και εφήφιζε τούς νόμους.

ΣΤ. ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΔΩΡΟ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗ

Ο ιστοριογράφος Διόδωρος Σικελιώτης σχετικά με το Μίνωα και τους κατοίκους της αρχαίας Κρήτης, λέει τα εξής:

<<Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστειλε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγινα πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά».

...Ο Τέκταμος του Δώρου, του γιου του Έλληνα που ήταν γιος του Δευκαλίωνα, κατέπλευσε στην Κρήτη μαζί με Αιολείς (σημ. = οι Θεσσαλοί) και Πελασγούς κι έγινε βασιλιάς του νησιού, παντρεύτηκε την κόρη του Κρηθέα κι απόκτησε τον Αστέριο. Όταν λοιπόν ήταν αυτός βασιλιάς στην Κρήτη, ο Δίας, όπως λένε, άρπαξε την Ευρώπη από τη Φοινίκη, την έφερε στην Κρήτη, πάνω στη ράχη ενός ταύρου και σμίγοντας μαζί της απόκτησε τρεις γιους, το Μίνωα, το Ροδάμανθου και το Σαρπηδόνα. Μετά από αυτό, παντρεύτηκε την Ευρώπη ο Αστέριος, ο βασιλιάς της Κρήτης' καθώς αυτός δεν είχε παιδιά, υιοθέτησε τους γιους του Δία και τους έκανε διαδόχους της βασιλείας του.

Από αυτούς ο Ροδάμανθος έδωσε στους Κρήτες νόμους, ο Μίνωας διαδέχτηκε στο θρόνο τον Αστέριο, παντρεύτηκε την Ιτώνη, την κόρη του Λυκτία και γέννησε το Λύκαστο, ο οποίος τον διαδέχτηκε στο Θρόνο. Ο Λύκαστος παντρεύτηκε την Ίδη, την κόρη του Κορυβάντα και γέννησε το Μίνωα το δεύτερο, τον οποίο μερικοί αναφέρουν ως γιο του Δία. Αυτός, πρώτος από τους Έλληνες, συνέστησε αξιόλογη ναυτική δύναμη και έγινε θαλασσοκράτορας. («Ούτος (ο Μίνωας) πρώτος των Ελλήνων ναυτικήν δύνάμιν αξιόλογον συστησάμενος εθαλασσοκράτησε») Παντρεύτηκε την Πασιφάη, την κόρη του Ήλιου, και γέννησε το Δευκαλίωνα, τον Κατρέα, τον Ανδρόγεω και την Αριάδνη, αλλά απέκτησε και πολλά νόθα παιδιά.

Από τα παιδιά του Μίνωα, ο Ανδρόγεωσ πήγε στην Αθήνα την εποχή των Παναθηναίων, ενώ βασιλιάς ήταν ο Αιγέας, εκεί νίκησε στους αγώνες όλους τους αθλητές κι έγινε φίλος με τους γιους του Πάλαντα. Ο Αιγέας είδε με καχυποψία τη φιλία του Ανδρόγεω, φοβούμενος μήπως βοηθήσει ο Μίνωας τους γιους του Πάλαντα να του πάρουν την εξουσία, και κατέστρωσε σχέδιο κατά της ζωής του Ανδρόγεω. Καθώς πήγαινε στις Θήβες με τα πόδια για να παρακολουθήσει μια γιορτή, έβαλε να τον δολοφονήσουν κάποιοι στα περίχωρα της Οινόης στην Αττική. Μαθαίνοντας ο Μίνωας τη συμφορά που τον βρήκε έφτασε στην Αθήνα απαιτώντας ικανοποίηση για το φόνο του Ανδρόγεω... (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 4, 60 - 61)

....Δεδομένου ότι συμβαίνει οι πράξεις των Ροδίων να συνδέονται με μερικά απ'όσα έγιναν στην αντίπερα Χερσόνησο, δεν θεωρώ άσχετο να μιλήσω και γι αυτά..... Όχι πολύ αργότερα από την εποχή της διακυβέρνησής του, λέγεται πως πέντε Κουρήτες πέρασαν σ' αυτήν από την Κρήτη. Ετούτοι ήσαν απόγονοι εκείνων στους οποίους ανέθεσε το Δία η μητέρα του Ρέα να τον αναθρέψουν στα Ιδαία όρη της Κρήτης: (Τούτους δ' απογόνους γεγονέναι των υποδεξαμένων Δία παρά της μητρός Ρέας και θρεψάντων εν τοις κατά Κρήτην Ιδαίοις όρεσι.» (Διόδωρος, Ιστορική βιβλιοθήκη 5, 60)

«Μετά τη γέννηση των θεών, πολλές γενιές αργότερα, γενήθηκαν, λένε, στην Κρήτη και ουκ ολίγοι ήρωες, μεταξύ των οποίων οι επιφενέστεροι είναι ο Μίνωας, ο Ραδάμανθος και ο Σαρπηδόνας. Γι αυτούς λέει ο μύθος τους πως γεννηθήκαν από τον Δία και την Ευρώπη, την κόρη του Αγήνορα, η οποία, λένε, μεταφέρθηκε πάνω σ' ένα ταύρο στην Κρήτη, σύμφωνα με το θέλημα του θεού.

Ο Μίνωας, λοιπόν, που ήταν ο μεγαλύτερος των αδελφών, έγινε βασιλιάς του νησιού και ίδρυσε σ' αυτό αρκετές πόλεις, με γνωστότερες την Κνωσό, Φαιστό και Κυδωνία. Ο ίδιος θέσπισε και αρκετούς νόμους για τους Κρήτες, προσποιούμενος ότι τους έλαβε από τον πατέρα του το Δία με τον οποίο συνομιλούσε μέσα σε κάποια σπηλιά. Απέκτησε, επίσης, μεγάλη ναυτική δύναμη, κυριεύσε τα περισσότερα νησιά κι έγινε ο πρώτος Έλληνας θαλασσοκράτορας... («Κτήσασθαι δε (Μίνωα) και δύνάμιν ναυτικήν μεγάλην και των νήσων τας πλείστας καταστρέψασθαι και πρώτον των Ελλήνων θαλαττοκρατήσαι»,...(Διόδωρος Σικελιώτης Βίβλος 5, 78 και 79)

Οι κάτοικοι, λοιπόν, της Κρήτης λένε πως οι αρχαιότεροι κάτοικοι στο νησί ήταν αυτόχθονες, οι λεγόμενοι Ετεοκρήτες των οποίων ο βασιλιάς, Κρής το όνομά του, ανακάλυψε πολλά και σημαντικά πράγματα στο νησί που είχαν τη δυνατότητα να ωφελήσουν την κοινωνική ζωή των ανθρώπων... Οι περισσότεροι επίσης από τους θεούς, σύμφωνα με τους μύθους, έγιναν στο νησί τους, θεοί που για τις ευεργεσίες που πρόσφεραν σ' όλη την ανθρωπότηταδέχτηκαν τιμές αθάνατες, σχετικά μ' αυτές τις παραδόσεις θα μιλήσουμε παρακάτω..... Πρώτοι, λοιπόν, απ'όσους μνημονεύονται από την παράδοση, κατοίκησαν στην περιοχή της Ίδης στην Κρήτη οι Ιδαίοι Δάκτυλοι, όπως ονομάστηκαν («πρώτον ώκησαν της Κρήτης περί την Ίδην οι προσαγορευθέντες Ιδαίοι Δάκτυλοι»),. Ετούτοι, σύμφωνα με μια παράδοση ήταν εκατό στον αριθμό, ενώ άλλοι λένε πως ήταν μόνο δέκα, που έλαβαν αυτή την ονομασία, ισάριθμοι με τα δάκτυλα των χειρών. Μερικοί όμως, μεταξύ αυτών και ο Έφορος, ιστορούν πως οι Ιδαίοι Δάκτυλοι γενήθηκαν στην Ίδη της Φρυγίας και πως πέρασαν στην Ευρώπη με το Μύγδωνα, καθώς ήταν γητευτές, επιδιδόταν στα ξόρκια, τις τελετές, τις τελετές και τα μυστήρια και ζώντας ένα διάστημα στη ΣαμοθράκηΓια τους Ιδαίους δακτύλους της Κρήτης παραδίδεται πως ανακάλυψαν τη φωτιά, τη χρήση του χαλκού και του σιδήρου, στη χώρα των Απεραιών στο λεγόμενο Βερέκυνθο, καθώς και τον τρόπο επε-

ξεργασίας τους. Λένε, μάλιστα, πως ένας τους ο Ηρακλής, ξεπέρασε τους άλλους σε φήμη, ίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Εξ αιτίας της συνωνυμίας, οι μεταγενέστεροι άνθρωποι θεώρησαν πως ο γιος της Αλκμήνης (= Ο Ηρακλής γιος του Δία και της Θηβαίας Αλκμήνης) εγκαθίδρυσε τους Ολυμπιακούς αγώνες. Αποδειξει όλων αυτών παραμένουν, λένε (οι Κρήτες), στο γεγονός ότι ακόμη και σήμερα πολλές γυναίκες παίρνουν ξόρκια από αυτό το θεό και φτιάχνουν φυλακτά από το γεγονός ότι ήταν γη-τευτής και αποδιδόταν στις τελετές, πράγματα που απείχαν πολύ από τις συνήθειες του Ηρακλή που γέννησε η Αλκμήνη. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,64)

Μετά τους Ιδαίους Δακτύλους έγιναν οι Κουρήτες, εννέα στον αριθμό. Γι αυτούς άλλοι λένε πως ήταν γηγενείς και άλλοι πως ήταν απόγονοι των Ιδαίων Δακτύλων. Ετούτοι κατοικούσαν στα δασωμένα δάση και τα φαράγγια των βουνών και γενικά στους τόπους που τους παρείχαν φυσική στέγη και προστασία, επειδή δεν είχε ακόμη ανακαλυφθεί το χτίσιμο των σπιτιών. Καθώς διακρινόταν για τη σύνεσή τους, έδειξαν στους ανθρώπους πολλά χρήσιμα πράγματα, διότι πρώτοι αυτοί συγκέντρωσαν τα πρόβατα σε κοπάδια, εξημέρωσαν τα υπόλοιπα είδη ζώων, ανακάλυψαν τη μελισσοκομία, εισηγήθηκαν την τέχνη του κυνηγιού, εισηγήθηκαν τη συναναστροφή και τη συμβίωση. Ανακάλυψαν επίσης τα ξίφη, τα κράνη και τους πολεμικούς χορούς. Λένε πως σ' αυτούς παρέδωσε τον Δία η Ρέα, κρυφά από τον πατέρα του Κρόνο, και κείνοι τον πήραν και τον ανέθρεψαν..... (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,65)

... Οι Κρήτες, λοιπόν, διηγούνται το μύθο πως τον καιρό που οι Κουρήτες ήταν νέοι υπήρχαν οι λεγόμενοι Τιτάνες. Αυτοί κατοικούσαν στην περιοχή της Κνωσού, εκεί όπου και τώρα δείχνουν θεμέλια του οίκου της Ρέας και άσος κυπαρισσιών αφιερωμένο στη θεά από τα πολύ παλιά χρόνια. Οι Τιτάνες ήταν έξι άντρες και πέντε γυναίκες τον αριθμό, για τους οποίους άλλοι μυθολογούν ότι ήταν παιδιά του Ουρανού και της Γης και άλλοι λένε πως πατέρας τους ήταν ένας Κουρήτης και η μητέρα τους η Τιταία από την οποία και πήραν το όνομά τους. Αγόρια ήταν ο Κρόνος, ο Υπερίωνας και ο Κρίος, στη συνέχεια ο Ιαπετός και ο Κριός και τελευταίος ο Ωκεανός, ενώ αδελφές τους ήταν η Ρέα, η Θέμις και η Μνημοσύνη, καθώς και η Φοίβη και η Τηθύς. Όλοι τους έγιναν εφευρέτες κάποιων αγαθών για την ανθρωπότητα και λόγω της ευεργεσίας τους δέχτηκαν τιμές και έμεινε η μνήμη τους αιώνια. Ο Κρόνος που ήταν ο μεγαλύτερος στην ηλικία έγινε βασιλιάς και τους ανθρώπους που είχε υπό υπηκόους τους έβγαλε από την αγριότητα και τους έκανε να ζουν πολιτισμένα, γι αυτό και η αποδοχή που έτυχε από τους ανθρώπους ήταν μεγάλη, καθώς επισκέφτηκε πολλά μέρη της οικουμένης. (Διόδωρος Βιβλιοθήκη Ιστορική 5,66)

Ο Μίνωας απέκτησε, λένε δυο γιους, το Δευκαλίωνα και το Μόλο, στη συνέχεια από το Δευκαλίωνα έγινε ο Ιδομενέας και από το Μόλο ο Μηριόνης. Ετούτοι με ενενήντα καράβια εκστράτευσαν με τον Αγαμέμνονα στο Ίλιο και, αφού επέστρεψαν σώοι στην πατρίδα τους και πέθαναν....» (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 79)

Αφού διευκρινίσαμε όλα ταύτα, απομένει να μιλήσουμε για τα έθνη τα οποία ήρθαν σε επιμιξία με τους Κρήτες. Ότι οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού ήταν οι ονομαζόμενοι Ετεοκρήτες, που θεωρούνται αυτόχθονες, το είπαμε πιο πριν. Μετά από αυτούς και πολλές γενιές αργότερα, Πελασγοί, που περιπλανιόνταν ένεκα συνεχών εκστρατειών και μεταναστεύσεων, έφτασαν στην Κρήτη και εγκαταστάθηκαν σε ένα μέρος του νησιού. Τρίτο ήταν, λένε, το γένος των Δωριέων που έφτασε στο νησί με αρχηγό τον Τέκταμο, το γιο του Δώρου. Το μεγαλύτερο μέρος ετούτου του λαού συγκεντρώθηκε, λένε, από την περιοχή του Ολύμπου, αλλά ένα μέρος του ήταν από τους Αχαιούς της Λακωνίας, επειδή ο Δώρος είχε τη βάση εξόρμησης στην περιοχή του Μαλέα. Τέταρτο γένος που ανακατεύθηκε με τους κατοίκους της Κρήτης ήταν, λένε, ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκαν στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Μετά απ' αυτά, επικράτησαν ο Μίνωας και ο Ραδάμανθυς και συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο. Τέλος, μετά την κάθοδο των Ηρακλειδών, Αργείοι και Λακεδαιμόνιοι στέλνοντας αποίκους, ίδρυσαν αποικίες σε κάποια άλλα νησιά και, αφού κατέκτησαν και τούτο το νησί οίκησαν πόλεις σ' αυτά. Επειδή, όμως, οι περισσότεροι που έχουν γράψει για την Κρήτη διαφωνούν μεταξύ τους, δεν πρέπει να απορούμε αν αυτά που λέμε δε συμφωνούν με όλους..... >> (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 80)

Την εποχή που τα νησιά των Κυκλάδων ήταν ακόμη έρημα, ο Μίνωας, βασιλιάς της Κρήτης, με μεγάλες ναυτικές και πεζικές δυνάμεις, ήταν θαλασσοκράτορας και έστειλε πολλές αποικίες από την Κρήτη, έτσι κατοίκησε τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων, ενώ ταυτόχρονα κατέλαβε και αρκετά μεγάλη παραθαλάσσια περιοχή της Ασίας ... Όλα αυτά έγιναν πριν τα Τρωικά. Μετά την άλωση της Τροίας, αναπτύχθηκαν περισσότερο οι Κάρες και έγιναν θαλασσοκράτορες, επικράτησαν στις Κυκλάδες και άλλες τις πήραν δικές τους κι έδιωξαν τους Κρήτες που τις κατοικούσαν, ενώ σε άλλες εγκαταστάθηκαν μαζί με τους προκατόχους τους Κρήτες. Αργότερα που αυξήθηκε η δύναμη των Ελλήνων, συνέβη να κατοικηθούν από αυτούς τα περισσότερα νησιά των Κυκλάδων και να εκδιωχθούν οι βάρβαροι...>> (Διόδωρος Σικελιώτης, Βίβλος 5, 84)

Επομένως και σύμφωνα με το Διόδωρο:

1) Ο Μίνωας και οι αρχαίοι κάτοικοι της Κρήτης ήταν Έλληνες, αφού λέει «καθάπερ πάρ Έλλησι ποιήσαι φασίν εν μεν τη Κρήτη Μίνωα...”.

2) Στην Κρήτη πριν από το Μίνωα υπήρχαν από τη μια τα έθνη των Ετεοκρητών, που ήταν αυτόχθονες, των Πελασγών, που ήρθαν μετά, των Δωριέων και Αχαιών, που ήρθαν μετά από τους Πελασγούς, και από την άλλη ένα συνονθύλευμα βαρβάρων που με τα χρόνια εξομοιώθηκε στη γλώσσα με τους Έλληνες κατοίκους. Επομένως ο Διόδωρος θεωρεί τους Ετεοκρήτες Έλληνες, ίδιο έθνος με τους Αχαιούς και Δωριείς. Αν δεν ήταν έτσι, θα ονόμαζε τους Πελασγούς και τους Ετεοκρήτες βάρβαρους ή δε θα έκανε νύξη χωριστά για τους βάρβαρους.

3) Ο Μίνωας ήταν έξοχος νομοθέτης κ.τ.λ., όμως με το όνομα Μίνωας υπήρχαν δυο πρόσωπα, κάτι ως λέει και το Πάριο χρονικό, ο Πλούταρχος κ.α. και ο Μίνωας β ήταν εκείνος που έκανε πρώτος από τους Έλληνες πολεμικό ναυτικό και θαλασσοκράτησε.

4) Βασιλιάς των Ετεοκρητών ήταν ο Κρής και όχι ο Μίνωας., όπως λέγεται από μερικούς σήμερα κακώς. Ο Μίνωας ήταν βασιλιάς όλων των Κρητών.

5) Ο Μίνωας με τον αδελφό του Ραδάμανθη έζησαν μετά που ήρθαν στην Κρήτη οι καλούμενοι από το Στράβωνα Επήλυδες Κρήτες (= οι Δωριείς, οι Αχαιοί και οι Πελασγοί της Κρήτης) και πριν από την κάθοδο των Δωριέων με τους Ηρακλειδείς (δηλαδή πριν έρθουν οι Λάκωνες και κάνουν αποικία τους τη Λύκτο, ως λέει ο Αριστοτέλης κ.α.) , αφού από τη μια εκείνος που υιοθέτησε το Δία ήταν ο Τέκταμος, γιος του Δώρου, εγγονός του Έλληνα και από την άλλη ο Μίνωας με το Ραδάμανθη συνένωσαν τα έθνη του νησιού σε ενιαίο σύνολο.

6) Ο Μίνωας εκστράτευσε κατά των Αθηναίων, επειδή ο βασιλιάς τους ο Αιγέας δολοφόνησε το γιο του Μίνωα Ανδρόγεω, επειδή είδε με καχυποψία τη φιλία του με τους γιους του πολιτικού του αντιπάλου. Δηλαδή ο Αιγέας ήθελε να ρίξει τη δολοφονία στον πολιτικό του αντίπαλό.

3) ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ – ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΣ (ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ)



Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέρτιος (=4 ασσάρια), επί Τραϊανού (98-117 μ.Χ.),

ένθρονο Δία.

Το κοινό των Κρητών («Κοινόν Κρηταιέων») ξεκίνησε ως θεσμός **κατά τον 4/3ο αι. π.Χ.** προκειμένου να αντιμετωπίζει θέματα συνοριακών διαφορών (κάτι ως οι αμφικτιονίες), αλλά και συμμαχικών υποθέσεων, όπως φανερώνουν τα νομίσματα που έκοψε το εν λόγω κοινό, αλλά και όπως δείχνει π.χ. μια σωζόμενη επιγραφή συνθήκης του 183 π.Χ. όπου αναφέρονται 31 πόλεις, οι εξής: **Γόρτυς, Κνωσός, Φαιστός, Λύττος, Ραύκος, Ιεράπυτνα, Ελεύθερνα, Άπτερα, Πολυρρηνία, Σύβριτα, Λάππα, Άξος, Πρια(ν)σός, Αλλαρία, Αρκάδες, Κεραία, Πραισός, Λατώ, Βιάννος, Μάλλα, Ερώνος, Χερσόνησος, Απολλωνία, Έλυρος, Υρτακίνα, Ελυτία, Ανώπολις, Ηραδην, Ιστρών, ΤάρραΙα.**

(«αγαθή τύχη. επι τοίσδε συνέθεντο την φιλίαν και συμμαχίαν εαυτοίς τε και εκγόνοις εις άπαντα τον χρόνον vas. βασιλεύς Ευμένης και Κρηταιέων vas. Γορτύνιοι, Κνώσιοι, Φαίστιοι, Λύττιοι, Ραύκιοι, Ιεραπύτνιοι, Ελευθερναίοι, Απταραίοι, Πολυρρηνήσιοι, Συβρίτιοι, Λαππαίοι, Άξιοι, Πριανσιές, Αλλαριώται, Αρ[κ]άδες, Κεραίται, Πραισιοι, Λάτιοι, Βιάννιοι, Μαλλαίοι, Ερώνιοι, Χερ[σ]ονάσιοι, Απολλωνιάται, Ελύριοι, Υρτακίνιοι, Ελυταιείς, Ανω[πο]λίται, Ηραδήνιοι, Ιστρώνιοι, Ταρραίοι, [...]ιοι, ως μεν [βα]σιλεύς Ευμένης άγει, έτους vas. τετάρτου και δεκάτου, μηνός [Π]ανήμου, ως δε Κρηταείς κοσμούν...»)

Ο αρχηγός του Κοινού των Κρητων λεγόταν Κρητάρχης (ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ ΚΡΗΤΑΙΕΩΝ) και οι αρμοδιότητες του ήταν η χάραξη της κοινής εξωτερικής πολιτικής και η εμπέδωση της ειρήνης μεταξύ των πόλεων που συμμετείχαν. Για την πραγματοποίηση των σκοπών του το Κοινό διέθετε ειδικό νόμισμα, ειδικό δικαστήριο, το **“ΚΟΙΝΟΔΙΚΙΟΝ”** και ειδική νομοθεσία το **“Διάγραμμα” των Κρητών**. Το Κοινοδίκιον ήταν ένας πρωτότυπος θεσμός, κάτι ως σήμερα με το Διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Ήταν ένα ποινικό και διαιτητικό δικαστήριο που είχε αρμοδιότητες σχετικές και προς τα κράτη και προς τους ιδιώτες και εκδίκαζε με βάση γραπτή ποινική νομοθεσία, η οποία αναφέρεται και σε αδικήματα μεταξύ κρατών και σε αδικήματα ιδιωτών σε βάρος υπηκόων ξένου κράτους. Ο θεσμός του Κοινού των Κρητών διατηρήθηκε και κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, αλλά και την εποχή της Ρωμαιοκρατίας. Μάλιστα το κοινό των Κρητών ανασυστάθηκε επί Ρωμαιοκρατίας κόβοντας τότε για πρώτη φορά νόμισμα.

Για το πνεύμα του Κοινού των Κρητών και του συγκρητισμού μας μιλάει ο Πλούταρχος: «Οι (Κρήτες) πολλάκις στασιάζοντες αλλήλοις και πολεμούντες έξωθεν επιόντων πολεμίων διελύοντο και συνίσταντο και τουτ' ην ο καλούμενος υπ' αυτών συγκρητισμός". (= Οι οποιοί Κρήτες, αν και πολλές φορές διχονοούσαν και φιλονικούσαν μεταξύ τους, όταν τους επιτίθεντο εξωτερικοί εχθροί συμφιλίωνονταν και συμπαρατάσσονταν. Και αυτός ήταν ο ονομαζόμενος από τους ίδιους συγκρητισμός)». Ο πρόδρομος της Γαλλικής Επανάστασης Μοντεσκιέ κρίνοντας το Κρητικό πολίτευμα, όπως το διέσωσε ο Αριστοτέλης στα "Πολιτικά" του, υποστηρίζει ότι έγινε ονομαστό, γιατί τους Κρήτες διέκρινε ηθικότητα και φιλοπατρία. "Η δύναμη της ηθικής αρχής παρασύρει το παν...". Κατά το τέλος των Ελληνιστικών χρόνων με την παρακμή των ελληνικών πόλεων – κρατων παρακμάζει και το Κοινό των Κρητών. Προ αυτού η πόλη Γόρτυνα της Κρήτης συμμαχεί με τη Ρώμη, τη νέα ανερχόμενη δύναμη, με αποτέλεσμα αφενός οι Ρωμαίοι να καταστρέψουν την Κνωσό και τις άλλες Κρητικές πόλεις που τους αντιστέκονταν με το πρόσχημα ότι έκαναν πειρατείες και αφετέρου η Γόρτυνα να ακμάσει και να γίνει η πόλη της Κρήτης που ηγεμόνευε τις άλλες Κρητικές.

Σημειώνεται επίσης ότι ο Θουκυδίδης (Α 2 – 9) αναφέρει ότι πριν από τα Τρωικά δεν υπήρχαν μόνιμες πόλεις, σύνορα και κράτη ούτε και εθνικά ονόματα κρατών, επειδή οι άνθρωποι ζούσαν μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής μια και δεν υπήρχε γεωργία. Ο Ηρόδοτος (Α 65), ο Πλάτων (Νόμοι, Μίνως), ο Πλούταρχο (Σόλων, Λυκούργος), ο Διογένης Λαέρτιο (Επιμενίδης), ο Διονύσιο Αλικαρνασέα (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α. αναφέρουν ότι τρεις γενιές πριν από τα Τρωικά ο Μίνωας ένωσε όλες τις πόλεις και όλες τις φυλές που υπήρχαν στην Κρήτη σε ενιαίο σύνολο και δημιούργησε την περίφημη Κρητική Πολιτεία και Θαλασσοκρατία με έδρα την Κνωσό. Μάλιστα τους θεσμούς της Κρητικής Πολιτεία αντέγραψαν πρώτοι οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι εκπολιτίστηκαν, Ωστόσο μετά τα περσικά η Κρήτη διασπάστηκε και αυτή σε πόλεις – κράτη κατά

τα πρότυπα της υπόλοιπης Ελλάδος, λόγω του ότι οι μητροπολιτικές πόλεις και κυρίως η Σπάρτη και η Αθήνα αφενός έριζαν μεταξύ τους για το ποια θα ηγεμονεύει των άλλων και αφετέρου επέμβαιναν και επι των κρητικών πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΡΩΜΑΙΟΚΡΑΤΙΑΣ (67 π.Χ. - 330 μ.Χ.)

Μια από τις τελευταίες ελληνικές περιοχές που κατέλαβαν οι Ρωμαίοι ήταν η Κρήτη, το 67 π.Χ. Άμεση συνέπεια της κατάκτησης ήταν να αλλάξουν τα νομισματικά πράγματα της Κρήτης. Πρώτα περιορίστηκαν κατά πολύ οι εξαρτημένες πια πόλεις, στις οποίες δόθηκε το προνόμιο της κοπής νομισμάτων, που είναι τώρα πια συχνότερα χάλκινα και προσαρμοσμένα στο σύστημα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Μεγάλο μέρος της παραγωγής νομισμάτων "υπογράφεται" από το λεγόμενο "Κοινό των Κρητών". Σταμάτησε όμως κάθε κοπή νομισμάτων από τους Κρήτες από τα μέσα του 2ου αι. και στην Κρήτη πλέον τα νομίσματα της Ρώμης μονοπωλούν. Οι παραστάσεις των κρητο-ρωμαϊκών εκδόσεων έχουν σε μεγάλο βαθμό χάσει τον τοπικό χαρακτήρα τους. Το πιο ακραίο παράδειγμα στην πρώτη περίοδο (67-27 π.Χ.) είναι το αργυρό τετράδραχμο της Γόρτυνας με το κεφάλι της θεάς Ρώμης στην κύρια όψη. Στη δεύτερη περίοδο, το κεφάλι του εκάστοτε αυτοκράτορα ή ενός μέλους της οικογενείας του κυριαρχεί σταθερά στη μια τουλάχιστον πλευρά του νομίσματος, ενώ και άλλα τυπικά ρωμαϊκά θέματα αποδίδονται στην πίσω όψη. Θεότητες του ελληνικού παρελθόντος και τοπικοί μύθοι εμφανίζονται βέβαια, αλλά αποτελούν όλο και περισσότερο πια τη μειονότητα.

Νόμισμα Ρωμαίων ήταν το ασημένιο δηνάριο, που ισοδυναμούσε με 4 scrupuli = 5,55 gramm. Δηνάριο λέγεται και η 4η κλίμακα στη βυζαντινή μουσική



	<p>Κνωσός, Nero και Octavia, Bronze 55/60</p>
	<p>Κνωσός, Claudius & Messalina,, 41-54</p>
	<p>Κνωσός, με Αδριανό, 117-138 μ.Χ.</p>
	<p>Κνωσός. Gaius Caligula and Germanicus. 37-41 π.Χ..</p>
	<p>Νόμισμα Κνωσού, Crassus, 37-30 π.Χ., με κροκόδειλο και πλώρα πλοίου.</p>



Γόρτυνα. Αργυρό τετράδραχμο, 1ος αι. μ.Χ.



Γόρτυνα. Αργυρό τετράδραχμο, 67 π.Χ.



Γόρτυνα, τρίδραχμο με αυτοκράτορα Καλιγούλα και Αύγουστο, 34 π.Χ. - 71 μ.Χ.



Κυδωνία, Κεφαλή Αύγουστοι, 27 - 14 μ.Χ., Bronze



ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΟΙΝΟΥ ΚΡΗΤΩΝ ΤΟ ΚΟΙΝΟ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ – ΣΥΓΚΡΗΤΙΣΜΟΣ (ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΕΟΚ)

Το κοινό των Κρητών («Κοινόν Κρηταιέων») ξεκίνησε ως θεσμός κατά τον 4/3ο αι. π.Χ. προκειμένου να αντιμετωπίζει θέματα συνοριακών διαφορών (κάτι ως οι αμφικτιονίες), αλλά και συμμαχικών υποθέσεων, όπως δείχνει μια σωζόμενη επιγραφή συνθήκης του 3 αι. π.Χ. Στην επιγραφή αυτή, που κατ' άλλους είναι του 183 π.Χ., αναφέρονται οι πόλεις: Γόρτυς, Κνωσός, Φαιστός, Λύττος, Ραύκος, Ιεράπυτνα, Ελεύθερνα, Άπτερα, Πολυρρηνία, Σύβριτα, Λάππα, Αξός, Πριανσός, Αλλαρία, Αρκάδες, Κεραία, Πραισός, Λατώ, Βιάννος, Μάλλα, Ερώνος, Χερσόνησος, Απολλωνία, Έλυρος, Υρτακίνα, Ελυτία, Ανώπολις, Αραδήν, Ιστρών και Τάρρα.

Ο αρχηγός του Κοινού των Κρητών λεγόταν Κρητάρχης (ΚΡΗΤΑΡΧΑΣ ΚΡΗΤΑΙΕΩΝ) και οι αρμοδιότητες του ήταν η χάραξη της κοινής εξωτερικής πολιτικής και η εμπέδωση της ειρήνης μεταξύ των πόλεων που συμμετείχαν. Για την πραγματοποίηση των σκοπών του το Κοινό διέθετε ειδικό νόμισμα, ειδικό δικαστήριο, το «ΚΟΙΝΟΔΙΚΙΟΝ» και ειδική νομοθεσία το «Διάγραμμα» των Κρητών. Το Κοινοδίκιον ήταν ένας πρωτότυπος θεσμός, κάτι ως σήμερα με το Διεθνές δικαστήριο της Χάγης. Ήταν ένα ποινικό και διαιτητικό δικαστήριο που είχε αρμοδιότητες σχετικές και προς τα κράτη και προς τους ιδιώτες και εκδίκαζε με βάση γραπτή ποινική νομοθεσία, η οποία αναφέρεται και σε αδικήματα μεταξύ κρατών και σε αδικήματα ιδιωτών σε βάρος υπηκόων ξένου κράτους. Ο θεσμός του Κοινού των Κρητών διατηρήθηκε και κατά τους ελληνιστικούς χρόνους, αλλά και την εποχή της Ρωμαιοκρατίας. Μάλιστα το κοινό των Κρητών ανασυστάθηκε επί Ρωμαιοκρατίας κόβοντας τότε για πρώτη φορά νόμισμα.

Για το πνεύμα του Κοινού των Κρητών και του συγκρητισμού μας μιλάει ο Πλούταρχος: «Οι (Κρήτες) πολλάκις στασιάζοντες αλλήλοις και πολεμούντες έξωθεν επιόντων πολεμίων διελύοντο και συνίσταντο και τουτ' ην ο καλούμενος υπ' αυτών συγκρητισμός". (= Οι οποίοι Κρήτες, αν και πολλές φορές διχονοούσαν και φιλονικούσαν μεταξύ τους, όταν τους επετίθεντο εξωτερικοί εχθροί συμφιλιώνονταν και συμπαρατάσσονταν. Και αυτός ήταν ο ονομαζόμενος από τους ίδιους συγκρητισμός)».

Ο πρόδρομος της Γαλλικής Επανάστασης Μοντεσκιέ κρίνοντας το Κρητικό πολίτευμα, όπως το διέσωσε ο Αριστοτέλης στα "Πολιτικά" του, υποστηρίζει ότι έγινε ονομαστό, γιατί τους Κρήτες διέκρινε ηθικότητα και φιλοπατρία. "Η δύναμη της ηθικής αρχής παρασύρει το παν..."

Κατά το τέλος των Ελληνιστικών χρόνων με την παρακμή των ελληνικών πολεων - κρατων παρακμάζει και το Κοινό των Κρητών. Προ αυτού η πόλη Γόρτυνα της Κρήτης συμμαχεί με τη Ρώμη, τη νεα ανερχόμενη δύναμη, με αποτέλεσμα αφενός οι Ρωμαίοι να καταστρέψουν την Κνωσό και τις άλλες Κρητικές πόλεις που τους αντιστέκονταν με το πρόσχημα ότι έκαναν πειρατείες και αφετέρου η Γόρτυνα να ακμάσει και να γίνει η πόλη της Κρήτης που ηγεμόνευε τις άλλες Κρητικές.

Σημειώνεται ότι ο Θουκυδίδης (Α 2 - 9) αναφέρει ότι πριν από τα Τρωϊκά δεν υπήρχαν μόνιμες πόλεις, σύνορα και Κράτη ούτε και εθνικά ονόματα κρατών, επειδή οι άνθρωποι ζούσαν μεταναστευτικά για εξεύρεση πηγών διατροφής μια και δεν υπήρχε γεωργία. Ο Ηρόδοτος (Α 65), ο Πλάτων (Νόμοι, Μίνως), ο Πλούταρχος (Σόλων, Λυκούργος), ο Διογένης Λαέρτιος (Επιμενίδης), ο Διονύσιος Αλικαρνασέα (Ρωμαϊκή Αρχαιολογία) κ.α. αναφέρουν ότι τρεις γενιές πριν από τα Τρωϊκά ο Μίνως ένωσε όλες τις πόλεις και όλες τις φυλές που υπήρχαν στην Κρήτη σε ενιαίο σύνολο και δημιούργησε την περίφημη Κρητική Πολιτεία και Θαλασσοκρατία με έδρα την Κνωσό. Μάλιστα τους θεσμούς της Κρητικής Πολιτείας αντέγραψαν πρώτοι οι Σπαρτιάτες με το Λυκούργο, μετά οι Αθηναίοι με το Σόλωνα και μετά οι Ρωμαίοι με το Νόμα και έτσι εκπολιτίστηκαν, Ωστόσο μετά τα περσικά η Κρήτη διασπάστηκε και αυτή σε πόλεις - κράτη κατά τα πρότυπα της υπόλοιπης Ελλάδος, λόγω του ότι οι μητροπολιτικές πόλεις και κυρίως η Σπάρτη και η Αθήνα αφενός έριζαν μεταξύ τους για το ποια θα ηγεμονεύει των άλλων και αφετέρου επέμβαιναν και επι των κρητικών πολεων. (Περισσότερα βλέπε «Μίνως και Μινωϊκός Πολιτισμός» στο βιβλίο «Κρητική Ιστορία» Α. Γ. Κρασανάκη)



Κοινό Κρητών. Αργυρή δραχμή, επί Τραϊανού (98-117 μ.Χ.) με κεφαλή του αυτοκράτορα της Δίκτυνας με το Δία ως βρέφος, ανάμεσα στους Κουρήτες.



Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέριος (=4 ασσάρια), επί Βεσπασιανού (69-79 μ.Χ.) Με κεφαλή του αυτοκράτορα και ένθρονος Δίας.



Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέριος (=4 ασσάρια), επί Τραϊανού (98-117 μ.Χ.), ένθρονο Δία.

Κοινό Κρητών. Χάλκινος σηστέριος (=4 ασσάρια), επί Τραϊανού (98-117μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και την απαγωγή της Ευρώπης από τον ταύρο-Δία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΕΠΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ & ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ

Α' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΚΡΗΤΗΣ):	330 μ.Χ. - 824 μ.Χ.
ΑΡΑΒΟΚΡΑΤΙΑ – ΣΑΡΑΚΗΝΟΙ:	830 μ.Χ. - 961 μ.Χ.
Β' ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (ΚΡΗΤΗΣ):	961 μ.Χ. - 1204μ.Χ.

Η νομισματική μονάδα των Βυζαντινών ήταν το Σολδίο (Solidus). Από το Μ. Κωνσταντίνο καθιερώνεται ως νόμισμα της αυτοκρατορίας ο χρυσός σόλιδος (σολδίο), που κυριάρχησε στις οικονομικές συναλλαγές περίπου για επτά αιώνες. Παράλληλα κόβονταν και άλλα νομίσματα χρυσά, αργυρά, χάλκινα που όλα έφεραν παραστάσεις του Χριστού, της Θεοτόκου, κάποιου αγίου, αυτοκράτορων, ενδεικτικές της ιδέας ότι το νόμισμα ήταν υπό την προστασία του Θεού και του αυτοκράτορα.

Το χρυσό νόμισμα του Βυζαντίου, το υπέρπυρο, πέρασε στη δύση και ονομάστηκε «βυζάντιον» (besant) και έγινε το πρότυπο του Βενετικού χρυσού δουκάτου και έμμεσα των κυριότερων Ευρωπαϊκών χρυσών νομισμάτων. Το Βυζάντιο χρησιμοποιείτο κυρίως από τους Φράγκους δυνάστες, ιδίως της Ρόδου και της Κύπρου. Αποτελεί απομίμηση του υπέρπυρου με πολύ χαμηλή όμως περιεκτικότητα σε χρυσό και για αυτό το λόγο ονομάζετε και «βυζάντιον λευκόν». Το νόμισμα αυτό υποδιαιρείτε σε 24 κεράτια κατά μίμηση των Βυζαντινών υποδιαιρέσεων. Το αργυρό νόμισμα της τελευταίας περιόδου της Βυζαντινής αυτοκρατορίας ήταν το άσπρο. Τα άσπρα των Ιπποτών της Ρόδου, Κύπρου και Χίου καθώς και τα Τούρκικα ήταν απομίμηση αυτών. Η τιμή τους συγκριτικά ήταν περίπου η ίδια. Μετά τη διάλυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας το Βυζαντινό άσπρο σταμάτησε να κυκλοφορεί, ενώ τα άσπρα των Φράγκικων κρατιδίων της ανατολής συνέχι-

σαν να κόβονται μέχρι τις αρχές του 16ου αιώνα οπότε αντικαταστάθηκαν από τα Τούρκικα. Ένα άσπρο ισοδυναμούσε με οχτώ κεράτια.



Αναμνηστικό μπρούτζινο νόμισμα της πόλης του Βυζαντίου ή στο εξής Κωνσταντινούπολη, 330 – 346 π.Χ., ως έδρα του Ρωμαϊκού Κράτους. Φέρει την επιγραφή Κωνσταντινούπολη, το Μ. Κωνσταντίνο νέο (από το όνομά του οποίου το Βυζάντιο μετονομάστηκε σε Κωνσταντινούπολη) και τη θεά Νίκη πάνω σε πλοίο.



Νόμισμα με το Μ. Κωνσταντίνος (273 – 337 μ.Χ.) και τη θεά νίκη να στεφανώνει τα βυζαντινά καράβια



Χρυσό νόμισμα (Σολδίο) με το Μ. Θεοδόσιο, 425-429 μ.Χ. και άγγελο που κρατά το σταυρό, σύμβολο της Χριστιανικής πίστης
Ο Μ. Θεοδόσιος έκανε επίσημη Θρησκεία του Κράτους τη Χριστιανική και έτσι στο εξής « επίσημοι» προστάτες του ελληνικού ναυτικού και γενικά των Ελλήνων ήταν πλέον ο Χριστός αντί του Δία, Ποσειδώνα,

Θεά Νίκης κ.τ.λ. που υπήρχε πριν.



Χρυσό νόμισμα (Σολδίο) Κωνσταντίνου VII Πορφυρογέννητου, 913 – 959 μ.Χ., με τον Ιησού Χριστό, τον προστάτη των Ελλήνων και όλων των Χριστιανών αντί του Δία, Ποσειδώνα κ.τ.λ. που υπήρχε πριν.



Χρυσό νόμισμα (Σολδίο) Νικηφόρου Φωκά 963 – 969 μ.Χ., με τον Ιησού Χριστό.

Τελευταίους μεγάλους στόλους που συγκροτήθηκαν στη Βυζαντινή αυτοκρατορία ήταν επί Λέοντος του Α', 1.113 σκάφη και επί αυτοκράτορα Κώνστα Β', συγκεντρώθηκε στόλος από 700 πολεμικά σκάφη κατά των Αράβων. Περισσότερο εντυπωσιακή ήταν η επιχείρηση

κατά της Κρήτης το 961 μ.Χ. Το σύνολο των πλοίων που συγκέντρωσε ο αυτοκράτορας Νικηφόρος ο Φωκάς ανερχόταν στα 3.300 και από αυτά τα 2.000 ήσαν Δρόμωνες και Χελάνδια.



Βυζάντιο. Χάλκινος φόλλις Ιουστινιανού Α' (527-565 μ.Χ.). Με μετωπική προτομή του αυτοκράτορα με κράνος και το γράμμα Μ ως σύμβολο της υποδιαίρεσης. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης).



Βυζάντιο. Χάλκινο 20νούμιο Ιουστίνου Β' (565-578 μ.Χ.). Με έθρονο το αυτοκρατορικό ζευγάρι Ιουστίνου και Σοφίας και το γράμμα ο Κ ως σύμβολο της υποδιαίρεσης. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης)



Βυζάντιο. Χρυσό σιμίσιον Φωκά (602-610 μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και σταυρό. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης).



Βυζάντιο. Χρυσό τριμίσιον Αναστάσιου Α΄ (491-518 μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και τη θεά Νίκη να κρατά στεφάνι και σταυροφόρο σφαίρα. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης).



Βυζάντιο. Χρυσό ιστάμενο Ρωμανού Γ΄ (1028-1034). Με ένθρονο Χριστό και τη Θεοτόκο να στέφει τον αυτοκράτορα. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης).



Βυζάντιο. Χρυσός σόλιδος Κωνσταντίου Β΄ (642-668 μ.Χ.). Με προτομή του αυτοκράτορα και σταυρό σε βαθμιδωτή βάση. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΣΑΡΑΚΗΝΩΝ

Νόμισμα των Αράβων-Σαρακηνών ήταν το δηνάριο. Τα περισσότερα νομίσματα των Αράβων δε φέρουν παραστάσεις, επειδή η θρησκεία τους, ο μουσουλμανισμός, απαγορεύει τις εικόνες, αλλά μόνο επιγραφές (ονόματα Εμίρηδων, ρητά από το Κοράνι κ.ά.



Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Χάλκινο fals των εμίρηδων Shu'ayb bin abi-Hafs 'Umar και 'Umar (865-895 μ.Χ.). Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.



Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Χάλκινο fals του εμίρη Muhammad bin Shu'ayb (γύρω στα 900 μ.Χ.). Γράφει: Μωάμεθ, ο απεσταλμένος του Αλάχ Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.



Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Χρυσό dinar εμίρη Shu'ayb bin abi-Hafs 'Umar (865-895 μ.Χ.) Ashmolean Museum (Αγγλία).



Αραβοκρατούμενη Κρήτη. Αργυρό dirhem εμίρη Abd al-Aziz bin Shu'ayb (954-961 μ.Χ.) Royal Coin Cabinet (Σουηδία).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Τα νομίσματα που κυκλοφορούσαν στην Κρήτη σ' όλη την περίοδο της Ενετοκρατίας (CANDIA, 1210 μ.Χ. - 1669 μ.Χ.) ήταν το Βυζαντινό υπέρπυρο και τα βενετσιάνικης προέλευσης **δουκάτα, τσεκίνια και λίρες**. Τα τελευταία φέρουν παραστάσεις και σύμβολα της Βενετίας (Ενετία = Βενετία) και κυρίως το λιοντάρι του Αγίου Μάρκου. Τα μητροπολιτικά είναι από ασήμι και χρυσό και τα αποικιακά χάλκινα. Το 1202 ο δόγης της Βενετίας Enrico Dandolo έκοψε αργυρό νόμισμα ίσο με 26 piccoli ή denari και το ονόμασε αρχικά **ducato** d' argento και έπειτα **grosso**, του οποίου απομιμήσεις και παραποιήσεις έγιναν μετά από τους Φράγκους ηγεμόνες της Ανατολής και κυρίως από τους Γενουάτες της Μυτιλήνης και της Χίου. Το τελευταίο ονομάζετε και δουκάτο Χίου. Χρυσό δουκάτο, με το όνομα **τσεκίνι**, είναι το δουκάτο των ιπποτών της Ρόδου που κόπηκε κατά μίμηση του Βενετικού και κυκλοφόρησε τον 15ο και 16ο αιώνα. Το χρυσό δουκάτο υπήρξε και το πρωτότυπο του Τούρκικου χρυσού altun. Το 1578 η Βενετία έκοψε και κυκλοφόρησε ασημένιο νόμισμα των **40 σολδίων (giustina)**, για τον εορτασμό για τη νίκη της στη ναυμαχία της Ναυπάκτου

Ρούπι λεγόταν το τέταρτο των αργυρών νομισμάτων. Στην Ανατολή από τον 16ο αιώνα ήταν γνωστά και τα διάφορα **σκούδα**, που επειδή έφεραν το σημείο του σταυρού σαν παράσταση, ονομάζονταν και σταυράτα. Τα σκούδα είχαν βάρος 31,829 gr. και υψηλή περιεκτικότητα σε άργυρο.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΒΕΝΕΤΙΑΣ



Αργυρός μοσενίγος δόγη Andr. Gritti (1523-1538). Αγ. Μάρκος παραδίδει λάβαρο στον Δόγη. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)



Αργυρός μαρτσέλος δόγη Giou. Mocenigo (1478-1485), ένθρονος Χριστός. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)



Αργυρό σολδίνο δόγη Γιον. Gradonigo (1355-1356).
Γονατιστός ο δόγης κρατά λάβαρο και το λιοντάρι
του Αγ. Μάρκου. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)



Αργυρό γκρόσο δόγη Γιον. Soranzo (1312-1328).
Ο Αγ.Μάρκος παραδίδει λάβαρο στον Δόγη και έν-
θρονος Χριστός. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)



Αργυρό σκούδο δόγη Μ.Αnt. Memmo (1612-1615). Με
σταυρό και βενετικό θυρεό (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)



Χάλκινα 2,5 σολδίνια για την Κρήτη, χωρίς όνομα δόγη (1610-1618) Με το λιοντάρι
του Αγ. Μάρκου και επιγραφή με την αξία του νομίσματος. (Ιστορικό Μουσείο
Κρήτης)



Χρυσό τσεκίνο δόγη Μ. Steno (1400-1413). Ο Αγ. Μάρκος παραδίδει λάβαρο στον Δόγη - ο Χριστός σε δόξα. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)



Κοπές για την Κρήτη, επί δόγη Ιω. Κορνήλιου (G. Corner, 1625-1629), Χάλκινα 60, 30 και 15 τρνέσια. Φέρουν το λιοντάρι του Αγ. Μάρκου και ελληνική επιγραφή με την αξία του νομίσματος. (Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.)



"Ενετικός Θησαυρός"
Χάνδακα (Ηράκλειο) αποτελούμενος από 46 χρυσά τσεκίνα 14-15ου αι. (Ιστορικό Μουσείο Ηρακλείου)



Αργυρό δουκάτο λεγόμενο "γιουστίνα" δόγη Fr. Erizzo (1631-1646). Ο δόγης κρατώντας λάβαρο γονατίζει μπροστά στο λιοντάρι του Αγ. Μάρκου και όρθια η Αγ. Ιουστίνα.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΧΑΝΔΑΚΑ
(Regno di Candia)





ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

Α' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ), 1669 μ.Χ. - 1830 μ.Χ.
ΑΙΓΥΠΤΙΟΚΡΑΤΙΑ (ΚΡΗΤΗΣ), 1830 μ.Χ. - 1840 μ.Χ.
Β' ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΚΡΗΤΗΣ, 1840 μ.Χ. - 1898 μ.Χ.

Τα τουρκικά νομίσματα είναι ανεικονικά, δηλαδή δεν φέρουν εικόνες προσώπων κλπ, επειδή το κοράνι απαγορεύει την απεικόνιση παραστάσεων ζώων ή ανθρώπων. Φέρουν απλώς ρητά από το κοράνι καθώς και το όνομα του σουλτάνου και τη χρονολογία κοπής του νομίσματος.

Τα πρώτα χρόνια ίδρυσης του Οθωμανικού κράτους το νόμισμα που κυκλοφόρησε ήταν το **άσπρο (akce)**. Ήταν απομίμηση του βυζαντινού άσπρου. Το έκοψε πρώτος ο Ορχάν α' το 1328, ήταν ασημένιο με βάρος 1,2 γρ. περίπου και είχε τίτλο 900/1000 αργύρου. Το πρώτο χρυσό τουρκικό νόμισμα ήταν το **altyn (φλουρί)**. Κόπηκε από το Μωάμεθ β' τον πορθητή το 1478, το βρίσκουμε σε διάφορους τύπους και κόβετε σε διάφορα νομισματοκοπεία. Ανάλογα με τα παραπάνω παίρνει και διάφορα ονόματα. Έτσι έχουμε, **μισιριώτικο**, **το σταμπόλι ή πολιτικό**, **το τουνεζίδικο**, **το μπαρμπαρέσικο**, **το τουραλί**, **το φλωρί ζέρι**, **το τζιτζιρί**, **το ζαρμακούπι**, **το φουντουκλί**, κ.α. Ζύγιζε περίπου 3,42 γρ. και είχε τιμή 900/1000 κατά τον 15ο αιώνα. Είχε πολλές διακυμάνσεις στο βάρος του ανάλογα την εποχή και κατάληξε στις αρχές του 18ου αιώνα να ζυγίζει 2,4 γραμμάρια. Επίσης έχουμε διάφορα χρυσά πολλαπλάσια και υποπολλαπλάσια, όπως το μισό **altun** ονομαζόμενο **nisfiye (νισφιές)** και το ¼ το λεγόμενο **rub (ρουμπιές)**. Το altun ισοδυναμούσε επί Μωάμεθ Β' με 40 άσπρα. Επί Βαγιαζίτ Β' στα τέλη του 15ου και στις αρχές του 16ου αιώνα ισοδυναμούσε με 54 άσπρα. Στο τέλος του αιώνα ισοδυναμούσε με 130 έως 160 άσπρα και στις αρχές του 17ου αιώνα 200 άσπρα. Στο τέλος κατάντησε και αυτό απλό λογιστικό νόμισμα και αντικαταστάθηκε από τον αργυρό παρά.

Ασημένιο νόμισμα ήταν επίσης και το **gurus (γρόσι)**, το οποίο κόπηκε επί Σουλεϊμάν β' (1687-1691), μεταξύ γροσιού και παρά υπάρχουν ενδιάμεσα αργυρά νομίσματα που είναι υποδιαιρέσεις του γροσιού ή πολλαπλάσια του παρά. Αυτά είναι το **beslik (μπεσλίκι ή πεντάρι)** ίσο με 5 παράδες, **το onluk** (ρούπι ή δεκάρι) ίσο με 10 παράδες, **το onbeslik** ίσο με 15 παράδες και το **yirmilik (γιρμιλίκι)** ίσο με 20 παράδες. Ακόμη κόπηκε και το **zolta (ζολότα)** των 30 παράδων.

Κατά το τρίτο τέταρτο του 17ου αιώνα άρχισε να εκτυπώνεται το **τούρκικο γρόσι (πιάστρο)** κατά μίμηση του Ολλανδικού τάλιου. Στο νομισματικό αυτό σύστημα που διατηρήθηκε έως τη μεταρρύθμιση του Abdoul Medjit, οι αναλογίες είναι: 1 γρόσι = 40 παράδες = 120 άσπρα.

Νομίσματα πολλαπλάσια του γροσιού είναι το **altmislik (εξηντάρι)** των 60 παράδων, **το ikilik (κιλίκι)** των 80 παράδων και το **ukluk (κατοστάρι)** των 100 παράδων.

Ο παράς αποτέλεσε τη βάση του νέου νομισματικού συστήματος της Τουρκίας. Η χρονολογία και ο τόπος κοπής του δε μας είναι γνωστά. 1 ασημένιο γρόσι = 40 παράδες και 1 τούρκικη λίρα = 100 γρόσια



Οθωμανική αυτοκρατορία. Χρυσό altun sultani (=φλουρί) σουλτάνου Αχμέτ Γ' (1703-1730). Με επιγραφές στην παλαιοτουρκική γραφή. Ν. Ρερε, Osmanlılarda Madeni Paral



Οθωμανική αυτοκρατορία. Χρυσός cedit mahmudiye (=εικοσάρι) σουλτάνου Μαχμούτ Β' (1808-1839). Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. σ



Οθωμανική αυτοκρατορία. Αργυρή διπλή dizdolota (=1,5 γρόσι) σουλτάνου Αμντούλ Χαμήτ Α' (1774-1789) και επιγραφές στην παλαιοτουρκική γραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.



Οθωμανική αυτοκρατορία. Αργυρό 1/2 γρόσι σουλτάνου Μαχμούτ Α' (1730-1754) Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης



Οθωμανική αυτοκρατορία. Χάλκινοι 40 παράδες (=1 γρόσι) σουλτάνου Αμντούλ Μετζήτ (1839-1861). Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης



Οθωμανική αυτοκρατορία. Αργυρό γρόσι σουλτάνου Αμντούλ Χαμήτ Β' (1876-1909). Με μονόγραμμα του σουλτάνου και επιγραφή. Ιστορικό Μουσείο Κρήτης.



ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΚΡΗΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ 1898 - 1906
ΕΝΩΣΗ ΚΡΗΤΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 1912 μ.Χ. - ΕΠΙΣΗΜΑ 30 ΜΑΙΟΥ 1913

Ύστερα από μεγάλους αγώνες των Κρητών έναντι στους κατακτητές Τούρκους, η Κρήτη γίνεται αυτόνομη πολιτεία. Με διάταγμα του ύπατου αρμοστή Κρήτης (Πρίγκιπα Γεώργιο) της 17/4/1900 που καταχωρήθηκε στην εφημερίδα της κυβέρνησης της Κρητικής πολιτείας σαν νόμος υπ' αριθμ. 157β του 1900 ορίζετε αποκλειστικό προνόμιο της πολιτείας το δικαίωμα κοπής νομισμάτων. . ο διάταγμα ορίζει σαν νομισματική μονάδα τη δραχμή που την υποδιαιρεί σε 100 λεπτά. Τα νομίσματα της Κρητικής Πολιτείας τυπώθηκαν στο Παρισινό Νομισματοκοπείο με βάση το Νόμο 157 του 1900 και κυκλοφόρησαν στις 9 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου. Κόπηκαν νομίσματα των 1, 2, 5, 10, 20 λεπτών το 1900 και νομίσματα των 1, 2, 50 λεπτών και 1, 2, 5 δρχ. το 1901. Τα νομίσματα των 50 λεπτών και οι δραχμές είναι αργυρά, τα νομίσματα των 1,2 λεπτών χάλκινα και τα νομίσματα των 5, 10, 2 και 1 είναι από ασήμι. Ο ως άνω Νόμος προέβλεπε και την κοπή χρυσών νομισμάτων των 10 και 20 Δραχμών, που όμως δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Χαρακτης των νομισμάτων της Κρητικής Πολιτείας ήταν ο Alfred Borrel, που είχε χαράξει και τα Ελληνικά των 5, 10 και 20 Λεπτών των ετών 1893-1895. Τα νομίσματα της Κρητικής Πολιτείας έχουν τα ίδια μέταλλα, βάρη, μεγέθη και εμφάνιση με τα αντίστοιχα τους Ελληνικά της ίδιας εποχής. Και επειδή οι προδιαγραφές των νομισμάτων αυτών είναι πανομοιότυπες με αυτές των Ελληνικών, επιτρέπεται η παράλληλη κυκλοφορία τους και στην Ελλάδα. Το 1912 η Κρήτη ενώνεται με την Ελλάδα αλλά τα νομίσματα εξακολουθούν να κυκλοφορούν. Το Μάρτη του 1923 αποσύρονται τα χάλκινα και χαλκονικέλινα και τον Ιούλιο του 1929 αποσύρονται της κυκλοφορίας και τα υπόλοιπα







ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το παρόν βιβλίο είναι μια πρότυπη εργασία, που στηρίζεται σε αυθεντικές και μόνο πηγές, σε αρχαίους συγγραφείς, καθώς και σε αναγνωρισμένους σύγχρονους ειδικούς, Έλληνες και ξένους, των οποίων τα ονόματα αναφέρονται εκεί που αναφέρονται και τα λεγόμενά τους εντός του βιβλίου.

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
2. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ (ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΡΑΦΗΣ)
3. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
4. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗ
5. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ (Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙ 12 ΘΕΟΙ, ΟΙ 12 ΩΡΕΣ, ΟΙ 12 ΜΗΝΕΣ ΚΛΠ)
6. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ (ΙΣΤΟΡΙΑ, ΕΙΔΗ ΠΟΤΩΝ: ΤΣΙΚΟΥΔΙΑ, ΚΡΑΣΙ, ΡΕΤΣΙΝΑ ΚΛΠ)
7. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
8. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ
9. Η ΑΘΗΝΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ)
10. Η ΓΡΑΦΗ (ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΡΑΦΗΣ, ΕΙΔΗ ΚΛΠ)
11. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ (ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ)
12. Η ΘΗΒΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΛΠ)
13. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ)
14. Η ΣΠΑΡΤΗ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ)
15. Ο ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΡΟ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
16. ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ
17. ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ)
18. ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ – Ο ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ
19. ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: (ΔΥΣΛΕΞΙΑ, ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ κ.α.)
20. ΜΙΝΩΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ
21. ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ (ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ, ΕΙΔΗ ΚΛΠ),
22. ΝΑΥΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
23. ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ
24. ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ
25. ΠΕΡΙ ΘΥΣΙΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΚΡΕΑΤΟΦΑΓΙΑΣ
26. ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑ (ΖΩΔΙΑ), ΜΑΓΕΙΑ ΚΑΙ ΜΑΝΤΕΙΑ
27. Η ΚΙΘΑΡΑ ΜΕ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ, Η ΛΥΡΑ ΚΑΙ Ο ΑΥΛΟΣ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΚΡΗΤΕΣ
28. Η ΜΑΝΤΙΝΑΔΑ, Η ΚΑΝΤΑΔΑ, Η ΡΙΜΑ, ΤΟ ΡΙΖΙΤΙΚΟ, Ο ΑΜΑΝΕΣ ΚΛΠ
29. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
30. ΨΕΥΔΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ